

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ

**Збірник
VI Всеукраїнської
науково-практичної
конференції**

**11 грудня 2025 р.
Хмельницький - Херсон**

*Рекомендовано до друку Науково-технічною радою
Херсонського національного технічного університету
(протокол № 4 від 19 грудня 2025 року)*

Ф 79 Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні :
матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (11 грудня 2025 р., м. Хмельницький – м. Херсон) / за
ред. Л. П. Сідельникової. – Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2025. – 255 с.

ISBN 978-617-8187-68-2 (електронне видання)

Організаційний комітет

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Олена НОВОСЬОЛОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ:

Ірина ГОНЧАРЕНКО – д.н. з держ. упр., професор, член-кореспондент Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету;

Павло ГРИГОРУК – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі Хмельницького національного університету;

Ірина ЛУК'ЯНЕНКО – д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Олексій МІНЦ – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та банківської справи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»;

Георгій РОГОВ – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова;

Марина СЛАТВІНСЬКА – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Одеського національного економічного університету;

Ніла ХРУЩ – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету;

Інна ШКОЛЬНИК – д.е.н., професор, перший проректор Сумського державного університету;

Ольга САРАПНА – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Олена ВОЛКОВА – к.е.н., доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу Херсонського національного технічного університету;

Юрій БЕЗДІТКО – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Олена ЄРЕМЯН – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Тетяна ПІНЧУК – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Оксана ПОСАДНЄВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Таміла ЧИЖОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Тетяна ШРАМ – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

Збірник містить матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні», що відбулася 11 грудня 2025 року на базі Херсонського національного технічного університету.

Видання розраховане на представників наукової спільноти, викладачів, фахівців у галузі фінансів, працівників органів державного управління та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти.

Відповідальність за достовірність цифрового матеріалу, фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори наданих матеріалів.

Висловлені у тезах доповідей думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

УДК 336.1+658.15(063)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
Ахмад Н., Сідельникова Л. П. ПОДАТКОВА СКЛADOVA ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	8
Бугай Д. Р., Волкова О. В. БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ВІЛЬНОГІРСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	11
Денисюк А. М., Сідельникова Л. П. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	14
Кан М. В., Волкова О. В. РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО.....	17
Кравчук Ю. О., Чиждова Т. В. ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ.....	20
Кужелєв М. О. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	24
Купрійова А. О., Кужелєв М. О. ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ УЧАСНИКІВ РИНКУ.....	27
Назукова Н. М. БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ОСВІТИ В УМОВАХ ШОКІВ.....	30
Нечипоренко А. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	34
Патяка В. Д., Костенко Г. П. АНАЛІЗ ДОХІДНОЇ ТА ВИДАТКОВОЇ СКЛАДОВИХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	37
Петух А. О., Сідельникова Л. П. РЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	40
Пирєсєв М. Ю., Тимошенко А. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОТГ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ.....	43
Сухіна К. І., Головня Ю. І. СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	48
Тараненко Т. В., Онищенко С. В. ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	52
СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	56
Serdiuk S. V., Lazorenko T. V. BANKING INSTITUTIONS OR FINTECH COMPANIES: WHO WILL DOMINATE THE FUTURE OF FINANCIAL SERVICES.....	56
Алієва Е. С. гизи, Посаднева О. М. КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	59
Бербенюк І. В., Кужелєв М. О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ.....	62
Гаран О. О., Бездітко Ю. М. СТРУКТУРА ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В АТ «КБ «ГЛОБУС».....	65

Гельман І. С., Бездітко Ю. М. ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	68
Григорович М. В., Тарасюк А. В. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	71
Діденко А. Ю., Посаднєва О. М. ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ АТ «ОЩАДБАНК» НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	74
Згонник В. В., Юркевич О. М. СПЕЦИФІКА БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПОСОБИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ.....	78
Коркунов А. Р., Безпаленко О. В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	81
Мезетков М. О., Новосьолова О. С. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ.....	85
Мельник К. М. МЕХАНІЗМИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СТРУКТУРІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ.....	91
Сільніченко Т. В., Посаднєва О. М. ВОЛАТИЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПОЛІТИКУ УПРАВЛІННЯ ПАСИВАМИ БАНКУ.....	94
Чорненький В. Г., Шарова С. В. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	98
Штефан Л. Б. ВПЛИВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	102

СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....

Krupiak O. D. THE INSURANCE MARKET AS A KEY ELEMENT OF FINANCIAL STABILITY OF THE ECONOMY.....	106
Бондар К. К., Погріщук Г. Б. ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	109
Дмитренко С. В., Новосьолова О. С. НОВАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	112
Лобанов В. Е., Іоргачова М. І. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	117
Мезетков А. О., Новосьолова О. С. РОЛЬ СТРАХОВОГО РИНКУ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ.....	120
Паламарчук А. О., Мирончук В. М. СИСТЕМА СТРАХУВАННЯ «ЗЕЛЕНА КАРТКА» ЯК МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВОДІЇВ.....	123

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ.....

Анохіна А. О., Скоробогатова Н. Є. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	127
---	-----

Савчин Р. В., Ємець О. І. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НАУКА (URIS).....	130
Сухіна К. І., Каховська О. В. РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	133
Петюшенко В. С., Лазоренко Т. В. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	136
Ситник О. О., Худолей В. Ю., Мороз К. С. ПЛАНУВАННЯ ВІЛЬНОГО ГРОШОВОГО ПОТОКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	140
Сопільняк Н. М., Якимченко В. Г. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА У ВОЄННИЙ ТА ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	143

СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ..... 148

Levkovets N. P. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A DRIVER OF CHANGE IN ACCOUNTING AND ANALYTICAL FRAMEWORKS.....	148
Гордєєв Д. С., Костогриз В. Г. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ.....	151
Живець А. М. КРИПТОБІРЖА BINANCE: ОЦІНКА ОПЕРАЦІЙ КУПІВЛІ-ПРОДАЖ.....	154
Земська Г. О. ПОДАТКОВІ ВИКЛИКИ ПІСЛЯ МАСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНЦІВ: ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ПОЛЬЩІ Й УКРАЇНИ.....	157
Квасницька Р. С. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ, ІНСТИТУЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	161
Руденко В. В. ІНСТРУМЕНТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	164
Худоян Г. К., Сейсебаєва Н. Г. ВПЛИВ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВИБІР БАЗИ ВАРТІСНОГО ВИМІРЮВАННЯ.....	167
Ярмоленко Ю. Ю., Синчак В. П. КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У МЕХАНІЗМІ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ.....	172

СЕКЦІЯ 6. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ..... 177

Tsomko-Kruk I. V. GLOBAL FINANCIALIZATION OF THE ECONOMY: NEW RISKS FOR NATIONAL MONETARY POLICIES AND FINANCIAL STABILITY.....	177
Барабаш Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗМІНИ ПОКОЛІНЬ.....	180

Беженар І. М. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА	183
Вишинський Я. Ю., Белова І. М. СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ.....	186
Гайда В. Л., Ярощук О. В. РОЛЬ АГРАРНОЇ БІОІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ.....	190
Гайдар В. Я., Белова І. М. АГРАРНА СТІЙКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	193
Дисенко А. В., Ярощук О. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ: АГРОНОМІЧНІ, ЛОГІСТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ.....	195
Жеденко Н. О., Костенко Г. П. СТРАТЕГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	198
Ільяшенко Д. М., Сенчин О. В., Шандова Н. В. СИСТЕМА КРІ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА...	203
Климочко А. М., Белова І. М. МОДЕРНІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У ПЕРІОД ВОЄННОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	207
Колотова Н. Б., Ельсон Г. О. РОЛЬ БРЕНДИНГУ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ОПК НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ.....	210
Литвиненко А. Д., Ачкасова С. А. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В СФЕРІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ.....	213
Літніх М. С., Морозова-Ларіна О. І. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ.....	216
Лук'янчук І. О., Лук'яненко І. Г. ПРОЄКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	219
Мироненко В. А., Шматько І. І., Шевченко С. Ю. ЦИФРОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	222
Нестор О. Ю. РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	225
Носова Н. І. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ.....	228
Парфьонов В. С., Кошовий Т. Е., Шандова Н. В. РИЗИКИ УЧАСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ВАРТОСТІ	230
Пухальський Ю. В., Стеценко В. В. СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ПРОДЖЕКТ-МЕНЕДЖМЕНТУ У РОЗБУДОВІ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІКИ ЦИКЛУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	235

Ратушняк Ю. М., Ярощук О. В. ВПЛИВ БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДОХОДНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	238
Франчук Н. В., Белова І. М. ФІНАНСОВА АРХІТЕКТУРА ПІСЛЯВОЄННОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ, ІННОВАЦІЙ І СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ.....	242
Шандов Р. А. СТРАТЕГІЧНІ АЛЬЯНСИ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	245
Щербатий Т. О., Ярощук О. В. ЦИФРОВІЗАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ.....	250

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ахмад Н., аспірант

Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**

д.е.н., професор, завідувач кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

ПОДАТКОВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Податкові надходження залишаються ключовим індикатором економічної активності та базовим ресурсом для забезпечення реальної фінансової автономії територіальних громад, навіть попри те, що в умовах війни офіційні трансферти стали домінуючим джерелом наповнення бюджетів Херсонщини.

Податки є головним внутрішнім фінансовим ресурсом, що відображає стан місцевого бізнесу, ринку праці та аграрного сектору. Тому для розуміння причин скорочення власної дохідної бази регіону необхідно детально дослідити внутрішню структуру податкових платежів. Це дозволить ідентифікувати, які саме податки зазнали найбільших втрат внаслідок тимчасової окупації і бойових дій, а які показали відносну стійкість. В таблиці 1 розглянемо структуру податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області
у 2020-2024 роках *

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн грн	пит. вага, %	сума, млн грн	пит. вага, %	сума, млн грн	пит. вага, %	сума, млн грн	пит. вага, %	сума, млн грн	пит. вага, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податок на доходи фізичних осіб	3441,9	63,70	4129,7	64,81	3008,3	79,95	2264,0	83,18	1570,9	72,53

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податок на прибуток підприємств	63,0	1,17	103,1	1,62	10,7	0,28	17,0	0,62	15,7	0,72
Рентна плата	27,3	0,51	32,7	0,51	21,6	0,57	6,4	0,24	5,7	0,26
Акцизний податок	364,7	6,75	404,0	6,34	84,5	2,25	56,9	2,09	102,4	4,73
Місцеві податки і збори	1501,0	27,78	1696,9	26,63	635,1	16,88	375,8	13,81	470,8	21,74
Екологічний податок	5,4	0,10	6,0	0,09	2,4	0,06	1,6	0,06	0,5	0,02
Разом	5403,3	100,0	6372,4	100,0	3762,6	100,0	2721,7	100,0	2166,0	100,0

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

За даними таблиці 1, у довоєнний період податкові надходження показували позитивну динаміку зростання: з 5403,3 млн грн у 2020 році до 6372,4 млн грн у 2021 році. Середнє значення питомої ваги податку на доходи фізичних осіб у структурі доходів складало 64,26%, що визначало його як базове джерело формування власної дохідної бази місцевих бюджетів. Значну роль у наповненні бюджетів відігравали також місцеві податки і збори із середнім показником 27,21%, що відображало високий рівень фіскальної віддачі від діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу та ефективність адміністрування плати за землю і податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Проте з 2022 року, внаслідок повномасштабного вторгнення рф, тимчасової окупації частини території та перетворення регіону на зону активних бойових дій, відбулася радикальна зміна джерел наповнення місцевих бюджетів області, що призвело до падіння сукупних податкових надходжень у 2024 році до 2166,0 млн грн, або лише близько третини від довоєнного рівня.

Ключовим елементом у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області залишається податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого у 2022-2023 роках зросла до 79,95% та 83,18% відповідно. Таке зростання частки цього податку на тлі загального економічного спаду

пояснювалося надвисокими надходженнями від оподаткування грошового забезпечення військовослужбовців. Однак у 2024 році надходження від ПДФО різко скоротилися до 1570,9 млн грн, а його частка впала до 72,53%, що стало прямим наслідком законодавчих змін щодо вилучення «військового» ПДФО з місцевих бюджетів до державного. Це рішення позбавило територіальні громади Херсонщини основного фінансового ресурсу, який дозволяв їм підтримувати життєдіяльність у перші два роки повномасштабної війни.

Питома вага місцевих податків і зборів у структурі податкових доходів скоротилася з довоєнних 27,21% до 13,81% у 2023 році. Така депресивна динаміка зумовлена втратою фіскального потенціалу земельних ресурсів, майна громад, а також різким зниженням ділової активності суб'єктів малого та середнього підприємництва, що позначилося на обсягах сплати єдиного податку. Хоча у 2024 році частка цієї категорії дещо зросла (до 21,74%), в абсолютному вираженні обсяги залишаються значно нижчими за рівень 2021 року. Аналогічна тенденція характерна і для податку на прибуток підприємств, сума якого за досліджуваний період зменшилася майже у 7 разів, що свідчить про глибоку рецесію промислового сектору, руйнування виробничої інфраструктури та релокацію підприємств у більш безпечні регіони.

Водночас певна адаптація регіональної економіки до умов воєнного стану простежується через динаміку акцизного податку, обсяг якого у 2024 році зріс до 102,4 млн грн (4,73% у структурі податкових надходжень). Це зростання на тлі загального занепаду свідчить про поступове відновлення мереж АЗС і легальних каналів торгівлі підакцизними товарами на деокупованих територіях.

Істотне скорочення надходжень екологічного податку та рентної плати вказує на суттєву зупинку промислового природокористування.

Отже, структура податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області засвідчує суттєве зниження фінансової автономії громад. Традиційні економічні важелі наповнення бюджету замінені вимушеною залежністю від одного податкового джерела і трансфертів з державного бюджету, що потребує кардинальних підходів до податкового стимулювання у період відновлення.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 02.12.2025).

Бугай Д. Р., здобувач

Науковий керівник: **Волкова О. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ВІЛЬНОГІРСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Бюджетне забезпечення місцевого самоврядування – ключова передумова реалізації його функціональної спроможності та досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку територіальних громад. Наявність достатньої та стабільної фінансової бази визначає можливість органів місцевої влади ефективно виконувати покладені на них повноваження, забезпечувати надання якісних публічних послуг, підтримувати інфраструктурні проєкти та формувати інституційні умови для місцевого економічного зростання. Рівень бюджетного забезпечення є індикатором фінансової автономії громад, що прямо впливає на їхню здатність оперативно реагувати на соціально-економічні виклики та адаптувати бюджетну політику до змін зовнішнього середовища.

У сучасних умовах, коли розвиток територіальних громад відбувається під впливом складних політичних, безпекових та макроекономічних факторів, значення фінансового забезпечення місцевого самоврядування зростає. Достатній обсяг бюджетних ресурсів забезпечує сталість виконання видаткових зобов'язань, сприяє підвищенню якості муніципальних послуг, а також створює фінансові стимули для інноваційної активності на місцевому

рівні. Крім того, міцна фінансова база дозволяє громадам диверсифікувати джерела фінансування розвитку, зменшити залежність від трансфертів та посилити власну економічну роль у регіональному просторі.

Важливим аспектом фінансової спроможності місцевих громад є наявність достатніх власних доходів, зокрема від місцевого оподаткування. Зарубіжний досвід свідчить, що громади з високим рівнем фінансової автономії, здатні ефективно планувати та реалізовувати видатки, підтримуючи сталий соціально-економічний розвиток, адже власні доходи, насамперед від системи місцевого оподаткування, дозволяють оперативно реагувати на місцеві потреби без надмірної залежності від міжбюджетних трансфертів.

В таблиці 1 розглянемо рівень забезпечення видатків бюджету Вільногірської міської територіальної громади.

Таблиця 1

Рівень забезпечення видатків бюджету

Вільногірської міської територіальної громади у 2022-2024 роках *

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Власні доходи бюджету, тис грн	222409,8	231843,5	220561,8
Надходження від місцевого оподаткування, тис грн	73381,1	89611,3	72321,9
Видатки бюджету, тис грн	262633,4	322746,5	293819,7
Коефіцієнт покриття, %	84,65	71,87	75,11
Рівень забезпечення видатків системою місцевого оподаткування, %	27,94	27,77	24,61

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Як свідчать дані таблиці 1, власні доходи бюджету Вільногірської МТГ (доходи бюджету за вирахуванням трансфертів) формують значну, проте недостатню частку фінансових ресурсів для покриття видатків громади.

Так, у 2022 році коефіцієнт покриття власними доходами становив близько 84,65%, що свідчить про відносно високий рівень фінансової автономії. У 2023 році цей показник знизився до 71,87% через значне зростання видатків, пов'язаних із соціальною підтримкою населення, освітою та заходами,

обумовленими війною. У 2024 році спостерігається часткове відновлення фінансової спроможності громади – коефіцієнт покриття досяг 75,11%, що свідчить про стабілізацію власних доходів і певну оптимізацію видаткової структури досліджуваного бюджету.

Незважаючи на високий рівень власних доходів, Вільногірська МТГ залишається залежною від офіційних трансфертів державного бюджету, що підкреслює важливість підвищення частки місцевих податків і зборів у структурі доходів бюджету для посилення фінансової автономії та сталості місцевого самоврядування.

Аналіз даних таблиці 1 показує, що надходження від місцевих податків і зборів у Вільногірській МТГ становили 73381,1 тис грн у 2022 році; 89611,3 тис грн – у 2023 році; 72 321,9 тис грн – у 2024 році. При цьому надходження від місцевого оподаткування забезпечували близько чверті видатків бюджету, демонструючи поступове зниження – з 27,94% у 2022 році до 24,61% у 2024 році.

Отже, система місцевого оподаткування має обмежену здатність забезпечувати фінансові потреби громади, що продукує високу залежність бюджету Вільногірської МТГ від інших власних доходів і державних трансфертів. Така ситуація обмежує фінансову автономію місцевих органів влади, зменшує гнучкість у плануванні та розподілі ресурсів, а також ускладнює оперативне реагування на соціально-економічні виклики та пріоритетне фінансування важливих програм.

Для підвищення фінансової стійкості та автономності Вільногірської міської територіальної громади необхідне системне розширення власних джерел доходів, зокрема шляхом вдосконалення структури місцевих податків і зборів, активізації ефективного використання майнових і земельних ресурсів, а також запровадження стимулюючих механізмів для розвитку місцевого бізнесу. Такий підхід дозволить збільшити частку власних доходів, зменшити залежність від офіційних трансфертів і посилити можливості Вільногірської МТГ у реалізації стратегічних соціально-економічних ініціатив та

інвестиційних проєктів.

Література

1. Звіти про виконання міського бюджету. *Офіційний сайт Вільногірська міська рада*. URL: <https://vilnogirsk-rada.gov.ua/byudzheth-mista/zvit-pro-vykonannya-miskoho-byudzhetu/> (дата звернення: 19.11.2025).

Денисюк А. М., здобувач

Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**

д.е.н., професор, завідувач кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Реформування системи місцевих фінансів в Україні відбувається в умовах глибоких інституційних трансформацій, зумовлених процесами фіскальної децентралізації і безпрецедентними викликами воєнного стану, що посилюють фіскальні ризики та потребу в адаптивних управлінських рішеннях. Запровадження децентралізаційних механізмів було спрямоване на посилення фінансової спроможності територіальних громад, розширення їх дохідної бази та підвищення рівня самостійності у вирішенні питань місцевого значення, із акцентом на відповідальність та ефективність використання ресурсів. Водночас російська збройна агресія проти України суттєво трансформувала умови функціонування місцевих бюджетів, актуалізувавши проблему забезпечення стабільності бюджетних надходжень і збереження здатності органів місцевого самоврядування виконувати покладені на них повноваження.

За таких обставин доходи місцевих бюджетів набувають стратегічного

значення як фінансова основа життєзабезпечення територіальних громад та ефективний інструмент підтримки соціально-економічної стійкості регіонів. Функціонування держави в умовах війни посилює залежність місцевих бюджетів від макроекономічних процесів, державної фінансової політики та міжбюджетних трансфертів, водночас поставивши нові вимоги до адаптивності дохідної політики на місцевому рівні. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження трансформацій доходів місцевих бюджетів України з урахуванням поєднання чинників децентралізації та воєнних викликів.

В таблиці 1 розглянемо структуру дохідної частини місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках.

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках *

Показник	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %
Податкові надходження	393460,6	70,88	434540,9	66,59	441094,1	64,91
Неподаткові надходження	22041,1	3,97	36511,4	5,59	43603,7	6,42
Доходи від операцій з капіталом	2276,0	0,41	3621,9	0,55	4854,9	0,71
Від органів державного управління	136753,8	24,64	177385,2	27,18	187932,4	27,66
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	223,3	0,04	197,9	0,03	1427,4	0,21
Цільові фонди	342,3	0,06	351,8	0,05	618,3	0,09
Разом доходів	555097,1	100,0	652609,1	100,0	679530,8	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Дані таблиці 1 фіксують збереження висхідної тенденції загальних надходжень до дохідної частини місцевих бюджетів України, хоча темпи зростання суттєво уповільнилися у 2024 році. Якщо у 2023 році порівняно з 2022 роком сукупні доходи продемонстрували стрімке зростання на 17,57% (+97512,0 млн грн), то у 2024 році приріст склав лише 4,13% (+26921,7 млн грн).

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України протягом 2022-2024 років свідчить про поступову зміну фіскальної моделі формування фінансової бази місцевого самоврядування, що характеризується зниженням рівня податкової автономії і посиленням ролі зовнішньої фінансової підтримки.

Фундаментальну основу доходів місцевих бюджетів стабільно формують податкові надходження, проте їхня питома вага демонструє стійку тенденцію до скорочення: з 70,88% у 2022 році до 64,91% у 2024 році. Така деформація структури вказує на розмивання власної ресурсної бази громад, зокрема через законодавчі трансформації в розподілі податку на доходи фізичних осіб (а саме: вилучення «військового» ПДФО до державного бюджету, що суттєво обмежило фінансові можливості громад із високою концентрацією військовослужбовців) та кон'юнктурні коливання економічної активності в регіонах.

Паралельно з цим спостерігається зростання значущості міжбюджетних трансфертів, що відображено у збільшенні частки доходів від органів державного управління з 24,64% до 27,66%. Така структурна зміна засвідчує посилення централізації бюджетних ресурсів держави та зростаючу залежність місцевого самоврядування від державної фінансової підтримки в умовах війни.

Помітною тенденцією є розширення частки неподаткових надходжень, питома вага яких зросла з 3,97 % до 6,42%, що свідчить про активізацію громад у пошуку альтернативних джерел самофінансування і підвищення ефективності використання майна. Частка доходів від операцій з капіталом, цільових фондів та прямої допомоги від міжнародних інституцій і донорів залишається незначною в загальній структурі, сукупно не перевищуючи 1%. Проте варто відмітити динамічне збільшення частки надходжень від Європейського Союзу, міжнародних організацій та іноземних урядів у 2024 році до 0,21% (або у понад сім разів), що, попри малий обсяг, вказує на поступовий перехід до етапу активного прямого фінансування відновлення територій міжнародними донорами.

Отже, структура доходів місцевих бюджетів під час повномасштабної війни характеризується зміщенням акценту з власних податкових ресурсів у бік бюджетних трансфертів та неподаткових джерел, що відображає об'єктивну

потребу у фінансовому вирівнюванні та адаптації місцевих фінансів до кризових умов. Водночас така тенденція створює довгострокові ризики послаблення фінансової самостійності територіальних громад і зниження стимулів до нарощування власної дохідної бази. За цих обставин пріоритетним завданням стає формування збалансованої моделі доходів місцевих бюджетів України, яка поєднувала б достатній рівень державної підтримки з відновленням податкової автономії та підвищенням стійкості місцевих фінансів у повоєнний період.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 02.12.2025)

Кан М. В., здобувач

Науковий керівник: **Волкова О. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО

Видатки місцевих бюджетів на житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ) в умовах війни набувають особливої значущості з огляду на їх визначальну роль у забезпеченні безперервної життєдіяльності територіальних громад та підтриманні базових стандартів життя населення. Масштабні руйнування житлового фонду, об'єктів водо-, тепло- та електропостачання внаслідок бойових дій і обстрілів істотно підвищили навантаження на місцеві бюджети, актуалізувавши потребу у фінансуванні аварійно-відновлювальних робіт, утриманні критичної інфраструктури та підготовці комунальних систем

до опалювальних сезонів в умовах підвищених ризиків. За таких обставин видатки на ЖКГ набувають стратегічного значення як інструмент забезпечення соціальної стабільності, зниження гуманітарних загроз і формування передумов для відновлення територій у повоєнний період.

Під час дії воєнного стану видатки на житлово-комунальне господарство посідають вагомe місце у структурі видаткової частини місцевих бюджетів України: у 2022 році їхня частка склала 8,39%, у 2023 році – 9,59%, у 2024 році – 8,73%. При цьому у 2023 році зафіксовано суттєве зростання обсягів фінансування порівняно з 2022 роком – на 21 396,9 млн грн, або на 52,66%, що відображає активізацію відновлювальних і стабілізаційних заходів у сфері житлово-комунальної інфраструктури. Натомість у 2024 році спостерігається помірне скорочення видатків – на 3 390,0 млн грн, або на 5,47%, однак залишилися істотно вищими за рівень 2022 року, що свідчить про збереження високої потреби у відбудовчих роботах..

В умовах повномасштабної війни видатки на житлово-комунальне господарство набувають системоутворюючого значення для забезпечення життєстійкості регіонів і територіальних громад, у зв'язку з чим доцільним є детальніший аналіз їх просторового розподілу між регіонами України (табл. 1).

Таблиця 1

Структура видатків місцевих бюджетів України

на житлово-комунальне господарство у розрізі регіонів у 2022-2024 роках *

Області	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
м. Київ	5057,4	12,45	6666,8	10,75	5314,3	9,06
Вінницька	1298,5	3,20	1976,7	3,19	1650,1	2,81
Волинська	449,1	1,11	898,9	1,45	915,4	1,56
Дніпропетровська	4436,4	10,92	9306,3	15,00	9233,9	15,75
Донецька	1793,8	4,41	3056,8	4,93	2770,8	4,73
Житомирська	640,9	1,58	1117,2	1,80	1215,0	2,07
Закарпатська	640,7	1,58	877,8	1,42	804,9	1,37
Запорізька	1911,0	4,70	2435,6	3,93	2160,4	3,68

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Івано-Франківська	974,7	2,40	1671,7	2,70	1284,3	2,19
Київська	2618,6	6,44	3542,6	5,71	3914,2	6,68
Кіровоградська	648,6	1,60	1054,8	1,70	1053,1	1,80
Луганська	256,7	0,63	37,1	0,06	78,9	0,13
Львівська	2878,2	7,08	4132,6	6,66	4401,9	7,51
Миколаївська	865,6	2,13	2139,6	3,45	1623,8	2,77
Одеська	2746,5	6,76	4065,8	6,55	4057,4	6,92
Полтавська	1789,8	4,40	2167,3	3,49	2416,3	4,12
Рівненська	901,0	2,22	1090,8	1,76	967,2	1,65
Сумська	819,0	2,02	1187,5	1,91	960,9	1,64
Тернопільська	885,9	2,18	1041,9	1,68	977,1	1,67
Харківська	5375,1	13,23	8078,4	13,02	7342,4	12,52
Херсонська	105,8	0,26	598,3	0,96	1012,2	1,73
Хмельницька	1088,5	2,68	1392,5	2,24	1366,4	2,33
Черкаська	784,4	1,93	1088,0	1,75	1129,0	1,93
Чернівецька	842,6	2,07	1304,4	2,10	1098,4	1,87
Чернігівська	822,6	2,02	1099,2	1,77	890,1	1,52
Разом по Україні	40631,5	100,00	62028,4	100,00	58638,4	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

За даними таблиці 1, найбільші обсяги та частки видатків на ЖКГ зосереджені у регіонах, які зазнали значних руйнувань і проводять масштабні роботи з відновлення житлового фонду, тепломереж, об'єктів водопостачання та водовідведення (насамперед, це Харківська область, частка якої стабільно дорівнює 13% упродовж усіх років, а також Дніпропетровська область, де у 2023-2024 роках питома вага видатків зросла до 15,00-15,75%).

Майже в 10 разів зросли видатки на ЖКГ у Херсонській області, що пов'язано з необхідністю оперативного реагування на наслідки бойових дій та підтримання базових умов проживання населення.

У прифронтових і деокупованих областях (Донецька, Запорізька, Миколаївська, Сумська, Чернігівська) значна частка видатків спрямовується на ліквідацію аварійних ситуацій і підтримку функціонування критично важливих комунальних об'єктів, що обмежує можливості для інвестиційного розвитку та

модернізації ЖКГ. Водночас у регіонах із відносно стабільною безпековою ситуацією переважає фінансування заходів з утримання та часткової модернізації інфраструктури, що формує різні траєкторії розвитку житлово-комунального господарства на регіональному рівні.

Загалом, виявлені тенденції свідчать про зростання ролі регіонального чинника у формуванні бюджетної політики у сфері ЖКГ та необхідність її диференціації з урахуванням воєнних ризиків, масштабу руйнувань і соціально-демографічного навантаження на територіальні громади. Це актуалізує потребу у вдосконаленні механізмів міжбюджетного вирівнювання, посиленні цільової підтримки найбільш уразливих регіонів, а також запровадженні середньострокового бюджетного планування, орієнтованого на поєднання відновлення, стійкості та поступової модернізації житлово-комунальної інфраструктури в умовах війни та повоєнної трансформації.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 23.11.2025).

Кравчук Ю. О., *здобувач*

Науковий керівник: **Чижова Т. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ

В умовах реалізації бюджетної децентралізації одним із ключових джерел наповнення місцевих бюджетів виступає єдиний податок, який відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової спроможності територіальних

громад. Його значення зумовлене стабільністю надходжень, відносною простотою адміністрування та широким залученням суб'єктів малого і середнього підприємництва до процесу місцевого оподаткування. Водночас запровадження воєнного стану та зміни у спеціальних податкових режимах суттєво вплинули на фінансовий потенціал цього податку, що зумовлює потребу оцінки його фінансової ролі та стійкості надходжень в умовах війни.

В таблиці 1 розглянемо структуру місцевих податків і зборів як фінансової бази місцевого самоврядування.

Таблиця 1

Структура надходжень від місцевого оподаткування
до місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках *

Показник	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %
Податок на майно	36790,7	43,64	43829,4	43,83	50237,9	41,93
Єдиний податок	47226,0	56,02	55805,4	55,80	69129,0	57,70
Збір за місця для паркування транспортних засобів	101,8	0,12	151,4	0,15	174,1	0,15
Туристичний збір	186,4	0,22	222,6	0,22	273,1	0,23
Разом місцевих податків і зборів	84304,9	100,00	100008,8	100,00	119814,1	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Аналіз структури надходжень від місцевого оподаткування в Україні протягом 2022-2024 років свідчить про збереження двокомпонентної моделі формування цього ресурсу, де переважну частку забезпечують єдиний податок та податок на майно.

Структурною особливістю є домінування єдиного податку, питома вага якого зросла з 56,02% у 2022 році до 57,70% у 2024 році. Така тенденція підтверджує роль малого та середнього бізнесу як основного

драйвера фінансової стійкості територіальних громад, особливо в умовах адаптації підприємницької діяльності до викликів воєнного стану. Другим за значущістю структурним елементом є податок на майно, частка якого в загальному обсязі місцевих податків і зборів є стабільно високою (2022 рік - 43,64%; 2023 рік - 43,83%; 2024 рік - 41,93%). Разом ці два фіскальні інструменти акумулюють понад 99% усіх надходжень від місцевого оподаткування, що вказує на їхню стратегічну роль у забезпеченні фіскальної автономії регіонів.

Питома вага місцевих зборів сумарно не перевищує 1%, що ілюструє їх обмежену фіскальну спроможність та другорядну роль у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів.

В таблиці 2 розглянемо структуру єдиного податку.

Таблиця 2

Структура єдиного податку в місцевих бюджетах України
у 2022-2024 роках *

Показник	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %
Податок з юридичних осіб	9844,2	20,84	11938,7	21,39	8160,9	11,81
Податок з фізичних осіб	32888,2	69,64	38004,9	68,10	55148,6	79,78
Податок з сільсько-господарських товаровиробників	4493,6	9,52	5861,8	10,50	5819,5	8,42
Разом єдиний податок	47226,0	100,0	55805,4	100,0	69129,0	100,0

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

За даними таблиці 2, ключовим елементом структури єдиного податку є податок з фізичних осіб, питома вага якого стрімко зросла з 69,64% у 2022 році до 79,78% у 2024 році. Така тенденція підкреслює високу адаптивність малого бізнесу до умов воєнного часу та посилення його ролі як основного донора місцевих бюджетів серед усіх платників спрощеної системи

оподаткування.

Натомість спостерігається суттєве зниження частки єдиного податку з юридичних осіб. Якщо у 2022-2023 роках цей показник стабільно тримався на рівні близько 21%, то у 2024 році він різко скоротився до 11,81%. Така деформація є наслідком скасування з 1 серпня 2023 року спеціального режиму оподаткування за ставкою 2% від обороту, що діяла з квітня 2022 року, і повернення підприємств, які нею скористалися, на загальну систему оподаткування зі сплатою податку на прибуток.

Сільськогосподарські товаровиробники (платники четвертої групи) також демонструють тенденцію до зменшення своєї частки в структурі – з 9,52% у 2022 році до 8,42% у 2024 році, що відображає складні умови функціонування аграрного сектору, зокрема через втрату угідь та логістичні обмеження.

Отже, структура єдиного податку у 2024 році стала більш моноцентричною, де майже 80% усіх надходжень забезпечується фізичними особами. Це свідчить про залежність місцевого самоврядування від активності приватних підприємств, але водночас вказує на потенційні ризики.

В цілому, зростання фіскальної ролі єдиного податку у структурі дохідної частини місцевих бюджетів підкреслює концентрацію доходів у сегменті малого бізнесу та скорочення інших джерел власних надходжень. Така ситуація підвищує вразливість фінансів територіальних громад, особливо на прифронтових і деокупованих територіях, що зумовлює потребу адаптації механізмів справляння єдиного податку для підтримки процесів відновлення та забезпечення фінансової автономії та стійкості місцевого самоврядування.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025)

Кужелєв М. О.,

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення 2022 року суттєво вплинуло всі сфери економічного життя в Україні, в тому числі на сферу публічних фінансів. Введення воєнного стану в країні поставило перед публічними фінансами надзвичайно складне завдання – збереження базового рівня соціальних виплат та забезпечення макроекономічної стабільності на фоні суттєвого збільшення витрат на оборону та відновлення громад, які опинилися в зоні бойових дій або постраждали внаслідок ракетно-бомбових ударів рф. Об’єктивною реакцією на ситуацію, яка склалася, стала глибока трансформація фіскальної архітектури в Україні – суттєвих змін зазнали структура видатків, доходів, практики фінансового вирівнювання та ін. Зупинимось більш детально на основних напрямках трансформації національної фінансової політики в умовах воєнного стану.

Характерний ефект від впливу війни – це структурні зміни в системі бюджетного фінансування. В Україні де-факто існує дві частини державного бюджету – «військовий» та «цивільний». Значну частину цивільного бюджету покривають зовнішні гранти країн-партнерок. Саме донорське фінансування стало тим фінансовим буфером, який запобіг краху фіскальної системи в 2022-2024 рр. і забезпечив фінансування соціальних програм [1]. Група Світового банку і міжнародні партнери мобілізували великі пакети макрофінансової допомоги [2], однак через певні затримки в надходженні цих коштів касових розривів уникнути не вдалося й Міністерство фінансів України активно здійснювало внутрішні запозичення та вдалося до практики реструктуризації державного боргу.

Що стосується фінансової складової фінансової політики держави, то вона змістила акценти на активну мобілізацію доходів для забезпечення фінансування видатків «воєнного» бюджету. Після провального з токи зору мобілізації доходів 2022 року, у 2023-2024 рр. поступово стабілізовано податкові надходження за рахунок посилення адміністрування податків та введення спеціальних (тимчасових) ставок по окремим видам податків. Зокрема, було введено військовий збір та збільшено ставки оподаткування. Однак цей напрямок трансформації має певні обмеження через високу вагу тіньової економіки, суттєве падіння платоспроможності домогосподарств та загальне зниження економічної активності. Певним виходом з цієї ситуації може стати активна цифрова трансформація бюджетної системи країни, але це доволі складний і тривалий процес [3].

Кардинальних змін зазнала й видаткова політика держави – пріоритетом стали оборонні витрати, витрати на відновлення та нові напрямки соціального захисту населення. Це формує певну бюджетну дилему – поєднання високого рівня поточних витрат і капітальних вкладень у відбудову. А це, в свою чергу призводить до трансформації міжбюджетних відносин з перекладанням основної частки витрат на відновлення на місцеві бюджети.

Війна посилила вертикальну фінансову асиметрію. Загалом проблема фінансової асиметрії була притаманна Україні ще до активної фази бойових дій [4]. І одним з основних механізмів її нейтралізації можна назвати доволі успішну реформу бюджетної децентралізації, яка розпочалася у 2014 році [5]. Але в умовах воєнного стану формули міжбюджетних трансфертів було переглянуто задля гнучкої компенсації втрат громадами частини доходів від «військового» ПДФО та цільової підтримки постраждалих громадян.

Ще один важливий аспект, що впливає на фінансову політику держави в умовах воєнного стану – це монетарна політика центрального банку. На монетарному «фронті» Національний банк України в 2022-2024 рр. зберігав пріоритет за ціновою стабільністю через механізми валютних інтервенцій та управління ліквідністю банків другого рівня. Це певним чином позитивно

впливало як на фінансові параметри і управління державним боргом, так й на соціально-економічні настрої населення.

Таким чином, можна зробити висновки щодо основних ризиків та вразливостей національної фінансової політики в умовах війни: залежність від зовнішньої допомоги – відповідно, від виборів, настроїв та «втомленості Європи та США» від війни в Україні; фінансова втома домогосподарств і її соціальні наслідки – зростання податкового навантаження на фоні падіння доходів і корупційних скандалів може підірвати довіру до влади і соціальну нестабільність; дефіцит капітальних інвестицій в інфраструктуру – високий рівень витрат на оборону (що життєво необхідно) обмежують можливості капітальних інвестицій у відбудову в повоєнний період.

Література

1. Стабіас С. М. Видатки місцевих бюджетів на відновлення: тенденції, виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. №78. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-27>
2. Financing Mobilized for Ukraine. *World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine?utm>
3. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 3 (17). С. 376-384.
4. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжн. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42-44.
5. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6, Ч. 2. С. 122-125.

Купрійова А. О., здобувач

Науковий керівник: Кужелєв М. О.,

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ УЧАСНИКІВ РИНКУ

Дослідження поведінкової економіки показують, що передбачення майбутньої інфляції впливає на премії за ризик, попит на різні класи активів та схильність до спекулятивної поведінки. Це зумовлює необхідність глибшого аналізу ролі інфляційних очікувань у прийнятті інвестиційних рішень. За дослідженням U. Malmendier та S. Nagel інфляційні очікування людей відрізняються залежно від їх особистого досвіду зіткнення з процесами інфляції. Це спричинене тим, що інфляційні очікування старшого покоління будуються на більшому часовому проміжку навіть за умови, що сучасні економічні умови значно відрізняються від історичних даних [6, с. 42]. Залежність інфляційних очікувань, а в подальшому й інвестиційної поведінки, від особистого досвіду інвестора виявлена під час дослідження фінансових бульбашок, що характеризуються рідкісністю виникнення та довготривалою дією. В даному випадку керівники фондів, що пережили крах, зумовлений фінансовою бульбашкою, менш імовірно знову підуть на великий ризик.

Інфляційні очікування можуть бути виміряні як ринковий показник, тобто опосередковано з фінансових ринків, чи за рахунок проведення опитувань серед споживачів та економічних аналітиків. Це означає, що інвестори при побудові фінансових портфелів мають зважати на комплексність показників ринкової інфляції [4]. Для того, щоб більш точно визначити, які джерела макроекономічних шоків можуть вплинути на інфляційні очікування в умовах економічної нестабільності, потрібно побудувати термінову модель, яка включатиме в себе основні компоненти інфляційно-пов'язаних свопів,

макроекономічні чинники в межах країни (цільова облікова ставка, інфляція та реальна активність), глобальні цінові шоки (ціни на енергоносії та сировинні товари) і стохастичні тенденції. Особливістю цієї моделі є те, що вона розділяє поняття чистих інфляційних очікувань та премію за ризик інфляції, що дає ефективніші результати для подальшого прийняття рішень інвесторами [3, с. 2].

За дослідженням А. Berardi та А. Plazzi інфляційна премія за ризик є чутливою до змін у макроекономічних процесах. Так, її величина збільшується у періоди, коли підвищується волатильність дохідностей на фінансових ринках, посилюється макроекономічна нестабільність (спад економічної активності, криза чи зовнішні шоки) або зростає загальний рівень невизначеності. Це підсилює залежність між макроекономічною невизначеністю та коригуванням інвестиційних портфелів, оскільки інвестори прагнуть убезпечити себе від потенційних втрат [2, с. 4].

У випадку України інфляційні очікування мають особливо високу волатильність через поєднання структурних дисбалансів, частих зовнішніх шоків та високої геополітичної невизначеності [1]. При цьому домогосподарства зазвичай демонструють високу інерційність очікувань і слабо реагують на фундаментальні економічні показники, тоді як бізнес і банки оцінюють майбутній рівень інфляції точніше та краще узгоджують свої прогнози з макроекономічними даними.

Використання Markov-Switching VAR-моделі дозволило виділити періоди стабільності та високої нестабільності, у яких поведінка цін і очікувань суттєво відрізняється. За моделлю 2021-2024 роки для України характеризується довготривалою дією високої волатильності та більш рідкісними та короткотривалими періодами низької волатильності [5, с. 167]. Це спричинено військовим вторгненням Росії до України, наслідками якого стали значне зростання інфляційних очікувань і в подальшому інфляції, девальвація обмінного курсу та дефіцит імпорту товарів. НБУ змінив свою монетарну політику з метою стабілізації валютного ринку, зафіксувавши обмінний курс та ввівши валютні обмеження. Такі дії допомагають зменшити паніку на

фінансовому ринку країни в умовах високих макроекономічних дисбалансів.

Отже, інфляційні очікування є одним з ключових чинників, що формують інвестиційну поведінку на фінансових ринках. В Україні роль інфляційних очікувань є особливо важливою через високу чутливість до зовнішніх шоків та геополітичних ризиків, що робить прогнозування інфляції складнішим і підвищує ризиковість інвестиційних рішень. У таких умовах ефективна монетарна політика, прозора комунікація центрального банку та врахування режимів волатильності стають необхідними для стабілізації очікувань та зниження невизначеності на фінансових ринках.

Література

1. Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8-18.
2. Berardi A., Plazzi A. Inflation risk premia, yield volatility and macro factors. *Journal of Financial Econometrics*, 2019, Vol. 17:3, P. 397-431.
3. Boeckx J., Iania L., Wauters J. Macroeconomic drivers of inflation expectations and inflation risk premia. *Journal of financial econometrics*. 2025. Volume 23. Issue 1. URL: <https://doi.org/10.1093/jjfinec/nbae032>.
4. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42-44.
5. Lukianenko I., Nasachenko M., Tokarchuk T. Estimating inflation and inflation expectations based on a markov-switching vector autoregression approach: case of Ukraine. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2025. Vol. 3, no. 62. P. 163-174.
6. Malmendier U., Nagel S. Learning from inflation experiences*. *The quarterly journal of economics*. 2015. Vol. 131, no. 1.

Назукова Н. М.,

к.е.н., старший науковий співробітник

відділу публічних фінансів,

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування

Національної академії наук України»

БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ОСВІТИ В УМОВАХ ШОКІВ

Сучасні глобальні потрясіння істотно вплинули на функціонування систем освіти у всьому світі, поставивши під загрозу нагромаджений людський капітал і майбутній економічний розвиток. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів, особливої ваги набувають ефективні бюджетні інструменти підтримки освіти. Американський дослідник історії освіти Б. Браун наголошує, що сучасні освітні системи сформувались під дією економічних та соціальних криз, які переживали країни – насамперед спади продуктивності, безробіття та зростання нерівності [1]. За висновками ОЕСР, пандемія коронавірусної хвороби, яка розпочалась у 2019 р., стала шоковим явищем для світової освіти. Так, середній бал у читанні у країнах ОЕСР між 2018 і 2022 роками впав на 10 пунктів, а в математиці — на майже 15 пунктів [2]. Пандемічний шок посилив стабілізуючу роль освіти, у тому числі виявив потребу у поширенні таких бюджетних заходів: бюджетна підтримка онлайн навчання (забезпечення технічними засобами, комп'ютерами, планшетами, інтернетом), переспрямування бюджетних коштів на засоби протиепідемічного захисту в навчальних закладах, на підвищення безпеки освітньої інфраструктури, окремі країни запровадили державні програми підтримки працівників освіти [3] і малозабезпечених сімей з дітьми [4] в умовах локдауну. Водночас, пандемічний шок не спричинив освітньої кризи, а лише поглибив її, адже освітня стагнація уже відбувалась, навіть у розвинених країнах [5]. Ознаками стагнуючої освіти, зокрема, є багаторічний регрес у

показниках освіченості (зокрема, навичок читання, математики та загальної компетентності 15-річних учнів за підходом PISA), зростання дисбалансу між навичками випускників навчальних закладів і потребами на ринку праці, поглиблення нерівності у доступі до освітніх послуг.

Потреба у подоланні поточної освітньої кризи змушує уряди країн розробляти нові підходи до управління і фінансування, оцінювання, закріплення стандартів якості освіти тощо. Так, розвинені країни та країни з доходами вищими за середні застосовують такі бюджетні інструменти подолання освітньої кризи: пріоритезація обмежених бюджетних коштів на користь інвестицій у навички та перекваліфікацію, щоб забезпечити адаптивність робочої сили; бюджетна підтримка освітньої інфраструктури як засобу забезпечення її стабільної роботи; довгострокова стратегічна бюджетна політика, що розглядає витрати на освіту не як споживчі, а як стратегічні інвестиції в національну стійкість. Тоді як країни з низькими доходами і доходами, нижчими за середні, зосереджені на бюджетних інструментах соціальної підтримки для зменшення розриву у показниках доступності освіти.

Разом з тим, кожен новий шок, як-от шок війни або пандемії, змушує вносити корективи в стратегічно-окреслену освітню політику та відповідні економічні, інвестиційні, бюджетні, управлінські довгострокові орієнтири на користь забезпечення короткострокової резильєнтності освітньої системи. Так, окремі заходи, рекомендовані Світовим банком під час пандемічного шоку, включали: цільові трансфери домогосподарствам з дітьми з потенційно слабшим доступом до освіти; додаткове бюджетне фінансування сектору освіти (на оплату праці, розробку і наповнення навчальних платформ, закупівлю обладнання) для компенсації втрат навчання; моніторинг та оцінка втрат навчання («learning loss») і перерозподіл бюджетних ресурсів на пріоритетні рівня або підсектори (початкова освіта, дистанційне навчання тощо) [6]. Фахівці Центру досліджень економічної політики сформували бюджетні заходи для відновлення людського капіталу, що зазнав втрат внаслідок війни в Україні, до яких віднесли: пріоритезацію фінансування освіти, програми перепідготовки,

реінтеграції біженців/переміщених, створення спеціальних фондів відбудови людського капіталу [7].

Наявність конкретних вбудованих бюджетних механізмів у системі фінансування освіти дозволять в умовах шокowości світу досить швидко адаптуватися до змін, гнучко вбудовувати необхідні заходи та інструменти. Як підкреслено в аналітичному огляді Інституту закордонного розвитку (ODI), системна гнучкість фінансування, передбачення можливих кризових факторів, попередні домовленості про співпрацю, оперативне перенаправлення коштів – є ключовими для підтримки людського капіталу в умовах продовжених потрясінь [8]. Крім того, у звіті ОЕСР обґрунтовано доцільність використання середньострокового бюджетування, гнучких механізмів видатків для фінансування освітньої сфери, у тому числі переспрямування невикористаних коштів під час шоків[9].

Отже, в умовах пандемій, воєн, економічних спадів чи кліматичних потрясінь бюджетна політика в освіті має виходити за рамки традиційного формування видатків і бути орієнтованою на реагування, адаптацію та резильєнтність – тобто передбачати механізми швидкого корегування, використання створених резервних фондів, трансфертів й інших гнучких інструментів. Освіта є найефективнішим запобіжником розвитку криз, адже саме вона забезпечує суспільство здатністю до адаптації, інновацій і соціального відновлення після шоків. Майбутні шоки – кліматичні, технологічні, демографічні – неминуче посилять потребу в гнучких, інноваційних системах освіти, здатних швидко адаптувати людський капітал до змін.

Література

1. Brown B. *A Policy History of Standards-Based Education in America*. Boyce Brown. New York : Peter Lang Inc., 2015. 207 p. URL: <https://www.peterlang.com/document/1051585>.
2. OECD. *PISA 2022 Results (Volume I): What Students Know and Can Do*.

Paris : OECD Publishing, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/cc9470c9-en> (дата звернення: 04.01.2026).

3. Government of the United Kingdom. *Coronavirus (COVID-19): financial support for education, early years and children's social care* : Guidance. London, 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/coronavirus-covid-19-financial-support-for-education-early-years-and-childrens-social-care/coronavirus-covid-19-financial-support-for-education-early-years-and-childrens-social-care> (дата звернення: 14.04.2025).

4. Commission Implementing Decision (EU) 2020/467 of 25 March 2020 fixing the definitive allocation of Union aid to Member States for school fruit and vegetables and for school milk for the period from 1 August 2020 to 31 July 2021. *Official Journal of the European Union*. 2020. L 98. P. 34–36. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2020.098.01.0034.01.ENG.

5. *Faddish thinking is hobbling education in the rich world*. The Economist. 11 July 2024. URL: <https://www.economist.com/leaders/2024/07/11/faddish-thinking-is-hobbling-education-in-the-rich-world>.

6. World Bank. *The COVID-19 Pandemic: Shocks to Education and Policy Responses*. Washington, DC : World Bank, 2020. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/365801588601466966/txt/The-COVID-19-Pandemic-Shocks-to-Education-and-Policy-Responses.txt>.

7. Gorodnichenko Y., Kudlyak M., Şahin A. *The Effect of the War on Human Capital in Ukraine and the Path for Rebuilding*. CEPR Policy Insight, 2022. URL : https://cepr.org/system/files/publication-files/171200-policy_insight_117_the_effect_of_the_war_on_human_capital_in_ukraine_and_the_path_for_rebuilding.pdf.

8. Homonchuk O., Nicolai S. *Closer to the frontlines: Rethinking education financing in protracted crises*. ODI, 24 Sept. 2025. URL: <https://odi.org/en/insights/closer-to-the-frontlines-rethinking-education-financing-in-protracted-crises/>

9. OECD. *Value for Money in School Education: Smart Investments, Quality Outcomes, Equal Opportunities*. Paris : OECD Publishing, 2022. URL: <https://doi.org/10.1787/f6de8710-en>.

Нечипоренко А. В.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна докорінно змінила структуру та пріоритети системи публічних фінансів України. Передусім спостерігається суттєве зростання видатків на оборону, що є ключовою умовою забезпечення національної стійкості. Крім того, існує залежність від зовнішнього фінансування й є одночасно потреба в здійсненні соціальних видатків та підтримці критичної інфраструктури. Дослідження трансформації публічних фінансів є важливим в контексті забезпечення фіскальної стійкості та планування післявоєнного відновлення.

В умовах воєнного стану найбільш суттєвими чинниками впливу на публічні фінанси України стали [1]:

- зменшення реального ВВП у 2022 р. та скорочення реальних доходів бюджету в 2022-2023 рр.;
- різке зростання державних видатків на оборону, що вплинуло на розмір бюджетного дефіциту;
- руйнування житлового фонду та інфраструктурних об'єктів спонукало державу до запровадження цільових програм допомоги та компенсації втрат, що вплинуло на збільшення видатків бюджету.

Відповідно у 2022-2025 рр., враховуючи пріоритетність видатків на оборону та безпеку, було зменшено видатки на соціально-економічні програми. Така динаміка є закономірною в умовах воєнного стану, коли ресурс бюджету держави спрямовується передусім на забезпечення обороноздатності країни. Видатки Зведеного бюджету без урахування фінансування безпеки, оборони і правоохоронної діяльності зменшилися з 28,4% ВВП у 2021 р. до 22,3% ВВП у січні-травні 2025 р. [1].

В таких умовах виникла необхідність активнішої взаємодії з міжнародними партнерами, адже зовнішнє фінансування стало одним із головних джерел покриття дефіциту бюджету. Співвідношення доходів і видатків до ВВП у 2022-2024 рр. зазнало істотних змін, що стало наслідком як воєнних ризиків, так і падіння економічної активності. Водночас висока частка грантової допомоги дозволила обмежити надмірне боргове навантаження та стабілізувати макрофінансову ситуацію.

Сфера публічних фінансів є однією з найвизначніших у фінансовій системі будь-якої країни, а управління публічними фінансами в умовах війни потребує швидких та адаптивних рішень, що змінює традиційні бюджетні підходи. Якщо у довоєнний період ключовим завданням була модернізація фінансової системи та підвищення її ефективності [2], то у воєнних умовах пріоритетом стало забезпечення оперативності фінансування бюджетних програм при збереженні підзвітності. Поєднання прискорених процедур ухвалення рішень та обов'язкового аудиту є одним із напрямів вдосконалення фінансового управління.

Зміни відбулися також у сфері бюджетної децентралізації. Децентралізація до війни була ефективним інструментом зміцнення фінансової спроможності громад [3]. Проте у воєнний час місцеві бюджети стикаються зі зменшенням власних доходів, руйнуванням інфраструктури та зростанням витрат на забезпечення життєдіяльності населення. Це вимагає перегляду підходів до міжбюджетних трансфертів, запровадження стабілізаційних механізмів підтримки громад та оновлення системи фінансового вирівнювання.

Питання підвищення ефективності управління публічними фінансами залишаються актуальними і в умовах воєнного стану. Запровадження цифрових інструментів, удосконалення системи фінансового контролю та прозорості бюджетних процесів є фундаментом для зменшення ризиків зловживань та підвищення результативності використання фінансових ресурсів [4]. У сучасних умовах ці рекомендації набувають ще більшої ваги, адже швидкість бюджетних операцій має поєднуватися із збереженням довіри громадськості та міжнародних партнерів.

Таким чином, система публічних фінансів України у воєнний період зазнає трансформації, що охоплює пріоритети бюджетної політики, структуру видатків, механізми управління, роль зовнішнього фінансування та взаємодію між державним і місцевими бюджетами. Нові виклики потребують формування гнучкої, прозорої та технологічно модернізованої моделі управління публічними фінансами, яка здатна оперативного реагувати на загрози та забезпечувати ефективність розподілу фінансових ресурсів. Підвищення рівня цифровізації бюджетних процесів, зміцнення системи державного аудиту є важливими умовами для підтримання фінансової стабільності в умовах війни. Водночас слід вже сьогодні закладати підґрунтя для післявоєнного відновлення, поєднуючи короткострокові антикризові заходи із стратегічним баченням модернізації системи публічних фінансів та інтеграції України до європейського економічного простору.

Література

1. Богдан Т. Державні фінанси України під час війни: напрями трансформації та завдання на перспективу. *GROWFORD Institute*. 2025. URL: <https://www.growford.org.ua/research/derzhavni-finansy-ukrayiny-pid-chas-vijny-napryamy-transformatsiyi-ta-zavdannya-na-perspektyvu/>
2. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжн. наук.- практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42-44.
3. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 122-125.
4. Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : збірник тез Податкового конгресу, 12 грудня 2019 р. Ірпінь: УДФСУ, 2019. С. 353-356.

Патяка В. Д., здобувач

Науковий керівник: **Костенко Г. П.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,

менеджменту та фінансів,

Бердянський державний педагогічний університет

АНАЛІЗ ДОХІДНОЇ ТА ВИДАТКОВОЇ СКЛАДОВИХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет є основною фінансовою категорією, яка забезпечує функціонування державних інституцій, реалізацію соціально-економічної політики та стабільність макрофінансового середовища. Протягом 2018-2024 років бюджетна система України зазнала значних трансформацій під впливом глобальних та внутрішніх викликів.

Актуальність дослідження обумовлена потребою комплексного осмислення динаміки доходів і видатків бюджету, оцінки бюджетної стабільності та визначення ключових тенденцій, що формують фінансову політику України у кризових умовах.

Метою дослідження є системний аналіз доходної та видаткової складових бюджету України протягом 2018-2024 років та з'ясування основних чинників, що впливають на бюджетний баланс у досліджуваний період.

У роботі використано структурно-динамічний, порівняльний аналіз, методи економічного групування та узагальнення. Інформаційною базою є дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби та офіційного порталу OpenBudget.

Результати дослідження свідчать про динаміку доходів і видатків державного бюджету України за 2018-2024 рр. демонструють багатовекторний характер бюджетної політики та суттєвий вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову систему держави. Упродовж досліджуваного періоду спостерігається стійке зростання як доходної, так і видаткової частини

бюджету, проте темпи приросту не є пропорційними, що формує розширення бюджетного дефіциту, особливо у воєнний період.

У 2018-2020 рр. доходи й видатки зростали відносно рівномірно: приріст доходів коливався у межах 7,5-7,8%, тоді як видатки демонстрували більш волатильну траєкторію – від 8,8% у 2019 р. до 20,05% у 2020 р. (табл. 1). Зазначене відображає потребу у збільшенні фінансування соціальних та інфраструктурних програм на тлі економічних викликів, пов'язаних із пандемією COVID-19.

Таблиця 1

Динаміка доходів державного бюджету України*

Рік	Доходи, млн грн	Видатки, млн грн	Абсолютне відхилення доходів	Абсолютне відхилення видатків	Темп приросту доходів (%)	Темп приросту видатків (%)
2018	928 115	985 852	-	-	-	-
2019	998 278	1 072 891	70 163	87 039	7,56%	8,83%
2020	1 076 016	1 288 016	77 738	215 125	7,79%	20,05%
2021	1 296 852	1 490 258	220 836	202 242	20,52%	15,7%
2022	1 787 395	2 700 000	490 543	1 209 742	37,83%	81,18%
2023	2 671 997	4 000 000	884 602	1 300 000	49,49%	48,15%
2024	3 122 713	4 400 000	450 716	400 000	16,87%	10%

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Період 2021-2024 років характеризується різкою зміною динаміки та значним фіскальним навантаженням, спричиненим повномасштабною війною. У 2022 році видатки бюджету зросли більш ніж на 81%, що стало рекордним показником за весь аналізований період. Водночас доходи збільшилися на 37,8%, що не компенсувало різкого розширення потреб фінансування оборонного сектору та гуманітарних програм. У 2023 році доходи демонструють надзвичайно високий темп приросту – майже 50%, що може свідчити як про підвищення ефективності податкового адміністрування, так і про активізацію зовнішньої допомоги. Проте видатки продовжують зростати прискореними темпами, залишаючись на значно вищому рівні, ніж доходи.

Хоча у 2024 році темпи зростання дещо стабілізуються (доходи – 16,87%,

видатки – 10%), загальна тенденція засвідчує тривалий структурний дисбаланс бюджету. Це вказує на необхідність реформування системи державних фінансів, оптимізації видатків та посилення інституційної спроможності у сфері доходоутворення. Такі дані підтверджують, що фіскальна політика України у воєнний період набуває кризово-стабілізаційного характеру, де ключовим викликом стає забезпечення фінансової стійкості без пригнічення економічної активності. Системним явищем для бюджету України у 2018-2024 роках є дефіцит. Найбільші обсяги дефіциту зафіксовано в 2022-2024 роках, що обумовлено стрімким зростанням військових і соціальних видатків.

Таким чином, структура бюджету набула характеру, що відповідає умовам воєнного часу.

Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що бюджетна політика України у 2018-2024 роках пройшла шлях від поступального розвитку до кризового та мобілізаційного управління фінансовими ресурсами. Доходи демонструють стійке зростання, однак воно відстає від стрімкого збільшення видатків, що формує структурний та стійкий дефіцит. Пік фіскального навантаження імплементується у 2022-2023 роках, коли масштаби видатків об'єктивно визначаються воєнними потребами. Наявні тенденції вказують на необхідність посилення ефективності державних фінансів, оптимізації видатків, диверсифікації джерел доходів та зміцнення прозорості бюджетного процесу. Для післявоєнної відбудови критично важливо забезпечити збалансованість бюджету, зменшити залежність від зовнішніх запозичень та створити умови для довгострокової фінансової стійкості держави.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 04.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

2. Державний веб-портал бюджету для громадян: *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2025).

Петух А. О., аспірант

Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

РЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Доходи місцевих бюджетів є ключовим елементом регіональної бюджетної політики, оскільки саме вони формують фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування і визначають їхню спроможність забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток територій. Обсяг і структура дохідної частини місцевих бюджетів безпосередньо впливають на рівень фінансової автономії регіонів, ефективність виконання бюджетних повноважень, а також можливості реалізації інвестиційних програм. У цьому контексті доходи місцевих бюджетів є не лише фіскальним ресурсом, а й інструментом регулювання регіонального розвитку та вирівнювання соціально-економічних диспропорцій.

Водночас формування доходів місцевих бюджетів в Україні характеризується суттєвою територіальною нерівномірністю, зумовленою відмінностями у рівні економічного розвитку регіонів, податковому потенціалі, структурі господарського комплексу і демографічних характеристиках. Посилення процесів фіскальної децентралізації, з одного боку, розширило фінансові можливості місцевих бюджетів, з іншого – актуалізувало проблему регіональної диференціації доходів, що впливає на здатність окремих територіальних громад і регіонів самостійно фінансувати потреби розвитку.

За таких умов аналіз регіональної диференціації доходів місцевих бюджетів набуває особливої актуальності для формування збалансованої регіональної бюджетної політики, виявлення структурних диспропорцій, оцінки

ефективності механізмів міжбюджетного вирівнювання та обґрунтування напрямів удосконалення бюджетних інструментів, спрямованих на підвищення фінансової спроможності регіонів і забезпечення їх сталого розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів України
у розрізі регіонів у 2022-2024 роках *

Області	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %
м. Київ	68333,4	12,06	80170,9	11,85	101677,6	14,34
Вінницька	21921,1	3,87	25878,3	3,83	26481,4	3,73
Волинська	14634,0	2,58	17227,1	2,55	17543,7	2,47
Дніпропетровська	58619,98	10,35	68543,9	10,13	71319,9	10,06
Донецька	21158,2	3,74	23199,5	3,43	23007,3	3,24
Житомирська	18166,7	3,21	22699,2	3,36	20191,9	2,85
Закарпатська	16369,6	2,89	19410,2	2,87	19394,0	2,74
Запорізька	19818,1	3,50	23018,3	3,40	25579,6	3,61
Івано-Франківська	17624,7	3,11	20176,7	2,98	20640,4	2,91
Київська	31743,0	5,60	43576,6	6,44	46098,3	6,50
Кіровоградська	13087,3	2,31	15665,3	2,32	15490,2	2,18
Луганська	6335,4	1,12	5824,5	0,86	5323,8	0,75
Львівська	41155,2	7,27	47505,1	7,02	48595,4	6,85
Миколаївська	16221,1	2,86	18992,7	2,81	20034,6	2,83
Одеська	34572,3	6,10	40870,5	6,04	41578,6	5,86
Полтавська	25050,8	4,42	28190,4	4,17	27760,4	3,92
Рівненська	15626,5	2,76	18868,1	2,79	19013,9	2,68
Сумська	14001,0	2,47	16325,4	2,41	16259,2	2,29
Тернопільська	12822,7	2,26	15049,8	2,22	14852,1	2,09
Харківська	32376,9	5,72	42364,4	6,26	45533,7	6,42
Херсонська	8076,5	1,43	11056,8	1,63	11152,1	1,57
Хмельницька	17763,9	3,14	20479,7	3,03	20638,3	2,91
Черкаська	16570,4	2,93	21271,4	3,14	20408,2	2,88
Чернівецька	10743,3	1,90	13128,2	1,94	13501,0	1,90
Чернігівська	13593,0	2,40	16931,0	2,50	16988,9	2,40
Разом по Україні	566385,1	100,00	676424,0	100,00	709064,5	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Насамперед варто відзначити загальне зростання обсягу доходів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних потоків між місцевими бюджетами): з

566,4 млрд грн у 2022 році до 709,1 млрд грн у 2024 році. Це свідчить про поступову адаптацію бюджетної системи до умов війни, водночас темпи зростання є нерівномірними як у часовому, так і в територіальному вимірах.

Абсолютним лідером за обсягами доходів упродовж усього періоду залишається м. Київ, частка якого збільшилася з 12,06% у 2022 році до 14,34% у 2024 році. Це відображає високу концентрацію податкового потенціалу, бізнес-активності та фінансових ресурсів у столиці, а також посилення фіскальної асиметрії між центром і регіонами.

Значні частки у структурі доходів стабільно зберігають Дніпропетровська, Львівська, Київська, Одеська та Харківська області, що формують ядро фінансово спроможних регіонів України.

Водночас для низки регіонів характерною є відносна стабільність або навіть скорочення питомої ваги у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів. Зокрема, у більшості західних і центральних областей (Вінницька, Тернопільська, Рівненська, Хмельницька) частка доходів у структурі загальнодержавного показника має тенденцію до поступового зменшення, попри номінальне зростання доходів. Це свідчить про випереджальні темпи зростання доходів у фінансово сильніших регіонах.

Окремої уваги заслуговують регіони, що зазнали найбільшого впливу бойових дій. Так, Луганська та Донецька області демонструють найнижчі частки у структурі доходів місцевих бюджетів, причому для Луганської області характерне їх стале скорочення (з 1,12% у 2022 році до 0,75% у 2024 році). Це відображає втрату економічної бази, скорочення податкових надходжень та обмежені можливості формування власних фінансових ресурсів. Подібні тенденції, хоча й менш виражені, спостерігаються і в Херсонській області.

Загалом результати аналізу свідчать, що регіональна диференціація доходів місцевих бюджетів в Україні в умовах війни не лише зберігається, а й посилюється. Це актуалізує необхідність удосконалення механізмів регіональної бюджетної політики, зокрема системи міжбюджетного вирівнювання, підтримки фінансової спроможності територій, що постраждали

від війни, а також формування спеціальних бюджетних інструментів для стимулювання відновлення та повоєнного розвитку регіонів.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2025).

Пирєсєв М. Ю., аспірант

Науковий керівник: **Тимошенко А. О.,**

д.е.н., доцент, проректор з фінансово-економічних

питань Європейського університету,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОТГ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Повномасштабна збройна агресія рф проти України стала каталізатором фундаментальних змін в архітектурі публічних фінансів, змусивши переглянути усталені принципи бюджетної децентралізації. Якщо до 2022 року ключовим вектором розвитку територіальних громад було зміцнення їхньої фінансової автономії та розширення податкової бази, то в умовах воєнного стану пріоритети змістилися у площину централізації ресурсів для потреб національної безпеки та оборони. Така трансформація парадигми управління створила подвійний виклик для органів місцевого самоврядування. Основна теза полягає в тому, що модель фінансового забезпечення ОТГ була зміщена від парадигми «розвитку та децентралізації» до моделі, сфокусованої на «виживанні та мобілізації ресурсів».

В умовах воєнного стану відбувається вимушена рецентралізація фінансових ресурсів, що концептуально змінює архітектуру бюджетної

системи. Ключовим маркером цього процесу стало вилучення «військового» ПДФО (податку від грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу) з доходів місцевих бюджетів до спеціального фонду Державного бюджету. Нормативна регламентація бюджетного процесу в умовах воєнного стану, закріплена Законом № 3460-IX [1], передбачає зміну бенефіціара надходжень від «військового» ПДФО. Імперативною вимогою стало повне зарахування цього податку до спеціального фонду державного бюджету, що дозволило консолідувати фінансовий ресурс для реалізації стратегічних цілей оборони.

Проведений аналіз наявних статистичних даних [2] свідчить, що механізм вилучення військового ПДФО, станом на 2024 рік фактично конвертує 96,3 млрд грн децентралізованого ресурсу в централізовані оборонні інвестиції, компенсуючи громадам втрати переважно через інструменти дотаційного вирівнювання, що покривають близько 60% від номіналу вилучених коштів через прямі трансферти та збережені податки. Як зазначають аналітики порталу «Децентралізація», втрата цього ресурсу компенсується запровадженням «додаткової дотації» (33,4 млрд грн на 2024 рік) та збереженням у розпорядженні громад «реверсної дотації» (14,1 млрд грн), що раніше вилучалася до держбюджету [2]. Отже, відбувається перехід від автоматичного розподілу податків до «ручного» управління ліквідністю через трансферти, що підвищує залежність ОТГ від рішень центру.

Наступним пунктом слід зазначити асиметрію фінансової спроможності територіальних громад, поляризація «тилу» та «фронту». Воєнна економіка призвела до структурної деформації доходної бази ОТГ, поглибивши розрив між громадами. Спостерігається чітка диференціація: громади з релокованим бізнесом демонструють номінальний приріст доходів, тоді як деокуповані та прифронтові території стикаються з критичним падінням податкового потенціалу через руйнування об'єктів оподаткування.

Аналіз даних Центру економічної стратегії [3] дозволяє стверджувати, що проблема полягала не в природі «військового» ПДФО, а в нерівномірності його розподілу (профіцит 80 млрд грн проти дефіциту 200 громад). Отже, стратегічною помилкою є лінійне вилучення податку у всіх суб'єктів. Більш ефективною моделлю стала б сегментація громад за рівнем фінансової стійкості, де вилучення застосовується виключно до надпланових доходів, сформованих фактором війни, при збереженні ресурсу для громад, що втратили інші джерела надходжень. Дослідження Волкової Н. підтверджує, що традиційні інструменти вирівнювання є недостатніми в умовах, коли податкова база фізично знищена. Авторка наголошує на необхідності переходу до адаптивного управління, де ключову роль відіграє не лише наявність ресурсу, а й інституційна спроможність його адмініструвати [4].

Дослідження, проведене Інститутом аналітики та адвокації, демонструє, що у 2022-2025 роках суб'єктами підтримки українських громад виступили понад 160 міжнародних інституцій [5]. Цей факт докорінно змінює вимоги до компетенцій фінансових органів місцевого самоврядування. В умовах, коли зовнішній ресурс розподілений між сотнями донорів із різними процедурами адміністрування, проєктний менеджмент трансформується з допоміжної функції в інституційний імператив. Громади, які не сформували професійні проєктні команди, втрачають доступ до альтернативних джерел фінансування капітальних видатків, залишаючись залежними виключно від скороченої податкової бази та державних дотацій [6]. Отже, здатність залучати іноземні інвестиції стає ключовим маркером фінансової стійкості ОТГ в умовах воєнної економіки.

Також, вважаю за необхідне систематизувати нормативні винятки щодо виконання місцевих бюджетів під час воєнного стану, згідно з бюджетним кодексом України. Тимчасові зміни до розділу VI Бюджетного кодексу України (далі - БКУ) легітимізували адаптивне оперативне управління. Зміни, що стосуються місцевих бюджетів систематизовано у табл. 1.

Ключові нормативні винятки
щодо виконання місцевих бюджетів під час воєнного стану

Сфера регулювання	Суть нововведення	Норма БКУ
Перерозподіл фондів	Передача коштів спеціального фонду у загальний фонд (крім власних надходжень установ). Дозволено профіцит СФ та дефіцит ЗФ.	Виняток із ст. 72 (п. 12)
Нецільові видатки	Здійснення видатків, не віднесених до місцевих бюджетів (через міжбюджетний трансферт).	Виняток із ч. 2 ст. 85 (п. 12)
Запозичення / Гарантії	Незастосування обмежень щодо нових запозичень у разі простроченої заборгованості.	Виняток із ч. 7 ст. 74 (п. 12)
Пом'якшення санкцій	Ненарахування пені та штрафів за прострочену заборгованість суб'єктів господарювання перед об'єднаними територіальними громадами (ОТГ).	Оновлений п. 224 (п. 12)

** Примітка. Складено автором за даними джерел [7, 8, 9].*

Аналіз трансформаційних процесів у бюджетній сфері дозволяє констатувати докорінну зміну вектора розвитку місцевих фінансів: відбувається вимушений відхід від децентралізаційної моделі на користь парадигми жорсткої фіскальної централізації воєнного часу. Ключовим індикатором цього зсуву стала рецентралізація податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення військовослужбовців, що фактично повернуло громади до механізмів ручного керування ліквідністю через систему міжбюджетних трансфертів.

Враховуючи критичну диференціацію податкоспроможності між тиловими регіонами та деокупованими (чи прифронтовими) територіями, забезпечення фінансової стійкості ТГ більше не може спиратися виключно на внутрішні фіскальні резерви держави. На перший план виходить концепція гібридного ресурсного забезпечення. У новій фінансовій архітектоніці інституційна зрілість органів місцевого самоврядування - зокрема, їхня

здатність професійно адмініструвати міжнародну технічну допомогу та імплементувати грантові ресурси у бюджетний цикл - трансформується з опціональної можливості у визначальну детермінанту життєздатності громади. Це стає чи не єдиним дієвим інструментом, здатним компенсувати звуження власного фіскального простору.

Література

1. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України : Закон України від 08.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20> (дата звернення: 08.12.2025).
2. «Військове» ПДФО: з місцевих бюджетів на потреби військового часу. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/17537> (дата звернення: 09.12.2025).
3. Гайдай Ю. Якими будуть наслідки, якщо у місцевих громад заберуть мільярди «військового» ПДФО. *Texty.org.ua*. 2023. URL: <https://texty.org.ua/fragments/110649> (дата звернення: 08.12.2025).
4. Волкова Н. Забезпечення фінансової спроможності громад в умовах воєнного стану. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти «Публічне управління та адміністрування»*. 2024. № 2 (7). С. 66-71 (дата звернення: 08.12.2025).
5. Механізми підтримки громад: донори, інституції та реальні кейси. Інститут аналітики та адвокації. 2025. URL: <https://iaa.org.ua/articles/mechanizmy-pidtrymky-gromad-donory-instytutcyi-ta-realni-kejsy> (дата звернення: 09.12.2025).
6. Діяльність донорських та міжнародних організацій в Україні у 2022-2024 роках. *ICAP Єднання*. 2024. URL: https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/09/10/Activities_of_donor_and_%20international_%20organisations_%20in_Ukraine.pdf (дата звернення: 09.12.2025).
7. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

(дата звернення: 09.12.2025).

8. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та приведення окремих його положень у відповідність із законами України: Закон України від 18.09.2024р. № 3979-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3979-20> (дата звернення: 09.12.2025).

9. Удосконалення та спрощення бюджетних процедур в умовах воєнного стану: нововведення у Бюджетному кодексі України. *Всеукраїнська Асоціація об'єднаних територіальних громад*. 2022. URL: <https://hromady.org/udoskonalen-nya-ta-sproshhennya-byudzhethnix-procedur-v-umovax-voynennogo-stanu-novovvedennya-u-byudzhethnomu-kodeksi-ukra%D1%97ni> (дата звернення: 09.12.2025).

Сухіна К. І., здобувач

Науковий керівник: **Головня Ю. І.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри публічне

управління та адміністрування,

Державний торговельно-економічний університет

СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану радикально змінили підходи до управління фінансами територіальних громад. Зростання потреб у фінансуванні обороноздатності, безпеки та гуманітарної підтримки населення відбувається одночасно зі зменшенням власних доходів та зниженням економічної активності. У таких умовах оптимізація видатків стає не просто необхідністю, а стратегічним інструментом для забезпечення фінансової стійкості громади та безперервного надання базових послуг [1].

Критично важливо усвідомлювати, що будь-які скорочення видатків

повинні бути свідомими і пріоритетними, спрямованими на критично важливі напрямки діяльності органів місцевого самоврядування.

Першочерговим кроком є переорієнтування ресурсів на оборону, безпеку, соціальний захист вразливих груп населення та функціонування критичної інфраструктури. Це обумовлює тимчасове скорочення другорядних видатків, зокрема на культурно-масові заходи (з можливістю переведення їх в онлайн-формат) чи незначні локальні ініціативи. Такий підхід дозволяє зосередити зусилля на пріоритетних завданнях та забезпечити соціальну підтримку громадян [1].

Другим важливим напрямом є оптимізація мережі бюджетних установ, особливо освітніх та соціальних. Рішення про укрупнення малокомплектних шкіл, об'єднання культурних закладів або часткове переведення установ на дистанційні та енергоощадні режими роботи є проявом стратегічного мислення управлінців. Це дозволяє зменшити витрати на утримання інфраструктури, ефективніше розподілити ресурси і підвищити якість надання послуг [2; 3].

Дієвим інструментом економії виступає цифровізація управлінських процесів. Впровадження сучасних ІТ-рішень, таких як геоінформаційні системи (ГІС) для оптимізації комунальних маршрутів та платформ е-бюджетування, є ключовим. Використання електронного документообігу та автоматизованих систем моніторингу бюджетних операцій скорочує час на прийняття рішень, підвищує прозорість і дозволяє оперативно реагувати на зміни у фінансовій ситуації громади. Навіть невеликі громади отримують значну вигоду від цифровізації, оскільки це зменшує адміністративні витрати і мінімізує ризики помилок або зловживань [4].

Важливу роль також відіграє енергоефективність. Інвестиції в утеплення будівель, модернізацію опалювальних систем та встановлення енергоощадного освітлення дозволяють значно скоротити витрати на комунальні послуги. Це не лише економія коштів у короткостроковій перспективі, але й створення довгострокової стабільності громади та підвищення стійкості її інфраструктури [5; 6].

Не менш значущим є мультиджерельне фінансування та залучення зовнішніх ресурсів, включно з грантами, публічно-приватним партнерством (ППП) і підтримкою міжнародних організацій (наприклад, USAID чи ULEAD з Європою). Саме мультиджерельне фінансування дозволяє громадам реалізовувати важливі проекти, які неможливо профінансувати виключно за рахунок місцевого бюджету [7; 8]. Це стосується і відновлення інфраструктури, і модернізації закладів соціальної сфери, і цифровізації процесів управління.

Контроль та прозорість бюджетних процесів є ключовими для підтримання довіри населення. Підзвітність перед громадянами та використання механізмів громадського бюджету сприяють залученню населення до прийняття рішень і дозволяють вчасно виявляти нераціональні витрати, ухвалювати обґрунтовані рішення та формувати культуру відповідальності [8].

Практичний досвід українських громад демонструє ефективність цих підходів. Наприклад, у Нововолинській громаді впроваджено комплексні заходи з енергоефективності, що включали модернізацію системи опалення та утеплення фасадів комунальних закладів, що дозволило зменшити витрати на енергоносії на 18-22 % і спрямувати кошти на підтримку ВПО та ремонт критичної інфраструктури. У Хмельницькому районі проведено оптимізацію мережі шкіл через укрупнення малокомплектних закладів, що скоротило витрати на освіту на 12-15 % і водночас покращило якість навчання завдяки консолідації педагогічних кадрів та перенаправленню зекономлених коштів на забезпечення навчального процесу.

Ці кейси демонструють, що навіть у кризових умовах громади можуть ефективно управляти ресурсами, якщо підходи до бюджету системні та продумані.

Таким чином, оптимізація видатків у воєнний період є критично важливою для збереження фінансової стабільності та забезпечення базових публічних послуг. Усвідомлений і стратегічний підхід до управління бюджетом дозволяє громадам не лише виживати у кризовий період, але й закладати

фундамент для відновлення та розвитку після завершення бойових дій. Ключовими компонентами цього підходу є: чітке визначення пріоритетів, ефективне управління мережею установ, цифровізація процесів, енергоефективні заходи, залучення зовнішніх ресурсів та забезпечення прозорості і контролю.

Література

1. Міністерство фінансів України. Бюджетна політика в умовах воєнного стану : аналітичний огляд. Київ, 2023. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2025).

2. Міністерство освіти і науки України. Оптимізація мережі закладів освіти в територіальних громадах : методичні рекомендації. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2025).

3. U-LEAD з Європою. Оптимізація мережі бюджетних установ у громадах : практичні кейси. Київ : SKL International, 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2025).

4. Міністерство цифрової трансформації України. Цифрові рішення для громад : аналітичний звіт. Київ, 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2025).

5. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Енергоефективність у бюджетній сфері : рекомендації для громад. Київ, 2022. URL: <https://saee.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2025).

6. Вплив війни на бюджети територіальних громад: аналітичне дослідження показників бюджетів 2021-2023 років. Програма USAID «DOBRE». Київ, 2024. 72 с. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 06.12.2025).

7. Місцеві бюджети під тиском війни: аналітичний огляд за підсумками першого півріччя 2025 року. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Програма «ULEAD з Європою». Київ, 2025. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 06.12.2025).

8. Децентралізація. Вплив війни на бюджети територіальних громад:

аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021-2023 роки. 2024. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/18647>.

Тараненко Т. В., здобувач

Науковий керівник: **Онищенко С. В.,**

д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту

фінансів, економіки, управління та права,

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна модель місцевого розвитку в Україні сформувалася в умовах системної децентралізації, що істотно змінила механізми фінансового забезпечення територіальних громад. Реформа надала громадам автономні фінансові повноваження, змінила бюджетні взаємовідносини між рівнями влади та збільшила обсяг власних доходів місцевих бюджетів. Таким чином, територіальні громади перетворилися на ключових суб'єктів фінансової політики, відповідальних за соціально-економічний розвиток та забезпечення публічних послуг. У зв'язку з цим проблема забезпечення фінансової безпеки набуває стратегічного значення у контексті сталості суспільних та економічних систем.

У теоретичному аспекті фінансова безпека територіальної громади є складним поняттям, що поєднує економічну, інституційну, соціальну та управлінську складові. Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність єдиного підходу до його визначення, що зумовлено різною спрямованістю концепцій та дослідницьких традицій.

У науковій літературі поняття «фінансова безпека» найчастіше

розглядають у статичному вимірі – як стан фінансової системи держави або регіону. Зокрема, О. Власюк визначає фінансову безпеку як такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, за якого держава здатна ефективно формувати, зберігати та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку та виконання зобов'язань [2, с. 12].

Так, у дослідженнях А. Мунько підкреслюється, що фінансова безпека виступає ключовою умовою сталого розвитку територій [4, с. 66].

На думку О. Стащук, фінансова безпека громад нерозривно пов'язана з рівнем їх бюджетної ефективності [5, с. 99].

І. Микитюк наголошує, що фінансова стійкість місцевого бюджету є основним індикатором рівня фінансової безпеки регіону, особливо в умовах зростання ризиків [3, с. 86]. Аналогічно, М. Виклюк розглядає фінансову безпеку як динамічну систему, що функціонує на основі принципів організації та самоорганізації, передбачаючи наявність складної сукупності взаємопов'язаних елементів [1].

Варто зауважити, що частина авторів розглядає фінансову безпеку через ресурсну забезпеченість місцевих бюджетів, інші – через інституційну спроможність органів влади, тоді як третя група пов'язує її з функціонуванням фінансової системи громади.

Узагальнення наукових позицій дало можливість виділити три методологічні групи підходів: ресурсний, інституційний та системний. Ресурсний підхід акцентує увагу на достатності фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій органів місцевого самоврядування та фінансування економічного розвитку громади. Інституційний підхід розглядає фінансову безпеку як результат діяльності місцевої влади, її здатність забезпечувати ефективне управління фінансовими інструментами та реалізовувати фінансову політику на рівні громади. Системний підхід трактує фінансову безпеку як взаємодію фінансових, управлінських, інформаційних та соціальних компонентів, що забезпечують комплексну стійкість громади.

На основі узагальнення цих підходів сформовано авторське визначення фінансової безпеки територіальної громади як стану збалансованості та захищеності фінансової системи, що забезпечує спроможність органів місцевого самоврядування виконувати власні та делеговані функції, гарантувати безперервність суспільних послуг та реагувати на внутрішні та зовнішні загрози. Важливою структурною особливістю є інституційна складова, що визначає здатність органів влади забезпечувати управління фінансовими ризиками та формувати стійкі фінансові стратегії.

Особливої актуальності проблема фінансової безпеки набула у зв'язку з повномасштабним вторгненням та запровадженням воєнного стану. Воєнні події призвели до скорочення власних доходів місцевих бюджетів, релокації підприємств, руйнування виробничої та комунальної інфраструктури, зростання соціальних видатків, зміни структури бюджетних пріоритетів. Зросла залежність громад від трансфертів державного бюджету та міжнародної фінансової допомоги. Зростання військових та гуманітарних потреб створило додаткове навантаження на бюджети територіальних громад і зменшило їх фінансову автономію. Тому у воєнних умовах ключовим завданням є створення ефективних механізмів ризик-менеджменту, бюджетної адаптації та стратегічного планування.

Отже, результати дослідження дають підстави стверджувати, що децентралізація стала системним чинником трансформації фінансової спроможності територіальних громад та окреслила нові підходи до розуміння їх фінансової безпеки. Запроваджені інституційні зміни значною мірою сформували ресурсну базу місцевого розвитку, однак водночас виявили необхідність підвищення управлінської, аналітичної та інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. У сучасних умовах фінансова безпека громади набуває комплексного змісту, що поєднує ресурсні аспекти, якість управління, стратегічну стійкість та здатність протидіяти зовнішнім загрозам, у тому числі спричиненим воєнними подіями.

Таким чином, подальше наукове вивчення механізмів формування

фінансової безпеки повинно бути зосереджене на розвитку аналітичних підходів, удосконаленні оцінки ризиків, визначенні інституційних передумов стійкого бюджетного розвитку та пошуку інструментів, здатних забезпечити адаптивність територіальних громад як у воєнний, так і у післявоєнний період.

Література

1. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.наука.com.ua/?op=1&z=1485> (дата звернення: 03.12.2025).
2. Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія. Київ: НІСД, 2014. 432 с.
3. Микитюк І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 1. С. 86-97.
4. Мунько А. Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 1. С. 66-72.
5. Стащук О. В. Бюджетна ефективність територій в умовах децентралізації. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 1(25). С. 98-104.

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Serdiuk S. V., *student*

Lazorenko T. V., *PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Enterprise Management,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

BANKING INSTITUTIONS OR FINTECH COMPANIES: WHO WILL DOMINATE THE FUTURE OF FINANCIAL SERVICES

Banking institutions and fintech companies play a vital role in the state's financial system. The mobilisation, allocation and efficient use of financial resources are pivotal in enabling services to be provided to individuals and legal entities. To determine the prospects for the development of the financial sector, it is important to analyse the differences between traditional banking institutions and fintech companies.

The share of non-cash payments is growing, which creates preconditions for assessing the feasibility of the continued existence of traditional banking institutions. According to the NBU, in 2023, Ukraine carried out 7.4 billion non-cash transactions worth UAH 3.98 trillion, which is 65% of the total volume of payment card transactions, compared to 61% in 2021 [1]. Fintech companies are demonstrating rapid growth, which has intensified during the COVID-19 pandemic because of the mass transition to remote working, particularly in the field of financial transactions, which has contributed to the revitalisation of the digital market and the integration of services into the global sector. Furthermore, the increased penetration of the global financial sector has resulted in a full-scale invasion and an increase in transfer revenues to Ukraine. In these conditions, it is important to assess the ability of banking institutions to adapt to digital transformation and ensure financial stability

and customer confidence in the face of competition from fintech companies.

It is therefore imperative that future analysis be orientated towards the identification of the prospects for the dominance of fintech companies, or the possibilities for their effective cooperation with traditional banking institutions. This will facilitate an assessment of the nature of competition in the financial sector.

In these conditions, it is important to assess the ability of banking institutions to adapt to digital transformation and ensure financial stability and customer confidence in the face of competition from fintech companies. Fintech platforms facilitate the remote execution of financial transactions, thereby obviating the need for physical visits to a bank. In contradistinction to banking institutions, such companies operate on a continuous basis, thereby furnishing users with access to financial services irrespective of the time.

Another advantage of fintech companies is the accuracy and transparency of payments, which is due to the minimal influence of the human factor. In this respect, banks are at a disadvantage due to their greater dependence on staff and limited opportunities for personalised service. Equally important, banking institutions are traditionally characterised by a high level of regulation and bureaucratisation of internal processes, which reduces their efficiency and flexibility in providing services. In contrast, fintech companies provide a simplified and customer-oriented approach to service delivery, resulting in positive user experience. At the same time, fintech companies are highly technologically advanced, which ensures their flexibility and ability to improve their products. Thanks to cloud technologies and artificial intelligence, they can implement innovations more easily. For banks, however, this is more difficult and costly.

Notwithstanding the accelerated growth of the fintech sector, conventional banking institutions maintain their competitive edge by virtue of the versatility of their service offerings. Fintech companies tend to specialise in providing specific types of services. This allows them to optimise processes, but it also limits the scope of their activities. In contrast, banking institutions are more resilient due to stricter regulation and systematic control by the state. In Ukraine, all existing neobanks are

currently forced to cooperate with traditional licensed banks, which limits their autonomy [2]. Thus, traditional banking institutions have an advantage in terms of regulation, which ensures their stability and customer confidence. They have significantly more authorised capital than fintech companies and have a steady inflow of deposits, which form liquidity reserves. This makes banks more resilient to crises in the financial system.

Based on the analysis of the advantages and disadvantages of commercial banks and fintech institutions, it can be concluded that the most effective and promising approach to developing the financial sector is to establish a cooperative model between these institutions. A prime example of effective cooperation between banks and fintech companies is the partnership between SIA, one of Europe's leading fintech companies, and Banking Circle, a fully licensed bank. Thanks to this collaboration, European financial institutions can now make instant payments within seconds, with a maximum amount of €100,000 per transaction [3].

The Ukrainian FinTech industry is unable to operate autonomously due to poor security and vulnerability to crises. However, the technological solutions offered by FinTech firms can improve service provision during crises, making them valuable partners for banks in the quest for a sustainable financial system.

References

1. National Bank of Ukraine. Second year of full-scale war: cashless payments on the rise. *National Bank of Ukraine*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut#:~:text=amount%203,980.0%20billion%20UAH> (date of access: 08.12.2025).
2. The role of neobanks during wartime. *Deloitte Ukraine*. *Deloitte*. URL: <https://www.deloitte.com/ua/uk/about/recognition/news/neobanks-their-role-during-the-war.html> (date of access: 08.12.2025).
3. How banks cooperate with start-ups: examples of successful collaboration - Fintech Insider. *Fintech Insider - Be the first to know*. URL: <https://fintechinsider.com.ua/yak-banky-spiivpraczyuyut-zi-startapamy-pryklady-uspishnoyi-kolaboracziyi/> (date of access: 08.12.2025).

Алієва Е. С. гизи, здобувач

Науковий керівник: Посаднєва О. М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кредитний портфель є ключовою складовою активів банківської системи України, що відображає сукупність кредитних зобов'язань позичальників перед банками та слугує одним із базових індикаторів ефективності фінансового посередництва. Його структура та динаміка дозволяють оцінити якість кредитного ризику, ступінь диверсифікації позичальників, а також здатність банків забезпечувати стаке кредитування реального сектору економіки. Крім того, аналіз кредитного портфеля дає можливість визначити рівень концентрації ризиків, вплив макроекономічних чинників на платоспроможність позичальників і загальну стійкість банківської системи в умовах зовнішніх шоків.

У таблиці 1 подано характеристику питомої ваги банківського кредитування в структурі загальних активів українських банків, що дає можливість проаналізувати його значущість та визначити рівень впливу на загальну фінансово-господарську діяльність банківської системи.

Таблиця 1

Частка кредитного портфеля в активах банків України у 2022-2024 роках *

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Всього кредитів, млн грн	1007648	997877	1106844
Всього активів, млн грн	2351678	2945030	3422600
Частка кредитів в активах, %	42,85	33,88	32,34

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

За даними таблиці 1 можемо констатувати, у період дії воєнного стану простежується стійка тенденція до зменшення частки кредитного портфеля в

структурі загальних активів банківської системи: 42,85 %; 33,88 %; 32,34 % у 2022-2024 роках відповідно. Така динаміка відображає посилення обережності банків у сфері кредитування в умовах зростання фінансових та операційних ризиків, а також демонструє вплив макроекономічної нестабільності й специфічних обмежень воєнного періоду на формування активів. Скорочення частки кредитів є наслідком переорієнтації банків на більш низькоризикові та високоліквідні фінансові інструменти, а також результатом підвищення стандартів оцінки кредитоспроможності й якості кредитного портфеля.

Крім того, висока якість кредитного портфеля зумовила низький рівень відрахувань у резерви під кредитні ризики. Так, обсяг відрахувань у резерви під активи за підсумками 2024 року майже вдвічі нижчий за показник 2023 року.

Ключовою загрозою фінансовій стійкості банківської системи України залишається проблема непрацюючих кредитів (Non-Performing Loans, NPL). Високий рівень простроченої заборгованості знижує ліквідність банків, обмежує нові кредитні операції і підвищує ризики фінансових втрат. Особливо гостро ця проблема проявляється в умовах війни та економічної нестабільності, коли підприємства і населення втрачають платоспроможність через руйнування бізнес-структур і перерву в економічних ланцюгах. Накопичення NPL погіршує якість активів банків, підвищує потребу у формуванні резервів під потенційні збитки і ускладнює виконання регуляторних вимог щодо капіталу і ліквідності. Відтак ефективне управління проблемними кредитами стає критично важливим для збереження стабільності банківського сектору, підтримки довіри вкладників та адаптації системи до високих фінансових ризиків.

В таблиці 2 розглянемо ТОП-10 українських банків з найбільшим обсягом кредитного портфеля і визначимо питому вагу у ньому NPL і зробимо висновки, що найбільш вагомою проблема непрацюючих кредитів є у банках з державною часткою, де сума NPL та їхня частка у кредитному портфелі становить відповідно: АТ КБ «Приватбанк» – 168,4 млрд грн, або 45,5 %; АТ «Державний ощадний банк України» – 61,9 млрд грн, або 34,6 %; АТ «Сенс Банк» – 27,2 млрд грн, або 31,4 %; АТ «Укрексімбанк» – 39,8 млрд грн, або 29,8%; АБ «Укргазбанк» – 21,3 млрд грн, або 22,0%.

Таблиця 2

Частка непрацюючих кредитів у ТОП-10 банків
з найбільшим обсягом кредитного портфеля станом на 01.10.2025 року, % *

Банк	Статус банка	Обсяг кредитного портфеля, млн. грн.	Обсяг непрацюючих кредитів , млн. грн.	Частка непрацюючих кредитів, %
ПриватБанк	ПриватБанк	370 385	168 418	45,5
Ощадбанк	з державною часткою	179 079	61 893	34,6
Укрексімбанк	з державною часткою	133 199	39 758	29,8
Райффайзен Банк	іноземних банк. груп	97 067	8 445	8,7
Укргазбанк	з державною часткою	96 952	21 288	22,0
ПУМБ	з приватн. капіталом	94 980	5 325	5,6
Сенс Банк	з державною часткою	86 625	27 192	31,4
Універсал	з приватн. капіталом	76 575	2 907	3,8
ОТП Банк	іноземних банк. груп	47 271	3 846	8,1
Південний	з приватн. капіталом	35 075	907	2,4

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Такий розподіл свідчить про високу концентрацію кредитного ризику саме в державному банківському секторі, що створює додаткові виклики для забезпечення його фінансової стійкості. Наявність значного обсягу NPL у цих установах потребує посилення механізмів управління проблемними активами та реалізації цілеспрямованих заходів щодо очищення балансів.

Отже, сучасний стан банківського кредитування формується під впливом як накопичених структурних дисбалансів, так і масштабних наслідків воєнних дій, які спричинили розрив економічних зв'язків, втрату активів та погіршення фінансової спроможності позичальників. Як наслідок, стратегічне управління кредитним портфелем вимагає адаптації до високих і непередбачуваних ризиків воєнного часу.

Література

1. Статистика фінансового сектору. Національний банк України.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 18.11.2025).
2. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Національний банк України.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 18.11.2025).

Бербенюк І. В., здобувач

Науковий керівник: Кужелєв М. О.,

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

Трансформація банківської системи під впливом цифрових технологій є одним із ключових трендів розвитку фінансового сектору України. Важливою ознакою поглиблення цифровізації стала зміна платіжної поведінки населення. За інформацією FinClub, у 2024 році 61% українців здійснювали оплату покупок за допомогою NFC-пристроїв (смартфонів, смартгодинників та інших гаджетів), що на 21 процентний пункт більше, ніж у довоєнному 2021 році. Крім того, 9 із 10 користувачів цифрового банкінгу активно працюють із мобільними застосунками або інтернет-банкінгом, а 26% клієнтів відкривали картки онлайн [1]. Усе це зумовлює необхідність дослідження сучасних тенденцій розвитку цифрового банкінгу та визначення перспектив його подальшого вдосконалення. Дистанційне банківське обслуговування передбачає надання фінансових послуг без фізичної присутності клієнта у відділенні.

В Україні динамічно розвиваються цифрові банківські платформи. Лідерами ринку залишаються мобільні застосунки «Приват24», «Монобанк», «Sense Bank» та інші сервіси, які надають клієнтам широкий спектр можливостей [2]. За даними НБУ, у 2024 році продовжилося активне розширення платіжної інфраструктури: збільшилася кількість електронних засобів, розширилася мережа POS-терміналів, а дистанційні фінансові сервіси стали більш доступними для населення навіть у регіонах з обмеженим доступом до банківських відділень. Це створює підґрунтя для розвитку цифрових екосистем та супердодатків, що поєднують фінансові й нефінансові послуги в єдиному інтерфейсі [3].

Попри активний розвиток, цифровий банкінг в Україні стикається з

низкою викликів [4]:

- недовіра частини населення: частина українців усе ще надають перевагу обслуговуванню у відділеннях;
- низький рівень фінансової та цифрової грамотності окремих груп населення, особливо старшого покоління;
- законодавчі обмеження щодо онлайн-ідентифікації клієнтів;
- кіберризики: фішинг, шахрайство, витоки персональних даних;
- цифровий розрив між містом і селом через нерівномірне інтернет-покриття.

У відповідь на ці виклики, НБУ у 2024 році продовжив зміцнення кіберзахисту, удосконалення платіжного законодавства та гармонізацію регулювання з європейськими стандартами (PSD2/PSD3). Важливою ініціативою стала також освітня платформа «Гаразд», створена НБУ як основний канал поширення фінансових знань серед дорослого населення. Платформа містить інтерактивні матеріали про безпечне користування банківськими продуктами та цифровими сервісами, що сприяє підвищенню фінансової грамотності й довіри населення до цифрового банкінгу [5].

Перспективними напрямками розвитку цифрового банкінгу в Україні є:

- онлайн-ідентифікація клієнтів – забезпечення повноцінного доступу до всіх банківських продуктів без відвідування відділення;
- цифрові гаманці та безконтактні платежі – розширення можливостей швидких і зручних транзакцій;
- інтеграція з державними платформами (зокрема, «Дія») – створення єдиного цифрового середовища для фінансових та адміністративних послуг;
- кібербезпека та захист даних – подальше зміцнення систем безпеки для збереження довіри клієнтів [6];
- штучний інтелект – персоналізація сервісів, виявлення шахрайства та автоматизація обслуговування;
- машинне навчання – аналіз фінансової поведінки клієнтів та ефективне управління ризиками.

Цифровий банкінг в Україні демонструє стійку позитивну динаміку та має значний потенціал для подальшого розвитку. Активне впровадження інноваційних технологій, розширення функціоналу мобільних застосунків, адаптація нормативної бази та підвищення фінансової грамотності населення сприятимуть формуванню ефективної та конкурентоспроможної банківської системи. Поступова цифровізація фінансових послуг є стратегічним напрямом розвитку цифрової економіки України та важливим чинником посилення її позицій у глобальному фінансовому середовищі.

Література

1. Фінансовий клуб. 61% українців оплачують покупки NFC-гаджетами. *FinClub.net*. 2025. 20 червня. URL: <https://finclub.net/news/61protsen-ukrajintsiv-oplachuyut-pokupki-nfc-gadzhetaми.html> (дата звернення: 27.11.2025)
2. Гаврилко П. П., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне ; Новий Сонч : Волин. обереги, 2016. 228 с.
3. Національний банк України. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. *NBU*. 2025. 03 березня. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami> дата звернення: (27.11.2025).
4. Національний банк України. Звіт про реалізацію Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року за 2024 рік. Київ : НБУ, 2025. 53 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Zvit_zh_2024_NSFG.pdf?v=1 (дата звернення: 27.11.2025).
5. Платформа фінансової грамотності НБУ «Гаразд». URL: <https://harazd.bank.gov.ua/> (дата звернення: 27.11.2024).
6. Кужелєв М. О. Корпоративний контроль: методологія дослідження, фінансовий аспект та моделі формування. *Фінанси, облік, банки*. 2012. Вип. 1 (18). С. 24-34.

Гаран О. О., здобувач

Науковий керівник: Бездітко Ю. М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри

фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

СТРУКТУРА ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В АТ «КБ «ГЛОБУС»

Формування депозитного портфеля банку є ключовим інструментом забезпечення стабільності, ліквідності та фінансової стійкості всієї установи, адже саме за рахунок залучених коштів банку вдається планувати кредитні та інвестиційні операції, розширювати спектр фінансових продуктів для клієнтів і підтримувати високий рівень фінансової надійності та довіри вкладників. Раціональна структура депозитного портфеля дозволяє не лише оптимізувати вартість ресурсів, а й підвищити гнучкість банку у реагуванні на зміни ринкової кон'юнктури, забезпечуючи ефективне управління ризиками та реалізацію стратегічних цілей розвитку АТ «КБ «ГЛОБУС» у довгостроковій перспективі.

За таких умов особливого значення набуває внутрішня структура сформованих пасивів. Тому логічним є аналіз структури коштів клієнтів в АТ «КБ «ГЛОБУС», що дозволить глибше оцінити рівень диверсифікації депозитної бази і виявити ключові акценти ресурсної політики банку (табл. 1).

Таблиця 1

Структура коштів клієнтів в АТ «КБ «ГЛОБУС»

у 2022-2024 роках *

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Державні та громадські організації	1726	0,03	29743	0,25	21967	0,16
Інші юридичні особи	4369565	70,35	9321102	77,46	10634395	79,39
Фізичні особи	1839611	29,62	2682273	22,29	2738869	20,45
Усього коштів клієнтів	6210902	100,00	12033118	100,00	13395231	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Як свідчать дані таблиці 1, частка коштів, залучених від фізичних осіб, послідовно знижувалася протягом періоду, впавши майже на 10 в.п. – з 29,62 % до 20,45 %. Це структурне скорочення відбулося на тлі помірного абсолютного зростання обсягів (з 1,84 млрд грн до 2,74 млрд грн), але воно підтверджує, що темпи залучення коштів населення суттєво відстають від корпоративного сегмента, демонструючи обмежені можливості цього напрямку.

При цьому, частка строкових депозитів, яка у 2022 році становила 80,57 %, у 2024 році скоротилася до 77,25 %, тоді як частка поточних зросла з 19,43 % до 22,75 %. Незважаючи на це, депозитна поведінка населення залишається традиційною: переважна більшість коштів розміщується на строкових рахунках, що забезпечує банку передбачуваність ресурсної бази в цьому сегменті.

В таблиці 2 розглянемо кількість вкладників-фізичних осіб в АТ «КБ «ГЛОБУС» у 2022-2024 роках.

Таблиця 2

Кількість вкладників-фізичних осіб в АТ «КБ «ГЛОБУС» у 2022-2024 роках *

Вклади	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	кількість, осіб	питома вага, %	кількість, осіб	питома вага, %	кількість, осіб	питома вага, %
До 10 грн	48590	69,65	78770	74,77	144081	81,38
Від 10 до 200 000 грн	17811	25,53	21825	20,72	28543	16,12
Від 200 000 до 400 000 грн	2699	3,87	2621	2,49	2219	1,25
Від 400 000 до 600 000 грн	396	0,57	1162	1,10	1076	0,61
Понад 600 000 грн	265	0,38	967	0,92	1126	0,64
Разом вкладників	69761	100,00	105345	100,00	177045	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Аналіз таблиці 2 демонструє, що домінантна питома вага вкладників-фізичних осіб в АТ «КБ «ГЛОБУС» у 2022-2024 роках припадає на категорію вкладів до 10 грн, що не відображає активне залучення дрібних заощаджень, а переважно обумовлено залишками на незакритих рахунках.

В таблиці 3 розглянемо структуру вкладів фізичних осіб в АТ «КБ «ГЛОБУС» у розрізі валют у 2022-2024 роках.

Структура вкладів фізичних осіб в АТ «КБ «ГЛОБУС»
у розрізі валют у 2022-2024 роках *

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	кількість, осіб	питома вага, %	кількість, осіб	питома вага, %	кількість, осіб	питома вага, %
Національна валюта	1429861	76,15	2570376	87,84	2625987	86,95
Іноземна валюта	447857	23,85	355717	12,16	394248	13,05
Разом вкладів	1877718	100,00	2926093	100,00	3020235	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Дані таблиці 3 відображають переважну орієнтацію клієнтів банку-фізичних осіб на національну валюту як більш стабільну та надійну основу для збереження заощаджень, при цьому частка валютних депозитів зберігає значення для диверсифікації ризиків і задоволення потреб клієнтів, орієнтованих на міжнародні фінансові операції.

Підсумовуючи, зазначимо, що АТ «КБ «ГЛОБУС» зосередив основні зусилля на залученні коштів корпоративного сегмента, що забезпечує його стабільність і можливість ефективного планування кредитних та інвестиційних операцій. Частка депозитів фізичних осіб залишається відносно невеликою та характеризується високою концентрацією на малих залишках, що обмежує вплив банку на сегмент роздрібних заощаджень.

Така ситуація актуалізує необхідність посилення роботи з роздрібним сегментом, розвитку привабливих депозитних продуктів для населення, удосконалення комунікаційної політики та формування більш збалансованої ресурсної бази, здатної підвищити стійкість досліджуваного банку в умовах динамічних економічних та регуляторних змін.

Література

1. Річні звіти АТ «КБ «ГЛОБУС» за 2022-2024 роки. URL: <https://globusbank.com.ua/ua/richni-zvity.html> (дата звернення: 17.11.2025).

Гельман І. С., здобувач
Науковий керівник: Бездітко Ю. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

З початку 2000-х років завдяки зростанню економіки України стрімкими темпами розвивалась і банківська система, при цьому головна увага була сконцентрована на екстенсивному розвитку їх кількості, а головною метою такого розвитку було захоплення регіональних ринків, які потребували забезпечення свого економічного розвитку якісними банківськими послугами. Значною мірою розвиток кількості банків був спрямований на перспективи, що пояснювало, як здавалось, тимчасову збитковість діяльності значної їх кількості. Результатом такої діяльності стало значне зростання кількості невеликих, фінансово слабких банків, погіршення фінансової стійкості та ліквідності банківської системи.

Починаючи із 2014 року Національний банк України почав проводити жорстку політику по ліквідації фінансово слабких, не перспективних банків. В основному з цим і пов'язано значне скорочення кількості банків. В значній мірі з цим пов'язано і скорочення кількості банків з іноземним капіталом, хоча темпи скорочення їх кількості були значно нижчими порівняно із вітчизняними банками.

Незважаючи на дуже важку політичну та економічну ситуацію в Україні пов'язану із початком війни росії проти України, банківська система України збереглась як системний комплекс, і забезпечила свою ліквідність і платоспроможність. Дані таблиці 1 показують, що кількість діючих банків скоротилася із 77 одиниць у 2018 році, до 61 банка на кінець 2024 року, або на 20,8%.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банківської системи України
за 2018-2024 роки, млн. грн.

Період	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість діючих банків, один.	77	75	73	71	67	63	61
з них: з іноземним капіталом, один.	37	35	33	33	29	27	26
Активи банків, усього	1359703	1493298	1822841	2053232	2351678	2945030	3422600
Кредити надані клієнтам	1118860	1033430	960597	1065347	1036213	1024678	1138036
Питома вага кредитів у активах, %	82,34	69,23	52,74	51,93	44,13	34,82	33,31
Рентабельність активів, %	1,69	4,26	2,44	4,09	1,04	3,2	3,35
Рентабельність капіталу, %	14,67	33,45	19,22	35,08	9,68	30,33	29,07

Однак на таку динаміку вплинули не тільки бойові дії на території України, а і загальна тенденція скорочення кількості банків, яка розпочалась ще у 2014 році, коли кількість діючих банків в Україні складала 180 одиниць, тобто скорочення склало 119 банків, або 11,9 одиниць на рік. При цьому кількість банків із 100 відсотковим іноземним капіталом за цей же період скоротилася із 49 до 26 одиниць, що склало 23 банки, або 2,3 одиниці на рік.

Дані таблиці 1 показують, що незважаючи на значне скорочення кількості банків загальна сума їх активів за досліджуваний період зростала, із 1 359 703 млн. грн. у 2018 році, до 3 422 600 млн. грн. при чому зростання відбувалось як у довоєнному періоді, так і після початку повномасштабної війни росії проти України.

Однак необхідно звернути увагу на те, що при зростанні суми активів, кредитна діяльність банків України за цей період практично не зросла, так у 2018 році вона складала 1 118 860 млн. грн., а у 2024 році 1138036 млн. грн., тобто за період із 2018 року по 2024 рік загальна сума кредитів банківської системи України зросла всього на 19176 млн. грн. Така динаміка показників

свідчить, що питома вага кредитів банківської системи України у загальній сумі активів скоротилася із 82,34% у 2018 році, до 33,31%, що можна вважати негативним фактом.

Загально відомо, що основною функцією банків є залучення та акумуляція тимчасово вільних коштів одних суб'єктів економічної діяльності, і розміщення їх серед інших у яких є така потреба, у вигляді кредитів. Тим самим формується сприятливе середовище для розширення обсягів виробництва та споживання, результатом чого є зростання внутрішнього валового продукту у країні.

Дані таблиці 1 свідчать, що незважаючи на скорочення кількості банків, та структури їх активів, діяльність банківської системи України в цілому за цей період була досить прибутковою, рентабельність її активів за досліджуваний період коливалася в межах від 1,69% у 2018 році, до 4,26% у 2019 році, що є дуже високим показником. Аналогічною була і динаміка рентабельності статутного капіталу, яка відповідно коливалась від 9,68% у 2022 році, до 35,08% у 2021 році.

В цілому можна зробити висновок, що жорстка, селективна робота Національного банку України у банківському секторі, забезпечила високу фінансову стійкість та високу ліквідність банківської системи, однак негативним слід вважати факт скорочення питомої ваги кредитів у загальній сумі активів, що до деякої міри спотворило структуру активів банківської системи України.

Література

1. Основні показники діяльності банків України. URL: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm (дата звернення: 11.11.2025).
2. Петрашевська А. Д., Колонтай С. М., Смелянська В. В. Вплив війни на кредитний ринок України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 48. С. 57-60. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/48_2023ua/12.pdf (дата звернення: 11.11.2025).

Григорович М. В., здобувач

Науковий керівник: **Тарасюк А. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,

підприємництва та економічної безпеки,

Херсонський національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В сучасних умовах глобалізації та інтеграції економічного простору валютний курс є важливим індикатором стану економіки. Оскільки він є одним із ключових економічних показників, визначаючи обсяги експорту та імпорту, рівень інфляції, інвестиційну привабливість, а також рівень добробуту населення.

Валютний курс сприяє подоланню національної обмеженості грошової одиниці певної країни, перетворюючи її локальну цінність у міжнародну. За допомогою валютного курсу порівнюються цінові структури країн, їхні рівні розвитку, темпи економічного зростання, а також показники торгівельних і платіжних балансів.

На жаль, сучасний стан економіки в Україні досить складний. Країна більше трьох років існує в умовах повномасштабного вторгнення, як результат - нестабільна ситуація на валютному ринку. Ослаблення національної валюти впливає на розвиток економіки держави загалом, викликаючи підвищення валютного курсу та обтяжуючи її стан.

Валютний курс відіграє важливу роль для кожної країни, оскільки саме він визначає конкурентну позицію у міжнародній торгівлі. Саме тому держава веде зважену політику регулювання валютного курсу, як одного з найбільш важливих і об'єктивних індикаторів економіки.

Валютний курс дає змогу виробникам і покупцям товарів і послуг порівнювати національні ціни товарів, робіт і послуг з цінами відповідних

товарів в інших країнах. Але, що важливіше валютний курс дає змогу оцінити витрати виробництва, продуктивність праці, торговельні і платіжні баланси.

Як свідчить оцінка динаміки курсу валют з 2019 по 2025 рік (табл. 1), курс гривні до долара США зазнав значних коливань, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами.

Слід зазначити, що курс гривні до долара та євро зазнавав значних коливань і раніше. Наприклад, у 2014-2015 роках національна валюта також різко девальвувала через економічну кризу та геополітичні ризики. Проте, на відміну від того періоду, у 2022-2025 роках ключовими факторами стали не лише внутрішні проблеми, а й зовнішні економічні виклики.

Таблиця 1

Динаміка курсу валют в Україні з 2019 по 2025 рік*

Рік	Грн/USD	Грн/EUR
2019	25,85	28,95
2020	26,96	30,79
2021	27,29	32,31
2022	32,34	33,98
2023	36,57	39,56
2024	40,15	43,45
2025	42,11	43,57

* Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Найважливішим фактором формування валютного курсу національної грошової одиниці є валовий внутрішній продукт (ВВП). Зростання ВВП сприяє збільшенню експорту, що створює додатковий попит на національну валюту, зміцнюючи її курс. Однак зростання імпорту при ВВП через економічну активність, баланс експорту та імпорту, інфляцію та інвестиційну привабливість напряму впливає на динаміку валютного курсу низькому рівні ВВП може послабити валюту через зростаючий попит на іноземні

валюти. Однак зростання імпорту при низькому рівні ВВП може послабити національну валюту через зростаючий попит на іноземні валюти. ВВП через рівень економічної активності, баланс експорту та імпорту, інфляцію та інвестиційну привабливість напрямку впливає на динаміку валютного курсу.

Проведене дослідження дало можливість встановити, що валютний курс є ключовим економічним показником, що впливає на стабільність економіки, інвестицій та міжнародну торгівлю. Аналіз динаміки курсу гривні у 2019-2025 роках показав його значні коливання, зумовленні внутрішніми і зовнішніми факторами. Основними причинами змін є ВВП, інфляція, торговельний баланс, політична нестабільність та зовнішні економічні виклики. Отже, валютний курс залишається важливим індикатором економічного розвитку, та потребує ефективного регулювання для забезпечення стабільності фінансової системи.

Література

1. Бакуменко Т. В. Валютний курс і фундаментальні фактори його формування. *Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України*. Суми : УАБС НБУ, 2004. С. 344-352. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54716/5/Bakumenko_Valiutnyi_kurs.pdf
2. Малащук Д. В. Аналіз факторів формування валютного курсу. *Університетські наукові записки*. 2012. № 6. С. 83-86. URL: http://zt.knute.edu.ua/files/2012/6/uazt_2012_6_16.pdf
3. Статистичний звіт. *Фінансовий портал України*. URL: <https://minfin.com.ua/>
4. Хома І. Б., Онищак Л. О. Основні проблеми та тенденції валютного ринку України в умовах нестабільності валютного курсу. *Простір економіки*. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/167/160>

Діденко А. Ю., здобувач

Науковий керівник: Посаднєва О. М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ АТ «ОЩАДБАНК» НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Дослідження конкурентоспроможності АТ «ОЩАДБАНК» на банківському ринку України є важливим етапом комплексної оцінки його діяльності, оскільки дозволяє перейти від аналізу внутрішніх фінансових параметрів до визначення фактичних ринкових позицій установи та її здатності ефективно конкурувати в умовах високої динаміки та структурних трансформацій банківського сектору. З огляду на зростання ролі державних банків у період воєнних викликів, посилення регуляторних вимог та зміну поведінки клієнтів, оцінка конкурентоспроможності Ощадбанку набуває стратегічного значення. Вона дає змогу виявити сильні та слабкі сторони банку, визначити чинники, що формують його ринкову силу, а також оцінити перспективи подальшого розвитку в умовах жорсткої конкуренції та трансформації фінансового середовища.

У таблиці 1 відображено рейтинг банків України за обсягом загальних активів у 2021-2024 роках.

Дані таблиці 1 свідчать про стабільно високе місце АТ «ОЩАДБАНК» у рейтингу банків України за обсягом загальних активів у 2021-2024 роках. Протягом усього періоду банк упевнено займає друге місце, поступаючись лише АТ КБ «ПриватБанк», але істотно випереджаючи інших системно важливих учасників ринку. Якщо у 2021 році активи Ощадбанку становили 249,9 млрд. грн., то вже у 2024 році їх обсяг досяг 457,1 млрд. грн., що відповідає приросту майже на 83%. Для порівняння, активи найближчого

конкурента - АТ «Укрексімбанк» - у 2024 році становили 314,7 млрд. грн., тобто майже на 142 млрд. грн. менше, ніж у АТ «ОЩАДБАНК». Зростання активів банку випереджало середньоринкові темпи, що зумовило поступове розширення його ринкової частки.

Таблиця 1

Місце АТ «ОЩАДБАНК» у рейтингу банків України
за обсягом загальних активів у 2021-2024 роках*

Рейтингове	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Назва банку	Обсяг, млрд. грн.	Назва банку	Обсяг, млрд. грн.	Назва банку	Обсяг, млрд. грн.	Назва банку	Обсяг, млрд. грн.
1	АТ КБ «ПриватБанк»	582,9	АТ КБ «ПриватБанк»	737,4	АТ КБ «ПриватБанк»	879,8	АТ КБ «ПриватБанк»	956,7
2	АТ «ОЩАДБАНК»	249,9	АТ «ОЩАДБАНК»	298,2	АТ «ОЩАДБАНК»	371,9	АТ «ОЩАДБАНК»	457,1
3	АТ «Укрексімбанк»	210,1	АТ «Укрексімбанк»	256,5	АТ «Укрексімбанк»	285,1	АТ «Укрексімбанк»	314,7
4	АТ «Райффайзен Банк»	133,7	АТ «Райффайзен Банк»	187,3	АТ «Райффайзен Банк»	203,6	АТ «Райффайзен Банк»	236,3
5	АБ «УКРГАЗБАНК»	130,3	АБ «УКРГАЗБАНК»	146,4	АБ «УКРГАЗБАНК»	190,3	АБ «УКРГАЗБАНК»	213,9
6	АТ «АЛЬФА-БАНК»	125,3	АТ «ПУМБ»	127,8	АТ «ПУМБ»	162,5	АТ «ПУМБ»	195,8
7	АТ «ПУМБ»	110,1	АТ «УКРСИББАНК»	113,1	АТ «УКРСИББАНК»	146,6	АТ «УКРСИББАНК»	172,1
8	АТ «УКРСИББАНК»	79,5	АТ «ОТП БАНК»	100,4	АТ «СЕНС БАНК»	130,8	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	154,4
9	АТ «ОТП БАНК»	73,4	АТ «СЕНС БАНК»	96,1	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	127,8	АТ «СЕНС БАНК»	144,7
10	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	60,2	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	95,2	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	111,1	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	122,6

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Загалом, таблиця відображає чітке домінування державних банків у структурі активів банківської системи та посилення ролі АТ «ОЩАДБАНК» у забезпеченні фінансової стійкості економіки України в умовах воєнних викликів.

Дані таблиці 2 дозволяють оцінити стійкість АТ «ОЩАДБАНК» за рейтинговими оцінками банківського сектору від порталу «Мінфін» у 2021-2024 роках. У 2021 році банк займав 15-те місце з оцінкою 3,34, що свідчило про помірну стійкість у передвоєнний період. У 2022 році позиція покращилася до 9-го місця з оцінкою 3,61, що є доволі високим результатом на фоні різкого зростання ризиків та системних потрясінь. У 2023 році рейтингова оцінка Ощадбанку зросла до 3,65, однак позиція дещо знизилася до 12-го місця через

загальне покращення стійкості ряду приватних та іноземних банків. У 2024 році рейтинг становив 3,81, а банк піднявся на 9-те місце, що, однак, не свідчить про погіршення його стійкості, а радше про посилення окремих конкурентів, зокрема банків з іноземним капіталом.

Таблиця 2

Місце АТ «ОЩАДБАНК» у рейтингу стійкості банків України
у 2021-2024 роках*

Рейтингове місце	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Назва банку	Рейтингова оцінка	Назва банку	Рейтингова оцінка	Назва банку	Рейтингова оцінка	Назва банку	Рейтингова оцінка
1	АТ «Райффайзен Банк»	4,31	АТ «УКРСИББАНК»	4,39	АТ «УКРСИББАНК»	4,53	АТ «УКРСИББАНК»	4,48
2	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	4,26	АТ «Райффайзен Банк»	4,34	АТ «Райффайзен Банк»	4,37	АТ «Райффайзен Банк»	4,39
3	АТ «УКРСИББАНК»	4,16	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	4,16	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	4,29	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	4,26
4	АТ «ОТП БАНК»	4,12	АТ «КРЕДОБАНК»	4,15	АТ «КРЕДОБАНК»	4,14	АТ «КРЕДОБАНК»	4,04
5	АТ «КРЕДОБАНК»	4,02	АТ «ОТП БАНК»	4,12	АТ КБ «ПриватБанк»	4,09	АТ «ОТП БАНК»	3,99
6	АБ «УКРГАЗБАНК»	3,70	АТ КБ «ПриватБанк»	4,04	АТ «ОТП БАНК»	4,05	АТ КБ «ПриватБанк»	3,98
7	АТ «Укрексімбанк»	3,65	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	3,84	АТ «СЕНС БАНК»	3,89	АБ «УКРГАЗБАНК»	3,86
8	АТ «ПУМБ»	3,64	АТ «ПУМБ»	3,73	АТ «Укрексімбанк»	3,86	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	3,83
9	АТ КБ «ПриватБанк»	3,63	АТ «ОЩАДБАНК»	3,61	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	3,82	АТ «ОЩАДБАНК»	3,81
10	АТ «СЕНС БАНК»	3,60	АТ «Укрексімбанк»	3,60	АТ «ПУМБ»	3,77	АТ «Прокредит Банк»	3,75
...	...	...	...	...	...	...	...	...
12	...	...	...	...	АТ «ОЩАДБАНК»	3,65	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...	...
15	АТ «ОЩАДБАНК»	3,34	...	...	...	...	...	...

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Загалом Ощадбанк стабільно перебуває у групі банків з вище середнього рівнем стійкості, що підтверджує його здатність функціонувати без суттєвих ризиків навіть у невизначених умовах воєнної економіки. Водночас певне просідання позиції у 2023 році може бути сигналом для підвищеної уваги до довгострокових стратегій ризик-менеджменту та диверсифікації джерел доходів.

Водночас АТ «ОЩАДБАНК» залишається безумовним лідером на ринку за кількістю діючих підрозділів (рис. 1).

Дані свідчать про загальну тенденцію скорочення мережі відділень

українських банків, що є характерним для періоду цифровізації банківських послуг та оптимізації операційних витрат у складних економічних умовах.

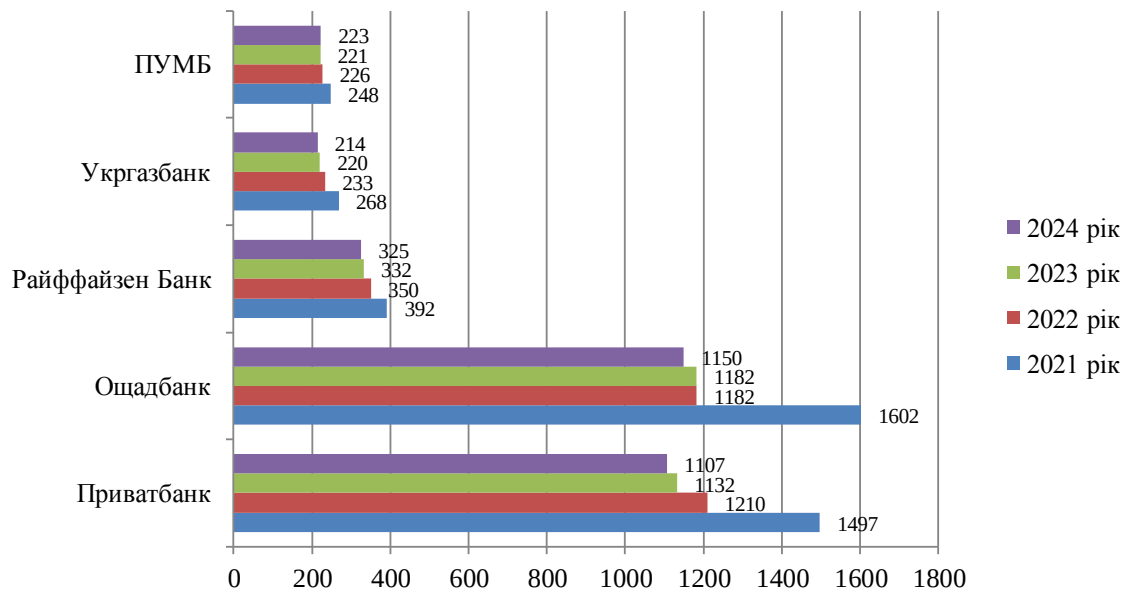

Рис. 1. Динаміка діючих структурних підрозділів ТОП-5 банків в Україні, одиниць*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Наймасштабнішу мережу протягом усього періоду зберігали Ощадбанк та Приватбанк, однак саме вони продемонстрували й найбільші обсяги скорочення підрозділів. Такі зміни відображають стратегічну тенденцію модернізації та оптимізації фізичної інфраструктури Ощадбанку. З одного боку, банк скорочує малоефективні або дублюючі відділення, що дозволяє зменшити операційні витрати; з іншого - зберігає значну присутність у регіонах, виконуючи важливу соціальну функцію щодо забезпечення доступності фінансових послуг, особливо в умовах воєнних ризиків і переміщення населення. При цьому збереження мережі на рівні 2022-2023 років свідчить про період адаптації та пошуку балансу між оптимізацією та необхідністю підтримувати клієнтську доступність.

Література

1. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 20.11.2025).

Згонник В. В., здобувач

Науковий керівник: Юркевич О. М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних

фінансів і контролінгу,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

СПЕЦИФІКА БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПОСОБИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність теми зумовлена важливою роллю банків у забезпеченні фінансової стабільності та підтримці економічного розвитку, особливо в умовах воєнних ризиків і зростання фінансової нестабільності. Ефективне регулювання банків стає критично необхідним для захисту вкладників, стійкості фінансової системи та відновлення економіки.

Відповідно до ЗУ «Про банки та банківську діяльність» банківська діяльність – це залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [1]. Її специфіка визначається високим рівнем регулювання, технологічністю та залежністю від довіри клієнтів.

ЗУ «Про Національний банк України» визначає банківське регулювання як одну із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [2].

Розгляд значення пруденційних нормативів у банківській системі України за 2020-2024 рр. (табл. 1) є важливим, оскільки саме ці показники відображають реальну стійкість банків до кризових явищ та ефективність регуляторного нагляду в умовах воєнних та економічних потрясінь.

Значення пруденційних нормативів
по системі банків в Україні 2020-2024 рр. *

Норматив		2020	2021	2022	2023	2024
H1	Регулятивний капітал (млн грн)	181 880,5	213 309,3	210 409,1	269 881,7	267 455,8
H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	21,63	21,44	19,126	25,41	-
H3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	15,51	14,45	13,08	14,67	-
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)*	88,55	89,36	-	-	-
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	19,85	19,40	18,95	14,55	16,01
H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	84,60	70,75	88,08	58,14	75,33
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	3,80	4,25	3,65	2,12	1,10
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000
H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0,12	0,10	0,02	0,01	0,11

* Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Тож, пруденційні нормативи банків у 2020-2024 рр. показують падіння у 2022 році через війну та подальше поступове відновлення. Регулятивний капітал зріс у 2023 р., але дещо знизився у 2024 р.; показники достатності капіталу (H2, H3) після просідання у 2022 р. стабілізувалися; нормативи ризиків змінювалися нерівномірно, а інвестиційні залишалися низькими. Загальна

тенденція – шок 2022 року та відновлення стійкості сектору. Отже, аналіз пруденційних нормативів свідчить про ефективність регулятивної політики.

Заходи після повномасштабного вторгнення, які НБУ запровадив для підтримки банківської діяльності включають:

1. Запровадив надзвичайні пруденційні заходи, зокрема бланкове рефінансування банків без жорстких лімітів для підтримки ліквідності (Постанова № 22 від 24.02.2022 р.).

2. Посилено валютний контроль, включно із заборобою банкам відчужувати іноземні цінні папери на користь нерезидентів через підвищені ризики (Постанова № 124 від 06.10.2023 р.).

3. Ухвалено Стратегію розвитку кредитування (2024 р.) для підтримки пріоритетних секторів економіки навіть під час війни.

4. Посилено гарантування депозитів населення: під час воєнного стану ФГВФО забезпечує повне відшкодування вкладів (Закон № 2180-IX).

5. Оновив Стратегію розвитку фінансового сектору, акцентуючи на координації регуляторів, адаптації до європейських стандартів, ризик-орієнтованому нагляді та поступовому згортанні надзвичайних заходів.

Література

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2121-14> (дата звернення: 27.10.2025).

2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (дата звернення: 27.10.2025).

3. Наглядова статистика. *Національний банк України.* URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 27.10.2025).

Коркунов А. Р., здобувач

Науковий керівник: Безпаленко О. В.,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів,

Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний банківський ринок України функціонує в унікальному середовищі, сформованому під впливом затяжної повномасштабної війни, активної цифрової трансформації та глибоких структурних змін у фінансовій системі. З 2022 року банківський сектор продемонстрував стійкість, адаптивність і здатність швидко перебудовувати бізнес-моделі відповідно до шоків, що кардинально змінили операційні, фінансові та ризикові параметри діяльності. Однією з визначальних характеристик функціонування банків у воєнний період є необхідність забезпечення безперервності діяльності та стійкості до зовнішніх шоків. За даними НБУ, банківська система втримала ліквідність і платоспроможність навіть у пікові періоди військових загроз, що свідчить про ефективність запроваджених антикризових інструментів, таких як рефінансування, регуляторні послаблення та макропруденційна підтримка. З іншого боку, вимоги щодо операційної безпеки значно зросли, зокрема в частині кіберзахисту, забезпечення резервних майданчиків для безперервності роботи, запровадження децентралізованих систем управління ризиками та використання хмарних технологій [1].

Важливою тенденцією стало зміщення акценту з традиційних банківських продуктів на ті, які безпосередньо задовольняють потреби воєнного часу. Серед них – програми кредитування оборонних підприємств, фінансування релокації бізнесу, кредитні гарантії під державні портфельні програми, а також інструменти підтримки домогосподарств, які зазнали втрат. Державні програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%», фактично перетворилися на один

із ключових драйверів кредитної активності, компенсуючи падіння приватного попиту на позики [2].

У сучасних умовах банки змушені переглядати підходи до управління активами та пасивами. Воєнна економіка формує нестандартні моделі поведінки споживачів і підприємств: зростає частка поточних рахунків, знижується прогнозованість грошових потоків, підвищуються ризики неповернення кредитів. У результаті банки посилюють стрес-тестування, впроваджують більш консервативні політики резервування, змінюють структуру портфелів на користь менш ризикових активів, зокрема ОВДП, які вважаються інструментом підвищеної надійності у воєнний період.

Український банківський сектор переживає найбільший цифровий прорив у своїй історії. Високий рівень цифровізації, значною мірою прискорений пандемією COVID-19 та воєнними обмеженнями, сформував нову модель банківських послуг – віддалену, автоматизовану та орієнтовану на користувача. Банки активно впроваджують сервіси на основі штучного інтелекту, біометричні рішення, аналітичні моделі на основі великих даних та повністю дистанційні процеси ідентифікації клієнтів [3]. Клієнтська структура стала більш фрагментованою: включає як внутрішньо переміщених осіб, так і значну кількість клієнтів, що перебувають за межами України, але продовжують користуватися українськими банківськими сервісами. Це вимагає адаптації комунікаційних стратегій, створення нових продуктів та можливості дистанційного обслуговування.

Разом із тим цифровізація посилює потребу в інноваційних системах кіберзахисту. За період 2022-2025 років спостерігається різке зростання кількості кібератак, спрямованих на банки та фінансову інфраструктуру, що зумовлює необхідність впровадження комплексних стратегій кіберстійкості. Наразі банки приділяють особливу увагу моніторингу транзакцій, удосконаленню систем Fraud Detection, використанню багатофакторної автентифікації та розгортанню резервних дата-центрів у безпечних локаціях [4].

Війна суттєво впливає на структуру банківських ризиків. Зокрема, підвищується роль: кредитного ризику – через зростання частки проблемних позик; ринкового ризику – зумовленого коливаннями валютного ринку та відсоткових ставок; операційного ризику – через посилення кіберзагроз і ризиків фізичної інфраструктури; репутаційного ризику – пов’язаного з високою соціальною чутливістю будь-яких порушень або технічних збоїв.

Банки впроваджують стандарти Basel III, вдосконалюють механізми капітального планування та ліквідності, а також активно розвивають процеси внутрішнього аудиту й комплаєнсу. Значним викликом залишається питання капіталізації. Багато банків потребують підвищення рівнів капіталу, що пов’язано як з необхідністю повної імплементації європейських регуляторних норм. Це стосується підходів до боротьби з легалізацією доходів, посилення вимог до корпоративного управління, впровадження принципів екологічно та соціально відповідального фінансування (ESG) [5].

Ще одним трендом є активізація конкуренції з боку небанківських фінансових інституцій та фінтех-компаній. Вони пропонують швидші, дешевші та більш технологічні сервіси, що змушує банки інтегрувати open banking, API-платформи, сервіси миттєвих платежів та інноваційні рішення з управління персональними фінансами. У межах цифрової екосистеми банківські установи все частіше працюють у партнерстві з IT-сектором, маркетплейсами та мобільними додатками [6].

Комплексно оцінюючи сучасні тенденції, можна виокремити ключові особливості діяльності банків:

1. Посилення ролі регулятора: підтримка ліквідності, реалізація програм портфельних гарантій, підвищення вимог до фінансової стійкості.
2. Трансформація бізнес-моделей: акцент на цифрових каналах, відмова від нерентабельних фізичних відділень, розвиток екосистемних платформ.
3. Ескалація ризиків і вимог до управління ними: підвищення ролі кіберризиків, кредитних ризиків та операційної безпеки.
4. Зростання конкуренції на фінансовому ринку: активізація фінтех-

сектору та небанківських установ, поява нових фінансових сервісів.

Отже, сучасні умови діяльності банків формують складне, багаторівневе середовище, у якому інститути повинні поєднувати стійкість, технічну модернізацію та адаптивність. У перспективі післявоєнної відбудови саме банківська система стане ключовим інструментом інвестиційного розвитку та інтеграції України у фінансові ринки ЄС.

Література

1. Оновлення Стратегії НБУ: підвищення ефективності в умовах мінливого сьогодення. *НБУ*. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovlennya-strategiyi-nbu-pidvischennya-efektivnosti-v-umovah-minlivogo-sogodennya>
2. Рисін В., Монтика Ю. Оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4(51). С. 249-258. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36>.
3. Бутенко Т. Цифровізація банківського сектору: проблеми та перспективи. *Економічний простір*. 2025. № 197. С. 159-166. URL: <https://doi.org/10.30838/EP.197.159-166>.
4. Українські банки стали стійкішими, ніж до початку повномасштабної війни. *Асоціація українських банків*. 2025. URL: <https://aub.org.ua/en/aub-analytics/expert-opinion/15360-ukrainski-banky-staly-stiikishymy-nizh-do-pochatku-povnomasshtabnoi-viiny-2>.
5. Бондаренко Л. ESG-банківництво в Україні та світі: виклики та новітні тренди. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-15>.
6. Глущенко О., Верютін О. Цифрові фінансові послуги в Україні: сучасні тенденції, ризики та регуляторні виклики. *Молодий вчений*. 2025. № 6(137). URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-6-137-22>

Мезетков М. О., здобувач

Науковий керівник: **Новосьолова О. С.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ

Цифрова трансформація фінансових систем у світі актуалізує питання запровадження цифрових валют центрального банку (CBDC) як наступного етапу еволюції грошей і платіжної інфраструктури. Зростання частки безготівкових розрахунків, активний розвиток фінтех-сектору, поширення криптоактивів і стейблкоїнів, а також підвищені вимоги до швидкості, безпеки та доступності платежів спонукають центральні банки шукати інструменти, здатні одночасно підтримувати монетарний суверенітет і забезпечувати інноваційний розвиток національних платіжних систем. У цьому контексті CBDC розглядається не лише як «цифровий аналог готівки», а як інфраструктурне рішення, що може впливати на канали монетарної трансмісії, якість фінансової інклюзії, структуру фінансового посередництва та стійкість економіки до шоків. Для України, де концепція е-гривні перебуває у фокусі професійних дискусій, міжнародний досвід є важливим джерелом практичних уроків щодо вибору моделі, послідовності впровадження та управління ризиками.

Світова практика демонструє, що більшість центральних банків перебуває у фазі досліджень, розробки прототипів або пілотних проєктів, тоді як повномасштабні запуски роздрібних CBDC залишаються відносно рідкісними. Така обережність пояснюється комплексністю завдання: CBDC водночас є технологічним продуктом, елементом правового режиму (ідентифікація, захист даних, комплаєнс), інструментом конкуренції на платіжному ринку та

фактором фінансової стабільності. Концептуально розрізняють роздрібні (для населення і бізнесу) та оптові (для міжбанківських і ринкових розрахунків) CBDC. Роздрібний контур є більш чутливим до поведінкових аспектів: користувачі порівнюють CBDC з наявними картковими, мобільними та P2P-рішеннями, а бізнес оцінює витрати інтеграції, надійність і комісії. Отже, успіх CBDC визначається не фактом запуску, а здатністю запропонувати реальну додану вартість і сформувати екосистему регулярного використання [1-2].

Показовим раннім прикладом є Еквадор, який запустив державну систему електронних грошей у доларизованій економіці. Її позиціонували як інструмент мобільних платежів і зниження трансакційних витрат, однак фактичне поширення було обмеженим: користувачі не демонстрували стійкого переходу на новий інструмент, а частка операцій у загальному платіжному обороті залишалася невеликою. Вирішальними бар'єрами стали дефіцит довіри до інституційного емітента, слабка мотивація торговців розгортати приймання та відсутність відчутних переваг порівняно з банківськими сервісами. Цей кейс демонструє, що навіть державний статус платіжного інструмента не гарантує попиту без довіри, зручного користувацького досвіду та широкої мережі приймання [1].

Іншу логіку застосували Багамські острови, запустивши Sand Dollar як роздрібну CBDC з акцентом на інклюзію та доступність платежів у географічно розосередженій острівній державі. Базова ідея полягала у забезпеченні мешканців віддалених територій дешевим і швидким інструментом через цифрові гаманці, які обслуговують ліцензовані фінансові установи, тоді як центральний банк зберігає контроль над емісією та ключовою інфраструктурою. Важливою рисою стала багаторівнева модель гаманців із різними лімітами та вимогами до ідентифікації: від базових рівнів із мінімальними бар'єрами для залучення фінансово неохоплених груп до більш «повних» рівнів для користувачів із розширеним KYC та бізнес-функціоналом. Такий дизайн дозволяє поєднувати інклюзію з вимогами AML/CFT і одночасно обмежувати ризики концентрації коштів у CBDC. Водночас практика показує,

що навіть добре спроектована «лінійка» гаманців не забезпечує автоматичної масовості, якщо не сформовано достатню кількість торгових точок приймання та не запропоновано користувачам простих щоденних сценаріїв [3].

Нігерія з eNaira є одним із найвідоміших прикладів раннього запуску, оскільки проєкт стартував із широким набором цілей: підвищення інклюзії, ефективніші платежі, скорочення витрат на готівковий обіг, підвищення прозорості та підтримка монетарної політики. Було впроваджено модель «рівнів» гаманців із лімітами, які залежать від ступеня верифікації, а також декларовано поетапне розширення функцій. Однак рівень активного використання виявився нижчим за очікування: частина гаманців залишалася неактивною, а частка транзакцій у загальному платіжному обороті була обмеженою. Це свідчить про ризик «формального впровадження без економічної активності»: технологічна готовність і наявність застосунку не дорівнюють реальному попиту, якщо користувачі не отримують зрозумілої переваги, а бізнес – стимулів інтеграції. Для України це означає, що проєкт е-гривні має бути прив'язаний до конкретних ціннісних сценаріїв, а не зводитися до декларативної інновації [4].

Схожі виклики проявилися і в Ямайці, де JAM-DEX супроводжувався активним державним стимулюванням початкового попиту, зокрема через програми заохочення відкриття гаманців та інтеграцію у державні платежі. Такий підхід може швидко збільшити кількість зареєстрованих користувачів і сформувати стартовий обіг, однак довгострокова стійкість залежить від того, чи перетвориться CBDC на звичний інструмент повсякденних розрахунків. Якщо цифрова валюта не забезпечує відчутної зручності, швидкості, нижчих комісій або кращої надійності порівняно з банківськими переказами, картками чи мобільними гаманцями, первинний ефект «стимулів» швидко вичерпується. Таким чином, політика стимулювання має доповнюватися екосистемною роботою: розвитком мережі приймання, стандартизацією QR/інтеграцій, підключенням ключових сервісів та прозорими правилами взаємодії провайдерів [5].

Наймасштабнішим і стратегічно послідовним прикладом є цифровий юань e-CNY, розробка якого тривала роками та включала тривалі пілоти, поступове розширення функціоналу й інтеграцію у різні платіжні сценарії. Модель поєднує дворівневу організацію розповсюдження із залученням комерційних банків та провайдерів, багаторівневі гарантії з лімітами, а також технологічні рішення для офлайн-операцій. Перевагою є комплексність: цифрова валюта впроваджується у платіжну інфраструктуру так, щоб користувач мав широкий вибір каналів доступу (зокрема у масових сценаріях), а бізнес – інструменти приймання й інтеграції. Водночас навіть у такій системі зберігаються виклики: конкуренція з домінуючими приватними платіжними екосистемами та необхідність змінювати усталені користувацькі звички. Це підкреслює загальний принцип: CBDC має вигравати не «статусом державних грошей», а прикладною корисністю та безшовною інтеграцією [6].

Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виокремити уроки, релевантні для України та проєкту е-гривні. Перший урок - довіра та прозорість цілей. Необхідно чітко пояснити, для чого створюється е-гривня (наприклад, підвищення стійкості платіжної інфраструктури, забезпечення додаткового каналу цифрових державних грошей, інклюзія, здешевлення транзакцій у певних сегментах), які гарантії конфіденційності передбачені, які дані зберігаються, хто і на яких підставах може отримати доступ, а також які механізми захисту користувачів від шахрайства й помилок діють у системі. Другий урок - баланс інклюзії та комплаєнсу. Практичним рішенням є багаторівневі гарантії з лімітами та пропорційними вимогами KYC: це дозволяє зменшити бар'єри входу для частини населення, зберігаючи контроль ризиків AML/CFT та запобігаючи надмірній концентрації коштів у CBDC.

Третій урок – управління ризиком дезінтермедіації банківського сектору. Роздрібна CBDC може створити альтернативний «державний» засіб зберігання вартості, що підсилює конкуренцію за депозити. У кризові періоди це потенційно підвищує ймовірність прискореного відтоку депозитів у більш безпечний актив, якщо цифрова валюта миттєво доступна і використовується

без обмежень. Тому дизайн має включати інструменти пом'якшення: ліміти на залишки і операції, механізми контролю великих конверсій, відсутність або обмеження процентного стимулу на залишки, а також дворівневу модель розповсюдження, де банки та ліцензовані провайдери залишаються ключовими інтерфейсами клієнта. У такій архітектурі CBDC доповнює банківські гроші, не руйнуючи базову модель фінансового посередництва.

Четвертий урок – кіберстійкість і безперервність роботи. CBDC є системно важливою інфраструктурою, тому технологічна надійність, резервні контури, протоколи аварійного відновлення, сильна аутентифікація, моніторинг транзакційних аномалій і чіткі процедури реагування на інциденти мають бути закладені в основу. Для України додаткової ваги набуває компонент офлайн-платежів і здатність працювати за умов нестабільного зв'язку та інфраструктурних порушень. Офлайн-функціонал може підвищити стійкість, але потребує жорсткого контролю лімітів, захищених носіїв/модулів, криптографічних механізмів запобігання «подвійному витрачання», а також процедур урегулювання спірних ситуацій.

П'ятий урок – екосистемність. Показники «кількість гаманців» або «обсяг емісії» не гарантують успіху без регулярних транзакцій і широкої мережі приймання. Для е-гривні перспективними є платежі за комунальні послуги, транспорт, дрібну роздрібну торгівлю, електронну комерцію, а також державні соціальні виплати, де цифрова валюта здатна підвищити адресність, швидкість і прозорість перерахувань. Проте інтеграція має бути безшовною: через стандартизовані API, зрозумілі правила підключення торговців, сумісність із поширеними каналами оплати та мінімізацію «фрикції» для користувача. Паралельно потрібна економічна мотивація для бізнесу: прогнозовані комісійні умови, швидке зарахування, зниження витрат на еквайринг у певних сегментах або інші ціннісні стимули.

Методологічно доцільним є поетапний підхід до впровадження: від уточнення дизайну (модель розповсюдження, KYC-рівні, ліміти, офлайн-функціонал, правила комплаєнсу) до контрольованих пілотів із чіткими

метриками результативності (активні користувачі, частота транзакцій, якість сервісу, кіберінциденти, вплив на депозити та ліквідність), після чого – поступове масштабування. Поетапність дозволяє перевіряти регуляторні й технологічні гіпотези на практиці та коригувати продукт відповідно до реальної поведінки користувачів. У підсумку міжнародний досвід підтверджує, що CBDC є перспективним інструментом модернізації фінансових систем, але його ефективність визначається інституційним дизайном, довірою, кіберстійкістю та здатністю інтегрувати цифрові гроші у реальні економічні процеси. Для України це означає необхідність будувати е-гривню як інфраструктурний проєкт із чіткою ціннісною пропозицією, дворівневою моделлю розповсюдження, пропорційним KYC, лімітами для зниження ризиків і фокусом на масових платіжних сценаріях, що забезпечують сталість попиту та мінімізують загрози фінансовій стабільності.

Література

1. Eastern Caribbean Central Bank. DCash: The Digital EC Currency Pilot Project Overview. *Eastern Caribbean Central Bank*. 2023. URL: <https://www.eccb-centralbank.org/p/overview-dcash>.
2. Atlantic Council / CBDC Tracker. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker>.
3. Central Bank of The Bahamas. The Digitization of Money in The Bahamas. *Central Bank of The Bahamas*. 2022. URL: <https://www.centralbankbahamas.com/viewPDF/documents/2022-07-26-08-05-58-Carlissa-Colebrook.pdf>.
4. Design Paper for the eNaira : Design Paper for Nigeria’s CBDC / eNaira.gov.ng. October 1, 2021. URL: https://enaira.gov.ng/wp-content/uploads/2023/06/Design-Paper-for-Nigerias-CBDC-02_Oct-2021.pdf
5. Jamaica’s Central Bank Digital Currency (CBDC) – JAM-DEX. *Bank of Jamaica*. URL: <https://boj.org.jm/core-functions/currency/cbdc/>
6. 数字人民币分析报告(2025-6月). *CSDN blog*. URL: <https://blog.csdn.net/a1761206938/article/details/148834123>.

Мельник К. М.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Уманський національний університет*

МЕХАНІЗМИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СТРУКТУРІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

У сучасних умовах функціонування банківського сектору проблема ефективного управління ризиками кредитного портфеля набуває особливої актуальності. Зростання волатильності фінансових ринків, підвищення рівня неплатоспроможності позичальників та посилення регуляторних вимог зумовлюють необхідність удосконалення систем ризик-менеджменту.

Метою дослідження є окреслення ключових механізмів, що забезпечують мінімізацію кредитних ризиків і підвищення стійкості кредитного портфеля.

Банки, видаючи кредити, несуть певні ризики, які залежать від цілої низки факторів:

- стан національної економіки, рівень і динаміка макропоказників;
- ділова репутація позичальника та рівень його кредитоспроможності;
- зниження фінансової стійкості позичальника (банкрутство);
- шахрайські дії з боку позичальника;
- впровадження банком інноваційних форм кредитування;
- часткова та повна відсутність моніторингу та диверсифікації кредитного портфеля банку;
- високий відсоток простроченої заборгованості у структурі кредитного портфеля;
- неефективні для банку обрані умови кредитування клієнтів;
- невірно встановлені суми наданого кредиту та його забезпечення тощо.

Одним із базових механізмів мінімізації ризиків є посилення процедур попередньої оцінки кредитоспроможності, що включає використання

скорингових моделей, аналіз грошових потоків та перевірку історії погашення зобов'язань. Значну роль відіграє впровадження систем раннього попередження (Early Warning Systems), які дають змогу ідентифікувати потенційні ризики на ранніх етапах та коригувати умови кредитування.

Українські банки активно впроваджують внутрішні рейтингові системи відповідно до вимог НБУ та МСФЗ 9, що підвищує точність оцінювання очікуваних кредитних збитків.

Важливим напрямом мінімізації ризиків є диверсифікація кредитного портфеля за галузями, регіонами, типами позичальників та строками кредитування.

Диверсифікація кредитного портфеля передбачає розподіл активів таким чином, щоб знизити залежність від окремого сектору чи групи позичальників. Наукові дослідження вчених-економістів [1, 2] підтверджують, що надмірна концентрація кредитів у певній галузі суттєво підвищує системні ризики та може призвести до одночасного погіршення якості значної частини портфеля.

Оптимальний розподіл активів сприяє зниженню концентраційного ризику та зменшує чутливість банку до коливань у певних секторах економіки.

Значний потенціал має застосування забезпечення та страхових інструментів, зокрема іпотеки, порук, банківських гарантій, страхування відповідальності позичальника. Використання якісного та ліквідного забезпечення дозволяє компенсувати можливі збитки в разі дефолту.

Окреме місце посідає регулярний моніторинг стану кредитного портфеля, який включає оцінку динаміки простроченої заборгованості, якості обслуговування боргу та рівня резервування. Важливим є використання моделі Expected Credit Loss (ECL), яка враховує очікувані кредитні збитки протягом усього строку дії інструменту.

Ефективні системи раннього попередження (Early Warning Systems – EWS) дають змогу виявляти ризики ще до виникнення простроченої заборгованості. Типові індикатори погіршення фінансового стану включають: зниження оборотності активів; погіршення структури грошових потоків; суттєві

зміни у діяльності позичальника (втрата клієнтів, зменшення капіталу тощо); зростання кредитного навантаження.

Моніторинг повинен здійснюватися регулярно протягом усього строку дії кредиту і його ключовими завданнями є:

- контроль виконання позичальником умов договору;
- порівняння фактичних і прогнозних фінансових показників;
- переоцінка вартості забезпечення;
- переведення кредитів у відповідні класи ризику.

Впровадження стандарту МСФЗ 9 (IFRS 9) [3] в Україні суттєво змінило підходи до оцінювання ризиків. Зокрема, банки зобов'язані розраховувати очікувані кредитні збитки (Expected Credit Loss) не лише за дефолтними кредитами, а й за кредитами в «стандартному» стані.

Модель ECL включає: оцінку ймовірності дефолту (PD); оцінку рівня втрат (LGD); оцінку величини заборгованості на момент дефолту (EAD); врахування макроекономічних чинників (ВВП, інфляція, облікова ставка, девальвація).

Такі вимоги зумовлюють необхідність вдосконалення внутрішніх моделей ризик-менеджменту, аналітичних систем та ІТ-інфраструктури банків.

Таким чином, ефективне управління механізмами мінімізації кредитних ризиків є ключовою умовою забезпечення фінансової стійкості банку. Ефективне поєднання аналітичних, організаційних та регуляторних інструментів сприяє формуванню збалансованого кредитного портфеля та зменшенню ймовірності дефолтів, підвищує якість активів та сприяє загальній фінансовій стабільності банку.

Сучасні умови розвитку економіки та зростання невизначеності вимагають подальшого вдосконалення систем ризик-менеджменту із застосуванням цифрових технологій, машинного навчання та автоматизованих моделей оцінювання кредитних ризиків, що відкриває нові перспективи для підвищення ефективності управління кредитними портфелями.

Література

1. Шалигіна І. В. Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 186-194. DOI:<https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-29> (дата звернення: 08.12.2025).
2. Доценко І. Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № (1). С. 156-162. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>. (дата звернення: 09.12.2025).
3. Нові виклики для фінансових інституцій в Україні. URL : <https://macrofin9.com.ua/IFRS-9-Ukraine.html>. (дата звернення: 09.12.2025).

Сільніченко Т. В., здобувач

Науковий керівник: **Посаднєва О. М.**,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

ВОЛАТИЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПОЛІТИКУ УПРАВЛІННЯ ПАСИВАМИ БАНКУ

Волатильність фінансових ринків є визначальним фактором, що безпосередньо впливає на стабільність та ефективність функціонування банківської системи. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації фінансові установи стикаються з безпрецедентними викликами, пов'язаними з коливаннями валютних курсів, процентних ставок та інших ринкових параметрів.

Управління пасивами банку в умовах високої волатильності набуває критичного значення для забезпечення фінансової стійкості установи. Пасиви банку включають депозити клієнтів, міжбанківські кредити, боргові цінні папери та інші форми залучених коштів. Структура та вартість цих ресурсів безпосередньо залежать від ринкової кон'юнктури.

Нестабільність фінансових ринків створює додаткові ризики для банків, зокрема ризик ліквідності, процентний ризик та валютний ризик. Це вимагає від фінансових установ розробки адаптивних стратегій управління пасивами, які б забезпечували баланс між прибутковістю та ризиком.

Фінансовий ринок України є складною багаторівневою системою, що включає декілька взаємопов'язаних сегментів, кожен з яких має власні характеристики та впливає на банківську діяльність по-різному. Національний банк України виділяє три основні сегменти фінансового ринку: грошовий ринок, валютний ринок та ринок капіталу:

1. Грошовий ринок – ринок короткострокових фінансових інструментів, де банки здійснюють операції з управління ліквідністю. Включає міжбанківські кредити, депозитні сертифікати НБУ та інші інструменти терміном до одного року.

2. Валютний ринок – сегмент, де відбувається купівля-продаж іноземної валюти. Характеризується високою волатильністю, особливо в період економічних потрясінь та воєнного стану.

3. Ринок капіталу – ринок довгострокових фінансових інструментів, включаючи акції, облігації та інші цінні папери. Менш розвинений в Україні порівняно з розвиненими ринками [1, с. 73].

Особливістю функціонування українського фінансового ринку в останні роки є дія валютних обмежень, введених для стабілізації ситуації під час воєнного стану. Ці обмеження включають ліміти на купівлю іноземної валюти, обмеження на валютні перекази за кордон та інші регуляторні заходи. Такі умови суттєво впливають на структуру пасивів банків,

оскільки змінюється поведінка клієнтів щодо розміщення коштів.

Валютні обмеження створюють додаткові виклики для управління ліквідністю та формування оптимальної структури пасивів. Банки змушені адаптувати свої стратегії залучення коштів, враховуючи обмежений доступ клієнтів до валютних операцій. Водночас ці заходи сприяють зниженню волатильності валютного курсу та підтримці стабільності банківської системи в цілому.

Волатильність є ключовою характеристикою фінансового ринку, що відображає ступінь варіації ціни фінансового інструменту протягом певного періоду часу. У широкому розумінні волатильність показує, наскільки сильно та швидко змінюються ринкові параметри – ціни активів, валютні курси, процентні ставки тощо.

Існують наступні типи волатильності фінансових ринків:

1. Історична волатильність – розраховується на основі минулих даних про коливання цін
2. Імпліцитна волатильність – виводиться з ринкових цін опціонів та відображає очікування учасників
3. Реалізована волатильність – фактична варіація цін за певний період

Для вимірювання волатильності використовуються різноманітні статистичні методи та показники. Найпоширенішим є розрахунок стандартного відхилення доходності активу за певний період. Також широко застосовуються індекси волатильності, такі як VIX для міжнародних ринків, які відображають очікування інвесторів щодо майбутніх коливань.

В умовах української економіки останніх років спостерігалися періоди значної волатильності, пов'язані з геополітичними подіями, пандемією COVID-19 та повномасштабною війною (рис. 1).

Вказані на рис. 1 події призвели до різких коливань валютного курсу, процентних ставок та зміни поведінки учасників ринку. Розуміння природи та масштабів волатильності є критично важливим для банків при формуванні стратегій управління пасивами.

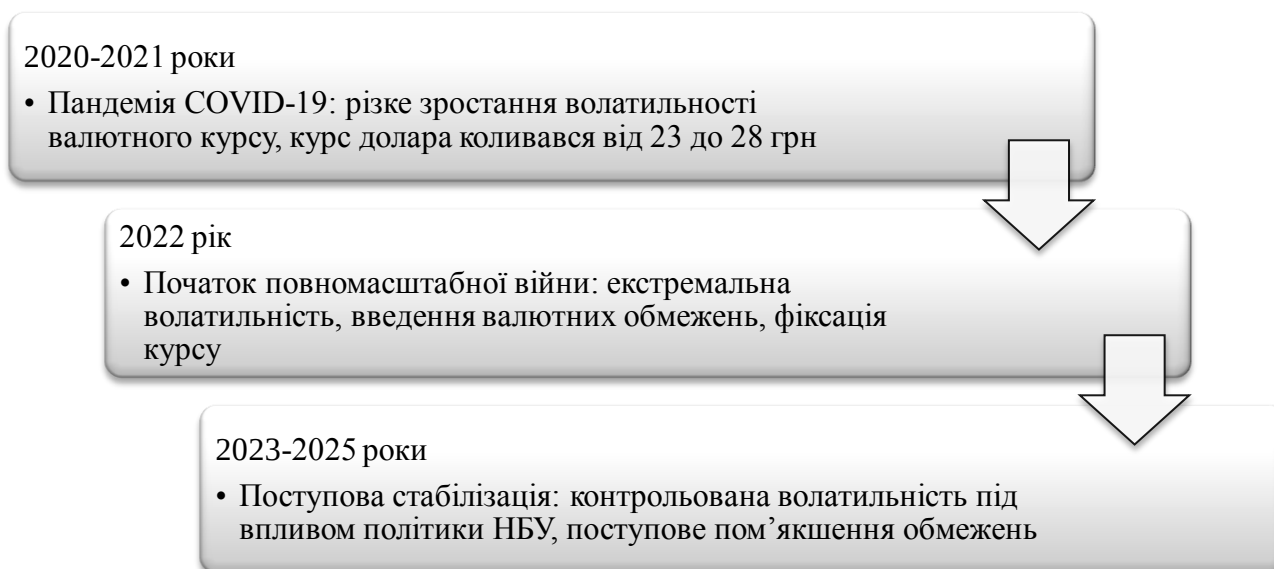

Рис. 1. Ключові етапи змін валютної політики та волатильності у періоди деструктивних подій в Україні*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Волатильність фінансових ринків чинить багатосторонній вплив на пасиви банківських установ, створюючи як виклики, так і можливості для управління фінансовими ресурсами, а саме:

1. Зростання волатильності призводить до підвищення вартості залучених ресурсів, оскільки вкладники вимагають вищу премію за ризик.
2. Непередбачувані відтоки депозитів у періоди кризи створюють ризик ліквідності та вимагають підтримки додаткових резервів.
3. Зміщення у бік короткострокових пасивів, зміна валютної структури та необхідність диверсифікації джерел.

Теоретичне розуміння цих взаємозв'язків є фундаментальною основою для розробки ефективних стратегій управління.

Ефективне управління пасивами в умовах волатильності вимагає не лише реакції на поточні зміни, але й проактивного прогнозування майбутніх ринкових трендів та підготовки до різних сценаріїв розвитку подій. Практичний досвід показує, що банки, які своєчасно адаптують свої стратегії управління пасивами до мінливих ринкових умов, демонструють вищу фінансову стійкість

та конкурентоспроможність. Це вимагає інвестицій у технології, розвитку аналітичних можливостей та постійного удосконалення ризик-менеджменту. Майбутнє управління пасивами банків буде визначатися здатністю інтегрувати передові технології, відповідати зростаючим регуляторним вимогам та підтримувати довіру клієнтів. Волатильність залишатиметься постійним супутником банківської діяльності, але банки, озброєні правильними стратегіями та інструментами, зможуть перетворити цей виклик на конкурентну перевагу.

Література

1. Лук'янов В. С. Державні регуляторні імперативи фінансових ринків: концептуальні засади. *Економіка. Серія 18: Економіка і право*. 2014. Вип. 26. С. 71-78.
2. Курс валют в Україні. *Мінфін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/> (дата звернення: 11.11.2025).

Чорненко В. Г., аспірант

Науковий керівник: **Шарова С. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, фінансів та обліку,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом для економічної моделі України та її фінансової системи. Банківський сектор продемонстрував високу адаптивність, гнучкість та здатність підтримувати безперервність фінансових сервісів. Завдяки своєчасним рішенням Національного банку України, та активній цифровій трансформації банків, вдалося уникнути

системної кризи й забезпечити функціонування платіжної інфраструктури навіть під час масштабних бойових дій [1, с. 18].

У таких умовах роль банківської системи значно зросла: від стабілізації фінансового сектору – до підтримки бізнесу, домогосподарств, розвитку іпотечного ринку й реалізації програм економічної відбудови.

У 2022-2025 роках банківська система України продемонструвала стійкість, яка стала результатом достатнього рівня капіталізації та швидкої реакції регулятора. За даними НБУ, рівень достатності капіталу банків стабільно перевищував нормативи, а ліквідність сектору залишалася високою завдяки зростанню депозитної бази населення та бізнесу [1, с. 24]. Водночас фіскальне навантаження на банки відчутно зросло: у 2024 році ставку податку на прибуток було підвищено до 50%, що стало вимушеним рішенням в умовах зростання видатків державного бюджету [2, с. 37]. Незважаючи на це, банківський сектор зберіг прибутковість і здатність формувати резерви під потенційні збитки.

Особливу роль у забезпеченні стійкості відіграла цифрова трансформація. Банки прискорили перехід до дистанційних каналів, суттєво розширили можливості мобільного банкінгу, вдосконалили системи кіберзахисту та запровадили інструменти дистанційної ідентифікації клієнтів [3, с. 42]. Це дозволило забезпечити доступність послуг навіть у регіонах, де було пошкоджено банківські відділення або були високі ризики для роботи підрозділів.

Однією з ключових ініціатив став режим power banking, який забезпечив стабільну роботу понад 2 400 відділень і банкоматів, обладнаних альтернативними джерелами живлення, супутниковим зв'язком та резервними каналами живлення [1, с. 27], що дозволило уникнути збоїв у розрахунках та зберегти довіру громадян до банківської системи в періоди тривалих блекаутів.

У роки війни банки відіграли визначальну роль у підтримці реального сектору економіки. Ключовим інструментом залишилася програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка була трансформована відповідно до потреб воєнного часу.

Фокус програми змістився на підтримку підприємств оборонно-промислового комплексу, критичної логістики, аграрного сектору, а також релокованого бізнесу [3, с. 55]. У 2024-2025 роках кількість укладених договорів перевищила 75 тисяч.

Ще одним важливим інструментом стали державні портфельні гарантії, які дозволили банкам кредитувати підприємства, не маючи достатнього забезпечення – особливо у високоризикових галузях [4, с. 41]. Паралельно, більше ніж у двічі зріс обсяг банківських гарантій, зокрема у системі Prozorro, що дозволило бізнесу брати участь у державних тендерах і масштабних проєктах відбудови [4, с. 44].

Проте одним із найбільших структурних бар'єрів для інвестицій та кредитування залишається відсутність повноцінної системи страхування воєнних ризиків. Українські страхові компанії не здатні забезпечувати покриття військових ризиків без міжнародного перестрахування, а обсяг відповідних інструментів є обмеженим. Механізми MIGA та окремих програм Світового банку частково вирішують проблему, однак їх масштаб не відповідає обсягам потреб держави в умовах війни [7, с. 12]. Національна система страхування воєнних ризиків – критично важлива умова для прискорення відбудови, запуску інфраструктурних проєктів, розвитку іпотечного ринку та залучення прямих іноземних інвестицій

Важливо зробити акцент на розвиток іпотечного ринку, особливо іпотеки на первинному ринку, що відіграє важливу роль у формуванні мультиплікативного ефекту для економіки. Державна іпотечна програма «Оселя стала центральним механізмом підтримки первинного ринку нерухомості, будівельної галузі та важливою соціальною ініціативою [5, с. 101].

Банки стали ключовими партнерами держави у реалізації цієї програми, а паралельний розвиток цифрових сервісів (електронні заяви, віддалена ідентифікація, автоматизація скорингу) підвищив її доступність. У 2025 році іпотечний портфель банків зростав, що свідчить про поступове відновлення довіри населення та покращення очікувань щодо стабільності

економіки [1, с. 39].

Відбудова України потребує значних фінансових ресурсів, і саме банківський сектор виступає одним з основних каналів їх акумуляції. На внутрішньому ринку банки забезпечують притік ресурсів через депозити, операції з ОВДП, інструменти корпоративного фінансування. Зростання депозитної бази у 2022-2025 роках стало важливим фактором ліквідності та дало можливість банкам продовжувати кредитування навіть у складних умовах [1, с. 22].

На міжнародному рівні Україна активно співпрацює зі Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ та іншими партнерами. Гарантійні програми, механізми страхування інвестицій, грантові та кредитні інструменти дозволяють банкам фінансувати проєкти відбудови, модернізації інфраструктури та розвитку малого бізнесу [6, с. 29].

Як висновок, у 2022-2025 роках банківська система стала одним із ключових стабілізаторів української економіки. Завдяки цифровій трансформації, режиму power banking, стійкості депозитної бази, активній участі у державних програмах підтримки бізнесу та розвитку іпотеки, банки забезпечили безперервність фінансової інфраструктури й створили фундамент для повоєнного відновлення. Ефективне залучення внутрішнього та міжнародного фінансування, модернізація ринку гарантій і розвиток системи страхування воєнних ризиків мають стати пріоритетами на наступні роки. У підсумку банківський сектор виступає не лише учасником, а фактично архітектором економічної стійкості та майбутнього відновлення України.

Література

1. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Київ, 2025. 72 с.
2. Міністерство фінансів України. Податкові зміни 2024 року. Київ, 2024. 48 с.
3. Герасименко О. Цифрова трансформація банківської системи України.

Київ: КНЕУ, 2024. 156 с.

4. Prozorro. Аналітичний звіт про використання банківських гарантій у 2024-2025 рр. Київ, 2025.

5. Міністерство економіки України. Огляд іпотечної програми «ЄОселя». Київ, 2025. 89 с.

6. EBRD Annual Report 2025. London, 2025. 120 p.

7. World Bank. Insurance Solutions for Wartime Economies. Washington, 2024. 54 p.

Штефан Л. Б.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

банківської справи та страхування,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Банківська система є ключовою інституційною основою фінансової безпеки держави. Вона забезпечує безперервність функціонування фінансової інфраструктури, грошового обігу та платіжної системи. Вітчизняні банки забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів та підтримують економічну активність через кредитування бізнесу та населення. Вони формують основу платіжного балансу, забезпечуючи виконання операцій в національній та іноземній валютах, а також сприяють стримуванню інфляції через участь у реалізації монетарної політики НБУ. НБУ через банки регулює рівень ліквідності, доступ до кредитів, обсяги грошової маси [1].

У період війни комерційні банки забезпечують безперервну роботу платіжної інфраструктури, доступ до коштів населення та бізнесу. Вони

підтримують фінансування оборонного сектору, державних програм та критично важливих підприємств [2]. Комерційні банки у запобіганні тінізації економіки та фінансовим злочинам виконують вимоги AML/CFT (Anti-Money Laundering / Countering the Financing of Terrorism), протидіють відмиванню коштів і незаконним транзакціям. Вони забезпечують прозорість грошових потоків, ідентифікацію клієнтів, фінансовий моніторинг операцій. При цьому зміцнюють довіру до фінансової системи та підвищують рівень фінансової безпеки.

Як учасники інвестиційного розвитку країни банки акумулюють внутрішні заощадження та спрямовують їх на розвиток виробництва та інфраструктури. Забезпечують доступ бізнесу до фінансових ресурсів, кредитів, інвестиційних продуктів. Стимулюють економічне зростання, створення робочих місць та оновлення капіталу. При цьому прозора діяльність банків та ефективний нагляд НБУ створюють основу для стійкого фінансового середовища.

Цифровізація банківського сектору суттєво трансформує механізми функціонування фінансової системи та підвищує її ефективність. Широке впровадження цифрових технологій – мобільного банкінгу, дистанційного обслуговування, систем миттєвих платежів, електронної ідентифікації та штучного інтелекту – забезпечує зручність, швидкість та доступність банківських послуг для населення і бізнесу. Завдяки цифровізації розширюються можливості фінансової інклюзії, зменшуються операційні витрати банків, підвищується прозорість фінансових операцій та вдосконалюються механізми контролю за рухом капіталу. Електронні канали дозволяють банкам забезпечувати безперервність обслуговування навіть у кризових і воєнних умовах, підтримуючи стабільність грошового обігу та функціонування платіжної інфраструктури. У результаті цифровізація стає важливим фактором зміцнення фінансової стійкості та підвищення конкурентоспроможності банківського сектору.

Водночас цифровізація підсилює потребу у гарантованому рівні

кібербезпеки, що є критично важливим для фінансової безпеки держави. Розширення дистанційних каналів обслуговування підвищує ризики кібератак, фінансових шахрайств, витоку даних та зловмисного втручання в інформаційні системи. Банки стають більш вразливими до DDoS-атак, фішингових схем, спроб несанкціонованого доступу та маніпулювання платіжними операціями. Забезпечення надійного кіберзахисту є невід'ємною складовою підтримки довіри до банківської системи, запобігання фінансовим втратам і гарантування стабільності фінансового середовища в умовах цифрової трансформації.

Регулювання банківської діяльності є ключовим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки ефективний банківський нагляд дозволяє підтримувати стабільність основних показників діяльності банків – достатності капіталу, ліквідності та якості активів, що мінімізує ризики неплатоспроможності та фінансових втрат. Важливим елементом регуляторної політики є проведення регулярного стрес-тестування, яке дає змогу прогнозувати можливі шоки, оцінювати здатність банків протистояти кризовим ситуаціям і своєчасно вживати коригувальних заходів для підвищення їхньої стійкості. Крім того, поступова гармонізація національних регуляторних вимог із стандартами ЄС – зокрема у сферах капітальних вимог, корпоративного управління та управління ризиками – сприяє зміцненню прозорості фінансового сектору, підвищенню довіри інвесторів та інтеграції України у європейську фінансову систему.

Таким чином, банківська система є стратегічно важливим компонентом фінансової безпеки України, впливаючи на стабільність валюти, рівень інфляції та економічну активність. Ефективне функціонування банків забезпечує безперервність грошового обігу, платежів і кредитування, що є критичним у воєнних та кризових умовах. Через банки реалізується монетарна політика НБУ, що робить їх ключовою ланкою у підтримці макроекономічної стабільності. Цифровізація банківського сектору посилює доступність фінансових послуг, але одночасно вимагає підвищення рівня кіберзахисту. Отже, сильний, прозорий та добре регульований банківський сектор є

передумовою стійкої фінансової системи, здатної протистояти економічним і воєнним викликам.

Література

1. Колодізєв О. М., Береговий В. О. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану: вплив диджитал-інструментів та інновацій. *Бізнес-інформ*. 2024. № 9. С. 335-341. URL: DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-335-341>.

2. Гісем М. М., Король М. М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2 (47). URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-6>.

**СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Krupiak O. D.,

*Lecturer of the Business and Management Cycle Commission,
King Danylo University Private Higher Education Institution, College*

**THE INSURANCE MARKET AS A KEY ELEMENT
OF FINANCIAL STABILITY OF THE ECONOMY**

The insurance market is crucial for the financial stability of the economy, as it provides financial security, effectively manages risks, redistributes losses, stimulates investments, and stabilizes the economy, acting as a «guarantor» of financial security and an important element of the financial system. However, in Ukraine, it is experiencing crisis phenomena and requires improved regulation and trust to fully perform these functions.

The insurance market is not merely a supplementary service sector but a fundamental pillar of financial stability and a key element of economic recovery [1]. Its primary function involves managing uncertainty and minimizing financial losses from unforeseen events, which ensures the continuity of economic processes and increases the overall resilience of the economic system to shocks [2].

The fundamental function of insurance lies in risk pooling. Insurance companies collect premiums from a large number of policyholders and use this common fund to compensate those who have incurred losses: [3]

Predictability of Losses: For businesses, insurance transforms potentially unpredictable large losses into predictable operational expenses (insurance premiums), which facilitates financial planning and budgeting. Financial stability largely depends on investment activity, which is impossible without guarantees of capital protection [4].

A Prerequisite for Lending: Banks and other financial institutions require

insurance for property transferred as collateral (mortgages, loans for equipment, transport). Without this requirement, the level of risk for creditors would be unacceptable, which would significantly limit access to financing for businesses and individuals.

Stimulation of Investments: Investors are more willing to invest funds in large and risky projects (infrastructure, construction, innovation) if their capital is protected by appropriate policies (for example, construction and assembly risks insurance, political risks insurance).

Insurance companies accumulate significant amounts of funds (insurance reserves), which by their nature are «long money», as payments for them often occur after a long period. These reserves are invested in government securities, corporate bonds, infrastructure projects, and real estate. This ensures the liquidity of financial markets and is a key source of long-term financing for the economy. A developed domestic insurance market helps mobilize internal resources for the country's development.

During natural disasters, pandemics, or other large-scale crises, insurance payouts play the role of quick financial assistance that does not depend on budgetary procedures or donor aid. Insurance indemnities allow businesses to quickly resume operations and households to repair their housing, which prevents a long-term decline in economic activity.

In the context of full-scale war, the role of the insurance market takes on special significance. The development of mechanisms for insuring war risks is critical for attracting foreign investment and restoring infrastructure, which is impossible without the participation of insurance institutions and state support. The National Bank of Ukraine is working to bring the market closer to international standards to increase its financial capacity and reliability [6].

The insurance market is critically important for ensuring macroeconomic stability and the financial security of the state [2]. Its efficient functioning reduces the economy's vulnerability to unforeseen events, stimulates investment, and provides the necessary capital for long-term development and recovery. A developed and

reliable insurance sector is a direct prerequisite for sustainable economic growth [5].

Thus, the insurance market of Ukraine is a fundamental and indispensable element of the financial system, which is crucial for ensuring its stability and economic security. It performs the key function of risk redistribution, reducing the financial vulnerability of individual citizens, businesses, and the state as a whole.

Furthermore, insurers act as powerful institutional investors. By accumulating significant volumes of funds through insurance reserves, they invest them back into the economy, stimulating its growth and development.

The insurance market of Ukraine has significant potential for development and is a necessary prerequisite for ensuring financial stability and sustainable economic growth. The formation of a new paradigm of financial management in the state is impossible without a strong and effective insurance sector. Adaptation to modern challenges, particularly those related to war risks, and the implementation of international standards will allow the market to fully realize its potential as a key institutional investor and a reliable partner for the state and citizens.

Reference

1. Blank I. O. *Upravlinnia finansovoiu stabilnistiu pidpriemstva* [Enterprise financial stability management]: monograph / I. O. Blank. Kyiv: KNTEU, 2017. 480 p.
2. Zaruba O. D. *Strakhova sprava* [Insurance business]: textbook / O. D. Zaruba. Kyiv: Znannia, 2019. 325 p.
3. Official web portal of the National Bank of Ukraine. Overview of the insurance market of Ukraine. Access mode: bank.gov.ua
4. Reilly F. K., Brown K. M. *Analiz investytsii ta upravlinnia portfeliamy* [Investment analysis and portfolio management] / F. K. Reilly, K. M. Brown. Kyiv: Osnovy-Prynt, 2018. 1024 p.
5. Standard & Poor's. Global Reinsurance Highlights: A Sector in Transition. URL: www.spglobal.com.
6. World Bank Group. Insurance in Developing Countries: Current Trends and Future Prospects. Washington, DC: World Bank Publications, 2020.

Бондар К. К., здобувачка

Науковий керівник: Погріщук Г. Б.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,

банківської справи та страхування,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Податкове середовище є одним із ключових зовнішніх детермінант управління діяльністю страхових компаній, визначаючи їх фінансову стійкість, структуру витрат, конкурентоспроможність та можливості довгострокового розвитку. В Україні, де страхова галузь функціонує в умовах політичної, економічної та регуляторної турбулентності, значення податкових факторів для формування ефективного страхового менеджменту суттєво зростає. Нестабільність макроекономічних показників, коливання фінансових ринків, зміни у податковому законодавстві та впровадження нових моделей державного регулювання створюють комплекс викликів, які потребують адаптивних і стратегічно продуманих управлінських рішень.

Оподаткування формує один із найвагоміших зовнішніх чинників, що визначають результативність страхового менеджменту, оскільки податкові норми та механізми прямо впливають на фінансові результати, структуру витрат, інвестиційний потенціал і стратегічну поведінку страхових компаній [1]. В умовах економічної, політичної та регуляторної невизначеності, характерної для сучасної України, роль податкових факторів суттєво посилюється, зумовлюючи потребу в глибшому аналізі їх впливу та адаптивних управлінських підходах.

Першим ключовим фактором є рівень та структура податкового навантаження, що охоплює податок на прибуток підприємств, оподаткування страхових виплат фізичним особам, військовий збір, а також майнові податки.

Високе податкове навантаження знижує рентабельність страхових операцій, збільшує собівартість страхових продуктів і скорочує можливості для інвестиційної діяльності страховиків. Водночас специфічні режими оподаткування страхування життя чи довгострокових накопичувальних продуктів можуть виконувати стимулюючу функцію для бізнесу [2, с. 29].

Другим важливим фактором виступає мінливість та непередбачуваність податкової політики держави. Часті нормативні зміни, оновлення правил формування технічних резервів, нові вимоги звітності або зміни ставок оподаткування створюють для страхових компаній додаткові регуляторні ризики. Ці ризики ускладнюють формування довгострокових стратегій, порушують стабільність фінансового планування та підвищують ймовірність помилок у податкових зобов'язаннях.

Третім фактором є якість податкового адміністрування, зокрема прозорість процедур, цифровізація податкових сервісів, рівень взаємодії між страховиками та контролюючими органами, а також ефективність системи податкового контролю. Неналежне адміністрування може призводити до затримок із поверненням надмірно сплачених сум, суперечок із податковими органами або додаткових адміністративних витрат, що в комплексі знижує загальну ефективність страхового менеджменту.

Важливим фактором виступає також наявність та якість податкових стимулів, спрямованих на розвиток окремих видів страхування. Пільги для добровільного медичного страхування, накопичувальних програм чи страхування життя можуть підвищувати привабливість страхових продуктів для населення та бізнесу, а отже – стимулювати розширення страхового ринку. Водночас відсутність системних податкових стимулів стримує розвиток довгострокових страхових програм та інноваційних продуктів [3, с. 202].

П'ятим визначальним фактором є податкові ризики, пов'язані як з інтерпретацією норм законодавства, так і з можливими санкціями за їх порушення. В умовах невизначеності зростає ймовірність зміни підходів контролюючих органів до трактування окремих операцій, що може призвести

до непередбачених донарахувань чи штрафів. Тому управління податковими ризиками стає стратегічно важливим елементом страхового менеджменту.

Зауважимо, що війна стала критичною умовою, що суттєво змінила податкове середовище та, як наслідок, його вплив на ефективність страхового менеджменту в Україні. Вона сформувала підвищену економічну та регуляторну невизначеність, призвела до змін податкового навантаження, появи нових податкових преференцій або обмежень тощо. Підвищилася значущість адаптивного податкового планування та управління податковими ризиками, адже нестабільність економічного середовища вплинула на фінансову стійкість страхових компаній, ліквідність, формування резервів та інвестиційні можливості. В умовах воєнних дій страхові компанії вимушені оперативно реагувати на зміни податкового регулювання, шукати оптимальні шляхи виконання зобов'язань перед державою і клієнтами, що зробило інтеграцію податкових аспектів у систему страхового менеджменту особливо актуальною для підтримки платоспроможності та довгострокової стійкості бізнесу.

Таким чином, сукупність податкових факторів формує багатовимірне середовище, у якому здійснюється страховий менеджмент в Україні. Умови невизначеності підсилюють значущість кожного з цих чинників, вимагаючи від страхових компаній підвищеної гнучкості, системності й стратегічного підходу до управління оподаткуванням як невід'ємною складовою загальної ефективності їх діяльності.

Література

1. Новосьолова О. С. Оподаткування страхової діяльності: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 14. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-08-01> (дата звернення: 05.12.2025).
2. Ліхоносова Г. С., Міняйло В. О. Управління процесом оподаткування страхової діяльності. *Агросвіт*. 2023. № 23. С. 28-33.

З. Зінченко К. О., Данік Н. В., Рудь І. Ю. Проблеми оподаткування страхових організацій та шляхи їх вирішення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31. № 6. С. 200-203.

Дмитренко С. В., здобувач
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,

НОВАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Нормативно-правове регулювання страхової діяльності в Україні станом на 2025 рік перебуває на етапі докорінної трансформації, розпочатої у 2024 році повноцінним впровадженням нового законодавства, спрямованого на гармонізацію з Європейським Союзом, зокрема з Директивою Solvency II (2009/138/ЕС). Цей період відзначається переходом від застарілого формального нагляду (фактично, Solvency I) до сучасного ризик-орієнтованого підходу, консолідацією повноважень у Національному банку України (далі - НБУ) як мегарегулятора та значним посиленням вимог до фінансової стійкості, корпоративного управління та захисту прав споживачів. Ці зміни є невід'ємною частиною фінансової інтеграції України до європейського простору.

Домінуюча роль у правовому регулюванні належить спеціальному законодавчому рівню, центральним елементом якого є Закон України «Про страхування» [1] (№ 1909-IX від 18.11.2021 р.). Його повноцінне введення в дію 1 січня 2024 року стало вододілом, остаточно замінивши старий, неефективний закон 1996 року. Цей акт не лише кодифікував вимоги Solvency II, але й затвердив нову архітектуру взаємодії регулятора та ринку. Поряд із ним діє оновлений Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», а

також спеціальні закони, як-от Закон «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі - ОСЦПВ).

Закон № 1909-IX ввів кардинальні зміни, головною з яких є перехід до ризик-орієнтованого нагляду. Ця зміна вимагала не лише прийняття Закону, але й розробки та затвердження десятків деталізуючих підзаконних актів НБУ, що відбувалося протягом 2024 року і триває у 2025 році. Саме ці Положення та Постанови НБУ є вирішальними для практичної імплементації реформи (табл. 1).

Таблиця 1

Основні нормативно-правові акти та регуляторні документи
у сфері страхування *

Назва документа	Рівень/орган	Коротка характеристика	Дата/примітки
Закон України «Про страхування» / інші базові закони	Законодавчий; Верховна Рада України	Визначає загальні засади страхування, види діяльності, права та обов’язки учасників	Діє із врахуванням змін; основа правового регулювання.
Закон про обов’язкове страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів	Законодавчий	Регламентує автоцивілку, механізми прямого врегулювання та компенсацій	Прийнятий/оновлений у 2024-2025 рр. (№ 3720-IX, інші зміни).
Положення і постанови Правління НБУ (пруденційні правила)	НБУ	Встановлюють вимоги до капіталу, платоспроможності, звітності, реєстрації посередників, розкриття інформації	Оновлення 2023-2025: положення щодо посередників, розкриття інформації (постанова № 173 від 26.12.2024 р.).
Нормативи щодо протидії відмиванню доходів	Законодавчий /НБУ/ Держоргани	Вимоги КУС, звітування, комплаєнс	Включені до комплексного регулювання фінансових послуг.
Нормативи щодо перестрахування та співпраці з нерезидентами	НБУ/підзаконні акти	Правила перестрахування, критерії вибору перестраховиків	Частина пруденційного пакету НБУ.

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1-2].*

1. Нова класифікація та ліцензування.

Закон відмовився від застарілої класифікації видів страхування на

користь європейської моделі ліцензування за класами страхування: 5 класів страхування життя (life) та 18 класів страхування іншого, ніж життя (non-life). Ключова пруденційна вимога полягає у суворій забороні поєднання life- та non-life діяльності. Цей принцип «європейського поділу» (ring-fencing) забезпечує захист довгострокових інвестицій клієнтів life-компаній, відокремлюючи їх від ризиків короткострокового майнового страхування.

2. Фундаментальні вимоги до платоспроможності (Solvency II, Pillar 1).

Вперше в українське законодавство запроваджуються ключові метрики фінансової стійкості, що базуються на ризиках:

- капітал платоспроможності (Solvency Capital Requirement – SCR): Капітал, необхідний для покриття всіх суттєвих ризиків (андеррайтинговий, ринковий, кредитний, операційний), розрахований на основі внутрішніх або стандартних моделей. SCR повинен забезпечити виживання компанії протягом року з імовірністю 99,5%;

- мінімальний капітал (Minimum Capital Requirement – MCR): Це нижній поріг капіталу, порушення якого свідчить про глибоку фінансову кризу компанії та вимагає негайного втручання НБУ.

Для практичного впровадження цих вимог НБУ протягом 2024 року затвердив Положення про пруденційні вимоги та Положення про порядок розрахунку SCR та MCR. Встановлення цих нових нормативів має на меті очищення ринку та збільшення його загальної капіталізації.

3. Посилені вимоги до Корпоративного управління (Solvency II, Pillar 2).

Однією з найбільш трудомістких та важливих змін для страховиків стала імплементація нових вимог до системи управління, деталізованих у відповідних Положеннях НБУ, затверджених навесні 2024 року (з дедлайном імплементації до середини 2024 року). Ці вимоги зобов'язали страховиків створити та забезпечити незалежність чотирьох ключових функцій:

- функція управління ризиками (Ризик-менеджмент): Цей підрозділ повинен бути незалежним від бізнес-ліній, відповідати за ідентифікацію, оцінку, моніторинг та звітування про всі ризики, а також брати участь у

стратегічному плануванні та ціноутворенні;

– функція комплаєнсу (Відповідність): Контролює дотримання всіх нормативно-правових актів, внутрішніх політик та правил. Вона є «другою лінією захисту» після безпосереднього менеджменту;

– функція внутрішнього аудиту: Виконує роль «третьої лінії захисту», незалежно оцінюючи адекватність та ефективність усіх систем, включаючи систему управління ризиками та комплаєнсом;

– актуарна функція: відповідає за розрахунок технічних резервів, оцінку адекватності андеррайтингу та перевірку фінансової стійкості. Актуарій отримав значно розширені повноваження та відповідальність.

4. ORSA як інструмент стратегічного нагляду:

Закон також запровадив обов’язкову власну оцінку ризиків та платоспроможності (ORSA – Own Risk and Solvency Assessment). Це не просто звітність, а стратегічний процес, під час якого керівництво та наглядова рада страховика регулярно (мінімум раз на рік) оцінюють:

– поточний профіль ризиків компанії;

– адекватність внутрішньої системи управління;

– потребу в капіталі для покриття поточних та майбутніх ризиків, включаючи стрес-сценарії (наприклад, макроекономічні чи військові ризики).

Подання ORSA до НБУ дозволяє регулятору здійснювати SREP (Supervisory Review and Evaluation Process) – наглядову оцінку, що є основою для індивідуального нагляду за кожним страховиком (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика нововведень законодавчого регулювання*

Критерій аналізу	Стара редакція Закону України «Про страхування» (до 01.01.2024 року)	Нова редакція Закону України «Про страхування» № 1909-IX (з 01.01.2024 року)	Регуляторна дія НБУ (2024 рік)
1	2	3	4
Філософія нагляду	Формальний (Solvency I). Фіксовані нормативи.	Ризик-орієнтований (Solvency II).	Затвердження Положення про пруденційні вимоги (SCR/MCR).

Продовж. табл. 2

1	2	3	4
Капітал та резерви	Статутний капітал. Недосконалий розрахунок технічних резервів.	SCR та MCR. Технічні резерви оцінюються за справедливістю.	Положення про розрахунок SCR. Перехід до оцінки зобов'язань за справедливістю.
Корпоративне управління	Загальні вимоги.	Чіткі вимоги до 4 ключових функцій.	Положення НБУ про систему управління (забезпечення незалежності функцій).
Оцінка ризиків	Переважаю зовнішній аудит.	Обов'язкова внутрішня ORSA.	Встановлення вимог до регулярності та змісту звіту ORSA.
Регулювання посередників	Регулювання переважно формальне.	Детальна регламентація за моделью IDD.	Запуск Реєстру посередників НБУ (з 2025 року). Вимоги до кваліфікації.

**Примітка. Складено автором за даними джерела [1].*

Важливою складовою сучасного регулювання є вимоги до діяльності страхових посередників - брокерів та агентів. НБУ упродовж 2023–2024 років поступово оновлював нормативи щодо реєстрації посередників, умов здійснення посередницької діяльності та стандартів розкриття інформації, зосереджуючи увагу на професійній компетентності, прозорості комісійних винагород та запобіганні конфліктам інтересів. Запровадження чітких правил для посередників має на меті підвищити якість сервісу для клієнтів і знизити ризики шахрайства чи недобросовісного продажу продуктів.

Література

1. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Про затвердження Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування : Постанова Правління НБУ від 25.12.2023 р. № 182. Дата оновлення: 29.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0182500-23#Text> (дата звернення: 17.11.2025).

Лобанов В. Е., здобувач

Науковий керівник: Іоргачова М. І.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту

та фондового ринку,

Одеський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Фінансовий менеджмент страхових компаній в сучасних нестабільних умовах функціонування страхового ринку України є важливою науковою проблемою, оскільки страхові компанії є ключовими суб'єктами фінансового ринку. Саме цим обмовлена актуальність даної теми, зокрема необхідністю адаптації інструментів управління для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків у період високих економічних ризиків та воєнної агресії.

Сучасний стан страхового ринку характеризується високим ступенем турбулентності та невизначеності. Ключові фактори нестабільності включають: макроекономічні ризики, серед яких інфляція, коливання валютних курсів, зниження купівельної спроможності населення та бізнесу; воєнні ризики, які пов'язані із прямими збитками від воєнних дій, міграцією населення, руйнуванням інфраструктури; зниження інвестиційної активності, зокрема обмеження можливостей щодо довгострокових і надійних інвестицій страхових резервів.

Ці фактори чинять прямий тиск на ліквідність, платоспроможність та прибутковість страхових компаній, вимагаючи негайної адаптації їхньої діяльності.

Страхова компанія змушена оперативно пристосовуватися до змінених умов. Адаптаційні заходи включають перегляд продуктової лінійки, посилення оцінки ризиків та оптимізацію витрат. Одним із ключових напрямів діяльності в

цих умовах є фінансовий менеджмент.

Фінансовий менеджмент – це система управління грошовими потоками, капіталом, активами та пасивами компанії для досягнення її стратегічних фінансових цілей. В умовах нестабільності він спрямований на виживання, збереження ліквідності та мінімізацію ризиків.

Також, важливо вказати, що розвиток фінансового менеджменту в страхових компаніях відбувається під впливом інституційних змін. Ці зміни включають як формальні правові норми, встановлені державними регуляторами, так і неформальні правила ведення бізнесу, що формуються на ринку. Удосконалення державного регулювання страхової сфери є ключовим фактором, який стимулює адаптацію та вдосконалення внутрішніх систем управління фінансами страховиків [1].

Особливості фінансового менеджменту в страховій компанії пов'язані з: критичною роллю управління резервами (забезпечення адекватності технічних резервів шляхом посиленого контролю та застосування стрес-тестування), гнучкістю та короткостроковістю планування (необхідність швидкого перегляду бюджетів та фінансових планів відповідно до динаміки ризиків), консервативною політикою управління активами (надання пріоритету при розміщенні коштів у найбільш ліквідні та надійні інструменти, зокрема державні цінні папери та банківські депозити).

Для підвищення ефективності фінансового менеджменту у вітчизняних страхових компаніях в сучасних умовах можна виділити та запропонувати наступні напрями:

1. Впровадження ризик-орієнтованого підходу (Risk-Based Capital), тобто приділення уваги інтеграції оцінки ризиків безпосередньо в процес управління капіталом та резервами.

2. Автоматизація та цифровізація, яка буде спрямована на використання сучасних ІТ-систем для оперативного збору даних, моніторингу та швидкого прийняття рішень.

3. Посилення внутрішнього контролю, який сприятиме підвищенню якості моніторингу виконання фінансових планів та бюджетів.

4. Розвиток компетенцій персоналу страхової компанії, зокрема навчання фінансових менеджерів та актуаріїв роботі з новими методами стрес-тестування та сценарного аналізу.

Одним з ключових напрямів вдосконалення фінансового менеджменту страхової компанії є оптимізація операційних витрат та впровадження сучасних цифрових рішень. Ці кроки спрямовані на зменшення адміністративного навантаження та підвищення ефективності взаємодії з клієнтами.

Застосування автоматизованих систем для стандартизованих процесів, перехід до дистанційних каналів продажів та обслуговування, а також використання цифрових інструментів для швидкого врегулювання збитків дозволяють страховим компаніям зміцнити свої ринкові позиції та більш раціонально використовувати наявні ресурси [2].

Ефективний фінансовий менеджмент страхової компанії в умовах нестабільності є критично важливим. Адаптація до викликів ринку вимагає переходу до ризик-орієнтованих моделей, забезпечення високої ліквідності та гнучкого планування. Вдосконалення цих підходів дозволить українським страховикам не лише вижити в кризу, але й закласти основу для сталого розвитку в майбутньому.

Література

1. Івашина О. Ф., Івашина С. Ю. Розвиток страхового менеджменту в процесі інституціоналізації страхової діяльності в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2025. № 2 (90). URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2025/2_90_2025/15.pdf

2. Холодна Ю. Є. Ризико-орієнтований підхід до покращення фінансового стану страхових компаній в сучасних умовах. *Право та інновації*. 2024. № 3 (47). URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/en/article/view/1203/918>

Мезетков А. О., здобувач

Науковий керівник: Новосьолова О. С.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет

РОЛЬ СТРАХОВОГО РИНКУ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

Фінансова система країни – це сукупність фінансових інститутів, ринків та інструментів, що забезпечують рух грошових потоків в економіці. Страховий ринок є однією з трьох ключових підвалин цієї системи, поряд із банківським сектором та ринком капіталу. Його роль неможливо переоцінити, оскільки він виконує низку унікальних завдань, які не можуть взяти на себе інші фінансові посередники [1; 2; 3].

По-перше, страховий ринок є гарантом стабільності та безперервності економічного розвитку. На відміну від банків, які надають позичкові кошти, страховики надають економічну безпеку. У випадку настання масштабних збитків (природні катастрофи, техногенні аварії, економічні кризи) саме страхові виплати дозволяють підприємствам швидко відновити виробничі фонди, а домогосподарствам – уникнути катастрофічного падіння рівня життя. Без розвиненого страхового ринку значна частина ризиків лягала б тягарем на державний бюджет або призводила до банкрутства тисяч економічних агентів.

По-друге, страховий ринок виступає найважливішим інституційним інвестором. Завдяки акумуляції значних обсягів страхових резервів, особливо у страхуванні життя, страховики формують попит на довгострокові фінансові інструменти. В Україні, як і в багатьох країнах, що розвиваються, страховики є одними з найбільших тримачів державних цінних паперів (далі – ОВДП), тим самим фінансуючи дефіцит бюджету та підтримуючи макрофінансову стабільність. В умовах воєнного стану в Україні (з 2022 року) ця роль набула критичного значення для фінансування оборонних потреб держави [4, с. 118].

По-третє, страховий ринок відіграє ключову соціальну роль. Через

механізми особистого страхування (медичне страхування, страхування життя, пенсійне страхування) він доповнює, а подекуди й заміщує державні системи соціального забезпечення. Розвиток добровільного медичного страхування (далі – ДМС) дозволяє знизити навантаження на державні заклади охорони здоров'я та підвищити якість медичних послуг. Накопичувальне страхування життя є третім рівнем пенсійної системи, дозволяючи громадянам формувати додаткові пенсійні заощадження.

По-четверте, страховий ринок сприяє розвитку міжнародної торгівлі та залученню інвестицій. Функціонування експортно-кредитних агентств (які по суті є страховиками експортних ризиків), страхування вантажів, відповідальності перевізників є обов'язковою умовою для інтеграції країни у світові економічні зв'язки. Іноземні інвестори набагато охочіше вкладають капітал у країну, де вони можуть застрахувати свої політичні, майнові та фінансові ризики [5].

Таким чином, страховий ринок виступає важливим механізмом соціально-економічного розвитку держави. Його ефективне функціонування сприяє формуванню культури управління ризиками, зміцненню фінансової стійкості економіки та підвищенню рівня добробуту населення. Розвинений страховий сектор – це ознака зрілості фінансової системи та запорука стабільного економічного зростання країни. Більш глибоко розглядаючи роль страхового ринку у національному розвитку, слід підкреслити, що він не лише виконує функцію перерозподілу ризиків, але й активно впливає на макроекономічні процеси. Стабільна робота страхових компаній формує довіру до фінансової системи, знижує загальний рівень невизначеності в економіці та підвищує привабливість інвестиційного середовища. Завдяки акумульованим резервам страховики забезпечують додатковий приплив коштів у банківську систему, фондовий ринок і реальний сектор, стимулюючи економічне зростання. У кризові періоди саме страховий ринок виступає одним із стабілізуючих факторів, компенсуючи втрати бізнесу й домогосподарств, що зменшує соціальну напругу й сприяє швидшому відновленню економічної

активності. Вплив страхового ринку на інші елементи фінансової системи є комплексним та синергетичним, що узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язок страхового ринку з іншими сегментами
фінансової системи *

Сегмент фінансової системи	Вплив страхового ринку (роль)
Банківський сектор	1. Джерело ресурсів: страховики тримають значні кошти на рахунках та депозитах у банках. 2. Зниження ризиків: страхування заставного майна (іпотека, автокредити) є обов'язковою умовою кредитування, що знижує кредитні ризики банків. 3. Конкуренція та партнерство: розвиток «Bancassurance» (продаж страхових продуктів через банківські мережі).
Ринок капіталу (фондовий ринок)	1. Інституційний інвестор: страховики є одними з найбільших покупців акцій та облігацій (корпоративних та державних), формуючи попит. 2. Стабілізатор ринку: завдяки «довгим» грошам, страховики діють як довгострокові, а не спекулятивні інвестори. 3. Емітент: самі страхові компанії можуть залучати капітал шляхом випуску власних акцій та облігацій.
Державні фінанси (бюджет)	1. Зниження навантаження: страхування (особливо катастрофічних ризиків, агрострахування) зменшує необхідність виділення бюджетних коштів на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій. 2. Джерело фінансування боргу: страховики є активними покупцями ОВДП, фінансуючи дефіцит бюджету. 3. Платник податків: страхові компанії сплачують податки на прибуток та специфічні податки на страхову премію.
Грошово-кредитний ринок	1. Абсорбування ліквідності: акумулюючи премії, страховики тимчасово вилучають частину грошової маси з обігу, що може мати антиінфляційний ефект. 2. Вплив на платіжний баланс: через операції перестрахування у нерезидентів відбувається рух капіталу (відтік премій та притік відшкодувань).

*Примітка. Складено автором за даними джерела [5].

Отже, страховий ринок є багатофункціональною системою, яка не лише надає захист від ризиків, але й виконує життєво важливі макроекономічні завдання. Він трансформує потенційні збитки на прогнозовані витрати (страхові премії), акумулює заощадження населення та підприємств і перетворює їх на потужний інвестиційний ресурс, а також забезпечує соціальну підтримку громадян. Без стабільного та ефективного страхового ринку неможливо побудувати стійку, ринкову та соціально орієнтовану економіку.

Література

1. Данько Ю. І. Вплив інноваційних технологій на розвиток страхового ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3895> (дата звернення: 22.11.2025).
2. Житар М. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-24> (дата звернення: 22.11.2025).
3. Калугарь А., Кучерівська С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2022> (дата звернення: 09.11.2025).
4. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
5. Костюченко В., Пащенко І., Саковець І. Принципи ESG і цілі сталого розвитку: обліковий аспект. *Grail of Science*. 2023. № 27. С. 117-123.

Паламарчук А. О., здобувачка

Науковий керівник: **Мирончук В. М.**,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,

банківської справи та страхування,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Західноукраїнського національного університету

СИСТЕМА СТРАХУВАННЯ «ЗЕЛЕНА КАРТКА» ЯК МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВОДІЇВ

Необхідність забезпечення ефективного захисту цивільної відповідальності водіїв у міжнародному контексті актуалізує питання дослідження системи страхування «Зелена картка», що стає особливо важливим

у сучасних умовах зростання мобільності населення та інтенсифікації міжнародних перевезень. У науковому та практичному аспектах система страхування «Зелена картка» виступає як ефективний механізм управління міждержавними ризиками, який інтегрує національні стандарти страхування з міжнародними нормами та сприяє підвищенню безпеки дорожнього руху, фінансовій стабільності страхових компаній і захисту прав громадян.

Система страхування «Зелена картка» (International Motor Insurance Card System) є одним із ключових інструментів міжнародного регулювання ризиків цивільної відповідальності власників та водіїв транспортних засобів під час пересування за межами своєї країни. Основною метою цієї системи є забезпечення фінансового захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах, що відбуваються з вини іноземних водіїв, а також гарантування виконання страхових зобов'язань незалежно від країни, в якій сталася подія. Система функціонує на засадах взаємного визнання та співпраці національних страхових бюро, які об'єднані в міжнародну мережу та координуються Міжнародною радою бюро (Council of Bureaux) [1].

Система страхування «Зелена картка» виконує низку важливих функцій, які забезпечують її ефективність як механізму міжнародного захисту цивільної відповідальності водіїв. По-перше, страхова функція забезпечує фінансовий захист потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах за участю іноземних транспортних засобів. По-друге, регуляторна функція спрямована на уніфікацію правил страхування та дотримання міжнародних стандартів у сфері цивільної відповідальності. По-третє, координуюча функція полягає у забезпеченні взаємодії національних страхових бюро та Міжнародної ради бюро. По-четверте, стимулююча функція полягає у заохоченні страхових компаній до дотримання високих стандартів управління ризиками та впровадження ефективних тарифних і сервісних політик.

Система страхування «Зелена картка» ґрунтується на специфічних принципах, що забезпечують її ефективність як механізму міжнародного захисту цивільної відповідальності водіїв [2, с. 53]: 1) принцип універсальності

та взаємного визнання передбачає, що страховий документ, виданий у країні-учасниці системи, визнається у всіх інших країнах-учасницях, що забезпечує безперешкодне міжнародне страхове покриття; 2) принцип обов'язковості страхування визначає, що всі транспортні засоби, які перетинають кордон, повинні мати дійсний сертифікат «Зелена картка», що гарантує фінансову спроможність для відшкодування шкоди потерпілим; 3) принцип координації та взаємодії національних страхових бюро передбачає централізоване врегулювання міждержавних страхових випадків через Міжнародну раду бюро, що сприяє оперативності та прозорості виплат; 4) принцип гарантованого захисту потерпілих забезпечує, що компенсація надається безпосередньо в країні настання страхового випадку, незалежно від платоспроможності іноземного страховика; 5) принцип стимулювання безпечної поведінки водіїв та відповідального управління ризиками страховиками спрямований на зниження ймовірності ДТП та підвищення якості страхових послуг.

Система страхування «Зелена картка» має низку вагомих переваг, які обумовлюють її ефективність у забезпеченні міжнародного страхового захисту. Так, вона гарантує фінансову компенсацію потерпілим у ДТП за участю іноземних водіїв, що підвищує рівень захищеності громадян у міжнародному контексті. Дана система забезпечує уніфіковані стандарти страхування та взаємне визнання страхових документів серед країн-учасниць, що сприяє спрощенню адміністративних процедур і швидкому врегулюванню страхових випадків [3, с. 215]. Також система страхування «Зелена картка» стимулює страхові компанії до дотримання міжнародних правил та стандартів, забезпечує прозорість страхових операцій і підвищує довіру до страхового ринку загалом.

Водночас, на наш погляд, система має певні недоліки, що обмежують її функціональність. Серед них – залежність ефективності від організаційної спроможності національних страхових бюро та рівня координації в рамках Міжнародної ради бюро, що може призводити до затримок у виплатах. Крім того, існують труднощі адаптації тарифної політики та страхових умов до різних національних правових і економічних реалій, що іноді ускладнює

взаєморозрахунки між країнами. Також система не завжди враховує специфіку малих і нових учасників страхового ринку, що може обмежувати їх доступ до міжнародного страхового покриття.

Таким чином, система страхування «Зелена картка» є ефективним інструментом міжнародного страхового регулювання цивільної відповідальності водіїв, однак її успішне функціонування потребує постійного вдосконалення механізмів координації, правового регулювання та управління ризиками на національному та міжнародному рівнях.

Література

1. Що таке страховий сертифікат «Зелена картка». URL: <https://mtsbu.ua/greencard/shcho-take-strahovij-sertifikat-zelena-kartka> (дата звернення: 09.12.2025).
2. Никифорак В. Умови і порядок реалізації завдань міжнародної системи страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів «зелена картка». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31. № 6. С. 51-55.
3. Чвертко Л. А., Кирилюк І. М., Литвин О. В. Механізми функціонування системи страхування «зелена картка» в міжнародному туризмі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 214-228.

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анохіна А. О., здобувачка

Науковий керівник: Скоробогатова Н. Є.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасних ринкових перетворень та стрімкого розвитку цифрових технологій ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства є запорукою оптимізації бізнес-процесів та потенціалу розвитку підприємства. Трансформація систем фінансового управління підприємствами в умовах цифровізації економіки робить вкрай актуальним питання перегляду традиційних підходів до бюджетування та фінансового планування. Результати проведених досліджень свідчать про скорочення часу на підготовку бюджетів до 50%, підвищенні рівня достовірності розрахунків, тощо [1]. Це безпосередньо впливає на ефективність рішень щодо управління грошовими потоками, інвестиціями та структурою капіталу підприємства. Крім того, стратегічно правильно підібрана методика управління фінансовою діяльністю підприємства визначає успішність підприємства на ринку, а також забезпечує оптимальні значення фінансових показників, яких можливо досягти у період турбулентності економічної ситуації в світі.

На сьогодні традиційні методи бюджетування, засновані на використанні електронних таблиць, демонструють суттєві обмеження в умовах зростаючої складності бізнес-процесів, необхідності оперативного реагування на зміни зовнішнього середовища та вимог до інтеграції фінансової інформації з

операційними даними [2]. Слід також відзначити про часовий лаг між виникненням проблемної ситуації та прийняттям фінансового рішення, що може призвести до значних економічних витрат. Сучасний ринок програмних рішень для автоматизації процесу бюджетування характеризується високим ступенем диференціації та може бути структурований за декількома ключовими критеріями, а саме: за рівнем інтеграції з корпоративними системами, функціональним наповненням, технологічною архітектурою, тощо. Застосування цифрових інструментів надає можливість підвищити ефективність діяльності підприємства загалом, включаючи фінансовий аспект. Зокрема, оперативність прийняття рішень суттєво зростає завдяки автоматизації процесу збирання та консолідації даних, що є критичним для прийняття рішень з управління ліквідністю. Керівництво отримує можливість оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, корегувати інвестиційні програми та оптимізувати структуру джерел фінансування. При застосуванні цифрових платформ значно поліпшується якість сценарного аналізу та моделювання. Автоматизовані системи дозволяють значно швидше прорахувати різні сценарії розвитку подій, змінюючи ключові параметри та оцінюючи їх вплив на фінансовий стан підприємства. Завдяки цьому з'являється можливість моделювати сценарії реалізації інвестиційних проєктів, здійснювати аналіз чутливості для змін ключових показників, оптимізувати баланс між рівнем запасів, дебіторської заборгованості, вільними грошовими коштами.

Також підвищується рівень обґрунтованості фінансових рішень за рахунок доступу до деталізованої аналітики та можливості відстеження причинно-наслідкових зв'язків, оскільки інтеграція бюджетних систем з операційними даними дозволяє аналізувати фактори, що впливають на фінансові показники, а також приймати рішення на основі комплексного аналізу бізнес-процесів. Водночас, системи візуалізації даних забезпечують наочне представлення фінансової інформації, полегшуючи виявлення трендів, відхилень та подальших перспектив. Застосування єдиного інформаційного

простору та прозорих механізмів комунікації в даному контексті сприяє швидшій узгодженості рішень на різних рівнях управління. До того ж, за рахунок вбудованих механізмів аналізу чутливості та стрес-тестування підвищується дієвість механізму управління ризиками під час прийняття фінансових рішень.

Водночас, для досягнення вищезазначених позитивних ефективність від застосування цифрових інструментів у фінансовій діяльності підприємства важливим є врахування наступних моментів. Підприємства повинні мати відповідний рівень організаційної готовності, що включає чітко розроблений механізм бюджетування, наявність методології розробки бюджетів, системи норм та нормативів. Для дієвого застосування цифрових технологій обов'язковою умовою є відповідна якість даних та інтеграція джерел інформації, що дозволить підвищити якість розроблюваних бюджетів та прогнозів. Наступною вимогою є гнучкість та адаптивність системи до мінливих умов зовнішнього середовища. Безумовно важливим фактором є залученість та відповідний рівень компетенції користувачів. Спротив до змін, недостатній рівень підготовки персоналу, відсутність розуміння можливостей системи можуть призвести до значного зниження результативності впровадження цифрових інструментів у фінансову діяльність підприємства [3].

Таким чином, вважаємо, що ґрунтовний підхід до запровадження цифрових технологій в систему бюджетування та управління фінансовою діяльністю підприємства дозволить підвищити ефективність його діяльності в умовах високого рівня ризику та невизначеності зовнішнього середовища.

Література

1. Budgeting and Forecasting Automation. Spendkey. 2024. URL: <https://www.spendkey.io/features/budgeting-and-forecasting-automation>
2. Скоробогатова Н. Є. Бюджетування в управлінні: конспект лекцій. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2023. 155 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/2ec9afd5-fedd-4fc3-ad4f5db1dd83fe17/content>

3. Yurchyshyn O. Y., Stepanets O. V., & Skorobogatova, N. Y. Analysis of digital technologies in Ukraine: Problems and prospects. In 3L Person 2024: IX International Workshop on Professional Retraining, Life Long Learning and Person Oriented Approaches. CEUR Workshop Proceedings, 2024.Vol. 3781. pp. 114-131. <http://ceur-ws.org/Vol-3781/paper15.pdf>

Савчин Р. В., *здобувач*

Науковий керівник: **Ємець О. І.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва,

торгівлі та прикладної економіки,

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НАУКА (URIS)

Система НАУКА (URIS) виступає сучасним інформаційним інструментом для управління науково-дослідною та виробничою діяльністю підприємств, що дозволяє ефективно обробляти великі обсяги даних, аналізувати ринок та планувати розвиток продукції. В умовах високої конкуренції на ринку саме системне використання інформаційних ресурсів стає ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності продукції.

Застосування НАУКА (URIS) дозволяє підприємствам контролювати всі етапи виробничого процесу, оцінювати якість продукції, прогнозувати попит та швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Інтеграція таких інформаційних систем у процес управління конкурентоспроможністю продукції забезпечує стратегічне планування, підвищує оперативність ухвалення рішень та сприяє ефективному використанню ресурсів підприємства.

Таким чином, управління конкурентоспроможністю продукції на

підприємстві в сучасних умовах безпосередньо пов'язане із впровадженням і використанням сучасних інформаційних систем, таких як НАУКА (URIS), що відкриває нові перспективи розвитку, підвищує ефективність виробництва та зміцнює позиції підприємства на ринку [2].

Сучасний ринок характеризується високою конкуренцією та швидкими змінами потреб споживачів. Конкурентоспроможність продукції є ключовим фактором стійкого розвитку підприємства та забезпечення його ефективної позиції на ринку.

Інформаційні системи, зокрема НАУКА (URIS), відіграють важливу роль у сучасному управлінні конкурентоспроможністю продукції. Вони дозволяють централізовано зберігати та обробляти великі обсяги даних, аналізувати ринок, оцінювати ефективність виробничих процесів та прогнозувати попит на продукцію. Завдяки таким системам підприємство отримує можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення, що сприяє підвищенню якості продукції та швидкій адаптації до умов ринку.

Однією з основних функцій НАУКА (URIS) є контроль та оптимізація виробничих процесів. Система дозволяє відстежувати всі етапи виробництва, забезпечувати стандартизацію та дотримання нормативів якості. Крім того, інтеграція цифрових інструментів дозволяє ефективно планувати ресурси підприємства, розподіляти завдання між підрозділами та знижувати витрати часу і матеріалів [1].

Таким чином, управління конкурентоспроможністю продукції в сучасних умовах неможливе без інтеграції сучасних інформаційних систем, таких як НАУКА (URIS). Вони не лише підвищують ефективність виробництва та якість продукції, а й формують стратегічні переваги підприємства, забезпечують своєчасне реагування на зміни ринку та сприяють зміцненню його позицій у конкурентному середовищі.

У сучасних умовах стрімкої цифровізації бізнес-процесів ефективно управління фінансовими потоками, інвестиційними проєктами та витратами безпосередньо впливає на якість і собівартість продукції. Інформаційні

системи, зокрема НАУКА (URIS), забезпечують аналітичну підтримку фінансових рішень, дозволяють проводити моделювання економічних сценаріїв, визначати оптимальний розподіл ресурсів і оцінювати рентабельність окремих напрямів виробництва. Це сприяє формуванню новітньої парадигми управління підприємством, у якій фінансові, виробничі та маркетингові процеси інтегруються в єдину інформаційно-аналітичну структуру.

Ще одним важливим чинником є забезпечення прозорості та контролю за використанням ресурсів. Інформаційні системи нового покоління надають можливість оперативного моніторингу витрат, виявлення неефективних операцій та оптимізації логістичних процесів. Це особливо актуально для українських підприємств, які працюють в умовах мінливої економічної ситуації, нестабільності ринків і високих вимог до швидкої адаптації. Відповідно, застосування системи НАУКА (URIS) сприяє підвищенню економічної стійкості підприємства завдяки оптимізації управлінських рішень та зниженню рівня ризиків.

Конкурентоспроможність продукції залежить не лише від її вартості або якості, а й від здатності швидко впроваджувати інновації та адаптувати технологічні процеси до сучасних вимог. Система НАУКА (URIS) забезпечує підтримку науково-дослідної діяльності, дозволяє проводити комплексний аналіз результатів досліджень, планувати інноваційні проєкти та контролювати їх реалізацію. Це особливо важливо для підприємств, які прагнуть займати провідні позиції в умовах глобалізованого ринку та зростаючої конкуренції з боку міжнародних виробників.

Інтеграція системи НАУКА (URIS) у виробничу й управлінську діяльність підприємства створює умови для удосконалення фінансового планування, оптимізації операційних процесів, підвищення якості продукції та реалізації інноваційних стратегій розвитку.

Література

1. Kotler P. Kartajaya H. Setiawan I. Marketing 5.0 Technology for Humanity. Hoboken New Jersey John Wiley & Sons Inc 2021. 224 с. URL: <https://www.wiley-vch.de/en/areas-interest/finance-economics-law/marketing-5-0-978-1-119-66851-0>.

2. Давидова О. Ю. Управління якістю продукції та послуг на підприємствах: стандарти, системи контролю, цифрові інструменти. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2022.

Сухіна К. І., здобувачка

Науковий керівник: **Каховська О. В.,**
д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту,
Державний торговельно-економічний університет

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Цифровізація системи управління персоналом зумовлює необхідність переходу до інструментів, що забезпечують швидкість, точність та прозорість HR-процесів. Одним із ключових елементів такої трансформації є електронний документообіг (далі - ЕДО), який замінює традиційні паперові процедури й формує сучасні стандарти роботи з кадровими документами. Упровадження ЕДО сприяє вдосконаленню HR-менеджменту, оптимізації рутинних операцій і підвищенню загальної результативності роботи персоналу та HR-служби [2; 3].

Традиційні паперові HR-процеси – оформлення наказів, ведення особових справ, підготовка звітності, погодження внутрішніх розпорядчих документів - супроводжуються значними часовими витратами, ризиком помилок і дублювання даних. Електронний документообіг, на відміну від цього,

забезпечує автоматизацію створення, погодження, підписання та зберігання кадрових документів, що скорочує час ухвалення управлінських рішень та спрощує контроль за їх виконанням [3; 4]. Стандартизовані електронні маршрути документів підвищують прозорість кадрових процедур і забезпечують їх відповідність внутрішнім регламентам організації [5].

ЕДО є центральним інструментом цифрової трансформації HR-функцій, оскільки дозволяє прискорити оформлення кадрових наказів, оптимізувати документообіг щодо прийняття, переведення та звільнення працівників, а також підвищити якість роботи з персональними даними [2; 3]. Серед ключових переваг ЕДО для HR-процесів: скорочення часу обробки документів, зменшення кількості ручних операцій, мінімізація помилок, удосконалення контролю виконання завдань через автоматичні нагадування та сповіщення [4; 5]. Електронні системи також забезпечують можливість віддаленої роботи, що є актуальним для організацій із гнучким режимом та розгалуженою структурою [2].

Процес упровадження електронного документообігу в HR-сфері включає кілька ключових етапів: аналіз наявної моделі кадрового документообігу та визначення проблемних точок; вибір програмного забезпечення, що відповідає вимогам законодавства та специфіці HR-процесів [1; 2]; навчання працівників відділу кадрів і керівників; тестування системи; інтеграцію з іншими цифровими інструментами - бухгалтерськими системами, CRM та системами оцінювання персоналу; формування політик захисту персональних даних та налаштування ролей доступу [3; 6]. Подальший моніторинг результатів допомагає оптимізувати процеси та підвищувати ефективність взаємодії між HR-службою та працівниками [5].

ЕДО широко впроваджується у приватному та державному секторах. В Україні активно використовуються системи «Вчасно», «М.Е.Дос», «Кадрове Діловодство Online», хмарні HRM-платформи, що забезпечують адміністрування персоналу, автоматизоване формування наказів, ведення електронних особових справ та електронний підпис документів працівниками

[2; 3; 4]. Для приватного бізнесу ЕДО спрощує роботу з договорами, табелюванням, внутрішніми розпорядженнями, формальностями адаптації та оцінювання персоналу [4; 5]. Для державного сектору – забезпечує відповідність стандартам діловодства та інтеграцію з державними реєстрами.

Водночас упровадження ЕДО у сфері управління персоналом стикається з певними труднощами: опір працівників змінам, недостатній рівень цифрових навичок, потреба в модернізації технічної інфраструктури, ризики порушення конфіденційності персональних даних, а також необхідність дотримання законодавчих вимог щодо зберігання та підписання кадрових документів [3; 6; 7].

Електронний документообіг у сфері управління персоналом є важливим чинником підвищення ефективності сучасних організацій. Він сприяє оптимізації кадрових процедур, підвищує оперативність прийняття управлінських рішень, забезпечує прозорість HR-процесів, мінімізує ризики помилок і створює умови для розвитку цифрових компетентностей персоналу. Максимальний ефект досягається за умови поєднання технологічних рішень із організаційною підтримкою, навчанням працівників та належним нормативним забезпеченням. Комплексне впровадження ЕДО формує основу для сталого розвитку HR-системи та підвищення конкурентоспроможності організації у цифровому середовищі.

Література

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

2. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

3. Беляєв Ю. В. Електронний документообіг як складова інформаційно-

комунікаційної інфраструктури управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 10. URL: <https://www.dy.nayka.com.ua>

4. Білик О. Сучасні підходи до впровадження електронного документообігу у систему державного управління *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 4. С. 38-45. URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/article/view/>

5. Лепіш Н. Я., Грищук А. Б. Електронний документообіг приватно-правові та публічно-правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 353-357. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/a5ca72c1-f6e5-4242-a8bb-97b59587a95b>

6. HRM Online. Електронний кадровий документообіг: інструменти та практика впровадження. 2023. URL: <https://hrm.ua>

7. Орлов О., Живило Є., Нестеренко В. Нормативно-правові аспекти електронного документообігу в системі державного управління сектору оборони держави. *Аспекти публічного управління*. 2025. Т. 13 № 1. С. 106-113. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1112>.

Петюшенко В. С., здобувач

Науковий керівник: Лазоренко Т. В.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В сучасних умовах ведення підприємницької діяльності війна стала головним фактором ризику, який неможливо застрахувати або точно прорахувати. Руйнування інфраструктури, розрив глобальних ланцюгів

постачання та макроекономічна нестабільність перевели фінансові ризики з категорії ймовірних загроз у категорію системних викликів, що не піддаються класичним методам прогнозування. Саме тому, підприємства були змушені перейти з концентрації на отриманні прибутку до вміння швидко адаптуватися до непередбачуваних змін та забезпечити безперервність операційної діяльності.

Для початку доцільно розглянути визначення поняття «фінансовий ризик». Фінансовий ризик – це ризик, який передбачає фінансові втрати для фірм [1, с. 13]. Варто зазначити, що сучасний етап вирізняється суттєвою невизначеністю, яка відрізняється від звичних ринкових ризиків. Йдеться про відсутність достатніх даних та ненадійність прогнозів, без яких неможливо ефективно управляти підприємством. Саме в площині невизначеності формуються випадкові події, що трансформуються у реальні загрози: від порушення строків оплати та невиконання планів виробництва чи збуту до недоотримання прибутку й фізичної втрати майна [2, с. 309].

Розрізняють декілька видів фінансових ризиків, з якими зіштовхнулися підприємства під час війни. Першою та найбільш чутливою групою є валютні ризики. В умовах активізації зовнішньоекономічних викликів цей ризик для українських підприємств проявляється не лише через волатильність курсу гривні, а й через вплив міжнародних санкцій, що ускладнюють експортно-імпортні операції та розрахунки з іноземними партнерами.

До другої групи належать кредитні ризики, зумовлені нестабільністю банківської системи та загальним економічним спадом. В умовах воєнного стану ключовою проблемою стала втрата платоспроможності контрагентів, що призвело до систематичного порушення графіків платежів та накопичення простроченої дебіторської заборгованості.

Наслідком вищезазначених факторів є ризик ліквідності. Він виникає через недоліки фінансового менеджменту в умовах невизначеності та характеризується неможливістю підприємства швидко трансформувати свої

активи в грошові кошти для покриття термінових зобов'язань. В Україні це найчастіше проявляється у формі критичних затримок із розрахунками та виникнення касових розривів.

Окрему увагу слід приділити інвестиційним ризикам. В умовах глобальної економічної нестабільності джерелом цих загроз є саме зовнішнє середовище. Для українського бізнесу це означає пряму загрозу втрати вартості інвестованого капіталу (через фізичні руйнування або знецінення активів) та суттєве зменшення надходжень зовнішніх інвестицій.

Останньою категорією є операційні фінансові ризики, спричинені внутрішніми факторами. Стресові умови діяльності підвищують ймовірність допущення управлінських помилок у фінансовому плануванні. На думку науковців, основною причиною цього є недосконалість механізмів внутрішнього контролю та моніторингу [3, с. 10].

Після розгляду ключових видів фінансових ризиків підприємств доцільно перейти до конкретних дій щодо їх мінімізації. Класичний алгоритм мінімізації ризиків (ідентифікація, оцінка, нейтралізація, моніторинг) стає малоефективним, оскільки статичні моделі не здатні врахувати динаміку раптових воєнних загроз. Це змушує сучасний менеджмент трансформувати базові підходи та адаптувати стандартні процедури до нових викликів. Першочерговим є детальний аналіз ризиків з використанням актуальної статистики щодо економічної ситуації в країні. Зокрема, моделі оцінки повинні враховувати поточну волатильність валютного курсу, інфляційну динаміку та зміни в обсягах банківського кредитування. Такий підхід дозволить підвищити точність прогнозування та нівелювати похибки, спричинені застарілими даними. Наступним кроком є адаптація методів управління шляхом впровадження цифрових технологій обробки даних. Використання таких інструментів, як штучний інтелект, аналіз великих даних та хмарні обчислення, надає можливість передбачати різноманітні варіанти розвитку подій. В умовах воєнного часу такий підхід дозволяє перейти від фіксованих стратегій до гнучкого моделювання різноманітних сценаріїв.

По-третє, важливим етапом є інтеграція цифрових інструментів у процедури контролю та моніторингу ризиків. Цей механізм передбачає безперервний аналіз динаміки фінансових показників у режимі реального часу, що створює підґрунтя для оперативного коригування управлінських рішень у відповідь на найменші зміни середовища [4, с. 13].

Підсумовуючи, війна трансформувала фінансові ризики в системні загрози, які через високу невизначеність роблять класичні статичні моделі управління неефективними. Тому забезпечення виживання бізнесу вимагає переходу до гнучкого сценарного моделювання та інтеграції цифрових інструментів для моніторингу ситуації в реальному часі.

Література

1. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с. (дата звернення: 09.12.2025)
2. Янковська Л. А. та ін. Management of financial risks of enterprises in the conditions of war. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. Вип. 37. С. 307-314. URL : <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/816> (дата звернення: 09.12.2025)
3. Яремик М. І., Калинович А. Р., Вербіцька І. І. Управління фінансовими ризиками підприємств України в період глобальної економічної нестабільності. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2023. Вип. 3. С. 10. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/534/543> (дата звернення: 10.12.2025)
4. Захаркіна Л. С., Захаркін О. О., Сокол Л. В. Цифрові інструменти управління фінансовими ризиками бізнесу в умовах воєнного стану. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2023. Вип. 3. С. 13. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/53/54> (дата звернення: 10.12.2025)

Ситник О. О., здобувач PhD

Худолей В. Ю.,

д.е.н., професор, ректор,

*Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»*

Мороз К. С., фінансовий директор,

Enuda AB, Helsingborg, Швеція

ПЛАНУВАННЯ ВІЛЬНОГО ГРОШОВОГО ПОТОКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток бізнесу завжди пов'язаний з необхідністю його фінансування. Проблеми формування достатнього обсягу капіталу завжди гостро стояли для українських підприємств та особливо актуалізуються під час воєнного стану, адже бізнес функціонує в умовах підвищених ризиків.

Так, дані НБУ засвідчують, що у 2022-2023 роках відбулось безпрецедентне падіння обсягів кредитування з боку банків корпоративного сектору економіки, яке почало повільно відновлюватись лише в 2024 році, проте далеко не досягло довоєнного року (табл.1).

Таблиця 1

**Обсяги банківських кредитів корпоративному сектору
та середні відсоткові ставки за банківськими кредитами***

Роки	Всього кредитів, млн.грн	Середня відсоткова ставка, %	В т.ч. овердрафт, млн.грн	Середня відсоткова ставка за овердрафт, %	Обсяг кредитів без овердрафт, млн.грн	Середня відсоткова ставка (не включаючи овердрафт), %
2021	3.170.997	8,9	433.267	13,4	2.737.730	8,2
2022	2.179.736	14,1	204.123	14,8	1.975.613	14,0
2023	1.784.512	17,2	213.693	20,0	1.570.819	16,8
2024	2.174.412	14,9	306.072	17,9	1.868.340	14,4

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

При цьому основною рисою сучасних кредитних портфелів є переважання короткострокових кредитів та авто-лізингу [2-4]. Найбільш проблематичною сферою є довгострокове інвестиційне кредитування, що створює проблеми в цілому для економічного розвитку держави. В цьому контексті важливим завданням підприємств є зміцнення довгострокової кредитоспроможності підприємств шляхом налагодження дієвих практик та інструментів планування та управління фінансами.

На наш погляд, ключовим показником довгострокової кредитоспроможності підприємства є вільний грошовий потік підприємства, який воно може генерувати протягом періоду залучення довгострокового кредиту (1) [5, с.743]:

$$FCF = NOPLAT + Dep - \Delta WC - \Delta Cap, \quad (1)$$

де: FCF – вільний грошовий потік (Free Cash Flow);

$NOPLAT$ – операційний прибуток після оподаткування до виплати фінансових витрат (Net Operating Profit Less Adjusted Taxes);

Dep – амортизація (Depreciation);

ΔWC – приріст чистого робочого капіталу (Working Capital);

ΔCap – приріст капітальних інвестицій (Capex – Capital Expenditures).

А для її забезпечення підприємство повинно витримувати наступну умову (2):

$$FCF \geq D + I + Debt, \quad (2)$$

де: D – сума дивідендів до виплати (Dividends);

I – сума відсотків за кредит до виплати (Interest);

$Debt$ – основна сума боргу до виплати (за фінансовими формами кредитування).

Планування вільного грошового потоку на довгостроковому контурі

управління здійснюється непрямим методом в процесі прогнозування та моделювання плану доходів та витрат підприємства, балансового плану, плану капітальних інвестицій та бізнес-планів окремих інвестиційних проєктів реального інвестування, в яких відображаються показники їх ефективності.

В процесі обґрунтування зазначених документів доцільно застосовувати цілий комплекс методів, зокрема: методи сценарного та імітаційного моделювання (для оцінки обсягів чистої виручки від реалізації, очікуваного приросту ЧВР від капітального інвестування, чутливості показників ефективності інвестиційних проєктів до зміни дисконтної ставки), нормативний метод та метод техніко-економічних розрахунків (для планування окремих статей витрат, балансових статей, оцінювання вартості інвестиційних проєктів), експертний та статистичний методи (для оцінки ЧВР, окремих статей витрат), що забезпечить багатоваріантність та об'єктивність планових показників.

Література

1. Національний банк України. Монетарна статистика: кредити, депозити, процентні ставки. Київ : НБУ, 2021-2024. URL : <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
2. Centre for Economic Strategy (CES). Доступ бізнесу до фінансування в Україні. Київ : CES/ 2022-2024 URL : <https://ces.org.ua> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Українська асоціація лізингодавців. Огляд ринку фінансового лізингу в Україні за 2021-2024 роки. Київ : УАЛ, 2021–2024. URL : <https://uul.com.ua> (дата звернення: 29.11.2025)
4. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Law in Transition: Factoring and SME financing in emerging economies. London : EBRD, 2021–2024. URL : <https://ebrd.com> (дата звернення: 29.11.2025).
5. Damodaran A. Investment Valuation Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset 2nd ed. New York John Wiley & Sons 2002. 992 с. URL: https://openlibrary.org/books/OL7616911M/Investment_Valuation

Сопільняк Н. М., здобувач

Науковий керівник: Якимченко В. Г.,

асистент кафедри фінансів,

обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА У ВОЄННИЙ ТА ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Рентабельність підприємства у воєнний та поствоєнний період формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, які суттєво відрізняються від умов відносної макроекономічної стабільності. Воєнні дії порушують сталі закономірності функціонування ринку, трансформують структуру попиту і пропозиції, змінюють доступність ресурсів та капіталу, модифікують інституційне середовище. У таких умовах прибуток і рентабельність перестають бути лише результатом внутрішньої ефективності чи якості управління: вони стають відображенням здатності підприємства адаптуватися до зовнішніх шоків, швидко перебудовувати бізнес-модель, ухвалювати антикризові та відновлювальні рішення. У поствоєнний період до цього додається ще один вимір – необхідність поєднати короткострокове відновлення фінансової стійкості із довгостроковою модернізацією та інноваційним розвитком, що також відбивається на динаміці рентабельності.

Для системного аналізу доцільно розглядати фактори впливу на рентабельність у воєнний та поствоєнний період у тривимірній площині: за рівнем дії (макро-, мезо- та мікрорівень), за фазою розвитку (воєнний та поствоєнний період) та за каналами впливу (через доходи, витрати, структуру капіталу, операційний цикл, ризики). Такий підхід дозволяє не лише описати перелік чинників, а й розкрити механізм формування рентабельності в умовах різкої турбулентності [1, с. 49].

На макрорівні ключовими виступають макроекономічні, інституційні та

воєнно-політичні фактори. Вони визначають фон, на якому функціонує підприємство: рівень інфляції, глибину девальвації, масштаби падіння ВВП, стан державних фінансів, можливості бюджетної підтримки бізнесу, доступність міжнародної допомоги, жорсткість або гнучкість регуляторних вимог.

У воєнний період макрорівневі шоки мають кумулятивний характер: зростання інфляції та девальвації одночасно підвищує собівартість імпортованих компонентів, збільшує витрати на обслуговування валютних кредитів, зменшує реальні доходи споживачів і, відповідно, звужує платоспроможний попит. Це безпосередньо впливає на показники рентабельності активів (ROA) та рентабельності власного капіталу (ROE), оскільки погіршується як прибуткова база, так і структура фінансових зобов'язань. В інституційному вимірі важливими є прозорість регуляторного середовища, гнучкість податкової системи, наявність адресних програм підтримки, можливість відтермінування податкових зобов'язань, адаптація фінансового нагляду до умов кризового періоду. У поствоєнний час ці фактори набувають переважно стимулюючого характеру, якщо держава та міжнародні інституції реалізують програми відбудови, кредитні гарантії, інвестиційні фонди, спрямовані на реструктуризацію економіки.

На мезорівні ключовим стає поєднання галузевих і регіональних особливостей. Одні галузі (наприклад, пов'язані з базовою інфраструктурою, логістикою, будівництвом, енергетикою) можуть зазнавати значно сильнішого удару у воєнний період, тоді як інші (сфера ІТ-послуг, окремі сегменти харчової промисловості, базові товари першої необхідності) зберігають або навіть нарощують попит. Це безпосередньо впливає на рентабельність продажу (ROS), оскільки у вразливих галузях падають обсяги реалізації та зростають одиничні витрати, а у більш стійких – зберігається або посилюється маржинальність. Регіональний аспект підсилює цю диференціацію: підприємства, розташовані в зонах активних бойових дій чи поблизу лінії фронту, стикаються не лише зі зниженням попиту, а й з фізичними загрозами,

порушенням логістики, евакуацією персоналу, що чинить тиск на усі компоненти рентабельності. Водночас у відносно безпечних регіонах можливий ефект перерозподілу економічної активності, що за умови належної адаптації може сприяти підвищенню рентабельності окремих підприємств.

Мікрорівень охоплює фактори, які є безпосереднім об'єктом управлінського впливу. До них належать виробничо-технологічні параметри (структура та якість основних засобів, рівень автоматизації, гнучкість виробничих потужностей), фінансові характеристики (структура капіталу, ліквідність, диверсифікація джерел фінансування, якість дебіторського портфеля), кадровий потенціал (кваліфікація персоналу, здатність до перепрофілювання, мотиваційні механізми), а також організаційно-управлінські аспекти (швидкість прийняття рішень, якість управлінського обліку, розвиток системи контролінгу, рівень цифровізації). У воєнний період саме мікрорівень визначає, наскільки ефективно підприємство може трансформувати зовнішні обмеження у внутрішні рішення: швидко змінити асортимент, переглянути цінову політику, оптимізувати чисельність персоналу, впровадити антикризові структури управління, забезпечити безперервне планування й моніторинг рентабельності за видами діяльності [1, с. 50].

Воєнний період характеризується специфічними проявами факторів, які раніше не мали настільки критичного значення або ж мали латентний характер. Для систематизації таких проявів доцільно виокремити декілька груп, що відображено в таблиці 1. Операційні та виробничі фактори у воєнних умовах часто набувають форми прямих фізичних пошкоджень виробничої інфраструктури, збоїв у постачанні сировини й матеріалів, перебоїв в енергозабезпеченні. Це не лише підвищує змінні та постійні витрати, а й зменшує обсяг продукції, яка припадає на одиницю умовно-постійних витрат, що призводить до погіршення показників рентабельності продукції. Для підприємств із високою капіталомісткістю та значними постійними витратами (наприклад, у промисловості, транспорті) такий вплив є особливо болючим, оскільки швидко руйнує наявну економічну модель.

Прояви воєнних факторів та канали їх впливу
на рентабельність підприємства*

Група факторів	Конкретні прояви у воєнний період	Канали впливу на рентабельність	Потенційний економічний результат
Операційні та виробничі	Руйнування потужностей, перебої з електроенергією, збої постачань	Зростання собівартості, падіння обсягів виробництва	Зниження рентабельності продукції та продажу
Ринкові та попитові	Зміна структури попиту, падіння платоспроможності споживачів	Зменшення виручки, зміна цінових стратегій	Стискання маржі, потреба в переорієнтації ринків
Фінансові та валютні	Девальвація, інфляція, обмежений доступ до кредитів	Зростання фінансових витрат, валютні збитки	Погіршення рентабельності капіталу й активів
Логістичні та інфраструктурні	Блокування транспортних шляхів, зростання логістичних витрат	Подовження операційного циклу, додаткові витрати	Зниження операційної рентабельності

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1, с. 52].

Ринкові й попитові фактори в умовах війни виявляються в різкому падінні внутрішнього попиту на окремі категорії товарів і послуг, зміні споживчих пріоритетів, зростанні ролі базових товарів першої необхідності та критичної інфраструктури. Підприємства, що орієнтувалися на нееластичні сегменти, можуть зберігати або навіть підвищувати рентабельність, тоді як інші стикаються з глибоким падінням виручки. Для збереження рентабельності в таких умовах необхідна гнучка цінова та продуктова політика, переорієнтація на нові сегменти ринку, упровадження моделей багатоканальних продажів, використання цифрових каналів збуту.

Фінансові та валютні фактори виявляються через коливання валютних курсів, інфляційний тиск, зміну відсоткових ставок, скорочення кредитних ліній, посилення вимог до забезпечення. Підприємства з високою часткою валютних зобов'язань або імпортозалежністю у структурі витрат зазнають додаткових втрат, що підриває їхню рентабельність власного капіталу та активів. У такій ситуації зростає значення політики хеджування валютних

ризиків, реструктуризації боргу, диверсифікації джерел фінансування, оптимізації структури капіталу.

Логістичні та інфраструктурні фактори проявляються в порушенні традиційних ланцюгів постачання, обмеженні транспортних коридорів, закритті окремих ринків збуту, підвищенні вартості перевезень та страхування вантажів. Це не лише збільшує логістичні витрати, а й подовжує операційний цикл, заморожує оборотний капітал, ускладнює планування виробництва та продажів. У результаті погіршується рентабельність оборотних активів, знижується швидкість генерування грошових потоків [2].

Узагальнюючи, фактори впливу на рентабельність підприємства у воєнний та поствоєнний період доцільно розглядати як динамічну систему, у якій змінюється не лише інтенсивність окремих чинників, але й їх взаємозв'язки. У воєнний час рентабельність є результатом здебільшого оборонних стратегій – антикризового управління, жорсткого контролю витрат, адаптації до шоків і обмежень.

У поствоєнний період вона все більше залежить від наступальних стратегій – інвестицій, інновацій, диверсифікації, модернізації основних засобів, розвитку людського капіталу. Успішне поєднання цих стратегій на різних етапах дозволяє підприємству не лише пережити воєнні потрясіння, а й вийти з кризи з оновленою бізнес-моделлю, здатною забезпечувати стійку рентабельність у довгостроковій перспективі.

Література

1. Івахненко С. В. Підходи до дослідження рентабельності підприємств в умовах воєнної економіки. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2022. Т. 7, вип. 1. С. 48-53.

2. Ільченко Н., Восканян З. Факторний аналіз впливу логістичних показників на рентабельність активів підприємства роздрібної торгівлі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-96> (дата звернення: 18.10.2025).

**СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Levkovets N. P.,

PhD in Economics, Associate Professor

Department of Finance, Accounting and Auditing

National Transport University

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A DRIVER OF CHANGE
IN ACCOUNTING AND ANALYTICAL FRAMEWORKS**

Emerging technologies – such as artificial intelligence, blockchain, cloud platforms and advanced automation tools—are transforming traditional accounting functions by enhancing accuracy, transparency and the overall strategic value of financial information. Under these conditions, accounting is no longer limited to documenting economic events but evolves into a key informational resource supporting managerial decision-making.

As global financial markets become increasingly interconnected, and as nations face the necessity of aligning their tax systems with international standards, the demand for advanced technological solutions capable of processing and systematizing large data flows becomes especially critical. The application of artificial intelligence within accounting and analytical frameworks opens new opportunities for improving transparency, optimizing tax burdens, automating repetitive tasks and generating high-quality analytical insights.

According to the Social Media Market Report 2024, social networking platforms continue to play an essential role for businesses, including accounting firms. They are widely used for client communication, marketing analytics and competitive monitoring. Platforms such as Twitter, LinkedIn, Instagram and

Facebook ensure constant engagement with target audiences. Within this landscape, modern accounting companies – for instance, EY – are actively leveraging artificial intelligence to automate routine processes, allowing specialists to focus on strategic tasks and increasing overall operational efficiency [1].

The adoption of blockchain technology is also gaining momentum. It facilitates secure transactions, provides near real-time access to information, and enhances transparency in accounting and auditing workflows. In February 2022, the Institute of Chartered Accountants of India announced its plans to integrate blockchain into its auditing practices [3].

Furthermore, many companies outsource routine accounting procedures-such as payroll processing or accounts payable and receivable-to external providers, enabling internal specialists to dedicate more time to advisory and strategic functions. This shift transforms the role of the accountant into that of a business consultant.

Automation and artificial intelligence are increasingly used in accounting firms to manage repetitive, labor-intensive tasks. Such technologies significantly reduce operational costs and minimize the risk of human error. AI algorithms can learn autonomously and anticipate user behavior, making them a highly valuable support tool that requires deeper study.

Accounting, as an applied economic science, accumulates, classifies and systematizes business transactions, forming a core informational basis for managerial decision-making. For example, EY uses AI to analyze contracts, accelerating data extraction and allowing financial experts to concentrate on data-driven strategic insights [2].

Thus, current global trends offer accountants unique opportunities to adapt to technological innovations and reinforce the competitive advantages of the organizations they serve.

In view of global economic shifts and transformations in tax governance, public institutions must reassess their approaches to managing public finance, prioritizing transparent and flexible taxation mechanisms. The ongoing institutional reforms in Ukraine's tax policy aim to improve the investment climate and foster

favorable conditions for entrepreneurial activity.

Modern digital technologies – including cloud solutions, automation tools and artificial intelligence – significantly simplify the work of accountants and enable them to concentrate on strategic processes. Blockchain and AI, in turn, ensure the transparency and reliability of financial operations. In the future, these technologies will play a decisive role in strengthening financial control and analytical processes, helping businesses and governments adjust to new economic realities and promote sustainable development.

The conducted analysis demonstrates that global economic shifts and the digital transformation of the business environment are significantly influencing the evolution of accounting, analytical and control systems. The integration of artificial intelligence, blockchain and cloud-based technologies substantially increases the accuracy, security and transparency of financial information. These tools reduce the volume of manual work, minimize the likelihood of error, and accelerate data processing, ultimately enabling managers to make more informed strategic decisions.

The growing use of artificial intelligence is also reshaping the role of accountants. Instead of performing routine operations, professionals are increasingly engaged in advisory services, strategic planning and analytical activities. This shift not only raises the skill requirements for accounting specialists but also broadens the professional opportunities available to them. Public institutions likewise face the need to modernize tax administration and financial governance.

References

1. Korol S., Romashko O. Artificial Intelligence in Accounting Activities. *Scientia Fructuosa*. 2024. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/2054>
2. Matiukha M. M., Kryvorot O. H., Shvabu Yu. I. The Role of Artificial Intelligence in Enhancing Accounting and Taxation Processes in Ukraine. *Scientific Works of KNUTD*. 2025. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/29912>
3. Liakhovych H. I., Vakun O. V. The Use of Artificial Intelligence to Improve

the Efficiency of Managerial Accounting Systems. *Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control and Analysis*. 2023. URL: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/296876>

Гордєєв Д. С., здобувач

Науковий керівник: Костоґриз В. Г.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується стрімким поширенням цифрових технологій, що істотно змінюють підходи до організації фінансових процесів, контролю та обліку. Для України ці тенденції є особливо важливими в умовах євроінтеграційного курсу та потреби у зміцненні прозорості фінансового сектору. Одним із ключових напрямів цифрових перетворень є впровадження технологій Blockchain, використання великих масивів даних та алгоритмів штучного інтелекту (AI) у діяльність бухгалтерських служб.

Хоча більшість досліджень зосереджені на криптовалютах, вони є лише потужним додатком до блокчейну. Суть цієї технології полягає у створенні децентралізованої однорангової (P2P) мережі транзакцій без потреби центрального органу. Завдяки криптографічним алгоритмам транзакції записуються у «блоки», що утворюють незмінний розподілений реєстр. Цей механізм надає технології високий рівень надійності, що робить її сильною альтернативою централізованим базам даних. По суті, блокчейн заснований на давно відомій бухгалтерській технології, оскільки транзакція записується двічі, що відображає принцип подвійного запису в класичному обліку [1, с. 4].

Україна стабільно входить до світових лідерів за рівнем впровадження криптоактивів, випереджаючи багато європейських країн [2]. Однак законодавча неврегульованість створює складнощі для бізнесу. Поява нових інструментів, таких як DeFi-платформи та DAO, формує категорію відносин, що не вписуються у традиційні рамки та вимагають нових методик контролю.

Цифрова трансформація змінює саму філософію обліку. Blockchain реалізує концепцію «Потрійного запису» (Triple-Entry Accounting), де кожна операція автоматично підтверджується мережею. Паралельно з цим, AI-системи дозволяють автоматизувати рутинні процеси та виявляти ризикові транзакції в режимі реального часу.

Найгострішою проблемою залишається визначення облікової природи віртуальних активів. Хоча Міжнародні стандарти фінансової звітності переважно трактують криптовалюту як нематеріальний актив, така класифікація часто не враховує її функцію як платіжного засобу, або ж як запасу для трейдерів. Згідно з МСБО 38, майбутні економічні вигоди від нематеріального активу можуть проявлятися у формі доходу, зменшення витрат або інших вигід, що виникають внаслідок його використання [3, с. 4]. Це підтверджує, що криптовалюта може бути класифікована як нематеріальний актив у разі, якщо вона приносить економічні вигоди підприємству. Тому в Україні, після прийняття Закону «Про віртуальні активи», критично необхідна розробка методичних рекомендацій щодо оцінки, знецінення та відображення цих активів у фінансовій звітності. Сюди ж додається і важливе питання визначення порядку обчислення податку на прибуток та податку на капітальний приріст при операціях із такими активами.

Враховуючи, що відносна анонімність криптовалютних транзакцій підвищує ризики їх незаконного використання, ключову роль відіграє чіткий розподіл повноважень. На рівні загального моніторингу Міністерство цифрової трансформації має розробити умови ліцензування та алгоритми роботи бізнесу. Однак основну діяльність здійснюють суб'єкти внутрішнього моніторингу

(зокрема VASP), які зобов'язані проводити оцінку ризиків, документувати результати та підтримувати їх в актуальному стані. Ефективність цього контролю забезпечується використанням аналітичного програмного забезпечення та дотриманням міжнародного принципу Travel Rule, що є необхідною умовою для боротьби з тіньовими операціями та інтеграції у світову фінансову архітектуру [4, с. 152-153].

Таким чином, цифрова трансформація системи обліку та фінансового моніторингу в Україні відкриває значні можливості для підвищення прозорості та ефективності. Однак, інтеграція віртуальних активів у нормативно-правове поле вимагає розробки комплексних методичних та регуляторних рішень.

Література

1. Ярошук О., Белова І. Технологія блокчейн в бухгалтерському обліку та аудиті. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 3-4. С. 28-44. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.03.028> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Закаблуківський А. В. Економічні моделі обліку та оподаткування цифрових активів в Україні. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17439021> (дата звернення: 01.12.2025).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» (МСБО 38). Київ : Міністерство фінансів України, 2016. 1-23 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
4. Ільченко М. Г. Суб'єкти фінансового моніторингу обігу криптовалюти в Україні та їх повноваження: фінансово-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. С. 149-154. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.23> (дата звернення: 02.12.2025).

Живець А. М.,

к.е.н., доцент, викладач кафедри бізнесу та адміністрування,

Відокремлений структурний підрозділ

«Херсонський політехнічний фаховий коледж

Національного університету «Одеська політехніка»

КРИПТОБІРЖА BINANCE: ОЦІНКА ОПЕРАЦІЙ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Криптовалютний ринок переживає період стрімкої трансформації та інтеграції у традиційну фінансову систему. Криптові біржі, зокрема Binance, стали ключовими посередниками між користувачами та цифровими активами, забезпечуючи доступ до глобального ринку з капіталізацією понад \$2 трильйони [1]. У 2025 році ці платформи формують нову фінансову екосистему, об'єднуючи мільйони інвесторів та трейдерів.

За останні три роки кількість українських користувачів криптовалют зросла втричі. Молодь дедалі частіше обирає цифрові активи як альтернативу традиційним заощадженням, особливо в умовах економічної нестабільності. Понад 3 мільйони активних користувачів Binance в Україні, зростання криптоінвестицій на \$240\%\$ у 2022–2024 роках та входження країни до топ-10 за обсягом P2P-торгівлі свідчать про високий рівень довіри до криптовалют [3].

Це дослідження аналізує платформу Binance у сфері криптовалютової торгівлі та інвестицій, з акцентом на потреби українських користувачів. Мета – об'єктивно оцінити ефективність, переваги та ризики використання біржі, а також надати практичні рекомендації для трейдерів різного рівня.

Binance – одна з найвпливовіших криптовалютних платформ сучасності. Заснована у 2017 році Чанпенем Чжао (CZ), вона стрімко пройшла шлях від стартапу, що зібрав \$15 мільйонів через ICO, до глобального лідера.

Уже за рік компанія очолила світовий рейтинг за обсягом торгів, запустила власний блокчейн BNB Chain і розширила свою присутність у понад

180 країнах. Екосистема швидко розвивалася, включивши NFT-маркетплейс, Binance Pay, освітню платформу Academy та венчурний фонд Binance Labs [1].

Станом на 2025 рік Binance обслуговує понад 150 мільйонів користувачів, пропонує торгівлю більш ніж 400 криптовалютами, а щоденний обсяг операцій перевищує \$13 мільярдів. Платформа утвердилася як найбільша централізована криптобіржа з найвищою ліквідністю, що робить її ключовим гравцем у глобальній фінансовій інфраструктурі цифрових активів.

У контексті зростаючого інтересу до криптовалют серед українців, Binance демонструє високу адаптивність, що робить її особливо привабливою:

- мінімальні комісії (від 0.1%, з додатковими знижками при використанні BNB), що дозволяє ефективно управляти витратами;
- підтримка гривні через P2P-угоди та прямі банківські операції, що мінімізує витрати на конвертацію та знижує бар'єри входу;
- різноманітність інструментів (спот, ф'ючерси, стейкінг, автоматизовані стратегії) та зручний мобільний додаток.

Аналіз ключових гравців ринку (WhiteBIT, OKX) дозволяє краще зрозуміти позиції Binance:

- WhiteBIT – українська платформа, що повністю відповідає місцевому законодавству та підтримує гривню, акцентуючи увагу на безпеці та локалізованій підтримці;
- OKX – глобальна біржа з високою ліквідністю та потужними інструментами для досвідчених трейдерів, але без прямої підтримки гривні та локальної юрисдикції.

Хоч Binance не повністю відповідає українському законодавству, вона залишається найпопулярнішою завдяки найвищій ліквідності, широкому вибору активів та розвиненим P2P-сервісам. Опитування підтверджує, що 84% українських користувачів вважають криптовалюту необхідною для розвитку економіки [3].

Попри стрімкий розвиток Binance, інвестування в цифрові активи залишається високоризиковою діяльністю:

- висока волатильність: ціни можуть змінюватися на десятки відсотків за лічені години, створюючи ризик значних фінансових втрат;
- регуляторна невизначеність: відсутність чіткої правової бази у багатьох країнах може суттєво вплинути на вартість активів або обмежити доступ до платформ;
- відсутність забезпечення: цінність криптовалют базується виключно на попиті, що робить їх вразливими до ринкових та інформаційних коливань [2];
- шахрайство та крадіжки: криптопростір залишається мішенню для хакерів, що підвищує ризик повної втрати коштів.

Binance є потужною платформою, що відіграє ключову роль у глобальній криптоекосистемі та має високу популярність серед українських користувачів. Її функціональність, низькі комісії, підтримка P2P-торгівлі та освітні ресурси роблять її привабливою для широкого кола трейдерів та інвесторів. Водночас успішне використання криптобіржі потребує усвідомлення ризиків, постійного навчання та стратегічного підходу. Криптовалюти – це не лише можливість, а й відповідальність. Таким чином, Binance не просто відповідає сучасним вимогам крипторинку, а й формує нову культуру цифрових фінансів в Україні – з акцентом на доступність, безпеку та довгострокове мислення.

Література

1. Binance Research. III в криптовалюти – аналіз варіантів і можливостей використання. *Binance Research*. 2023. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/blog/all/5866212664985036946>.
2. Белінська Я. В., Дікарев О. І. Криптовалюти: сутність, виникнення та закономірності поширення і ціноутворення. *Економіка і суспільство*. 2020. № 5. С. 22-32. URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/public/site/5_2020/4.pdf.
3. Binance Blog. 84% користувачів Binance в Україні впевнені, що криптовалюта необхідна для розвитку економіки. *Binance Blog*. 2024. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/blog/all/9203703085574940349>.

Земська Г. О.,

магістр з обліку та аудиту, сертифікований аудитор в Україні,

член Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України,

член ГО «Спілка аудиторів України»,

член Асоціації бухгалтерів у Польщі (SKWP) у м. Вроцлав

ПОДАТКОВІ ВИКЛИКИ ПІСЛЯ МАСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНЦІВ: ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ПОЛЬЩІ Й УКРАЇНИ

Розглядаються розбіжності у підходах України та Польщі до оподаткування доходів українців, які переїхали до Польщі через війну, та наголошується на необхідності узгодження правил і проведення спільних зустрічей і конференцій для вироблення єдиної позиції.

Після початку повномасштабної війни значна кількість громадян України була вимушена переміститися до Республіки Польща, що призвело до формування нового міграційного та економічного середовища. У цих умовах українські мігранти зіткнулися з низкою податкових викликів, зокрема визначенням податкової резиденції, подвійним оподаткуванням доходів та необхідністю адаптації до відмінностей між податковими системами України й Польщі. Актуальність дослідження зумовлена потребою у системному аналізі цих відмінностей та оцінці їх впливу на економічний добробут переміщених осіб.

Однією з ключових проблем стало встановлення податкового статусу осіб, які тимчасово або тривало проживають на території Польщі. Зміна місця проживання призвела до виникнення ситуацій, коли доходи мігрантів підпадали під дію різних режимів оподаткування, що ускладнило виконання обов'язків як перед українськими, так і перед польськими податковими органами.

У відносинах між Україною та Польщею діє Договір про уникнення подвійного оподаткування – Конвенція між Урядом України і Урядом

Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень від 12 січня 1993 року. Також Республіка Польща запровадила спеціальне положення для громадян України з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2022 року стосовно того, що вони могли обирати місце оподаткування своїх доходів за бажанням – або ж Україна, або ж Польща.

Наразі маємо кілька трактувань від польських та українських податкових органів з приводу трактування оподаткування отриманих доходів українців на території двох країн.

Державна податкова служба України у своїй індивідуальній податковій консультації № 264/ПК/99-00-24-03-03 ПК від 20.01.2025 р.[1] на запитання українця, що він переїхав до Польщі та планує тривало там проживати, отримуючи дохід від підприємницької діяльності, зареєстрованої в Польщі, але має також нерухомість на території України та зареєстрований як підприємець ще й в Україні. Його цікавить, чи вважається він податковим резидентом України, чи повинен декларувати й оподатковувати іноземний дохід в Україні, а також чи можуть податки, сплачені в Польщі, бути зараховані при визначенні його податкових зобов'язань в Україні. ДПС України відповідає наступне. Оскільки він є зареєстрований в Україні як фізична особа – підприємець, то така реєстрація є достатньою підставою для визнання його згідно з нормами Кодексу резидентом України з відповідним оподаткуванням на території України. А також доходи, що отримані за межами України, платник податків має задекларувати, але сплатити податок на доходи фізичних осіб із суми різниці між польським та українським податком ,а також обов'язково військовий збір.

У свою чергу, директором Національної податкової інформації Польщі було видано лист № 0114-KDIP3-2.4011.68.2025.2.JM від 21.03.2025 року [2] на відповідь пана, що у зв'язку з військовою агресією Росії проти України був змушений залишити територію України. Він прибув до Польщі 11.03.2022 року, після чого отримав тимчасовий захист. З 28.06.2022 року дотепер працює в польській компанії, в майбутньому також хотів би працювати дистанційно в

українській фірмі (українська фірма не має представництва у Польщі). Пан має також житло в Україні. Робота, яку він планує виконувати дистанційно через Інтернет, не вимагає його присутності на території України, електронні документи, що створюватимуться в результаті дистанційної роботи працівника, зберігатимуться на сервері роботодавця. Висновок податкового органу – пан перебуває у Польщі більше 183 днів на рік, тому всі отримані ним доходи, в тому числі з джерела походження з України, мають бути оподатковані на території Польщі.

У листі ДПС України від 07.10.2025 р. № 5351/ПК/99-00-24-03-03 ПК [3]: «Відтак, під час оцінки статусу податкової резиденції враховуються, зокрема (але не виключно), такі фактори, як: постійне житло, кількість днів перебування в певній країні протягом року, «центр життєвих інтересів» та громадянство. Таким чином, за умови, якщо фізична особа має у власності нерухоме майно, відкриті банківські рахунки, реєстрацію місця проживання, тощо, то така особа може бути визнана податковим резидентом України».

Таким чином, якщо працівник отримує оплату праці від українського роботодавця, Україна має законні підстави оподатковувати цей дохід. Для цього достатньо факту, що виплата здійснюється резидентом України — додаткові критерії, згадані у конвенціях, у такому випадку значення не мають.

Ще одна індивідуальна податкова консультація Державної податкової служби України від 11.01.2024 р. № 186/ПК/99-00-24-03-03ПК [4], у якій розглянула питання щодо оподаткування заробітної плати, якщо працівник-резидент України уклав трудову угоду з українською фірмою, отримує зарплату на картку, але мешкає у іншій країні більше 180 днів і працює дистанційно. Відповідно до п. 103.4 Податкового кодексу України підставою звільнити (зменшити) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України є подання нерезидентом з урахуванням особливостей, передбачених пп. 103.5 і 103.6, особі (податковому агенту), яка виплачує йому доходи, довідки (або її нотаріально засвідченої копії), яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою укладено міжнародний договір України, а також інших

документів, якщо це передбачено міжнародним договором України. При цьому довідку видає компетентний (уповноважений) орган відповідної країни, визначений міжнародним договором України, за формою, затвердженою згідно із законодавством відповідної країни, і вона має бути належним чином легалізована, перекладена відповідно до законодавства України (п. 103.5 ПКУ). Якщо нерезидент не подав довідки відповідно до п. 103.4 ПКУ, доходи нерезидента із джерелом їх походження з України підлягають оподаткуванню відповідно до законодавства України з питань оподаткування (п. 103.10 ПКУ). Тобто, таким чином впливає, що працівник має заплатити податки зі свого доходу у країні перебування, а для українського працедавця надати довідку про податкову резиденцію у іншій країні з метою неутримання податків.

Отож, в Україні відстоюється позиція, що такі особи мають залишатися податковими резидентами України і зобов'язані декларувати свої іноземні доходи, тоді як польська система бажає утримувати податки з різних джерел українців, що живуть на її території більше 183 днів на своїй території. Неврегульованість цих підходів створює ризики подвійного оподаткування та правової невизначеності, що підкреслює необхідність узгодження правил між державами та забезпечення єдиної позиції податкових органів для захисту прав переміщених осіб. Для вирішення цього питання доцільно провести збори представників податкових органів обох країн та міжнародні конференції, на яких обговорюватимуть механізми врегулювання оподаткування, уніфікації підходів і спрощення процедур для громадян, що опинилися у транскордонному податковому полі.

Література

1. Індивідуальна податкова консультація від 20.01.2025 р. № 264/ ІПК/99-00-24-03-03 ІПК. ІПК : інформаційний ресурс газети «Все про бухгалтерський облік». URL: <https://ipk.vobu.ua/view/37722-264-IPK-99-00-24-03-03-IPK>
2. Orzeczenia i pisma urzędowe. PIT – dochodów z pracy na terytorium Polski URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/pisma-urzedowe/0114-kdip3-2->

4011-68-2025-2-jm-pit-dochodow-z-pracy-na-185287379.

3. ЛІГА:ЗАКОН. Постанова Кабінету Міністрів України № 2696. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PK2696>.

4. iБухгалтер. Матеріал №1660/30906 URL: <https://ibuhgalter.net/material/1660/30906>.

Квасницька Р. С.,

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький національний університет*

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ, ІНСТИТУЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Нині Україна впевнено рухається обраним шляхом європейської інтеграції, що спонукає наше суспільство дотримуватися стандартів загальноєвропейської політики боротьби з фінансовими злочинами та відмиванням грошей. Підтримка політики боротьби з фінансовими злочинами покращує інвестиційний імідж України та зміцнює її позиції у світових рейтингах, пов'язаних з економічною свободою, верховенством права, захистом прав власності, боротьбою з корупцією тощо.

В Україні для визначення фактичних ризиків та загроз у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні, а також для визначення напрямків державної політики щодо мінімізації цих ризиків та загроз і розвитку системи фінансового моніторингу, прийнято закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». При цьому, зобов'язання щодо оцінки ризику ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) з їх клієнтами покладено банки. А відповідальність щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів на рівні держави покладено на НБУ. В Україні законодавчо визначено декілька видів фінансового моніторингу: первинний і державний. Саме первинний моніторинг, передбачає різноманітні заходи, які вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) грошей (доходів), отриманих злочинним шляхом [1]. По суті, первинний фінансовий моніторинг відображає обов'язкові та внутрішні заходи фінансового моніторингу, пов'язані з процедурами збору, реєстрації, обробки та аналізу інформації про операції суб'єктів господарювання, що стосуються грошових коштів та інших активів, з метою забезпечення законності та правильності використання фінансових ресурсів. При цьому, найбільший обсяг здійснення фінансових операцій припадає на банківський сектор – саме на банківські установи, тому вони є найбільшими активними суб'єктами первинного фінансового моніторингу, які надсилають переважну частину повідомлень Держфінмоніторингу України про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу [2].

Оскільки, система фінансового моніторингу покликана дати комплексну оцінку дотримання чинного законодавства щодо запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в країні, то в банківській сфері виокремлюються такі рівні проведення фінансового моніторингу:

- моніторинг фінансової стабільності банківського сектора;
- фінансовий моніторинг НБУ банків України, внутрішній фінансовий моніторинг в банківських установах України.

Ефективність системи фінансового моніторингу України може бути

підвищена на основі реалізації заходів, що передбачають:

- чітке визначення переліку дій, які є обов'язковими при проведенні фінансового моніторингу саме суб'єктами первинного рівня його здійснення;
- включення до переліку фінансових злочинів предикативних до легалізації злочинів (комп'ютерного шахрайства, підробку платіжних документів (платіжних карток), ухиляння від сплати податків тощо);
- посилення міжвідомчої координації органів, які здійснюють нагляд у сфері протидії легалізації злочинних доходів;
- посилення адміністративної відповідальності працівників уповноважених органів державного фінансового моніторингу та суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо їх роботи з секретною інформацією;
- посилення відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу за порушення норм чинного законодавства з протидії легалізації злочинних доходів.

Варто відмітити, що ефективність проведення фінансового моніторингу має визначається не кількістю виявлених порушень, а кількістю упереджених фінансових зловживань. Адже виявити, попередити та зупинити певну граничну фінансову операцію можна через здійснення контрольних та перевірочних заходів, які відбуваються до або під час здійснення самої фінансової операції. Проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, носить як фінансовий, так і соціальний характер. Це пояснюється тим, що доходи можуть приховуватися не тільки з метою уникнення оподаткування, а й з метою приховування того від яких операцій отримано доходи.

Література

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України № 361-IX від

06.12.2019. Станом на 09.01.2025 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T190361>.

1. Квасницька Р. С. Сучасні реалії діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу в Україні. *Фінансово-економічне та обліково-аналітичне забезпечення в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання в контексті інноваційного розвитку* : зб. пр. V всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Хмельницький, 24 квітня 2024 р.) / за заг. ред. О. М. Гриценко. Хмельницький : 2024. С.62-64.

Руденко В. В.,

д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів,

банківської справи та страхування,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Західноукраїнського національного університету

ІНСТРУМЕНТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Митний контроль країни походження товарів є ключовим елементом системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, спрямованим на забезпечення прозорості торговельних потоків, дотримання норм міжнародної торгівлі та захисту національних економічних інтересів. У контексті поглиблення євроінтеграційних процесів ефективність визначення походження товарів набуває особливої важливості, оскільки від цього залежить правильність застосування митних режимів, тарифних преференцій, заходів торговельного захисту та виконання Україною міжнародних зобов'язань.

Інструменти митного контролю країни походження товарів становлять сукупність нормативних, організаційних та процедурних засобів, спрямованих

на встановлення достовірної інформації про географічне походження продукції, що переміщується через митний кордон. Їх зміст полягає у забезпеченні правильності класифікації товарів відповідно до критеріїв походження, перевірці документального підтвердження, здійсненні аналітичної оцінки ризиків та застосуванні заходів щодо запобігання неправомірному декларуванню [1].

На наш погляд, призначення цих інструментів полягає в забезпеченні коректного застосування тарифних і нетарифних заходів регулювання, включно з преференційними режимами, антидемпінговими та спеціальними митами. Вони спрямовані на захист економічних інтересів держави, створення рівних конкурентних умов для національних виробників, запобігання схемам обходу тарифів та недобросовісним торговельним практикам. Ефективні інструменти контролю країни походження товарів також слугують важливим елементом виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема в межах Угоди про асоціацію з ЄС, сприяючи підвищенню довіри до національної системи митного адміністрування та посиленню її інтеграції у світовий торговельний простір.

Ми вважаємо, що серед інструментів митного контролю країни походження товарів в умовах євроінтеграційних процесів виокремлюються:

1. Документальна перевірка є базовим інструментом, що передбачає аналіз поданих декларантом документів, які підтверджують походження товару. До таких документів належать сертифікати походження, декларації виробника, контракти, рахунки-фактури, пакувальні листи, транспортні накладні та інші документи, що відображають логістичний маршрут і виробничі етапи створення товару. Основне призначення цього інструмента полягає у встановленні формальної відповідності заявлених відомостей вимогам митного законодавства та міжнародних угод.

2. Товарознавча та експертна ідентифікація, яка проводиться у випадках, коли документи містять ознаки неповноти, суперечливості або викликають сумніви щодо достовірності, митні органи застосовують товарознавчий аналіз та експертні дослідження. Цей інструмент охоплює визначення фізичних,

хімічних, технологічних характеристик продукції, що можуть свідчити про країну її походження. Експертні дослідження дозволяють встановити специфіку виробничих процесів, матеріалів чи сировини, які є типовими для певних країн або регіонів. Такий підхід забезпечує більш глибоке підтвердження даних про походження у випадку складних або високоризикових товарних партій.

3. Застосування правил преференційного та не преференційного походження, що здійснюється відповідно до чітко структурованих вимог, які регулюють критерії достатньої переробки, прямого транспортування та акумулювання походження. Преференційні правила походження застосовуються у межах угод про вільну торгівлю та передбачають надання знижених ставок мита або повного звільнення від нього. Непреференційні правила використовуються у межах загальних режимів торгівлі та мають на меті забезпечення коректного застосування митних ставок, заходів торговельного захисту (антидемпінгових, компенсаційних, спеціальних мит), квотування чи ліцензування. Чітке дотримання цих правил забезпечує справедливість та прозорість торгівлі [2, с. 26].

4. Перевірка виробничих процесів (верифікація походження), що передбачає проведення митними органами запитів до компетентних органів іноземних держав або здійснення виїзних перевірок виробництва з метою підтвердження достовірності сертифікатів та декларацій походження. Такий інструмент використовується при підозрах у фальсифікації документів або при систематичному порушенні правил походження певними контрагентами. Верифікаційні заходи сприяють уникненню зловживань, зокрема штучного «перепакування» товарів для отримання преференцій.

5. Міжнародний інформаційний обмін, який здійснюється через систему митних інформаційних мереж, інституцій ЄС, СОТ, Всесвітньої митної організації, сприяє підвищенню ефективності контролю походження товарів. Отримання оперативної інформації щодо фальсифікованих сертифікатів, недобросовісних експортерів, виробничих схем або змін у законодавстві торговельних партнерів мінімізує ризик порушень та дозволяє забезпечити

відповідність національної практики міжнародним стандартам.

Таким чином, інструменти митного контролю країни походження товарів є багатокomпонентною системою, спрямованою на забезпечення законності, прозорості та ефективності міжнародної торгівлі. Їхній зміст і призначення відображають комплексний характер завдань митних органів, що поєднують економічні, регуляторні, фіскальні та безпекові аспекти управління зовнішньоторговельними потоками.

Література

1. Бондаренко Є. П. Прагматизм здійснення митного контролю визначення країни походження товарів. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/59.pdf (дата звернення: 05.12.2025).

2. Коваль Н. О. Правила визначення непреференційного походження товару відповідно до митного кодексу Європейського союзу. *LEX PORTUS*. 2019. №1 (15). С. 24-35.

Худоян Г. К., здобувач

Науковий керівник: Сейсебаєва Н. Г.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,

Запорізький національний університет

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВИБІР БАЗИ ВАРТІСНОГО ВИМІРЮВАННЯ

Процес вартісного вимірювання (оцінки) є центральною категорією бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Він визначає грошовий вираз активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат підприємства, суттєво впливаючи на показники його фінансового стану та результатів діяльності. Традиційно, історична (первісна) вартість була домінуючою

базою вимірювання, пропонуючи надійність та об'єктивність. Проте, волатильність, глобалізація та прискорення економічних процесів у сучасному світі висувають нові вимоги до релевантності фінансової інформації.

Метою даного дослідження є аналіз впливу сучасних ключових економічних факторів на процес вибору та застосування різних баз вартісного вимірювання в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Вартісне вимірювання – це процес визначення грошових сум, за якими елементи фінансової звітності визнаються та відображаються в балансі та звіті про фінансові результати.

Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), існують такі основні бази вимірювання:

- історична (первісна) вартість (Historical Cost): сума сплачених коштів або справедлива вартість іншої наданої компенсації для придбання активу/виникнення зобов'язання на момент його придбання/виникнення, перевагами такої бази вимірювання є об'єктивність, надійність;

- справедлива вартість (Fair Value): ціна, яка була б отримана від продажу активу або сплачена для передачі зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінки, перевагами цієї бази виступають релевантність, відображення поточної ринкової вартості;

- поточна вартість заміщення (Current Cost): сума коштів, яка була б сплачена за еквівалентний актив на поточний момент;

- вартість виконання (Settlement Value) / Теперішня вартість (Present Value): дисконтована вартість майбутніх чистих грошових потоків.

Сучасне економічне середовище характеризується низкою факторів, які суттєво ускладнюють застосування виключно історичної вартості та вимагають більш широкого використання альтернативних баз вимірювання (табл. 1).

Таблиця 1

**Сучасні ключові фактори,
що впливають на вибір бази вимірювання в обліку**

Фактор	Вплив (Impact)	Наслідок для вибору бази
1	2	3
1. Інфляція та гіперінфляція		
Тривала або стрімка втрата купівельної спроможності грошової одиниці.	В умовах високої інфляції або гіперінфляції, історична вартість активів, придбаних кілька років тому, стає абсолютно нерелевантною. Вона штучно занижує вартість активів, завищує прибуток (за рахунок амортизації від неадекватної бази) та спотворює фінансові коефіцієнти.	Виникає потреба у застосуванні або переоцінки активів до справедливої вартості, або використання спеціальних методів обліку в умовах гіперінфляції (наприклад, перерахунок історичної вартості за індексом, як це передбачено МСБО 29).
2. Волатильність ринків та цін		
Швидкі та непередбачувані коливання цін на сировину, готову продукцію, валютні курси, фінансові інструменти.	Якщо ринкова вартість певних активів (наприклад, інвестиційної нерухомості, фінансових активів, що торгуються) суттєво змінюється протягом звітного періоду, історична вартість перестає відображати економічну реальність підприємства. Користувачам потрібна актуальна інформація для прийняття інвестиційних рішень.	Це є головною причиною для широкого застосування справедливої вартості для високоліквідних активів та фінансових інструментів. Прикладом є МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який зобов'язує оцінювати певні фінансові активи за справедливою вартістю через прибутки або збитки.
3. Зростання ролі нематеріальних активів (НМА)		
Економіка знань, інновації та цифровізація призвели до значного збільшення частки НМА (торгові марки, гудвіл, патенти, програмне забезпечення) у загальній структурі активів.	Багато внутрішньо створених НМА (наприклад, сильний бренд) часто не відображаються на балансі за історичною вартістю або відображаються мінімально, оскільки витрати на їх створення негайно списуються на витрати. Це призводить до заниження реальної економічної вартості компанії.	Для активів, придбаних у результаті злиття та поглинання (М&А), використовується справедлива вартість для їх визнання. Існує постійна дискусія щодо розширення застосування справедливої вартості для відображення реальної вартості бренду та інших внутрішньо створених НМА, хоча це ускладнюється складністю та суб'єктивністю їх оцінки.
4. Глобалізація та конвергенція стандартів		
Міжнародна інтеграція ринків капіталу та широке застосування МСФЗ/US GAAP у світі.	Інвесторам потрібна зіставна фінансова інформація від компаній з різних країн. МСФЗ, особливо у редакціях останніх десятиліть, віддає перевагу принципу релевантності над принципом надійності, що призвело до значного розширення сфери застосування справедливої вартості.	Підприємства, що виходять на міжнародні ринки або залучають іноземних інвесторів, змушені переходити до обліку, що базується на справедливій вартості, для забезпечення прозорості та відповідності міжнародним вимогам.

Хоча справедлива вартість забезпечує більшу релевантність, її застосування породжує низку методологічних та практичних викликів.

Оцінка справедливої вартості не завжди є простою. МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» встановлює ієрархію справедливої вартості для підвищення послідовності та зіставності:

- Рівень 1: котирування активних ринків для ідентичних активів (найвища надійність);
- Рівень 2: вхідні дані, відмінні від котирувань Рівня 1, але які спостерігаються для активу або зобов'язання (наприклад, ціни на подібні активи);
- Рівень 3: неспостережувані вхідні дані (суб'єктивні припущення, дисконтовані грошові потоки) (найнижча надійність).

Чим більше оцінка залежить від неспостережуваних вхідних даних (Рівень 3), тим вищою є її суб'єктивність і ризик маніпуляцій, що підриває принцип надійності.

Використання справедливої вартості призводить до відображення нереалізованих прибутків і збитків у складі прибутку або іншого сукупного доходу. Це може спричинити значну волатильність фінансових результатів, ускладнюючи прогнозування та аналіз ефективності діяльності, оскільки прибуток може зростати не через операційну діяльність, а через зміну ринкових цін.

Регулярна оцінка активів та зобов'язань за справедливою вартістю вимагає залучення кваліфікованих оцінювачів та значних ресурсів. Для малого та середнього бізнесу (МСБ) це може бути надмірним адміністративним та фінансовим навантаженням.

Сучасні економічні фактори, такі як глобалізація, волатильність ринків та висока інфляція, безповоротно змінили підхід до вартісного вимірювання.

1. Історична вартість залишається основою для багатьох операцій, забезпечуючи надійність і верифікованість, але її релевантність значно

знижується в умовах динамічної економіки.

2. Справедлива вартість стала домінуючою базою для фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості та переоцінки основних засобів, оскільки вона забезпечує релевантність фінансової інформації для інвесторів.

3. Вибір бази є прямим наслідком компромісу між надійністю та релевантністю, на який впливають: вид активу (ліквідні активи – справедлива вартість, менш ліквідні – історична вартість), галузева специфіка та цілі звітності.

Література

1. Deegan C. *Financial Accounting Theory*. 4th ed. New York : McGraw-Hill Education. 2020. URL : https://books.google.com/books/about/Financial_Accounting_Theory.html?id=BYfjBgAA5AJ

2. Kieso D. E., Weygandt J. J., Warfield T. D. *Intermediate Accounting*. 18th ed. Hoboken : Wiley, 2022. URL : <https://qa.store.wiley.com/en-us/Intermediate%2BAccounting%2C%2B18th%2BEdition-p-00318122>

3. Lev B. *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*. Washington D.C. : Brookings Institution Press, 2001. URL : <https://www.brookings.edu/books/intangibles/>

4. Скоморохова В. Є. *Бухгалтерський облік: Бази вимірювання та їх вплив на прийняття рішень*. Київ : Центр учбової літератури, 2019, 248 с.

5. Barth M. E., Clinch G. Fair value accounting: Effects on firm risk and cost of equity capital. *The Accounting Review*. 2009. Vol. 84, № 6. P. 1957-1983.

6. Laux V., Leuz C. The crisis of fair-value accounting: Making sense of the debate. *Accounting, Organizations and Society*. 2009. Vol. 34, № 7. P. 826-834.

Ярмоленко Ю. Ю.,

к.е.н.,

Синчак В. П.,

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,

банківської справи, страхування та фондового ринку,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У МЕХАНІЗМІ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ

Використання кореляційного аналізу як різновиду регресійних розрахунків є досить поширеним у статистичних дослідженнях різних економетричних моделей. Аналізується вплив основних макроекономічних показників (інфляція, безробіття, індекс споживчих цін, обсяги капіталовкладень тощо) на обсяги ВВП, прогнозуються основні макроекономічні показники на наступні періоди (реальний і номінальний ВВП, рівні зайнятості та безробіття, індекси цін) тощо [1, с. 184-186]. Не залишаються осторонь і питання впливу економічних чинників (ВВП, дефіцит державного бюджету, експортні поставки) на зростання державного та зовнішнього боргу [2; 3]. При цьому відсутні наукові розвідки впливу факторних ознак на зростання одного із різновидів бюджетного боргу, зокрема бюджетної заборгованості з неповернутого ПДВ суб'єктам господарювання – платникам податку на додану вартість.

У продовження до наведеного вище, лише наголосимо, що у 2025 році проблема неповернення бюджетного відшкодування ПДВ набула ще більшої гостроти. Це призвело навіть до численних скарг та звернень представників великого та середнього бізнесу до урядових структур [4; 5], хоча протягом 2023–2024 років таку тенденцію вдалося зменшити. Натомість станом на 1 листопада 2025 року бюджетна заборгованість із ПДВ порівняно з початком

року зросла на 10,14 млрд грн і становить 33,18 млрд грн. Проте навіть у складних умовах воєнного стану зобов'язання держави щодо своєчасного повернення ПДВ залишаються незмінними. Для їх виконання, як наголошують деякі експерти, держава має відповідні фінансові ресурси [6].

З огляду на те, що питання взаємовідносин між урядовими інституціями та суб'єктами господарювання, а також підтримки бізнесу через механізм бюджетного відшкодування ПДВ потребує більш поглибленого та обґрунтованого дослідження, їх детальний аналіз у цьому контексті не проводиться. У межах даного дослідження основну увагу зосереджено на оцінюванні впливу низки залежних факторів на формування та динаміку бюджетної заборгованості з ПДВ. Для цього застосовано кореляційний аналіз, що дає змогу виявити щільність та напрями взаємозв'язків між відповідними чинниками та показником бюджетної заборгованості з ПДВ.

Останнє базується на тому, що «множинний кореляційний аналіз дозволяє визначити тісноту зв'язку між багатьма чинниками (пояснюючими змінними) і результативною ознакою (залежною змінною)» [7, с. 41]. У нашому випадку результативною ознакою буде бюджетна заборгованість із ПДВ за 2025 рік, а чинниками – сума коштів у заблокованих податкових накладних і сума коштів у поданих заявках суб'єктів господарювання на повернення із бюджету сплаченого податку. За допомогою множинного кореляційного коефіцієнта визначимо чи існує між трьома показниками тісний стохастичний зв'язок. Для чого згрупуємо узагальнені дані у табл. 1 та використаємо формули для одночинникових ознак в умовах множинної кореляції:

- 1) коефіцієнт кореляції між чинником X і результативною ознакою Y:

$$R_{YX} = \frac{n \sum yx - \sum y \sum x}{\sqrt{[n \sum x^2 - (\sum x)^2][n \sum y^2 - (\sum y)^2]}} \quad (1);$$

- 2) коефіцієнт кореляції між чинником Z і результативною ознакою Y:

$$R_{YZ} = \frac{n \sum yz - \sum y \sum z}{\sqrt{[n \sum z^2 - (\sum z)^2][n \sum y^2 - (\sum y)^2]}} \quad (2);$$

3) коефіцієнт кореляції між чинниками Z і X:

Таблиця 1

Дані для розрахунку множинного коефіцієнта кореляції бюджетної заборгованості з ПДВ у 2025 році

№ з/п	Період *	Чинники		Результативна ознака
		Сума коштів у заблокованих ПН (млн грн), X	Сума поданих заявок на повернення (млн грн), Z	Невідшкодований ПДВ в Україні станом на останнє число звітнього періоду (млн грн), Y
1	01.2025	5056,2	16190,37	23303,2
2	02.2025	5259,1	14575,43	24615,0
3	03.2025	2481,4	15652,15	26458,0
4	04.2025	2810,0	17096,14	30360,7
5	05.2025	3002,8	16184,99	30324,8
6	06.2025	2871,7	15763,19	31091,1
7	07.2025	2723,8	13989,85	28871,9
8	08.2025	3188,6	15988,45	29147,1
9	09.2025	3465,3	17345,73	30562,6
10	10.2025	2955,1	19116,41	33185,8
	Разом	33814,0	161902,7	287920,0

* Примітка. Складено автором за даними джерел [8, 9].

$$R_{ZX} = \frac{n \sum xz - \sum x \sum z}{\sqrt{[n \sum z^2 - (\sum z)^2][n \sum x^2 - (\sum x)^2]}} \quad (3).$$

Проведені розрахунки підтвердили наявність тісного стохастичного зв'язку між чинником X (сумою заблокованих накладних) і результативною ознакою Y (невідшкодований борг з ПДВ), оскільки коефіцієнт кореляції знаходиться в інтервалі 0,7-0,9, а саме $R_{YX} = -0,718$. Натомість залежність між чинником Z (зростанням заявок на відшкодування) та бюджетним боргом з

податку у встановлено на рівні середнього критерія зв'язку ($R_{XY} = 0,577$), а залежність між чинниками X та Z взагалі виявилась слабкою ($R_{ZX} = -0,198$), що свідчить про незначний (елімінований) рівень між цими двома факторними ознаками (блокуванням накладних та поданими заявками на відшкодування). Хоча коефіцієнти одночинникової кореляції супроводжуються знаками «+» та «-», проте розрахунок множинної кореляції чим ближче до одиниці, тим правильніше рівняння регресії та точність отриманих результатів.

Отже, за допомогою формули статистичного інструментарію [7, с. 40-45], встановлено, що коефіцієнти множинної кореляції (R_{yxz}) та детермінації $D_{yxz} = R_{yxz}^2$ становитиме відповідно 0,844 та 0,713. Це підтверджує правильний підбір показників для економетричних розрахунків за наявності високого тісного зв'язку між ними. Результати розрахунків також означають, що ступінь загального впливу чинників (сума коштів у заблокованих податкових накладних і сума коштів у поданих заявках суб'єктів господарювання на повернення із бюджету сплаченого ПДВ) становить 71,3%. При цьому на частку всіх інших чинників, які сприяли зростанню невідшкодованого ПДВ в Україні, припадає лише 28,7 відсотків.

Література

1. Волонтир Е.О., Василець М.В. Економетричні моделі України. Квартальна модель прогнозного розрахунку ВВП. *Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., 14-15 квітня 2016 року. Вінниця, ВНАУ, 2016. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/10616.pdf> (дата звернення: 07.12.2025).
2. Галайко Н. В. Оцінка впливу окремих показників на зовнішній борг України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. С. 73-80. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2272>
3. Романовська Ю. А., Смоляр Л. В. Аналіз державного боргу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. С. 106-115. URL : <https://>

economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3977

4. Чепіга Н. ДПС фіксує позитивну динаміку щодо відшкодування ПДВ 2024. URL : <https://buhplatforma.com.ua/news/91628-dps-fiksuie-pozytyvnu-dynamiku-shchodo-vidshkoduvannia-pdv> (дата звернення: 07.12.2025).

5. Що з бюджетним відшкодуванням ПДВ у 2025 році: інформація від Гетманцева. 2025. URL : <https://news.dtki.ua/taxation/pdv/96929-shho-z-biudzetnim-vidskoduvanniam-pdv-u-2025-roci-informaciia-vid-getmanceva> (дата звернення: 07.12.2025).

6. Григоренко Ю. Проблема несвоєчасного повернення ПДВ не вирішується. З квітня сума заборгованості з повернення податку становить близько 29-31 млрд грн. URL: <https://gmk.center/ua/posts/problema-nesvoiechasnogo-povernennya-pdv-ne-virishuietsya/> (дата звернення: 07.12.2025).

7. Кулинич О. І. Економетрія : навч. посіб. Хмельницький : Поділля, 2003. 215 с.

8. Показники за результатами проведення автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних /розрахунків коригування критеріям оцінки ступеня ризиків. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/677594.html> (дата звернення: 07.12.2025).

9. Інформація про обсяги відшкодування податку на додану вартість з державного бюджету. URL: <https://www.tax.gov.ua/diyalnist-/vidshkoduvannya-pdchv/informatsiya-pro-obsyagi-vidshkoduvannya/> (дата звернення: 07.12.2025).

**СЕКЦІЯ 6. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ**

Tsomko-Kruk I. V.,

Teacher,

Bohorodchany Professional Construction Lyceum

**GLOBAL FINANCIALIZATION OF THE ECONOMY:
NEW RISKS FOR NATIONAL MONETARY POLICIES
AND FINANCIAL STABILITY**

The contemporary world economy is undergoing a period of profound structural changes. One of the most defining processes of recent decades is global financialization - the increasing influence of financial markets, institutions, and financially-oriented motivation on economic behavior and policy.

This process extends beyond merely increasing the size of the financial sector; it permeates all spheres of economic life, transforming corporate governance, state policy, and even the everyday behavior of households [1].

The relevance of the topic is determined by the fact that, despite the promises of financial innovations to enhance the efficiency of capital allocation and risk reduction, financialization became a key factor that contributed to the outbreak of the global financial crisis of 2008 [2]. These events vividly demonstrated that the dominance of financial capital creates systemic risks which call into question the effectiveness of traditional instruments of national monetary policy and threaten the financial stability of states, especially those that are developing and more vulnerable to external shocks [3].

It should be noted that financialization is a multifaceted term that describes a shift in the paradigm of how the economy functions. According to Greta Krippner, it is «a pattern of accumulation in which profits accrue primarily through financial

channels rather than through trade and commodity production». This is a fundamental structural transformation, characterized by three main aspects: The growth in the size and profitability of the financial sector: The share of the financial sector in the GDP of many developed countries has grown significantly since the 1980s. The dominance of financial motives: Even non-financial corporations increasingly make decisions based on the interests of shareholders rather than long-term investments. The proliferation of financial instruments: Financial products and market mechanisms are penetrating areas traditionally removed from the market.

The key driving forces behind financialization were the liberalization and deregulation of financial markets, which began in the 1980s. The removal of restrictions on capital movement and the elimination of barriers between different types of financial institutions (for example, the repeal of the Glass-Steagall Act in the US) created a global, highly integrated financial market [2].

Technological progress, in particular the development of information technology and high-frequency trading (HFT), has significantly accelerated financial operations, strengthening interconnections between markets in real-time mode. This has led to a situation where the volumes of financial asset trading exceed the volumes of global trade in goods and services by dozens of times. The globalization of finance means that events in one market are instantly reflected in others, intensifying «contagion effects».

The dominance of the financial sector significantly complicates the work of central banks. The traditional transmission mechanism of monetary policy, where a change in the central bank's key rate affects inflation through the credit channel and the exchange rate channel, becomes less predictable [5].

Global financialization is accompanied by an increase in the volume of so-called «hot money» – speculative portfolio capital that quickly moves between countries in search of higher returns.

This creates significant risks for small, open economies and developing countries: Sudden Capital Inflows: Can lead to a rapid strengthening of the national currency (which harms exporters), rising asset prices (bubble formation), and an

overheating economy; Sudden Capital Outflows (Sudden Stops): During periods of global uncertainty, investors simultaneously withdraw funds, causing sharp devaluation of the national currency, depletion of foreign exchange reserves, and the need for sharp interest rate hikes, which slows down the domestic economy [3].

This forces central banks to accumulate huge volumes of reserves and use capital flow management measures (Capital Flow Management Measures), moving away from the ideals of complete financial liberalization.

Global financialization is a dominant determinant of world economic development that significantly transforms the economic environment. It carries both potential benefits and significant systemic risks. The dominance of financial motives complicates the work of national monetary authorities, makes economies more vulnerable to external shocks, and increases the likelihood of systemic crises.

Therefore, an effective response to these challenges lies not in dismantling the financial sector, but in its balanced regulation. The complex restructuring of the regulatory architecture, shifting the focus to macroprudential instruments, and strengthening international coordination are key conditions for ensuring stable and balanced economic development in the era of global finance

Reference

1. Epstein G. A. (Ed.). *Financialization and the World Economy*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2005. 440 c. URL : https://books.google.com/books/about/Financialization_and_the_World_Economy.html?id=fZnQf2IBO4YC
2. Krippner G. R. *Capitalizing on Crisis: The Political Origins of the Rise of Finance*. MA : Harvard University Press, 2011. 222 c. URL : <https://archive.org/details/capitalizingoncr0000krip>
3. Міжнародний валютний фонд (МВФ). *Global Financial Stability Report (GFSR)*. Актуальні щорічні та піврічні видання. URL : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/GFSR/>
4. Банк міжнародних розрахунків (BIS). *BIS Quarterly Review* та *BIS Working Papers*. (Регулярні аналітичні звіти). URL : <https://www.bis.org/publ/>

5. Tymoigne É., & Wray L. R. The financial instability hypothesis: A review of the literature. *Levy Economics Institute Working Paper* No. 778. Annandale-on-Hudson, NY : Levy Economics Institute. 2013. URL : <https://www.levyinstitute.org/publications/the-financial-instability-hypothesis>

Барабаш Л. В.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Уманський національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗМІНИ ПОКОЛІНЬ

Розвиток економіки на різних рівнях її функціонування напряду залежить від населення та його фінансової поведінки. Адже кожне покоління переживає низку трансформацій, що здійснюють вагомий вплив на поведінку людей, зокрема і фінансову. Оскільки покоління є соціальною конструкцією, то, відповідно, люди, народжені в певний період, переживають подібні історичні події й соціальні обставини, що формує спільні ціннісні орієнтації. Про це зазначається у теорії поколінь Хоува-Штрауса, що надає рамку «типових» рис для кожного покоління, не детермінуючи поведінку кожної людини окремо. При цьому генераційні дослідження у фінансах часто спираються на опитування, за результатами яких виявляють кореляційні зв'язки між певними історичними подіями та поведінкою людей, однак вони не завжди можуть чітко визначити економічно обґрунтовані причинно-наслідкові механізми.

Теорія поколінь допомагає визначити досвід, що формує цінності, переконання та ставлення населення до власного фінансового благополуччя, тобто до демонстрації певної фінансової поведінки [1]. Історичні події, такі як війни, економічні потрясіння, значні соціальні та політичні явища є спільним

досвідом поколінь, особливо якщо вони відбуваються в роки становлення особистості. При цьому цінності, перспективи та ставлення до фінансів, до грошей у кожному поколінні зберігаються з часом і тому вважаються результатом соціального досвіду, а не природним процесом старіння чи розвитку [2]. А відмінності між поколіннями включають важливість зовнішніх і внутрішніх цілей; невпевненість і матеріалізм, що відображають важливість матеріального багатства; стабільність роботи та безробіття, спричинених зміною економічних циклів. І всі ці фактори безпосередньо впливають на аспекти фінансової поведінки.

Наразі дослідники США виокремлюють 7 поколінь, 6 з яких демонструють різнопланову фінансову поведінку, зумовлену розбіжними історичними й особистісними факторами.

Так, «Покоління GI» / «Велика генерація» («Greatest Generation») – це люди, народжені у період з 1900 по 1924 роки. Вони пережили Велику депресію та Другу світову війну, що формувало велику обережність щодо ризику. Внаслідок такого історичного досвіду представники даного покоління демонстрували схильність до заощадження й інституційну довіру. А низький рівень доступу до сучасних фінансових інструментів у молодості сформував «традиційну» фінансову поведінку.

Наступне покоління – люди, народжені у 1928-1945 роках – Silent Generation, традиціоналісти. В історії США їх описують як «небагатослівних», конформістів, які цінували стабільність. Їм властиві фінансова акуратність і ощадливість, що походять з досвіду депресії і післявоєнного дефіциту, лояльність до брендів та інституцій, схильність до консервативних форм накопичення.

Народжені у 1946-1964 роках – бебі-бумери – мали більший досвід зростання економіки після Другої світової війни та стабільної праці, що давало їм можливість здійснювати накопичення. Відтак вони володіють фінансовими цінними паперами частіше, аніж молодші покоління, демонструють вищий рівень фінансового благополуччя, мають змішану толерантність до ризику

(обережні, але не відмовляються від інвестування), накопичують для майбутнього переважно за допомогою традиційних інструментів.

Покоління X (1965-1990 роки) – більш прагматичні та незалежні, менш схильні до володіння цінними паперами, їхні фінансові знання та навички ростуть з віком. Характерна особливість – вони живуть у «сендвіч-поколінні»: утримують дітей і доглядають за батьками, що впливає на їхню загальну фінансову поведінку (накопичення, страхування, пенсійне планування).

Generation Y – покоління Міленніалів (1981-1996 рр.) – мають нижчий рівень фінансового благополуччя, аніж бейбі-бумери та покоління X; часто розглядають фінанси в контексті довготривалих цілей (житло, сім'я, пенсія), водночас страждаючи від фінансового стресу; проявляють обмежену інвестиційну активність, однак активно використовують нові канали фінансової освіти та мають потужну мотивацію для до встановлення фінансових цілей.

1997-2012 роки – час народження представників покоління Z. Це перше покоління, яке дорослішає в повністю цифровій епосі. Вони цінують гроші, але нетерплячі; звертають увагу на сталість і готові інвестувати; виділяються доволі високим рівнем фінансової грамотності, ставленням до грошей та етикою фінансових рішень; мають активний підхід до інвестицій і високу фінансову впевненість.

Народжені після 2012 року – покоління Альфа. Їхня фінансова поведінка ще малодосліджена, однак їм пророкують ще більшу цифрову та технологічну освіченість, з раннім доступом до фінансових інструментів і доволі високим рівнем фінансової грамотності за умови забезпечення належної освіти [3].

Таким чином, розуміючи відмінності фінансової поведінки поколінь, можна усвідомити особливості перебігу та розвитку економічних процесів.

Література

1. Moss S. Generational cohort theory. Psychlopedia, Key theories, Developmental Theories, Erisim Tarihi. 2010. Vol. 27. p. 2014.
2. Sessa V. I., Kabacoff R. I., Deal J., Brown H. 2007. Generational Differences

in Leader Values and Leadership Behaviors. *Psychologist-Manager Journal*. 2007. № 10. P. 47-74.

3. Lu Fan, Robin Henager Generational Differences in Financial Well-Being: Understanding Financial Knowledge, Skill, and Behavior. *International Journal of Consumer Studies*. 02 January 2025. URL : <https://doi.org/10.1111/ijcs.70011>

Беженар І. М.,

*к.е.н., старший дослідник, старший науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Органічний сектор України є не просто нішею, а ключовим стратегічним інструментом для геоекономічного позиціонування як надійного постачальника сталої продукції для ЄС, екологічної модернізації агроландшафтів, соціально-економічної трансформації сільських територій.

Органічне сільське господарство за теорією Норта та Вільямсона слід розглядати як цілісну інституційну систему (табл. 1) [1, 2].

Таблиця 1

Інституційна структура органічного сектору

Елемент	Приклади в Україні
Формальні інститути	Законодавство (гармонізоване з Регламентом ЄС 2018/848), стандарти, схеми сертифікації, державний логотип (обов'язковий з 01.07.2024), електронний реєстр операторів, еквівалентність з ринками ЄС/США
Неформальні інститути	Традиції землеробства, екологічна свідомість, локальні знання, довіра, горизонтальні мережі виробників (Organic Ukraine).
Механізми Enforcement	Акредитовані органи контролю («Органік Стандарт»), санкції за порушення, оцифрований документообіг, QR-трасабільність, штрафи до 8 мінімальних зарплат за фальсифікацію.

* Примітка. Власні дослідження.

Незважаючи на воєнний стан, логістичні обмеження та макроекономічну нестабільність, сектор демонструє нелінійну, але еластичну траєкторію (табл. 2).

Таблиця 2

Ключові статистичні показники органічного сектору України*

Рік	Площа (тис. га)	Оператори	Частка від орних земель	Експорт (\$ млн)	Внутрішній ринок (\$ млн)
2021	370	~400	0,9 %	222	~45
2023	471,2	481	1,2 %	141	~20
2024	349,3	696	1,0 %	188	~25
2025 (прогноз)	~410-430	750+	1,1-1,2 %	230-250	30-35

* Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Ключові спостереження 2024–2025:

- волатильність площ – скорочення на 26% у 2024 р. (з 471 до 349 тис. га) через воєнні дії. Проте прогноз відновлення до ~430 тис. га у 2025 р.;
- зростання операторів – кількість операторів зросла на 45% за два роки (2023-2024), що свідчить про перехід до дрібніших та диверсифікованих господарств;
- експорт є домінантним драйвером. Відновлення експорту у 2024–2025 роках (+33% та +28% прогнозовано відповідно) завдяки «зеленим коридорам» та довгостроковим контрактам. Україна залишається серед п'яти найбільших експортерів органічної продукції до ЄС;
- внутрішній ринок суттєво обмежений, оскільки купівельна спроможність українського населення становить лише 15% від середньоєвропейського рівня.

Глобальний науковий консенсус підтверджує об'єктивні переваги органічних систем, які компенсують зниження врожайності (табл. 3).

Таблиця 3

Переваги органічного виробництва

Показник	Органічне виробництво	Конвенційне виробництво
Прибутковість (медіана)	+27 % (до +35 %)	базовий
Врожайність (середнє)	–10%...–25 %	базовий
Цінова премія (ЄС)	28-42% (до 32%)	–
Врожайність у посушливі роки	+31-44%	базовий
Вміст органічної речовини (COM)	+0,8-1,2 т/га/рік	базовий

* Примітка. Складено автором за даними джерел [4, 5].

Цінова премія та нижчі змінні витрати повністю компенсують зниження врожайності вже після 4-5 років. Органічні системи демонструють кращу резистентність до посухи та вищу прибутковість. Крім того, вони сприяють зниженню викидів N_2O (~20%) та секвестрації вуглецю (40-72% поточних викидів ПГ від сільського господарства).

Згідно з теорією транзакційних витрат Вільямсона (1985), органічне виробництво характеризується підвищеними витратами (табл. 4), які є диспропорційно високими для малих господарств [2].

Таблиця 4

Види витрат

Тип витрат	Опис
Ex ante (Доконтрактні)	Пошук інформації про вимоги сертифікації, витрати на навчання/перекваліфікацію, оцінка відповідності господарства стандартам, перебудова технологій.
Ex post (Післяконтрактні)	Моніторинг та документування практик, щорічна інспекція/ресертифікація, урегулювання спорів щодо невідповідності.

Високі транзакційні витрати сертифікації (€800–1500/рік) при недостатній державній компенсації знижують привабливість конверсії.

Стратегія успіху вимагає системної державної політики, що інтегрує фінансові стимули, інституційні реформи та інфраструктурні інвестиції: зниження транзакційних витрат, фінансове стимулювання, стимулювання попиту. Стратегія має зосередитися на переході від сирого експорту до переробки, що підвищує маржинальність та стійкість премії (безглютенові крупи та пластівці (гречка, просо, кіноа), спеціальні олії холодного віджиму (льон, гарбуз, high-oleic соняшник), інгредієнти дитячого харчування та протеїн-ізоляти (нут, горох).

Органічне виробництво є стратегічною відповіддю України на виклики кліматичної кризи (підвищена резистентність до посухи) та європейського «Зеленого Курсу» (ціль 25% органіки до 2030 р. в ЄС), закріплюючи позицію України як надійного постачальника сталої продукції.

Література

1. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. *Cambridge University Press*, Cambridge ; New York, 1990. 164 с. URL : <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
2. Williamson O. E. The Economic Institutions of Capitalism. *Free Press*. 1985. 352 с. URL : <https://doi.org/10.1002/9781118785317.weom130243>
3. Organic Initiative Ukraine. Results of 2024 in the organic sector. *Organic Initiative Ukraine*, 2024. URL : <https://organicinfo.ua/>
4. Crowder D. W., & Reganold J. P. Financial competitiveness of organic agriculture on a global scale. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. № 112(24). pp. 7611-7616. URL : <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1423674112>
5. FiBL. Organics in wartime – Ukraine remains an important export country. *Activity Report*. FiBL. 2025. URL : <https://www.fibl.org/en/publications>

Вишинський Я. Ю., здобувач

Науковий керівник: **Белова І. М.**,

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних систем

та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Війна суттєво змінила структуру економічних ризиків України, підсилюючи залежність макроекономічної стабільності від ефективності аграрного сектору. За останні два роки він забезпечував понад половину валютних надходжень, формував основу торговельного балансу

та залишався ключовим джерелом податкових платежів. У цих умовах стає функціонування агросектору перетворюється з галузевої характеристики на макроекономічний стабілізатор, який підтримує платоспроможність держави, фінансову резильєнтність, продовольчу безпеку та знижує системні ризики, спричинені війною. Традиційна сировинна модель, що домінувала в Україні до 2022 року, виявила свою вразливість через залежність від морської логістики, високих енергетичних витрат, концентрацію ризиків у групі зернових та олійних культур, а також через дефіцит внутрішньої переробки. Тому стійкість аграрного сектору слід розглядати не лише як технологічну модернізацію, а як фундаментальну економічну передумову стабільності країни в умовах масштабних воєнних загроз.

Аграрний сектор зазнав колосальних втрат – від руйнування логістичної інфраструктури до мінування полів і деградації земель. Проте саме ці виклики показали важливість структурної перебудови виробництва. Стале аграрне виробництво передбачає використання ресурсоефективних технологій, зменшення залежності від імпорتنих добрив і пального, диверсифікацію культур, впровадження біоінновацій та розвиток локальних переробних потужностей. Унаслідок цього формується більш стабільний фінансовий профіль аграрних суб'єктів: знижується собівартість, мінімізуються шоки від коливання світових цін, зміцнюється дохідна база та підвищується інвестиційна привабливість. Для макроекономіки це означає посилення стійкості платіжного балансу, зменшення навантаження на державний бюджет та підтримання зайнятості в регіонах.

Важливою складовою сталого розвитку є розширення експортних можливостей у напрямі продукції з високою доданою вартістю. Переробка, органічне виробництво, альтернативні білкові продукти та біоенергетичні рішення не лише зменшують залежність від транзитних коридорів, а й формують нову структуру валютної виручки, менш вразливу до логістичних та геополітичних шоків. Це важливо в умовах нестабільного доступу до портової

інфраструктури та частих блокувань коридорів експорту. Таким чином аграрний сектор набуває функції довгострокового стабілізатора зовнішньої торгівлі та балансу поточних операцій. Заміна сировинного експорту на перероблену продукцію має потенціал скоротити логістичні витрати та збільшити надходження валюти навіть у періоди пікових військових ризиків.

Сталий аграрний розвиток передбачає також модернізацію систем управління ризиками – агрострахування, інструменти гарантування кредитів, зелене фінансування та ESG-орієнтовані інвестиції. У післявоєнний період ключову роль відіграватимуть фінансові механізми, що забезпечують доступ до капіталу за умов підвищеної невизначеності. Стандартні банківські продукти залишаються недостатніми, а тому зростає значення грантового фінансування, програм міжнародних донорів, страхових інструментів проти бойових ризиків та державних програм підтримки. Таке інституційне зміцнення створює багаторівневу систему фінансової стабільності, що працює як для окремих аграрних підприємств, так і для економіки загалом.

Модернізація аграрної структури неможлива без переходу до екологічно збалансованих моделей виробництва. Війна пришвидшила деградацію ґрунтів, порушення водного балансу та втрату біорізноманіття, що посилює важливість сталих агротехнологій. Упровадження точного землеробства, диференційованого внесення ресурсів, систем моніторингу стану ґрунтів, біодобрив та систем циркулярної економіки дозволяє підвищувати продуктивність із меншою залежністю від зовнішніх ресурсів. Це знижує інфляційний тиск, стабілізує виробництво та підтримує внутрішні ринки продовольства, що є ключовим компонентом макроекономічної стабільності в період воєнних загроз.

На рівні державної політики стійкий розвиток аграрного сектору є необхідною умовою реалізації стратегій післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського простору. Європейські документи – Green Deal, Farm to Fork, оновлена Bioeconomy Strategy – задають стандарти, на яких

повинна ґрунтуватися українська аграрна політика: екологічна сталість, кліматична нейтральність, підвищення доданої вартості, прозорі ланцюги постачання та цифрова простежуваність. Виконання цих вимог відкриває доступ до фінансових інструментів ЄС, зокрема кліматичних фондів, зелених інвестицій та фінансування інновацій. Таким чином стале агровиробництво стає не лише внутрішнім пріоритетом України, а й умовою для участі у глобальних ланцюгах вартості.

Отже, стійкий розвиток аграрного сектору перетворюється на ключову детермінанту макроекономічної стабільності України. Він забезпечує стійкість валютних надходжень, формує стабільну податкову базу, підтримує зайнятість, знижує імпортозалежність, мінімізує ризики інфляційних шоків та підвищує здатність держави протистояти воєнним загрозам. У довгостроковому вимірі стале аграрне виробництво є основою для побудови конкурентоспроможної економіки, що поєднує інновації, ресурсну ефективність, екологічну відповідальність і фінансову стійкість. На горизонті 2030 року саме аграрний сектор може відіграти вирішальну роль у формуванні нової економічної моделі України, здатної забезпечити стійке зростання в умовах постійних ризиків та невизначеності.

Література

1. FAO. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2023. 58 p. URL : <https://www.fao.org/3/cc3311en/cc3311en.pdf>
2. FAO. Rapid Damage and Needs Assessment in Agriculture, 2022-2023. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2023. 44 p. URL : <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-rapid-damage-and-needs-assessment-february-2022-2023-enuk>

Гайда В. Л., здобувач

Науковий керівник: **Ярошук О. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

РОЛЬ АГРАРНОЇ БІОІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Післявоєнна реконструкція України потребує заснування нової економічної парадигми, що поєднує стійке зростання, фінансову резильєнтність і прогресивну інтеграцію до європейського економічного простору. У цій системі аграрний сектор виступає базовим структурним компонентом, оскільки у 2023-2024 рр. забезпечував до 59% експортної валютної виручки, залишаючись головним драйвером економічної та податкової стійкості держави. Водночас довоєнна сировинно-експортна модель виявилася вкрай вразливою до геополітичних, логістичних та кліматичних шоків, що показали руйнування інфраструктури, подорожчання ресурсів, блокування портів та масштабне мінування територій. За оцінками KSE Institute, сукупні втрати агросектору перевищили 80 млрд дол. США, а понад 2,5% орних земель тимчасово недоступні для виробництва. Такі умови не залишають можливості відновлювати попередню модель; навпаки, вони вимагають переходу до біоінноваційної траєкторії розвитку, здатної забезпечити довгострокову фінансову, продовольчу та ресурсну стійкість.

Біоінноваційна модель є невід’ємно узгодженою з ключовими документами ЄС – «European Green Deal», «Farm to Fork» та «EU Bioeconomy Strategy». Ці стратегії визначають біоекономіку як основу для кліматично нейтрального, високододаного та технологічно модерного виробництва. Для України, яка прямує шляхом інтеграції до ЄС, така модель стає не лише орієнтиром, а й необхідністю: вона відкриває доступ до нових ринків, підвищує інвестиційну привабливість, розширює базу бюджетних надходжень та формує

синергію між публічними і приватними фінансовими потоками. На цьому тлі аграрна біоінноваційна модель виявляється здатною відновити конкурентоспроможність агросектору через зменшення імпортозалежності, підвищення енерго- та ресурсоефективності, розвиток циркулярних технологій і формування секторів із високою доданою вартістю.

У вимірі приватних фінансів біоінноваційна модель означає перехід до структурно іншої логіки управління капіталом. Застосування технологій точного землеробства, біодобрив, біопрепаратів, переробки біомаси, а також вирощування альтернативних білкових культур дозволяє скоротити виробничі витрати на 15-25% (Світовий банк, 2024) та підвищити маржинальність за рахунок стабілізації ресурсної бази. Це мінімізує вплив цінової волатильності на добрива, паливо та логістичні послуги, компенсує ризики втрати врожаїв і формує передумови для інтенсивної моделі розвитку замість екстенсивної. До того ж зростає роль фінансових інструментів довгострокового характеру – зелених кредитів, ESG-орієнтованих інвестицій, грантів сталого розвитку, які стимулюють модернізацію галузі.

Управління публічними фінансами у біоінноваційній парадигмі набуває системної логіки, закладеної у «Ukraine's National Recovery Plan». Перехід аграрної політики до високої доданої вартості, біоенергетики, відновлення ґрунтового потенціалу та розвитку переробки створює нові джерела бюджетних надходжень та знижує фіскальні ризики, пов'язані з імпортом енергоємних ресурсів. Біоінноваційні кластери та циркулярні моделі управління відходами підсилюють фінансову спроможність громад, формуючи локальні податкові бази. Стратегічна синхронізація з європейськими політиками Green Deal та Farm to Fork відкриває доступ до міжнародних інвестицій, кліматичних фондів, зелених облігацій і програм підтримки сталого агровиробництва.

У макроекономічному вимірі біоінноваційна модель зменшує залежність від експорту сировини та переорієнтовує структуру експорту на продукти глибокої переробки, органічну продукцію та біопродукти. Це знижує вразливість до логістичних обмежень та підвищує стійкість платіжного балансу, формуючи преміальні експортні ніші для України. Виробництво

альтернативних білкових культур, біохімічних продуктів та готової продовольчої продукції відповідає вимогам ринків ЄС щодо простежуваності, екологічного стандарту та низького вуглецевого сліду, що посилює доступ українських виробників до зелених інструментів міжнародного фінансування.

Отже, аграрна біоінноваційна модель не лише відповідає цілям післявоєнного відновлення, а й становить комплексний інституційно-фінансовий фундамент нової економічної парадигми України. Вона поєднує технологічну модернізацію, стійке управління публічними й приватними фінансами, адаптацію до європейських стратегій та формування секторів високої доданої вартості. Біоекономічний шлях забезпечує підвищення продовольчої, економічної та екологічної безпеки, формування конкурентоспроможної моделі експорту та залучення міжнародного капіталу для довгострокового розвитку. У перспективі до 2030 року біоінноваційна модель виступає стрижневим компонентом стійкої економічної системи, здатної забезпечити Україні економічну рівновагу, стратегічну адаптивність та ефективну інтеграцію у європейський ринок.

Література

1. European Commission. The European Green Deal. Communication from the Commission. COM (2019) 640 final. Brussels : European Commission, 2019. 24 p.
2. European Commission. A sustainable bioeconomy for Europe: strengthening the connection between economy, society and the environment. *Updated Bioeconomy Strategy*. Brussels : Publications Office of the European Union, 2018. 107 p.
3. European Commission. Farm to Fork Strategy. *For a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. Brussels : European Commission, 2020. 23 p.
4. KSE Institute. Agricultural War Damages Review. Kyiv School of Economics. Kyiv, 2024. 42 p.
5. World Bank. Ukraine Agriculture: Impact of the War on Farm Profitability. Washington D. C., 2024. 36 p.
6. FAO. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2023. 58 p.

7. National Recovery Council. Ukraine's National Recovery Plan. Lugano Recovery Conference, 4-5 July 2022. 324 p.

8. OECD. Policies for the Future of Farming and Food in Ukraine. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023. 143 p.

9. UNECE. Circular economy transition in agriculture: policy frameworks and instruments. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe, 2023. 78 p.

Гайдар В. Я., *здобувач*

Белова І. М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

АГРАРНА СТІЙКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Аграрний сектор залишається однією з ключових детермінант фінансової стійкості регіонів України в умовах воєнної економіки, забезпечуючи понад 40% валютних надходжень та підтримуючи зайнятість у більшості територіальних громад. Воєнні ризики – окупація, мінування, руйнування інфраструктури, блокування логістики – порушили відтворювальні цикли агробізнесу, але водночас актуалізували концепт аграрної стійкості як багатовимірного інструменту макро- і мезорівневої стабілізації. У цьому контексті стійкість визначається не лише продуктивністю та технологічною модернізацією, а й здатністю сектора забезпечувати фінансову живучість регіональних економік, підтримувати бюджетні надходження та формувати експортно-орієнтований грошовий потік в умовах структурних шоків.

Вплив аграрної стійкості на фінансову стабілізацію проявляється у трьох ключових механізмах. Перший – податково-бюджетний, який охоплює

надходження ЄП IV групи, ПДФО з найманих працівників, земельний податок, орендну плату за землю комунальної та приватної власності. Навіть у 2023 р. територіальні громади, що зберегли агровиробництво, забезпечили до 25-35% власних бюджетних доходів за рахунок агросектора. Другий механізм – експортно-валютний, що полягає у збереженні агроекспорту як бази формування позитивного зовнішньоторговельного балансу. Незважаючи на бойові дії, агропродовольчий експорт у 2023-2024 рр. залишався найбільшим джерелом валютних надходжень – понад 60% від загального експорту товарів. Третій механізм – зайнятість і регіональний мультиплікатор, адже агросектор формує до 17% робочих місць у сільських громадах, а відновлення виробничих циклів підтримує сервісні, логістичні й переробні бізнеси.

Разом із тим, воєнна економіка потребує переосмислення положень Стратегії розвитку аграрного сектору до 2030 року та Національного плану відновлення через необхідність інтеграції компонентів кліматичної стійкості, біоекономічних підходів та технологічної модернізації. Пріоритетами стають: розмінування понад 174 тис. км² потенційно забруднених земель, забезпечення стійкої енергетичної інфраструктури господарств (включно з біоенергетикою та мікромережами), модернізація логістики (Дунайський кластер, альтернативні сухопутні маршрути), цифровізація трейсингу та MRV-систем у ланцюгах доданої вартості. Ці фактори прямо впливають на фінансову стійкість громад, оскільки зменшують втрати виробників, оптимізують витрати, дозволяють утримувати зайнятість та генерувати стабільні податкові потоки.

Аграрна стійкість набуває значення ключового елементу формування регіональної фінансової автономії. Громади, що інтегрують практики адаптивного землеробства, диверсифікацію культур, розвиток переробки, агровиробництва з високою доданою вартістю, демонструють вищу стійкість до шоків доходів та меншу залежність від трансфертів з державного бюджету. Крім того, розвиток аграрної біоекономіки розширює фінансову базу через нові ринки – біостимулятори, органічні добрива, біоенергетичні проекти, що у післявоєнному періоді можуть стати джерелом довгострокових інвестицій та експорту.

Отже, аграрна стійкість у воєнний період виступає не лише структурною передумовою продовольчої безпеки, а й інструментом фінансової стабілізації територіальних громад та макроекономічної рівноваги, забезпечуючи збереження бюджетної бази, експортних доходів та соціально-економічної життєздатності регіонів. Після війни саме аграрний сектор може стати ядром економічної реконструкції, орієнтованої на сталий розвиток, конкурентність та інтеграцію у європейську модель біоекономіки.

Література

1. World Bank. Ukraine Agriculture: Impact of the War on Farm Profitability. Washington D. C. 2024. 36 p.
2. National Recovery Council. Ukraine's National Recovery Plan. Lugano Recovery Conference, 4-5 July 2022. 324 p.
3. OECD. Policies for the Future of Farming and Food in Ukraine. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023. 143 p.

Дисенко А. В., *здобувач*

Ярошук О. В.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних
систем та бізнес-аналітики,*

Західноукраїнський національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ: АГРОНОМІЧНІ, ЛОГІСТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ

Повномасштабна війна спричинила наймасштабніше за часи незалежності України переформатування агропродовольчих ланцюгів, торкнувшись усіх компонентів виробничо-збутової системи – від агрономії та ресурсного забезпечення до логістики, фінансових потоків і структури експорту. До

2022 року українські агропродовольчі ланцюги були інтегровані у глобальну торгівлю, забезпечуючи близько 10% світового експорту пшениці та кукурудзи й понад 50% світового експорту соняшникової олії. Після початку агресії ця модель зазнала критичної деструкції, що призвело до системного перегляду стратегій виробництва, логістичного планування та управління фінансами як у приватному секторі, так і на рівні державної політики.

Агрономічні виклики стали першою ланкою каскадних порушень. За даними FAO та Мінагрополітики, понад 30% посівних площ у різні періоди війни потрапляли до зони ризику через мінування, ракетні атаки, окупацію або руйнування меліоративної інфраструктури. Близько 2,5% орних земель повністю недоступні для використання, тоді як ще 20-25% потребують відновлення ґрунтової структури, зокрема через порушення гумусового шару, забруднення металами та залишками вибухових матеріалів. Це спричинило зміну агрономічних стратегій: скорочення частки високоресурсних культур, конверсію частини площ у більш стійкі культури (ячмінь, горох, жито), зростання ролі агротехнологій, що мінімізують втрати – мульчування, точне землеробство, диференційоване внесення добрив. Водночас дефіцит мінеральних добрив та енергоносіїв стимулював розвиток біоінновацій – застосування органічних добрив, біопрепаратів і локальної біомаси, що зменшило витрати та підвищило стійкість агровиробництва.

Логістичний сегмент зазнав найбільш швидких і значних трансформацій. Блокування морських портів, через які до війни проходило близько 70% аграрного експорту, спричинило виникнення нового логістичного профілю країни: переорієнтація на дунайські порти, західні прикордонні переходи, автотранспорт і залізницю. У 2022-2024 роках вартість логістики зросла у 3-5 разів, а середній час доставки – у 2-3 рази. Дунайський кластер (Рені-Ізмаїл-Галац) став стратегічним вузлом, забезпечивши понад 35 млн тонн експорту у 2023 р., що заклало підґрунтя для довгострокової диверсифікації транспортних коридорів. Проте зростання навантаження на західні коридори створило нові проблеми – затори на кордонах, дефіцит вагонів, обмежену пропускну здатність портової інфраструктури ЄС, що, у свою чергу, вплинуло на собівартість

продукції та фінансову ліквідність аграрних підприємств.

Економічні виклики охопили весь фінансовий контур агропродовольчих ланцюгів. Подорожчання ресурсів, нестабільність цін на добрива та паливе, збільшення логістичних витрат і зниження маржинальності призвели до загострення потреби в оборотному капіталі. За даними Світового банку, у 2023-2024 роках рентабельність окремих культур знизилась на 30-60%, тоді як потреби у фінансуванні – навпаки зросли на 20-40%. У цих умовах критично важливим стало залучення інструментів державної підтримки, програм міжнародних донорів, «зеленої» кредитної лінії ЄБРР та програм USAID з відновлення аграрної інфраструктури. Фінансова архітектура агросектору зміщується у бік довгострокових, інноваційних та стійких фінансових механізмів, які дозволяють не лише забезпечити виробництво, а й підтримати адаптацію до нових ринкових і кліматичних умов.

На макрорівні відбулася зміна структури агропродовольчих ланцюгів та зовнішньоторговельних потоків. Поряд із збереженням ролі масових культур формується новий сегмент – продукти з високою доданою вартістю, органічна продукція, перероблені продукти, альтернативні білкові культури, які відповідають вимогам ринку ЄС щодо сталості, простежуваності та низького вуглецевого сліду. Впровадження принципів Green Deal, зокрема СВМ та вимог до вуглецевої звітності, зумовлює необхідність трансформації агропродовольчих ланцюгів у бік більшої прозорості, цифровізації трейдингу та інтеграції механізмів верифікації викидів. У цьому контексті аграрний сектор України поступово переходить від експорту сировини до моделі, орієнтованої на стійкість, високу додану вартість та інтеграцію в європейські ланцюги постачання.

Таким чином, трансформація агропродовольчих ланцюгів у період війни стала системним процесом, який охоплює агрономічні практики, логістичну інфраструктуру та економічні механізми. Війна стала каталізатором прискореної адаптації та модернізації: агрономічні зміни спрямовані на стійкість і ресурсоефективність, логістичні – на диверсифікацію та стратегічну автономність, економічні – на зміцнення фінансової бази та підвищення

доданої вартості. Сучасні агропродовольчі ланцюги України реконструюються відповідно до європейських принципів сталості, інтегруючи вимоги Green Deal, біоекономічну логіку, інструменти стійкого фінансування та цифровізацію управління ризиками. Це створює основу для нової моделі аграрної економіки, здатної забезпечити продовольчу безпеку, фінансову стабільність і конкурентоспроможність України в післявоєнний період і на стратегічному горизонті до 2030 року.

Література

1. European Commission. The European Green Deal. Communication from the Commission. COM(2019) 640 final. Brussels : European Commission, 2019. 24 p.
2. FAO. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2023. 58 p.
3. FAO. The Importance of Ukraine and the Russian Federation for Global Agricultural Markets and the Risks Associated with the War. Rome. 2022. 40 p.
4. World Bank. Ukraine Agriculture: Impact of the War on Farm Profitability. Washington D. C. 2024. 36 p.
5. OECD. Policies for the Future of Farming and Food in Ukraine. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023. 143 p.

Жеденко Н. О., здобувачка

Науковий керівник: **Костенко Г. П.**,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,

менеджменту та фінансів,

Бердянський державний педагогічний університет

СТРАТЕГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Впровадження фінансування повоєнного відновлення економіки України є критично важливим і має першочергове значення для забезпечення не лише

макроекономічної стабільності, але й для стратегічної трансформації країни у європейському векторі. Важливість швидкого та масштабного фінансування визначається трьома ключовими аспектами: стабілізація, трансформація та запобігання ризикам. Стратегічні детермінанти повоєнного відновлення України є основоположними, довгостроковими факторами, які визначають не лише обсяг фінансування, але і якість, вектор та структурну модель нової української економіки. Вони виходять за рамки простої відбудови зруйнованого і спрямовані на трансформацію країни на засадах інтеграції до Європейського Союзу.

Дана робота має на меті розглянути приклади стратегічних детермінантів і фінансових механізмів, які здатні відновити побудову більш сучасної, прозорої та стійкої до шоків української економіки в повоєнній Україні, забезпечити макроекономічну стабільність і відбудову зруйнованої інфраструктури, а також стимулювати економічне зростання країни в майбутньому.

Дослідженням цієї теми та розробками рекомендацій у відновленні держави займалася та займається нині цілком велика кількість науковців, серед них: Дерій В., Калиновський А., Мирончук В., Калиновська Н., Мунько А., Коваленко Б., Ременяк А., Дорошенко Г., Дягілева О., Колоскова Г. та багато інших.

Наразі найбільш актуальним питанням є стан міграції фінансових і трудових ресурсів з української економіки: відбувається інтелектуально-творче спустошення економіки, трудова міграція (використання активної праці та ресурсів в економіці інших країн), а також відтік капіталу (відплив людських ресурсів і робочої сили). Станом на сьогодні національна економіка, особливо її високотехнологічні та високотехнологічні кластери, не має необхідних умов для розвитку. Технічний, інтелектуальний та творчий потенціал можливі лише за наявності достатніх фінансових та людських ресурсів. Головною особливістю мобільності робочої сили є відтік талановитих людей з високими інтелектуальними, творчими та технологічно

розвиненими здібностями. Ця ситуація може призвести до відтоку ключових показників високопродуктивної робочої сили, які часто визначають потенціал та майбутнє всієї економічної системи. Результатом цих процесів може стати повна переорієнтація економічної діяльності від суто сировинної моделі. Такий зсув економічних перспектив позбавляє країну економічної стабільності та перспектив розвитку. Наступним кроком може бути потенційна міграція робочої сили, яка через деякий час досягне критичного рівня, одразу перетворивши національну економіку на економіку з низьким рівнем життя [1, с. 14]. Основні прогнози для України найближчим часом – це збільшення трудової міграції та скорочення чисельності робочої сили. Експерти прогнозують, що чисельність працездатного населення в Україні зменшиться на 10%, а коефіцієнт залежності зросте. Основною тенденцією останніх років стало збільшення трудової міграції та збільшення кількості українських студентів, які навчаються та шукають роботу саме за кордоном [1, с. 16].

Існує багато методів та підходів до післявоєнної відбудови. Під час їх реалізації вкрай важливо викорінити такі негативні звички в українському суспільстві, як корупція, а також активно залучати громадянське суспільство та міжнародних партнерів до контролю за коштами. Окрім того, під час надання допомоги, українцям та нашим партнерам необхідно враховувати масштаби руйнувань, довоєнні виклики, цілі та інструменти, необхідні для їх досягнення [2, с. 297]. Саме з такою ціллю й був створений план для Ukraine Facility – технічний документ, який є ключовим для втілення програми фінансової допомоги Україні від Європейського Союзу. План передбачає розробку реформ, які закладуть фундамент для подальшого відновлення й розвитку економіки та інтеграції України до ЄС. Також його зміст передбачає огляд та аналіз впровадження цих реформ (базових та економічних) і стратегії секторального розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Реформи та стратегії секторального розвитку, розроблені для Ukraine Facility*

* Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Першим і найважливішим кроком у відновленні української економіки після війни повинні бути надійні зобов'язання щодо забезпечення безпеки та запобігання подальшим військовим конфліктам на території України. Важливо забезпечити стійкий фундамент безпеки, який є першорядним завданням у процесі відновлення країни після війни. Такі гарантії безпеки мають надаватися як міжнародним співтовариством, так і самою Україною [2, с. 295]. І в той же час впровадження фінансування повоєнного відновлення не може чекати на повне завершення війни. Воно має відбуватися вже зараз (як це і робиться через Ukraine Facility), забезпечуючи стабілізацію, трансформацію та мінімізацію ключових демографічних і боргових ризиків.

Література

1. Калиновський А. О., Мирончук В. М., Калиновська Н. Л. Стратегії відновлення економіки України після війни: роль фінансового менеджменту. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 13. URL : <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504921> (дата звернення: 05.12.2025).
2. Дерій В. Основні напрями післявоєнної трансформації економіки України. *Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях*: матер. XXXIV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Дніпро, 24-25 квіт. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 294-297.
URL : https://duan.edu.ua/images/Announcements/UA/Departments/IER/2023/Theses_int_econom_April_23_2.pdf#page=295 (дата звернення: 05.12.2025).
3. План для реалізації Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 05.12.2025).

Ільяшенко Д. М., аспірант

Сенчин О. В., аспірант

Науковий керівник: Шандова Н. В.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки,

підприємництва та економічної безпеки,

Херсонський національний технічний університет

СИСТЕМА КРІ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки існує потреба в інтегрованих підходах до оцінки стійкості підприємств. Існуючі методики здебільшого зосереджуються на окремих аспектах – фінансовій або операційній стабільності, що не дозволяє отримати повну картину стану підприємства та своєчасно реагувати на ризики. У цьому контексті ключовим інструментом стає система показників і ключових показників ефективності (КРІ).

Ключові показники ефективності (КРІ) виступають фундаментальним інструментом сучасного управління підприємством, оскільки вони дозволяють не лише оцінювати результати діяльності, а й забезпечують системний контроль за досягненням стратегічних і оперативних цілей. Використання КРІ дозволяє перевести абстрактні завдання та стратегічні пріоритети у конкретні, вимірювані показники, що підвищує прозорість процесу прийняття рішень та ефективність управлінських дій.

У контексті економічної стійкості підприємства КРІ виконують подвійну функцію: по-перше, вони забезпечують кількісну оцінку фінансового та операційного стану, дозволяючи керівництву вчасно виявляти ризики і дисбаланси; по-друге, КРІ сприяють стратегічному плануванню, формуючи основу для коригування бізнес-процесів та адаптації до змін зовнішнього середовища. Застосування КРІ дозволяє створити систему раннього попередження щодо потенційних загроз, що особливо актуально в умовах

економічної нестабільності та високої конкуренції.

Ключовою перевагою KPI є їх здатність інтегрувати різні аспекти діяльності підприємства у єдину систему моніторингу. Вони можуть охоплювати фінансові показники, що відображають ліквідність, рентабельність і платоспроможність, операційні показники, які оцінюють ефективність внутрішніх процесів, та стратегічні показники, що характеризують інноваційну активність, ринкову позицію та адаптивність організації. Завдяки такому багаторівневому підходу KPI перетворюються на комплексний інструмент, що забезпечує взаємозв'язок короткострокових операційних цілей і довгострокових стратегічних пріоритетів.

Таким чином, KPI виступають універсальним інструментом, що поєднує аналітичну оцінку результатів діяльності з управлінським контролем і стратегічним плануванням. Їх використання дозволяє системно оцінювати фінансову, операційну та стратегічну стійкість підприємства, а також своєчасно реагувати на виникнення ризиків. Однак для практичного застосування необхідно розробити комплексну, інтегровану систему KPI, яка враховує специфіку діяльності конкретного підприємства і дозволяє оцінювати його економічну стійкість у динаміці.

Аналіз існуючих методик оцінки економічної стійкості та класифікація ключових показників свідчать про необхідність інтеграції різних аспектів діяльності підприємства у єдину систему моніторингу. Поєднання фінансових, операційних і стратегічних показників дозволяє створити цілісну модель оцінки стійкості, яка відображає як поточний стан підприємства, так і його здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. На основі цього підходу доцільним є розроблення системи KPI, яка забезпечує комплексну оцінку економічної стійкості та слугує інструментом для підтримки управлінських рішень.

Розробка системи ключових показників ефективності (KPI) для оцінки економічної стійкості підприємства передбачає комплексний підхід, який враховує фінансові, операційні та стратегічні аспекти діяльності. Фінансові

показники відображають поточний економічний стан підприємства і визначають його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім фінансовим ризикам. До них належать показники ліквідності, платоспроможності, рентабельності та структури капіталу, які дозволяють оцінити ефективність використання фінансових ресурсів і загальну стійкість підприємства у фінансовому вимірі. Важливим елементом системи є інтеграція цих показників у єдину модель, що дозволяє відстежувати їх взаємозв'язки та виявляти дисбаланси, здатні призвести до зниження стабільності.

Операційні показники спрямовані на оцінку ефективності внутрішніх процесів підприємства та здатності оптимально використовувати наявні ресурси. Вони включають оцінку продуктивності виробничих процесів, ефективності управління запасами, логістики та інших операційних ланок. Інтеграція цих показників у систему KPI дозволяє виявляти слабкі місця в процесах, передбачати можливі збої та своєчасно приймати управлінські рішення щодо їх усунення. Операційна стійкість безпосередньо впливає на фінансові результати та загальну здатність підприємства до виживання у кризових умовах.

Стратегічні показники оцінюють здатність підприємства до довгострокового розвитку та адаптації до змін зовнішнього середовища. Вони охоплюють інноваційну активність, ринкову позицію, гнучкість організаційної структури та рівень соціальної та екологічної відповідальності. Включення стратегічних KPI у систему оцінки економічної стійкості дозволяє підприємству не лише реагувати на ризики, а й формувати конкурентні переваги, підтримувати репутацію на ринку та забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Інтеграція фінансових, операційних та стратегічних показників у єдину систему передбачає визначення ваги кожного KPI відповідно до його значущості для економічної стійкості підприємства. Це дозволяє побудувати інтегральний індекс стійкості, який відображає комплексний стан підприємства та дає змогу керівництву оцінювати ефективність прийнятих рішень і виявляти

пріоритетні напрямки розвитку. Моніторинг КРІ повинен здійснюватися на регулярній основі, що забезпечуватиме динамічне відстеження змін та своєчасну корекцію управлінських дій.

Розглянуті підходи демонструють, що ключові показники ефективності (КРІ) є універсальним інструментом управління, який забезпечує не лише оцінку результатів діяльності підприємства, а й можливість своєчасного виявлення ризиків та коригування стратегічних і оперативних рішень. Вони дозволяють перевести стратегічні пріоритети у конкретні, вимірювані показники, що підвищує прозорість управлінського процесу та сприяє зміцненню економічної стійкості підприємства.

Запропонована система КРІ для комплексної оцінки економічної стійкості підприємства інтегрує фінансові, операційні та стратегічні аспекти діяльності, створюючи цілісну модель моніторингу та управління. Такий підхід дозволяє оцінювати стан підприємства у динаміці, виявляти слабкі місця в процесах та приймати обґрунтовані управлінські рішення для підвищення стійкості. Визначення ваги кожного КРІ та формування інтегрального індексу стійкості забезпечує можливість порівняння результатів між різними періодами та підприємствами, а регулярний моніторинг і візуалізація даних підвищують ефективність аналізу та управління.

Література

1. Шандова Н. В., Сидорук П. В., Парфьонов В. С. Метод адаптивного управління економічною безпекою підприємства. *Економічні горизонти*. 2025. № 4(29). С. 44-54. URL :[https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(30\).2025.321111](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(30).2025.321111)
2. Парфьонов В. С., Сідельникова Л. П. Управління економічною безпекою підприємств в умовах цифровізації. *Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. Конф. (м. Херсон – м. Кропивницький, 30 трав. 2025 р.). Херсон-Кропивницький : ХДАЕУ, 2025. С. 149-150.

Климочко А. М., здобувач

Науковий керівник: **Белова І. М.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

МОДЕРНІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У ПЕРІОД ВОЄННОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Воєнна агресія радикально оголила залежність макроекономічної стійкості України від стану аграрної інфраструктури. До війни саме інфраструктурний каркас – елеватори, залізничні вузли, портові термінали, енергетичні мережі, логістичні коридори – забезпечував перетворення аграрного потенціалу в експортні доходи, податкову базу та валютні надходження. Руйнування портів, прифронтових елеваторів, нафтобаз, залізничних ділянок, а також блокування традиційних морських маршрутів відразу трансформувалися у макроекономічні ризики: зниження експортної виручки, посилення тиску на платіжний баланс, погіршення ліквідності аграрних підприємств, зростання потреби в бюджетній підтримці та міжнародній фінансовій допомозі. У цих умовах модернізація аграрної інфраструктури перестає бути суто галузевим завданням і набуває статусу інструмента антициклічної макроекономічної політики, спрямованої на пом'якшення воєнно-індукованих шоків.

Класична інфраструктурна модель українського експорту ґрунтувалася на домінуванні чорноморських портів і транзитних коридорів, орієнтованих на масові партії зерна й олійних культур. Воєнні дії зробили таку конфігурацію надзвичайно вразливою: будь-які обмеження судноплавства миттєво конвертувалися в зростання витрат логістики в кілька разів, вимивання оборотного капіталу та примусове скорочення виробництва. Регіональна

інфраструктурна асиметрія – концентрація потужностей у південних областях при відносній недорозвиненості внутрішніх логістичних хабів – посилила територіальну нерівномірність впливу шоків: одні регіони опинилися в стані критичного перевантаження, інші – в ситуації логістичного «глухого кута». Це напряду позначилося на стабільності регіональних бюджетів, зайнятості та доходах домогосподарств, а отже й на сукупному попиті в економіці.

Модернізація аграрної інфраструктури у воєнних і післявоєнних умовах повинна розглядатися як багаторівнева система рішень. На макрорівні йдеться про диверсифікацію експортних маршрутів шляхом розвитку дунайських портів, прикордонних мультимодальних терміналів, внутрішніх логістичних коридорів «поля – елеватор – переробка – кордон» із мінімізацією «вузьких місць». Це знижує концентраційний ризик для платіжного балансу: експортні потоки перестають бути залежними від одного геополітично нестійкого коридору, а валюта надходить навіть за умов локальних блокувань. На мезорівні регіонів критичною є модернізація елеваторних потужностей, внутрішньої залізничної та автологістики, складських комплексів, вузлів переробки, що дає змогу зменшити втрати врожаю, оптимізувати витрати транспортування й підвищити цінову конкурентоспроможність продукції. На мікрорівні окремих підприємств інфраструктурна модернізація означає інвестиції в енергоефективні системи зберігання, локальні переробні лінії, власну логістичну техніку, цифрові системи управління ланцюгами постачання.

Особливе значення для зниження макроекономічних ризиків має енергетична складова аграрної інфраструктури. Висока залежність агровиробництва та логістики від викопного палива й централізованих мереж у воєнних умовах перетворюється на фактор вразливості: атаки на енергосистему спричиняють збої в роботі елеваторів, переробних підприємств, холодів складів, транспортної логістики. Відповіддю має стати інтеграція відновлюваних та децентралізованих джерел енергії в аграрні ланцюги – біогазових і біометанових установок на основі відходів виробництва, сонячних і вітрових станцій для локального енергозабезпечення, мікромереж із

накопичувачами енергії. Така енергетична модернізація знижує ризики зупинки виробництва та зберігання продукції, пом'якшує вплив шоків на собівартість та інфляцію продовольчих цін, а отже – на макроекономічну стабільність і соціальну напруженість.

Цифровізація аграрної інфраструктури є ще одним виміром зниження ризиків. Розвиток систем моніторингу стану доріг, елеваторів, складських запасів, транспорту, цифрових платформ для планування маршрутів і узгодження перевезень дозволяє зменшити транзакційні витрати, запобігати простоюванню потужностей та оперативно реагувати на воєнні загрози. Цифровий трейсинг агропродукції, інтегрований з вимогами ринків ЄС щодо прозорості ланцюгів постачання, не лише підвищує довіру торговельних партнерів, а й відкриває доступ до «зелених» фінансових інструментів, орієнтованих на сталу логістику та низьковуглецеві ланцюги вартості. Це посилює інвестиційну привабливість сектору та сприяє стабільнішому притоку зовнішнього капіталу навіть за умов воєнної невизначеності.

З погляду публічних фінансів модернізація аграрної інфраструктури формує антикризовий потенціал регіональної бюджетної системи. Інвестиції в логістичні хаби, переробні комплекси, енергетику й цифрові системи управління створюють множинний ефект: забезпечують додаткову зайнятість, розширюють податкову базу громад, зменшують потребу в компенсаційних бюджетних видатках і програмах екстреної підтримки. На національному рівні це виражається у стійкіших надходженнях від ПДВ, податку на прибуток, експортних зборів, а також у зниженні обсягів вимушеного зовнішнього боргового фінансування для покриття дефіциту платіжного балансу. Таким чином, інфраструктурна модернізація виконує функцію «амортизатора» макроекономічних ризиків, зменшуючи глибину спаду в кризові періоди та прискорюючи відновлення в посткризовій фазі.

У підсумку модернізація аграрної інфраструктури в період воєнної нестабільності має розглядатися як стратегічний інструмент управління макроекономічними ризиками, а не лише як галузева інвестиційна програма.

Вона забезпечує диверсифікацію експортних каналів, підвищує стійкість платіжного балансу, знижує інфляційні та логістичні шоки, підтримує регіональні бюджети й зайнятість, посилює енергетичну та продовольчу безпеку. Поєднання інвестицій в логістичні, енергетичні та цифрові компоненти аграрної інфраструктури з реформами у сфері регуляторної політики, державно-приватного партнерства та доступу до «зелених» фінансових інструментів створює передумови для формування нової, більш стійкої макроекономічної конфігурації української економіки в умовах тривалої воєнної загрози та в післявоєнний період.

Колотова Н. Б.,

*викладач кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності*

Ельсон Г. О.,

*викладач кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет*

РОЛЬ БРЕНДИНГУ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ОПК НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Брендинг впливає не лише на споживчі ринки, а й на стратегічні галузі економіки, включаючи оборонно-промисловий комплекс. У сучасних умовах бренд – це не лише комунікація, а й економічний актив, що визначає конкурентоспроможність компаній, привабливість для інвестицій і довіру з боку держав, партнерів та міжнародних інституцій.

Історично український оборонно-промисловий комплекс більшість «маркетингового ефекту» досягав завдяки особистим зустрічам керівників підприємств із замовниками, що фактично ближче було до лобізму та GR.

Війна в Україні швидко змінила підхід сучасних армій до інновацій, закупівель і розгортання потенціалу. Військові технології більше не залежать виключно від традиційних підрядників, вони доводяться на полі бою, де українські інженери та розробники працюють з безпрецедентною швидкістю.

Українські компанії, що займаються розробкою військових технологій, є рушійною силою швидких, адаптивних та економічно ефективних військових інновацій. Але для виходу на західні ринки або залучення міжнародних інвестицій потрібно щось більше, ніж просто відмінний продукт.

У цій складній ситуації брендинг – це не просто маркетингова функція, це інструмент зростання, партнерства та стратегічної легітимності. Компанії, що працюють у цій сфері, особливо у сфері безпілотних технологій, кіберзахисту, зв'язку на полі бою та логістики, мають інвестувати в наративи, візуальні матеріали, повідомлення та позиціонування, які не поступаються за рівнем розвитку їхнім технологіям.

Зараз від українських оборонних компаній все частіше очікують, що вони виходитимуть за межі технічних повідомлень і залучатимуться до стратегій брендингу звичних для міжнародного ринку, що стосуються довіри, етики та корпоративної соціальної відповідальності [1].

Defense branding – це стратегічний процес розповіді історії компанії, що резонує з стейкхолдерами, будує довіру та диференціює в конкурентному ринку, виходячи за межі логотипів і слоганів для акценту на місії, візії та прозорості, де репутація керує можливостями. Ключові активи брендингу в ОПК: довіра, диференціація (інновації, якість, сталість), залучення стейкхолдерів (прозорість, цифрова присутність) [2].

Активна присутність бренду в цифровому форматі, включно з чіткою ціннісною пропозицією, відповідністю нормативним вимогам і підтвердженням дотримання принципів ESG і сталого розвитку, може перетворити постачальника з невідомого на надійного. Компанії, які включають принципи сталого розвитку та корпоративної відповідальності в позиціонування свого бренду, також отримують реальну віддачу – бренди оборонної промисловості з

чітким посланням про сталий розвиток демонструють зростання лояльності клієнтів, навіть у вузькоспеціалізованому або B2G-контексті [3].

Таким чином, завдання брендингу українських підприємств ОПК для виходу на міжнародний ринок:

- диференціація у середовищі з високою закритістю та схожістю технологій;
- позиціонування у переговорах з державою, міжнародними агентствами;
- структурування портфеля рішень / продукції;
- візуальна ідентифікація у складному, консервативному середовищі;
- репутаційна комунікація (всередині й поза межами сектору).

Для забезпечення універсальності компанії найбільш часто використовують утилітарний інтелектуальний стиль. Брендинг ОПК має вселяти: надійність, компетентність, силу, масштаб, при цьому дотримуватись нейтральності та анонімності локації у створенні символів, назв, візуальних рішень.

Різні регіони по-різному сприймають оборонні бренди: у країнах ЄС акцент робиться на безпеці та технологіях подвійного призначення, в Азії – на інноваціях та технологічному лідерстві, а у США – на відповідності стандартам НАТО та операційній надійності компаній [4].

Тому українським компаніям ОПК потрібно створювати адаптивний бренд для міжнародної діяльності, що включає в себе:

- лаконічний і технологічний логотип;
- чіткий архітектурний неймінг продуктових лінійок (локально-нейтральний і масштабований);
- протокольний візуальний стиль (у стилі сучасного хай-тек);
- місію та слоган, побудовані мовою стабільності, прориву й технологій;
- чітке й універсальне позиціонування;
- контрольований tone of voice (стриманий, впевнений, без агресії).

В цьому контексті брендинг вітчизняних підприємств в ОПК стає економічним інструментом зростання, який визначає доступ до ринків,

інвестицій та міждержавної кооперації.

Література

1. Panna M. Brand Development in the Defence Industry. Theseus 2025. URL : <https://www.theseus.fi/handle/10024/899402>
2. CMB Automotive Marketing. Defence industry branding creating competitive advantage 2025. URL : <https://www.cmbautomotive.com/defence-industry-branding/> (дата звернення: 05.12.2025).
3. Зозульов О. В. Маркетинг підприємств оборонно-промислового комплексу України. *Маркетинг і цифрові технології*: Зб. матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 верес. 2024 р. Одеса : Одеська політехніка. ТЕС, 2024. № 52. 140 с.
4. Перевозова І., Дячишин Н. Трансформація європейського стратегічного військового маркетингу в умовах повномасштабного збройного вторгнення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-30>

Литвиненко А. Д., здобувач

Науковий керівник: **Ачкасова С. А.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної торгівлі,

митної справи та фінансових технологій,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В СФЕРІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Євроінтеграційні напрями України у сфері митного контролю охоплюють комплекс взаємопов'язаних стратегічних дій, спрямованих на поетапне впровадження європейських стандартів управління митними процесами, що передбачає гармонізацію законодавчих норм, уніфікацію процедур контролю,

підвищення прозорості та передбачуваності регуляторного середовища, а також модернізацію інституційної спроможності митних органів у відповідності до вимог Митного кодексу ЄС.

Вступ України до ЄС є основною стратегічною метою зовнішньої політики нашої держави, яка передбачає складний та тривалий процес, який вимагає проведення комплексних реформ у різних сферах життя країни, у тому числі і у сфері митної справи [2].

Євроінтеграційні процеси в Україні у сфері митного контролю характеризуються активною гармонізацією національного законодавства, процедур і інституцій із стандартами Європейського Союзу [1].

Узагальнюючи джерела [1, 2, 3, 4] в контексті розвитку євроінтеграційних процесів в сфері митного контролю, доцільно виділити, що важливими пріоритетами є модернізація Державної митної служби України, цифровізація процедур (зокрема, впровадження систем "E-Customs" і "Smart Customs"), підвищення прозорості та ефективності митних органів, а також розвиток співпраці з митними органами країн ЄС, створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, а також адаптацію митного законодавства, впровадження сучасних інформаційних систем, електронного документообігу, ризик-орієнтованого підходу до контролю та посилення боротьби з контрабандою.

Визначення пріоритетного євроінтеграційного напрямку України в сфері митного контролю наведено в табл. 1, що розроблено на основі джерел [5, 6].

Блок А (Гармонізація законодавства з Митним кодексом ЄС) отримує +4 за інституційну спроможність, оскільки адаптація національного митного законодавства до Митного кодексу ЄС спирається на вже сформовану правову та організаційну базу, що забезпечує достатню готовність державних інституцій до системних законодавчих змін; +4 за вплив на безпеку та контроль ризиків, адже гармонізоване законодавство дозволяє застосовувати європейські підходи до ризик-менеджменту та створює умови для прозорих процедур контролю.

Таблиця 1

Визначення пріоритетного євроінтеграційного напрямку України
в сфері митного контролю

Критерій/вага	Блок А	Блок В	Блок С
	Гармонізація законодавства з Митним кодексом ЄС	Цифровізація — основа сучасної європейської моделі митного адміністрування. Інтеграція в MASP-C та e-Customs забезпечує прозорість, обмін даними	Гармонізація національної програми АЕО зі стандартами ЄС
Інституційна спроможність (+4)	+4	+4	+4
Вплив на безпеку та контроль ризиків (+5)	+4	+4	+5
Вплив на міжнародну інтеграцію та партнерство (+5)	+4	+3	+5

Блок В (Цифровізація митних процедур, інтеграція в MASP-C та e-Customs) отримує +4 за інституційну спроможність, оскільки цифровізація митного адміністрування вимагає суттєвих, але реалістичних зусиль щодо модернізації наявних ІТ та підвищення кваліфікації персоналу; +4 за вплив на безпеку та ризики, бо впровадження сучасних електронних систем дозволяє автоматизувати аналітику, оперативний моніторинг і перевірку товарних потоків, що істотно підсилює контроль; натомість за міжнародну інтеграцію напрям отримує +3, оскільки при всьому потенціалі цифрових рішень їх повна інтеграція в багаторічний стратегічний план MASP-C потребує тривалого технічного узгодження.

Література

1. Атаманчук Н. І. Гармонізація законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 87. Ч. 2. С. 40-44.
2. Денисенко С. І., Шлапко Т. В., Ільченко О. В. Митна політика України на шляху до європейських стандартів: ключові аспекти. *Аналітично-*

порівняльне правознавство електронне наукове видання. 2025. № 2. URL : [https:// doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.176](https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.176)

3. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 106-112.

4. Савіцький А. Управління зовнішньоекономічною діяльністю експортоорієнтованого підприємства в системі «смайт-митниця». *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 338(1). С. 140-146. URL : <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-20>.

5. Українська митниця в горизонті-2030. Мета – підготовка до вступу до Митного союзу та ЄС, колонка Юрія Драганчука для NV. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/ukrainska_mitnitsia_v_gorizonti-2030_meta__pidgotovka_do_vstupu_do_mitnogo_soizu_ta_ies__kolonka_iurii_draganchuka_dlia_nv-4693

6. Decision Making Helper. Infonautics Software. URL: <https://www.infonautics-software.ch/decisionmakinghelper>.

Літніх М. С., *здобувачка*

Науковий керівник: **Морозова-Ларіна О. І.,**

к.п.н., доцент, доцент кафедри

психодіагностики та клінічної психології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Сучасні глобальні трансформації потребують переосмислення чинників, що визначають стійкість і розвиток національної економіки. Психологічні детермінанти, хоча й часто недооцінювані в макроекономічних моделях,

формують продуктивність праці, інноваційність, інституційну довіру та соціальну згуртованість, які безпосередньо впливають на економічні результати держави. Економічний розвиток постає не лише як сукупність матеріальних показників, а як психосоціальний процес, де установки, цінності, моделі поведінки та колективні уявлення виступають ключовими регуляторами рішень на всіх рівнях: від особистісного до національного.

Однією з ключових психологічних детермінант є соціальна довіра, яка включає довіру до державних інституцій, фінансової системи, роботодавців, а також горизонтальну довіру між громадянами. У контексті ризиків довіра стає предиктором економічної поведінки: рівень інвестиційної активності, готовність малого та середнього бізнесу до розширення, участь населення у формальних економічних відносинах, податкова дисципліна та схильність до тінізації економіки безпосередньо корелюють із психологічним відчуттям передбачуваності та безпеки. Низький рівень довіри формує середовище високих транзакційних витрат, збільшує потребу у контролі, бюрократизації та регуляції, що знижує ефективність економічних систем [2].

Другим фундаментальним блоком детермінант є психологічна стійкість (резильєнтність) як індивідуальна й групова здатність адаптуватися до кризових умов. На рівні робочої сили це виявляється у продуктивності, зниженні емоційного вигорання, готовності до перекваліфікації та освоєння нових технологій. На макрорівні – у здатності системи швидко відновлювати економічну активність після шоків. Особливо важливими є колективні форми стійкості: національна ідентичність, відчуття «ми-спільноти», культурні сценарії подолання труднощів і готовність до кооперації. Країни, де переважає індивідуалістична модель реагування на ризики, демонструють нижчу згуртованість у кризах, тоді як соціальна солідарність у поєднанні з високою особистісною саморегуляцією підсилює економічну адаптивність [1].

Значний вплив на розвиток економіки здійснює мотиваційна структура населення, передусім орієнтація на внутрішню чи зовнішню мотивацію, толерантність до невизначеності та рівень економічного оптимізму. Емпіричні

дослідження демонструють, що економічні стрибки частіше спираються на високий рівень внутрішньої мотивації, інноваційність, підприємницький драйв та орієнтацію на автономність. Натомість у суспільствах, де домінує зовнішня мотивація, страх покарання і прагнення стабільності, спостерігається обмежена інноваційна активність, повільне впровадження нових технологій, низька готовність до ризику та схильність до консервативних стратегій. У контексті сучасних загроз: економічного тиску, руйнування інфраструктури, міграційних потоків, – особливо важливим стає формування мотивації до довготривалих інвестицій у власний розвиток і розвиток держави.

У структурі психологічних детермінант важливе місце займає інституційна культура – сукупність цінностей, норм, моделей поведінки всередині державних, фінансових і освітніх структур. Культура прозорості, відповідальності, орієнтації на результат, підтримки інновацій прямо корелює з ефективністю національної економіки, тоді як культура уникання відповідальності, патерналізм і низький рівень професійної етики ведуть до зниження конкурентоздатності, корупційних практик і невміння системно реагувати на загрози. Інституційна культура є психологічним фільтром, через який проходять політичні рішення та економічні процеси, формуючи поведінку організацій і професійних груп.

Не менш значущою є психологія лідерства та управління. Тип лідерства, домінуючий у державних органах та бізнесі, визначає швидкість адаптації до криз, ефективність координації, рівень інноваційності та ступінь залученості працівників. Трансформаційне лідерство, орієнтоване на цінності, розвиток персоналу та стратегічне бачення, забезпечує високу гнучкість у ситуаціях невизначеності, тоді як авторитарні чи транзакційні моделі можуть тимчасово стабілізувати систему, але погіршують її адаптивність у довгостроковій перспективі. У контексті загроз і ризиків зростає значення психологічної компетентності керівників: здатності до емоційної регуляції, роботи з колективною тривогою, формування довіри та підтримки.

Сукупно психологічні детермінанти формують психологічний капітал

нації – інтегральний ресурс, що поєднує оптимізм, впевненість, стійкість, довіру й орієнтацію на розвиток. Він стає стратегічним чинником економічної безпеки, оскільки визначає здатність суспільства не лише витримувати удари, але й перетворювати кризи на точки росту. У сучасному світі, де нематеріальні фактори дедалі більше перевищують вагу традиційних ресурсів, розвиток національної економіки неможливий без цілеспрямованого посилення психологічних показників: через систему освіти, державні програми, інформаційну культуру та інституційну модернізацію.

Література

1. Arshad I., Shazia H., Kamran A. Relationship between Psychological Capital and Organizational Performance. *International Journal of Business and Economic Affairs*. Vol. 9. № 2. P. 1-19.
2. Mularska-Kucharek M., Brzeziński K. The Economic Dimension of Social Trust. *European Spatial Research and Policy*. 2017. Vol. 23. № 2. P. 83-95.

Лук'янчук І. О., здобувач

Науковий керівник: **Лук'яненко І. Г.**,

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ПРОЄКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Проектне фінансування – це спеціалізований вид інвестування та кредитування проєктів, який використовує фінансову структуру без регресу або з обмеженим регресом. Позикові та власні кошти, залучені для фінансування проєкту, повертаються за рахунок грошового потоку, що генерується самим проєктом. Активи, права та відсотки можуть виступати як забезпечення, але при проєктному фінансуванні вони грають неосновну, допоміжну роль.

Проектне фінансування може використовуватися в багатьох типах проєктів, головним чином, згідно з міжнародною практикою – у видобувному, енергетичному та інфраструктурному секторах. Ці сектори, як правило, характеризувалися відносно невисоким технологічним ризиком, досить передбачуваним ринком та можливістю продажу продукції (або послуг) новостворюваного активу одному покупцю або кільком великим покупцям на основі довгострокових контрактів (наприклад, контрактів «бери або плати») [1]. Водночас слід зазначити, що в умовах турбулентних змін в економіці та фінансових стресів, рівень невизначеності є високим у всіх секторах.

Для визначення того, чи вигоди від проєкту перевищують витрати, застосовується аналіз «вигоди-витрати», в основі якого лежать методи дисконтованого грошового потоку. Організація проєктного фінансування спирається на новостворювану спеціально під проєкт компанію (Special Purpose Vehicle – SPV). Права кредиторів зазвичай обмежуються межами проєкту. Потенційний кредитор при прийнятті рішення виходить з того, що насамперед розглядає очікуваний грошовий потік та доходи цієї економічної одиниці (SPV) як джерело коштів, з яких буде погашено кредит, та додатково – активи цієї економічної одиниці як забезпечення кредиту. Отже, оскільки при проєктному фінансуванні грошовий потік проєкту є ключовим джерелом окупності, обґрунтованість прогнозу графіку проєктних грошових витрат і надходжень (в умовах невизначеності) має вирішальне значення.

Можна очікувати, що в умовах післявоєнної модернізації економіки України проєктне фінансування займе більш вагоме місце за обсягами і частотою застосування (див. рис. 1). Два інші підходи до кредитування – (1) що спирається на аналіз фінансових показників компаній за попередні роки і (2) так зване «ломбардне кредитування» – можуть втратити свої лідерські позиції (принаймні частково). Війна порушила динаміку діяльності суб'єктів господарювання, а отже – позбавила кредиторів відповідних традиційних орієнтирів для оцінки кредитоздатності позичальників. Механізми фінансування, які вимагають надійного забезпечення (застави) у вигляді

матеріальних активів, також виявляються більш обмеженими, оскільки багато активів або знищені війною, або пошкоджені, або не мають передбачуваної ринкової вартості в умовах нестабільності [2].

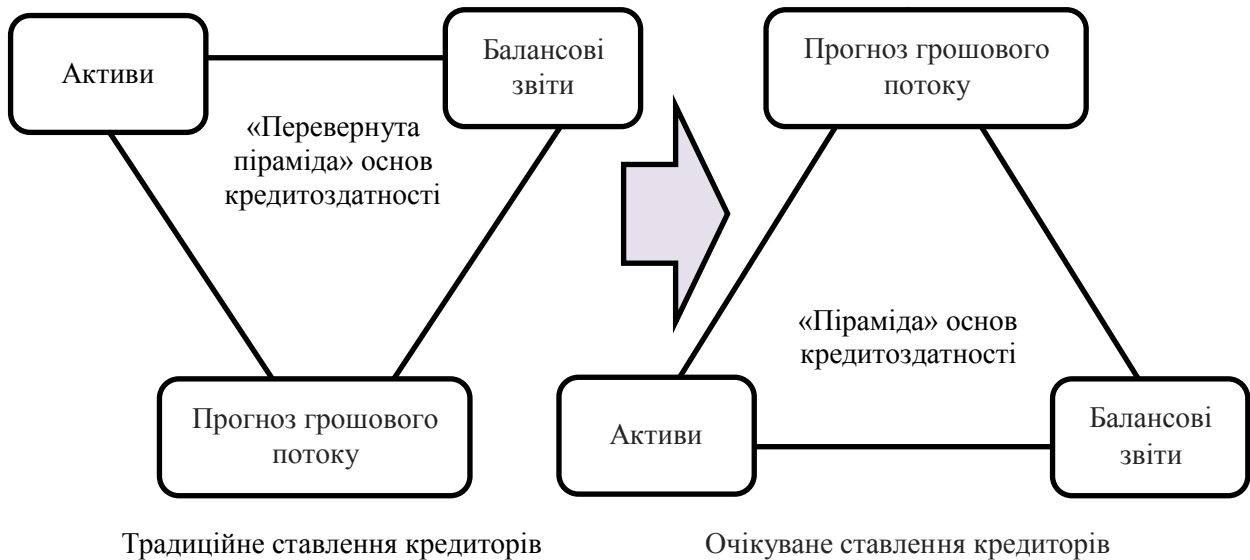

Рис. 1. Очікувана трансформація «трикутника» основ оцінювання кредитоздатності позичальників при переході до післявоєнної модернізації*

* Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Проектне фінансування дає змогу реалізовувати проекти, які в багатьох випадках були б занадто великими або становили б занадто великий ризик для однієї сторони самотійно, шляхом розподілу ризику та потреб у фінансуванні між групою зацікавлених сторін. Отже, цей підхід має потенціал стати основним при фінансуванні крупних інфраструктурних проектів післявоєнної відбудови України.

Для підвищення надійності прогнозу грошового потоку за проектом можуть бути застосовані такі сучасні технології, як будівельно-інформаційне моделювання (Building Information Modelling – BIM) та штучний інтелект (Artificial Intelligence – AI). Ці технології дозволяють інтегровано аналізувати великі масиви різноманітних даних, приймати найбільш доцільні рішення, знижувати ризики. Окрім цього, створений за допомогою BIM цифровий двійник інфраструктурного проекту може підвищити надійність прогнозу вартості відповідної застави за кредитом [4].

Література

1. Export Development Canada. Overview of project financing for cleantech companies. EDC 2023. P. 12. URL : <https://www.edc.ca/content/dam/edc/en/non-premium/cleantech-project-financing-overview.pdf>
2. Бугров О. В., Бугрова О. О., Лук'янчук І. О. Структурування угод у контексті проєктного фінансування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 8. С. 133-139. URL : <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.8.133>
3. Frankfurt School FS-UNEP Collaborating Centre for Climate & Sustainable Energy Finance. Certified Expert in Climate & Renewable Energy Finance. Module 7. P. 31.
4. Lukianchuk I., Bugrov O., Bugrova O. Integrated Project Delivery and Building Information Modeling in Transformation of Engineering and Credit Risk Management. *Technology and Applications (IDAACS) Dortmund Germany*: 12th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems. 7-9 Sept. 2023. IEEE 2023. URL : <https://doi.org/10.1109/idaacs58523.2023.10348786>.

Мироненко В. А., здобувач,

Шматько І. І., здобувач,

Науковий керівник: **Шевченко С. Ю.**,

д.т.н., професор, завідувач кафедри передачі електричної енергії,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ЦИФРОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку України характеризується надзвичайно високим рівнем невизначеності, обумовленої повномасштабною війною, яка спричинила глибокі структурні деформації в економіці, руйнування виробничих

потужностей, збої в логістичних ланцюгах та суттєве перевантаження державних фінансів. За таких умов одним із ключових чинників забезпечення макроекономічної стійкості та відновлення економічної динаміки виступає цифровізація – системне впровадження цифрових технологій у державне управління, виробництво, фінансовий сектор та соціальну сферу. Цифрові детермінанти розвитку формують нові можливості для підвищення ефективності, гнучкості та адаптивності економічної системи до зовнішніх шоків [1, с. 12].

В умовах воєнного стану цифрові технології стали критично необхідними для забезпечення безперебійного функціонування державних сервісів, кіберзахисту, логістичних операцій, енергетичної інфраструктури та фінансової системи. Україна за останні роки продемонструвала значний прогрес у розвитку цифрової держави, впровадивши масштабні сервіси електронного урядування («Дія»), централізовані реєстри, цифрові документи та системи моніторингу використання бюджетних коштів. Ці інституційні зміни забезпечили зменшення транзакційних витрат, підвищення прозорості управління та зміцнення довіри до державних інститутів [2, с. 45].

Ключовим цифровим детермінантом економічної стійкості є інформаційна безпека та кіберзахист, адже інформаційна інфраструктура держави стала мішенню масованих кібератак. Підвищення рівня цифрової стійкості за рахунок впровадження інтелектуальних систем моніторингу загроз, використання штучного інтелекту для аналізу аномалій, а також розвитку потужних дата-центрів сприяє стабільності критичних галузей [3, с. 30].

Другим важливим напрямом є цифровізація оборонно-промислового комплексу, зокрема розвиток технологій подвійного призначення, таких як безпілотні системи, роботизовані комплекси та системи сенсорного спостереження. Ці технології стимулюють не лише обороноздатність, але й розвиток високотехнологічних галузей, підвищують інноваційний потенціал національної економіки та створюють передумови для формування нових експортних ніш [3, с. 41].

Суттєвою детермінантою стійкого розвитку є цифрова трансформація підприємств, яка передбачає автоматизацію виробництва, впровадження систем ERP/MES, технологій дистанційного моніторингу та аналітики даних. Досвід країн Центрально-Східної Європи свідчить, що підприємства, які активно використовують цифрові інновації, здатні швидше адаптуватися до зовнішніх шоків, підвищувати продуктивність та ефективно управляти ресурсами [4, с. 19].

Важливим елементом цифрової стійкості є розвиток електронної комерції та цифрової логістики, оскільки саме ці сегменти забезпечили збереження економічної активності під час масштабних міграційних процесів та перебоїв транспортних шляхів. Використання цифрових платформ дозволяє підприємствам продовжувати роботу навіть в умовах часткової фізичної недоступності інфраструктури [4, с. 27].

Окреме значення має цифрова трансформація фінансового сектору, включно з розширенням дистанційних банківських послуг, цифрових платежів, впровадженням інструментів відкритих даних (open banking) та розвитку фінтех-компаній. Ці інструменти підвищують доступність фінансових ресурсів, зменшують операційні витрати та сприяють швидшій реакції на зміни ринкової ситуації.

У контексті повоєнного відновлення цифрові технології будуть відігравати фундаментальну роль, слугуючи каталізатором модернізації інфраструктури, оптимізації державного управління, розвитку людського капіталу та інтеграції України у глобальний цифровий простір. Формування цифрової екосистеми, що включає високошвидкісний інтернет, розвиток стартап-сектору, цифрову освіту та підтримку інноваційних кластерів, виступає необхідною умовою довгострокового економічного зростання [2, с. 51].

Таким чином, цифрові детермінанти виступають ключовим механізмом забезпечення економічної стійкості України в умовах воєнного стану та визначають стратегічні напрями її повоєнної модернізації. Удосконалення інституційної бази цифрової трансформації, розвиток інноваційних технологій

та формування цифрової компетентності суспільства мають стати пріоритетами державної політики у сфері сталого розвитку.

Література

1. World Bank. Digital Development Overview. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/digital/overview>
2. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Annual Report. 2023. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/b16e2ba1cb754ab47a2dd1b214dd374e-0400062023/original/DigitalDevelopmentBrochure.pdf>
3. OECD. Digital Transformation in Defence and Security. 2022. URL: <https://www.oecd.org/>
4. European Commission. Digital Economy and Society Index (DESI). 2023. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

Нестор О. Ю.,

к.е.н., науковий співробітник відділу

регіональної фінансової політики,

Державна установа «Інститут регіональних

досліджень імені М. І. Долішнього

Національної академії наук України»

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Публічні інвестиції є ключовим політичним та фінансовим важелем для вирішення серйозних проблем, з якими стикається суспільство – зміни клімату, економічних та інших потрясінь. Вони допомагають закласти основу для майбутнього економічного процвітання та добробуту в регіонах та

територіальних громадах, а також можуть допомогти зменшити нерівність, підвищити адаптивність території до впливу мегатрендів, підвищити стійкість та пом'якшити вплив потрясінь на добробут [1].

Органи влади регіонального та місцевого рівня відіграють ключову роль у здійсненні публічних інвестицій. Їх автономія зміцнилася завдяки децентралізації та супроводжується розширенням управління на регіональному та місцевому рівні через муніципальне співробітництво, посиленням управління на місцевому рівні і збільшенням регіональної фрагментації. В останні десятиліття органи влади регіонального та місцевого рівнів стають дедалі важливішими публічними інвесторами. Багато обов'язків щодо витрат розподілялися між національними та регіональними й місцевими органами влади.

В середньому в країнах ОЕСР органи влади регіонального й місцевого рівнів відповідали за 55% загальних публічних інвестицій у 2020 році. Тенденції децентралізації призвели до дедалі більшої ролі регіонів та територіальних громад у ключових сферах публічних інвестицій, таких як транспорт, енергетика, освіта, охорона здоров'я, житло, водопостачання та санітарія. У 2020 році 39% інвестицій регіонального й місцевого рівнів в ОЕСР було зосереджено на економічних питаннях (транспорт, зв'язок, економічний розвиток, енергетика, будівництво тощо), а 20% – на освіті. Публічні інвестиції, пов'язані з державним управлінням (наприклад, будівництво та покращення громадських будівель), становили майже 11% інвестицій регіонального й місцевого рівнів, тоді як четвертою пріоритетною сферою було житло та громадські зручності (питна вода, вуличне освітлення тощо), за ним йшли екологічна інфраструктура та охорона здоров'я.

Практикування партисипативного та відкритого підходу до публічних інвестицій може допомогти зміцнити довіру до органів влади. Залучення зацікавлених сторін виходить за рамки співпраці між державним та приватним секторами. Впроваджуючи плани здійснення зеленої трансформації та вирішуючи проблеми глобальних кліматичних викликів, уряди мають

можливість зробити процеси управління більш людиноорієнтованим та інклюзивним. Це може включати залучення зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень, зокрема, до розробки інвестиційної стратегії, а на пізніших етапах – до надання зворотного зв'язку та оцінки [1].

Важливим є питання ефективності використання наявних фінансових ресурсів для публічного інвестування зеленої трансформації, особливо на локальному рівні, оскільки вивільнення додаткових фінансових ресурсів для здійснення таких інвестицій не завжди можливе. Тож необхідним є стратегічний підхід до розподілу ресурсів для досягнення найбільш довготривалої користі для досягнення кліматичних та екологічних цілей. У цьому контексті важливим документом є Рекомендація ОЕСР щодо ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування, оскільки вона окреслює важливість ефективного публічного інвестування на локальному рівні зокрема [2].

Публічні інвестиції регіонального та місцевого рівня сприяють зміцненню економіки та охоплюють сфери, які є ключовими для зеленої трансформації, що ще більше підкреслює їхню важливість для її успішного здійснення.

Важливо, що велика частина публічних інвестицій на регіональному та місцевому рівнях зосереджена на економічних питаннях (включаючи транспорт, економічний розвиток, енергетику та будівництво) і, таким чином, тісно пов'язана з викликами реалізації зеленої трансформації, що підкреслюють важливість підтримки та збереження здатності місцевих та регіональних органів влади планувати та здійснювати публічні інвестиції.

Ефективність публічних інвестицій тісно пов'язана з якістю управління на всіх рівнях влади, і вигоди від публічних інвестицій залежать від того, як різні рівні влади управляють ними. Покращення управління публічними інвестиціями може призвести до значної економії та підвищення продуктивності. За даними МВФ, в середньому країни втрачають близько 30 відсотків потенційної віддачі від своїх публічних інвестицій в інфраструктуру

через неефективність, і могли б скоротити цей розрив приблизно на дві третини, зміцнивши інституції управління інфраструктурою.

Зелена трансформація територіальних громад України має бути націлена на покращення ситуації у економічному, соціальному та екологічному аспектах з урахуванням контексту військових дій на території України та процесу повоєнного відновлення. Реформа управління публічними інвестиціями, перший етап якої завершується у 2025 році та яка вже показала хороші результати, сприятиме ефективнішому здійсненню публічних інвестицій у зелену трансформацію територіальних громад та пришвидшенню повоєнного відновлення тих громад, які зазнали руйнувань внаслідок російської військової агресії внаслідок покращення управління публічними інвестиціями.

Література

1. Making the most of public investment to address regional inequalities, megatrends and future shocks. *OECD Regional Development Papers*. OECD. 2022. 68 с.

2. Wheeler C., Lafitte C., Kimura Y., Chatry I. Mobilising sustainable finance for regions and cities. *OECD Regional Development Papers*. 2025. 38 с.

Носова Н. І., провідний інженер,
Державна установа «Інститут ринку
і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України»

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ

В сучасних умовах глобалізація підпорядковує собі економічний устрій окремих держав, стираючи кордони, мовні та етнічні особливості, внаслідок

чого населення країн стає все більше занепокоєним у завтрашньому дні, а економіки багатьох країн стають все більше залежними від зовнішнього фінансування. До цього подаються загрози кліматичних змін, тотальна цифровізація з впровадженням штучного інтелекту, який захоплює всі сфери життя людей, лишаючи їх роботи і надії на майбутнє.

Такі кардинальні зміни призводять до трансформації національних економік, які знаходяться під керуванням великих транснаціональних корпорацій (ТНК), діяльність яких «...вийшла далеко за межі державних кордонів і за своїм змістом та наслідками ТНК здійснили безпрецедентну транснаціоналізацію виробництва, торгівлі й банківських структур та перетворилися в головну силу економічної глобалізації, потіснивши у багатьох сферах національні держави» [1, с. 105-106]. Внаслідок цього відбувається занепад державних інститутів, що відображається на діяльності державних підприємств та скороченні їх частки у ВВП. Зазнають змін також система освіти та охорони здоров'я. У правовій системі держав все більше переваг надається міжнародному та корпоративному праву. «У держав залишається все менше можливостей для впливу на економіку та соціально-культурну сферу державно-правовими засобами» [1].

Таким чином, глобалізація кидає виклик національним державним економікам, їх функціям та суверенітету країн. «Питання, вирішення яких вважалося раніше прерогативою держав, їх «внутрішньою справою», набувають все більший міжнародний характер і стають предметом впливу міжнародної спільноти» [1]. А міжнародний розподіл праці вказує кожній країні її місце на міжнародному ринку, яким країнам вирощувати зерно, яким країнам виробляти автомобілі та ін. Така нав'язана світу економічна модель нібито забезпечує стабільність кожної країни та її нішу на міжнародному ринку, а насправді такий економічний підхід потребує злагодженої й чіткої безперервної роботи кожного з її елементів, не допускаючи збоїв за будь-яких обставин.

Література

1. Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 528 с.

Парфьонов В. С., аспірант

Кошовий Т. Е., аспірант

Науковий керівник: **Шандова Н. В.,**

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки,

підприємництва та економічної безпеки,

Херсонський національний технічний університет

РИЗИКИ УЧАСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ВАРТОСТІ

Участь підприємств у глобальних ланцюгах вартості (ГЛВ) стала одним із ключових чинників розвитку сучасної економіки, забезпечуючи доступ до технологій, інновацій, розширених ринків збуту та міжнародної кооперації. Для українських підприємств інтеграція в ГЛВ є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності в умовах відкритої економіки та необхідності прискореної модернізації виробничих систем. Водночас сучасні геоекономічні трансформації, що супроводжуються зростанням турбулентності світових ринків, структурними зрушеннями у міжнародному поділі праці та реконфігурацією ланцюгів доданої вартості, істотно підвищують рівень ризиків для підприємств, що залучені до глобальних мереж співпраці.

Для України актуальність цієї проблематики значно посилюється тривалим періодом економічної нестабільності, наслідками повномасштабної війни, логістичними обмеженнями та зростанням залежності від зовнішніх партнерів. У таких умовах підприємства стикаються з багатовимірними

ризиками – від порушення постачання та зовнішньоекономічних шоків до технологічних, фінансових та інституційних загроз, що можуть призвести до зниження стійкості, втрати контролю над критичними ресурсами та погіршення загального рівня економічної безпеки. Особливо гостро постають питання управління ризиками взаємозалежності, оскільки включеність у глобальні ланцюги створює не лише додаткові можливості, але й посилює уразливість до факторів, які виникають поза межами національної юрисдикції. Крім того, динамічна зміна конфігурацій ГЛВ, перехід до регіоналізації та friend-shoring (переміщення або побудова ланцюгів постачання та виробничих потужностей у дружні, політично та економічно надійні країни-союзники), посилення контролю над критично важливими сегментами виробництва та зміна вимог до прозорості й стійкості ланцюгів постачання формують нові виклики для українських підприємств.

З огляду на зростаючу складність глобальних ланцюгів вартості та підвищену чутливість українських підприємств до зовнішніх і внутрішніх шоків, існує потреба у впорядкуванні та систематизації ризиків, що виникають у межах участі в ГЛВ. Класифікація ризиків є ключовим етапом у формуванні ефективної системи управління економічною безпекою, оскільки дозволяє підприємству чітко окреслити зони вразливості, визначити пріоритетні напрями мінімізації загроз і вибудувати логіку реагування відповідно до реальних масштабів та імовірності ризикових подій. В цілому, класифікація покращує обґрунтованість управлінських рішень, дозволяє формувати адаптивні стратегії взаємодії з партнерами в ГЛВ та підвищує загальну стійкість підприємства до турбулентності середовища. Особливо важливими стають ознаки класифікації, які відображають сучасні виклики – геополітичну нестабільність, перебудову логістичних маршрутів, технологічну асиметрію, цифрові загрози та зростання залежності від критичних зовнішніх ресурсів. Узагальнення наявних загроз дозволяє виокремити найбільш суттєві та системні ризики, які у сукупності формують багаторівневу конфігурацію вразливостей підприємств у ГЛВ і потребують подальшого детального аналізу.

Зовнішні макроекономічні та геополітичні ризики. Це група ризиків, зумовлених нестабільністю міжнародного середовища, в тому числі, змінами в геополітичній конфігурації, торговельних обмеженнях, санкційних режимах, валютних коливаннях та політичних конфліктах. Для України вони є критично значущими через воєнні дії, переорієнтацію світових потоків товарів та капіталів, а також через зменшення прогнозованості співпраці з окремими іноземними партнерами.

Логістичні та інфраструктурні ризики. До цієї групи належать ризики, пов'язані з порушенням транспортних маршрутів, нестачею інфраструктурних потужностей, блокуванням портів, збоями в міжнародних перевезеннях та зростанням логістичних витрат. Будь-які зміни в транспортній мережі чи інфраструктурні пошкодження можуть спричинити значні збитки та втрату конкурентних позицій у ГЛВ.

Ризики залежності від ключових постачальників та ринків збуту. Висока концентрація партнерів у постачанні або продажу продукції створює стратегічну залежність, яка може поставити під загрозу стабільність виробництва. Ризики проявляються у відмові контрагентів, зміні їхньої політики, затримках постачання чи закритті окремих ринків. Для українських підприємств ці загрози актуалізуються через глобальні тренди регіоналізації та friend-shoring.

Технологічні й цифрові ризики. Цифровізація ГЛВ підвищує вимоги до технологічної сумісності, автоматизації, стандартизації та кіберзахисту. Недостатній рівень цифрової готовності, технологічна відсталість або кібератаки можуть призвести до збоїв у виробництві, витоку даних, зниження ефективності та втрати партнерів. В умовах війни кіберризики значно посилюються.

Фінансово-економічні ризики. Це ризики, що виникають унаслідок цінової волатильності, валютних коливань, коливань вартості сировини, обмежень доступу до фінансування, підвищення кредитних ставок та можливих фінансових санкцій. Для підприємств, що інтегровані в ГЛВ, такі коливання

мають мультиплікативний ефект.

Ризики порушення безперебійності виробничих процесів. До цієї групи належать ризики, пов'язані з пошкодженням виробничих потужностей, перебоями енергопостачання, дефіцитом персоналу, надзвичайними подіями та зупинками виробництва. Вони мають системний характер для України й потребують впровадження практик безперервності бізнесу.

Інституційні та регуляторні ризики. Це ризики, пов'язані з нестабільністю національної нормативно-правової бази, частими змінами регуляторних вимог, низьким рівнем передбачуваності державної економічної політики, а також нерівномірністю або непрозорістю процедур контролю та нагляду. У контексті участі в ГЛВ такі ризики проявляються у труднощах виконання міжнародних стандартів, митних бар'єрах, адміністративних затримках та проблемах із сертифікацією продукції. Невідповідність інституційних умов міжнародним вимогам може звужити можливості інтеграції до високотехнологічних сегментів ланцюгів вартості.

Соціально-трудова ризики та ризики кадрової нестачі. Глобальні ланцюги вартості потребують висококваліфікованого персоналу, спроможного працювати зі стандартизованими процесами, цифровими системами та інноваційними технологіями. Соціально-трудова ризики проявляються у кадровому дефіциті, трудовій міграції, старінні робочої сили, низькому рівні кваліфікації частини працівників і труднощах адаптації персоналу до міжнародних вимог якості. Військові дії та мобілізаційні процеси додатково посилюють нестачу спеціалістів і підвищують ризики раптового кадрового «обвалу».

Екологічні та ризики сталого розвитку. Глобальні ланцюги дедалі частіше будуються відповідно до стандартів ESG, вимог декарбонізації, прозорості екологічних показників і відповідальної взаємодії з ресурсами. Для українських підприємств ризики виникають у разі невідповідності екологічним стандартам партнерів, збільшенні витрат на екологізацію виробництва, необхідності відстеження вуглецевого сліду та ризику виключення з «зелених» або

європейських ланцюгів вартості. Нехтування принципами сталого розвитку може блокувати доступ до ключових ринків.

Репутаційні та комплаєнс-ризики. У ГЛВ значну роль відіграють прозорість, дотримання етичних норм, відповідальність у веденні бізнесу та надійність партнерів. Репутаційні ризики виникають у разі порушень стандартів доброчесності, низької якості продукції, недотримання контрактних зобов'язань, слабкого контролю за ланцюгами субпідрядників або невчасного реагування на інциденти. Недовіра міжнародних партнерів може призвести до розірвання контрактів і виключення зі стратегічних ланцюгів.

Правові ризики та ризики міжнародної відповідальності. Виникають у разі невідповідності національного законодавства міжнародним правилам, неправильного оформлення зовнішньоекономічних контрактів, порушень норм інтелектуальної власності, недотримання стандартів безпеки продукції, неналежного виконання міжнародних угод. У глобальних ланцюгах навіть незначні правові помилки можуть стати підставою для штрафів, судових позовів або відмови у співпраці.

Проведена класифікація ризиків дозволяє виокремити багатовекторний та взаємопов'язаний комплекс загроз, що формують ризикове поле для українських підприємств, інтегрованих у глобальні ланцюги вартості. Від зовнішніх геополітичних і макроекономічних факторів до внутрішніх інституційних, технологічних та кадрових проблем – кожна група ризиків має власні джерела, масштаби та шляхи поширення у виробничо-логістичних мережах.

Систематизація ризиків за їх природою та механізмами впливу є важливою не лише для аналітичного розуміння, а й для практичного застосування, вона дозволяє підприємству визначити критичні вразливості, вибудувати пріоритети управління загрозами та сформувати структуровані карти ризиків для подальшої кількісної оцінки. Такий підхід підсилює передбачуваність управлінських рішень, сприяє впровадженню сучасних інструментів ризик-менеджменту, забезпечує відповідність міжнародним вимогам і створює основу для побудови комплексної системи

економічної безпеки.

Література

1. Шандова Н. В., Кошовий Т. Е. Напрями адаптації бізнес-моделей малих та середніх підприємств. *Review of transport economics and management*. 2024. Вип. 12(28). С. 110-117. <https://doi.org/10.15802/rtem2024/327525>
2. Ільяшенко Д. М., Сідельникова Л. П. Ризики вітчизняних підприємств у сфері трансфертного ціноутворення. *Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Херсон – м. Хмельницький. 20 червня 2024 р., ХНТУ. Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2024. С. 244-247.

Пухальський Ю. В., здобувач

Науковий керівник: Стеценко В. В.,

к.е.н., доцент кафедри управління персоналом,

економіки праці та економічної теорії,

Полтавський університет економіки і торгівлі

СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ПРОДЖЕКТ-МЕНЕДЖМЕНТУ У РОЗБУДОВІ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІКИ ЦИКЛУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Інноваційні пріоритети проєкт-менеджменту в межах стратегії сталого розвитку включають інтеграцію економічної, соціальної та екологічної сфер у діяльність суб'єктів економіки. Стратегічні інновації спрямовують зусилля проєкт-менеджменту на впровадження відповідального споживання та виробництва, зменшення негативного впливу на довкілля, зокрема, через боротьбу зі зміною клімату, забезпечення гідних умов праці для персоналу, а також інноваційний розвиток та покращення інфраструктури [1, с. 10].

Важливим є також досягнення соціальної справедливості та партнерства для досягнення спільних цілей сталого розвитку.

Ключовими економічними пріоритетами у стратегічному вимірі сталого розвитку бізнес-інституцій варто визнати: інноваційних розвиток економіки, зокрема через цифрову трансформацію бізнесу, забезпечення стабільної та справедливої оплати праці, створення нових робочих місць для соціалізації та економізації усього суспільства; а також відповідальне споживання та виробництво на основі зменшення відходів, переходу до відновлюваних джерел енергії, використання вторинної сировини.

Інновації у розбудові інфраструктури, що передбачає створення нових технологій, які знижують витрати ресурсів та убезпечують довкілля. Прикладами таких інновацій є «Розумні міста», що засновуються на використанні сенсорів для моніторингу трафіку, споживання енергії та якості повітря, а також широко впроваджують автоматизовані системи управління, наприклад, дорожнім рухом та громадським транспортом. Незмінним атрибутом інновацій в енергетичній інфраструктурі є запровадження відновлюваних джерел енергії через інтеграцію сонячних панелей у дороги, мости та будівлі, розумних мереж (smart grids) для оптимізації розподілу енергії [2, с. 93]. І навіть на етапі проектування будівельних робіт нової інфраструктури використовується інноваційна технологія 3D-друку та закладається у кошторис застосування нових, більш міцних та екологічних матеріалів. Логістична інфраструктура майбутнього націлена на розвиток електромобільності та створення зарядних мереж, а також використання дронів для доставки та інспекції інфраструктурних об'єктів [3].

Трендом інновацій у руслі сталого розвитку є цифровізація інфраструктури через розгортання мереж 5G на оптоволокну для забезпечення високошвидкісного доступу до Інтернету; використання хмарних технологій та великих даних для управління та аналітики; блокчейну для кібербезпеки у роботі з базами даних [3].

Серед соціальних пріоритетів стратегічного проєкт-менеджменту

бізнес-інституцій слід виділити забезпечення: міцного здоров'я та благополуччя через турботу про різновекторну безпеку персоналу та споживачів, покращення умов праці; якісної освіти через підтримку програм навчання та розвитку співробітників; гендерної рівності як створення умов рівних можливостей для всіх співробітників, а також скорочення нерівності в доходах, доступі до послуг та ресурсів [4, с. 105].

Стратегічно важливими екологічними пріоритетами проєкт-менеджменту у забезпеченні сталого розвитку бізнес-інституцій визнаються: боротьба зі зміною клімату через скорочення викидів парникових газів, перехід на зелені технології; очищення води та створення належних санітарних умов внаслідок збереження водних ресурсів та відповідального поводження з відходами; захист та відновлення екосистем суші завдяки збереженню біорізноманіття, відновлення деградованих земель.

У підсумку можна виділити три стратегічні напрями роботи проєкт-менеджменту над інноваційними змінами у бізнесі заради його сталого розвитку: перший – це партнерство, співпраця з різними інституціями бізнесу, влади і громадськості для досягнення спільних цілей; другий – моніторинг показників сталого розвитку та публічна звітність; і третій – розбудова циркулярної економіки впровадження моделей бізнесу, що передбачають багаторазове використання ресурсів та зменшення відходів.

Отже, стратегічні інновації проєкт-менеджменту в контексті сталого розвитку спрямовані на підвищення ефективності бізнесу у довгостроковій перспективі через оптимізацію використання ресурсів та зниження витрат, що дозволить підвищити стійкість інфраструктури у протистоянні природним катаклізмам та змінам клімату. Відповідно це покращить якість життя у формі забезпечення більш комфортних та безпечних умов для населення, створить нові можливості для стимулювання економічного зростання та створення нових ринків.

Література

1. Гудзь Т. П., Проскурня Н. В. Забезпечення сталого розвитку

підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2023. № 3-4. С. 7-12.

2. Гудзь Т. П., Гасій О. В., Шаповалов В. О., Литвинюк М. В. Діагностика фінансової рівноваги бізнесу як інструмент якісної аналітики при розробці проєктів смартспеціалізації. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 12(30). С. 82-95.

3. Гудзь Т. П., Педченко Н. С., Гасій О. В. Інвестиційний розвиток цифрових інновацій через взаємодію інституційних та індивідуальних інвесторів. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 15. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/377/341> (дата звернення: 07.10.2025)

4. Гудзь Т. П. Основні риси держави соціальної рівноваги. *Проблеми розвитку третього сектора та соціально-орієнтованої економіки в Україні і світі*: збірник наукових праць учасників Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. 30 берез. 2021 р. Полтава, ПДАА, 2021. С. 103-106.

Ратушняк Ю. М., здобувач

Науковий керівник: **Ярошук О. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

ВПЛИВ БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДОХОДНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Радикальна зміна конфігурації енергетичної безпеки України внаслідок повномасштабної війни актуалізувала питання диверсифікації джерел енергії, зменшення імпортозалежності та формування внутрішніх джерел валютних

надходжень. У цьому контексті біоенергетичний сектор – біогаз, біометан, тверде біопаливо, біорідке паливо – виступає не другорядною «зеленою» опцією, а потенційним структуроутворюючим елементом нової енергетичної та фінансової моделі країни. Україна має один із найбільших у Європі технічних потенціалів біоенергетики: за оцінками Держенергоефективності та Bioenergy Europe, сумарний потенціал біомаси (агровідходи, відходи тваринництва, лісова біомаса, енергокультури) оцінюється на рівні, який дозволяє замінити до 25-30% довоєнного споживання природного газу. Розгортання цього потенціалу безпосередньо впливає як на експортну доходність, так і на фінансову незалежність держави.

По-перше, біоенергетика зменшує імпорتنу енергозалежність і, відповідно, валютний відтік. До війни імпорт енергоносіїв, насамперед природного газу та нафтопродуктів, був одним із головних каналів тиску на платіжний баланс і курсову стабільність. Генерація енергії з локальної біомаси, відходів агровиробництва та енергокультур означає заміщення імпортних ресурсів внутрішніми, що безпосередньо скорочує витрати на імпорт та вивільняє валютні ресурси для інших критичних напрямів – оборони, критичної інфраструктури, технологічного переоснащення. В умовах ракетних атак на енергосистему децентралізована біоенергетика також забезпечує стійкість роботи аграрних, переробних та інфраструктурних об'єктів, тим самим зменшуючи непрямі фінансові збитки від простою виробництва й логістики.

По-друге, біоенергетичний сектор формує новий експортноорієнтований сегмент, пов'язаний насамперед із біометаном та твердим біопаливом (пелети, брикети), орієнтованими на ринки ЄС, які в рамках REPowerEU та Green Deal шукають альтернативу російським енергоносіям. Сертифікований біометан, інтегрований у європейську газотранспортну мережу, може стати джерелом стабільної валютної виручки, а експорт паливних гранул із агровідходів – зміцнювати позицію України як постачальника відновлюваних енергоресурсів. Такий експорт має вищий рівень доданої вартості порівняно з традиційною

сировинною агропродукцією, оскільки поєднує аграрний, енергетичний та логістичний компоненти, створюючи мультиплікативний ефект для внутрішньої економіки та податкової бази регіонів.

По-третє, біоенергетика змінює структуру фінансових потоків у аграрному секторі, перетворюючи відходи на інвестиційний актив. Використання відходів тваринництва, побічної продукції рослинництва та переробки як сировини для біогазових установок та котелень стимулює створення нових бізнес-моделей на рівні господарств і кооперативів. У такий спосіб формується додатковий потік доходів, менш чутливий до цінових коливань на ринку сировинної агропродукції. Це підвищує фінансову стійкість аграрних підприємств і територіальних громад, особливо у прикордонних та прифронтових регіонах, які зазнали найбільших руйнувань.

По-четверте, біоенергетичні проекти є якорем для зеленого фінансування та інструментів кліматичної політики. Вони відповідають критеріям «зеленої таксономії» ЄС, можуть претендувати на фінансування з кліматичних фондів, програм ЄБРР, ЄІБ, USAID та інших донорів, орієнтованих на відновлювану енергетику та декарбонізацію. Це створює канал залучення довгострокового зовнішнього капіталу в українську економіку в жорстких воєнних умовах, причому капіталу, прив'язаного не до боргової підтримки споживання, а до інвестицій у виробничу та інфраструктурну базу. Паралельно розвиток біоенергетики сприяє виконанню Україною власних зобов'язань у сфері кліматичної політики, інтеграції в європейську систему торгівлі викидами та майбутнього доступу до ринку вуглецевих кредитів.

Нарешті, біоенергетичний сектор безпосередньо пов'язаний із трансформацією моделі енергетичної безпеки. Замість домінування централізованої генерації та імпортозалежної сировинної бази формується поліцентрична, децентралізована архітектура, у якій численні біоенергетичні об'єкти – від промислових біогазових комплексів до інституційних котелень на біомасі – виконують роль локальних стабілізаторів. Це знижує системний ризик масштабних блекаутів, забезпечує енергопостачання критичної інфраструктури

(лікарні, школи, центри розміщення ВПО) та підтримує безперервність виробничих процесів у реальному секторі. У макроекономічних термінах це означає зменшення непрямих втрат ВВП, стабілізацію податкових надходжень, зниження витрат бюджету на аварійні заходи та екстрений імпорт енергоресурсів.

Таким чином, розвиток біоенергетичного сектору в Україні в умовах зміненої енергетичної безпеки слід розглядати як один із ключових факторів формування експортної доходності та фінансової незалежності. Він одночасно зменшує імпорт енергоносіїв, створює нові експортні ніші, зміцнює фінансову стійкість аграрного сектору, залучає зелений інвестиційний капітал і знижує системні ризики енергопостачання. Інституційне закріплення пріоритетності біоенергетики в державній політиці, інтеграція відповідних проєктів у план відновлення України та синхронізація з європейськими кліматичними й енергетичними стратегіями є необхідною умовою перетворення біоенергетики на структурний стовп післявоєнної фінансової та економічної архітектури держави.

Література

1. European Commission. The European Green Deal. Communication COM(2019) 640 final. Brussels. 2019. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>.
2. European Commission. REPowerEU Plan. Communication COM (2022) 230 final. Brussels. 2022. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0230>.
3. European Commission. A Sustainable Bioeconomy for Europe: Updated Bioeconomy Strategy. Brussels. 2018. URL : https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/sustainable-bioeconomy-europe-strengthening-connection-between-economy-society_en.

Франчук Н. В., здобувач

Науковий керівник: **Белова І. М.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

ФІНАНСОВА АРХІТЕКТУРА ПІСЛЯВОЄННОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ, ІННОВАЦІЙ І СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ

Післявоєнна продовольча безпека України формується в унікальному інституційному та макроекономічному середовищі, позначеному глибокими структурними дисбалансами, руйнуванням виробничих потужностей, масштабним мінуванням земель та трансформацією логістичних коридорів. За оцінками KSE Institute, сукупні втрати аграрного сектору перевищили 80 млрд дол. США, з яких понад 40% припадають на інфраструктуру та логістику. Ці масштаби руйнування визначають необхідність формування нової фінансової архітектури продовольчої безпеки, здатної забезпечити стійкість, предиктивність та інвестиційну привабливість агропродовольчих систем у довгостроковій перспективі.

Базовим елементом такої архітектури виступає інвестиційна модель реконструкції агросектора, що вимагає поєднання державних, приватних та міжнародних фінансових ресурсів. Національний план відновлення і стратегічні документи ЄС – European Green Deal та Farm to Fork – окреслюють пріоритет інвестицій у сталу інфраструктуру, переробку, зрошення, енергетичну незалежність, цифровізацію та біоекономічні технології. Структура інвестиційних потреб агросектора включає: відновлення логістики (портові хаби, Дунайський кластер), створення стійких енергетичних систем (біогаз, біометан, мікромережі), розвиток переробки з високою доданою вартістю, агробіотехнології та системи точного землеробства. Такі інвестиції є

фундаментом фінансової живучості сектору, оскільки формують нові експортні позиції, підвищують ефективність виробництва та зменшують ризики.

Другим блоком є інноваційно-технологічний контур, покликаний забезпечити цифрову прозорість, прогнозованість і контроль ризиків. Ключовими напрямками стають: інтеграція MRV-платформ для моніторингу впливу виробництва на довкілля, розвиток систем трейсингу продукції відповідно до вимог ЄС, впровадження регенеративного землеробства, розвиток біоекономічних рішень (біостимулятори, біодобрива, органічні технології), використання AI/ML для прогнозування врожайності та кліматичних ризиків. Ці інновації зменшують транзакційні витрати, підвищують довіру міжнародних ринків і створюють основу для залучення «зеленого» фінансування, яке вже є центральним інструментом аграрних інвестицій у ЄС.

Третім виміром є структурні реформи, котрі визначають якість фінансового середовища та здатність галузі акумулювати довгостроковий капітал. Пріоритетними залишаються: реформа системи державної підтримки (перехід до результатноорієнтованих схем відповідно до CAP), прозоре управління земельними ресурсами, створення стимулів для розвитку переробки, удосконалення агрострахування, запуск страхових фондів та воєнних гарантій для інвесторів. В умовах високої воєнної невизначеності критично важливою є підтримка функціонування експортних коридорів, що включає модернізацію Дунайського маршруту, сухопутних «шляхів солідарності» та інвестиції у логістичні хаби, які мінімізують макроекономічні шоки від блокування морських перевезень.

Таким чином, фінансова архітектура післявоєнної продовольчої безпеки України має ґрунтуватися на інтеграції інвестиційних, інноваційних та інституційних механізмів, орієнтованих на стійкість, диверсифікацію та технологічне оновлення агросектора. Вона повинна забезпечувати одночасно: макроекономічну стабільність (через експортні доходи), регіональну фінансову спроможність (через податкову базу громад), підвищення ефективності

виробництва (через інновації), а також відповідність європейським вимогам сталого розвитку. Така модель може стати основою для створення конкурентної післявоєнної економіки та сталого інтегрування України у європейський агропродовольчий простір.

Література

1. European Commission. The European Green Deal. Communication COM(2019) 640 final. Brussels. 2019. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>.
2. European Commission. Farm to Fork Strategy. Brussels. 2020. URL : <https://chatgpt.com/c/695e1d2b-4f4c-832d-8431-aecbe6f9f9f9#:~:text=URL%20%3A%20https%3A//eur%2Dlex.europa.eu/legal%2Dcontent/EN/TXT/%3Furi%3DCELEX%3A52020DC0381>
3. European Commission. A Sustainable Bioeconomy for Europe: Updated Bioeconomy Strategy. Brussels, 2018. URL : https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/sustainable-bioeconomy-europe-strengthening-connection-between-economy-society_en
4. FAO. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods. Rome, 2023. 52 c. URL : <https://www.fao.org/3/cc3311en/cc3311en.pdf>.
5. KSE Institute. Agricultural War Damages Review 2022-2024. Kyiv, 2024. URL : <https://kse.ua/agricultural-war-damages-review/>
6. KSE Institute. Ukraine Agricultural Export Review 2023-2024. Kyiv, 2024. URL : <https://kse.ua>.
7. World Bank. Supporting the Sustainability of Ukraine's Agrifood Sector During the War. Washington D. C., 2023. URL : <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099062524074642129>.
8. National Recovery Council. Ukraine's National Recovery Plan. Lugano, 2022. URL : <https://nrcu.org.ua>.
9. OECD. Policies for the Future of Farming and Food in Ukraine. Paris, 2023. URL : <https://www.oecd.org>.

10. USAID. Agriculture Resilience and Recovery in Ukraine: Annual Report 2023. Washington, D.C., 2023. URL : <https://www.usaid.gov/ukraine/agriculture>.

Шандов Р. А.,

аспірант,

Херсонський національний технічний університет

СТРАТЕГІЧНІ АЛЬЯНСИ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах стратегічні альянси дедалі виразніше інтегруються у систему забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, функціонуючи як особливий контур зовнішньої стабілізації бізнес-процесів. На відміну від традиційних внутрішніх механізмів захисту, які орієнтуються переважно на оптимізацію ресурсного використання та управління внутрішніми ризиками, альянсова взаємодія спрямована на формування міжорганізаційного середовища колективної стійкості. Її економічна роль полягає у можливості поєднання виробничих, фінансових, інноваційних та інформаційних потенціалів партнерів для мінімізації впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників. У цьому контексті стратегічний альянс можна трактувати як інструмент розширення меж індивідуальної безпеки підприємства до рівня мережевої взаємодії, що дозволяє компенсувати обмеженість власних ресурсів і посилювати адаптаційні можливості в умовах нестабільного ринкового середовища.

Такий підхід зумовлює зміщення акценту від сприйняття альянсів виключно як форми конкурентної співпраці до їх розгляду як економічного механізму інституціоналізації безпекових інтересів кількох суб'єктів господарювання. Включення альянсу до структури механізму економічної безпеки підприємства дозволяє формувати додаткові канали стабілізації

фінансових потоків, підвищувати рівень передбачуваності ресурсного забезпечення та зменшувати залежність від окремих контрагентів.

Взаємодія в межах стратегічного альянсу безпосередньо впливає на ключові компоненти економічної безпеки підприємств. Передусім посилюється фінансова стабільність за рахунок спільного інвестування, зниження трансакційних витрат та оптимізації використання виробничих потужностей. Альянси забезпечують підвищення ресурсної стійкості шляхом кооперації у постачанні сировини, спільного доступу до технологічних ресурсів та диверсифікації джерел забезпечення критично важливих матеріалів. В умовах порушення глобальних логістичних маршрутів та зростання вартості транспортування саме партнерська координація дає змогу підтримувати безперервність виробничих процесів і зменшувати ймовірність зупинок виробництва. Не менш вагомим є внесок альянсів у забезпечення інноваційної безпеки, коли об'єднання дослідницьких компетенцій та технологічних розробок дозволяє зменшувати інноваційні ризики, розподіляти витрати на науково-дослідні роботи та прискорювати впровадження нових продуктів чи виробничих рішень у відповідь на зміну попиту та технологічні зрушення.

Разом із тим, інтеграція підприємства в альянсові структури формує не лише додаткові захисні можливості, а й породжує нові ризики, здатні трансформуватися у внутрішні загрози економічній безпеці. Залежність від стратегічних партнерів у частині ресурсного забезпечення чи збуту посилює уразливість підприємства до змін в інтересах або фінансовому стані контрагентів. Асиметрія інформації між учасниками кооперації може поглиблювати нерівність переговорних позицій і сприяти ухваленню рішень, що не відповідають довгостроковим безпековим інтересам окремого підприємства. Водночас конфлікт інтересів, зумовлений відмінністю стратегічних пріоритетів партнерів, здатний призводити до дестабілізації спільних проєктів та зниження ефективності координаційних механізмів. Особливу загрозу в межах інноваційно орієнтованих альянсів становить ризик

витоку комерційно чутливих знань, технологій і управлінської інформації, що може спричиняти втрату конкурентних переваг та ослаблення ринкових позицій підприємства.

Таким чином, стратегічні альянси в системі забезпечення економічної безпеки промислових підприємств мають подвійний характер, поєднуючи потенціал укріплення стійкості з формуванням нових вразливостей. Це зумовлює необхідність розгляду альянсової взаємодії не як самоцілі співпраці, а як керованого механізму, ефективність якого залежить від здатності підприємства збалансувати вигоди кооперації з ризиками партнерської залежності та забезпечити належний рівень захисту власних економічних інтересів у межах міжфірмових відносин.

Узагальнення результатів аналізу впливу стратегічних альянсів на ключові компоненти економічної безпеки промислових підприємств [1], дозволяє зробити висновок, що ефективність партнерських об'єднань як інструменту стабілізації діяльності значною мірою залежить від рівня їх системної інтеграції у процеси управління безпекою. Використання альянсової взаємодії фрагментарно, як окремого елементу комерційної або інноваційної стратегії, обмежує її потенціал та не забезпечує належної узгодженості із внутрішніми механізмами захисту підприємства. За таких умов взаємодія з партнерами нерідко має ситуативний характер і не враховує накопичувальних безпекових ефектів, пов'язаних із комплексним впливом кооперації на фінансову стійкість, ресурсне забезпечення, інформаційну захищеність та інституційну стабільність бізнесу.

Саме тому виникає потреба у формуванні цілісного концептуального підходу до включення стратегічних альянсів у систему управління економічною безпекою підприємства, який дозволяє розглядати партнерську взаємодію не як паралельний управлінський інструмент, а як структурно інтегрований елемент єдиної безпекової архітектури. Такий підхід створює методологічні передумови для узгодження рішень щодо вибору форм та напрямів альянсової співпраці з цілями захисту довгострокових економічних

інтересів підприємства, мінімізації стратегічних ризиків і підвищення його адаптаційної спроможності.

З урахуванням окреслених аспектів пропонується авторський концептуальний підхід до включення стратегічних альянсів у систему управління економічною безпекою підприємства, відповідно до якого альянс виступає не ізольованою організаційною формою кооперації, а складовим елементом цілісної безпекової архітектури бізнесу. У межах такої моделі міжфірмове партнерство взаємодіє з фінансовим, ресурсним, інноваційним та інформаційним контурами економічної безпеки.

У фінансовій площині альянс формує спільний простір інвестиційної підтримки та ризик-розподілу, що дозволяє вирівнювати фінансове навантаження учасників, підвищувати ліквідність проєктів та знижувати вразливість підприємства до короткострокових коливань ринкової кон'юнктури. Через механізми координації капіталовкладень та взаємного доступу до фінансових ресурсів посилюється стабільність грошових потоків і підвищується прогнозована спроможність підприємства фінансувати заходи забезпечення власної безпеки.

У ресурсно-виробничому контурі взаємодія в межах альянсу сприяє формуванню розподіленої системи доступу до сировинних, енергетичних і технологічних ресурсів, що мінімізує ймовірність їх дефіциту або перебоїв постачання. За рахунок цього знижується рівень критичної залежності підприємства від окремих постачальників та формуються альтернативні канали ресурсного забезпечення, що має ключове значення для підтримки безперервності виробничих процесів в умовах кризових обмежень. Механізм взаємодії також передбачає узгодження виробничих планів учасників, що сприяє оптимізації завантаження потужностей та зменшенню операційних ризиків.

В інноваційному контурі стратегічний альянс дозволяє створювати спільний інтелектуальний простір, орієнтований на акумулювання технологічних компетенцій та розподіл витрат на дослідно-конструкторські

роботи. Така інтеграція знижує інноваційні ризики окремого підприємства, прискорює процеси комерціалізації результатів науково-технічної діяльності та підвищує здатність реагувати на технологічні зрушення, що безпосередньо впливають на рівень конкурентної захищеності бізнесу. Водночас у моделі передбачено інструменти захисту результатів спільної інноваційної діяльності, покликані мінімізувати загрози витоку знань або використання технологій поза узгодженими партнерськими умовами.

Інформаційно-аналітичний контур взаємодії орієнтований на формування спільних каналів збору та обробки ринкової, технологічної та ризикової інформації. Альянс у цьому разі розглядається як платформа колективної економічної розвідки, що дозволяє здійснювати ранню ідентифікацію загроз та можливостей розвитку, уникати асиметрії доступу до критично важливих даних і підвищувати обґрунтованість управлінських рішень у сфері безпеки. Інформаційна кооперація сприяє створенню більш повної картини змін зовнішнього середовища та забезпечує проактивний характер управління економічною стійкістю підприємства.

В межах запропонованої концептуальної моделі взаємодії стратегічних альянсів із системою економічної безпеки ключове місце посідає принцип зворотного впливу, згідно з яким не лише альянс підсилює окремі безпекові контури підприємства, а й сама система управління безпекою формує вимоги до структури та параметрів альянсової співпраці. Йдеться про безпекове коригування стратегії партнерства, яке охоплює вибір напрямів кооперації, визначення рівня допустимої відкритості інформації, структуру розподілу прав на результати спільної діяльності та допустимі масштаби фінансової залежності від партнерів.

Таким чином, запропонований підхід дозволяє трактувати стратегічний альянс як інституційно інтегрований елемент управління економічною безпекою, здатний не лише компенсувати окремі загрози, а й активно формувати адаптивну архітектуру захисту підприємства. Сформована концептуальна модель створює методологічну основу для включення альянсів у

процес стратегічного планування безпеки та розгляду міжфірмової взаємодії як фактору довгострокової стійкості промислових підприємств в умовах системної нестабільності.

Література

1. Шандова Н. В., Шандов Р. А. Адаптивний механізм створення стратегічних альянсів у промисловості в умовах ринкових змін. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 4(18), С. 186-199. URL: <http://doi.org/10.32750/2025-0416>

Щербатий Т. О., здобувач

Науковий керівник: **Ярошук О. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри енергетичних

систем та бізнес-аналітики,

Західноукраїнський національний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ

Цифровізація агропродовольчих систем посідає центральне місце у формуванні економічної стійкості України в умовах воєнної нестабільності, структурних логістичних шоків та зростаючих вимог міжнародних ринків до прозорості походження продукції. Воєнні ризики суттєво порушили традиційні ланцюги створення доданої вартості, посилили інформаційну асиметрію між виробниками й контрагентами, ускладнили прогнозування виробничих циклів і пришвидшили необхідність інтеграції цифрових інструментів у процеси виробництва, логістики, контролю та фінансового моніторингу. У цих умовах цифрова трансформація агросектору стає не лише технологічним трендом, а

системним чинником стабільності, що забезпечує зниження транзакційних витрат, доступ до фінансування, стійкість експорту та прозорість фінансових потоків.

На рівні виробництва цифровізація охоплює використання систем точного землеробства, дистанційного моніторингу полів, автоматизованого управління технікою та аналітичних платформ для прогнозування врожайності, погодних і кліматичних ризиків. Такі інструменти знижують виробничі втрати, оптимізують використання ресурсів та підвищують ефективність, що у воєнних умовах безпосередньо впливає на збереження ліквідності аграрних підприємств і стабільність їхніх фінансових потоків. Дані KSE Institute свідчать, що підприємства з високим рівнем цифрової інтеграції втратили у 2022–2023 рр. відчутно менший обсяг врожаю та демонстрували вищу передбачуваність фінансових результатів.

Ключовим елементом цифрової стійкості є прозорість ланцюгів постачання, особливо в контексті доступу до ринків ЄС, які запроваджують нові інструменти регуляції, такі як Регламент ЄС про боротьбу з вирубкою лісів (EUDR), вимоги до вуглецевого сліду та цифровий трейсинг продукції. Цифрові трейсингові платформи дозволяють переглянути агрологістичні ланцюги та зафіксувати рух продукції «від поля до кордону» з незмінними даними про походження, якість, обробку та екологічний вплив. Це не лише підвищує довіру міжнародних партнерів, а й забезпечує захист виробників від маніпуляцій із контрактами та недобросовісних дій посередників, що у воєнний час набуває критичного значення для збереження валютної виручки.

Важливим напрямом є розвиток MRV-систем (monitoring, reporting, verification), які стають базовою умовою для доступу до «зеленого» фінансування, страхових інструментів та інвестиційних гарантій. MRV забезпечує прозорість екологічних і фінансових показників, дозволяє банкам і міжнародним фінансовим інституціям точніше оцінювати ризики, зменшує інформаційну асиметрію та відкриває виробникам шлях до пільгових кредитних ліній під проекти у сфері біоенергетики, переробки та

регенеративного землеробства. У рамках European Green Deal та Farm to Fork Strategy саме цифрова верифікація даних стає визначальним критерієм участі у програмах підтримки сталих агросистем.

Цифровізація агрологістики відіграє окрему системну роль. Мультимодальні транспортні платформи, системи оптимізації маршрутів, електронні брокерські майданчики та цифровий моніторинг складських запасів дають змогу уникати перевантаження логістичних коридорів, мінімізувати простой та підвищувати пропускну здатність експортних потоків. Для воєнної економіки це означає зниження інфляційного тиску, стабілізацію цін на внутрішньому ринку та мінімізацію втрат валютної виручки. Дані Світового банку (показують, що цифрове управління логістикою зменшує сукупні витрати експорту зернових на 12-19 % навіть за умов часткових блокувань маршрутів.

Цифрова інфраструктура також забезпечує прозорість фінансових потоків у секторі, що є ключовим завданням для публічних фінансів у період війни. Інтеграція електронних систем обліку, аудитних платформ та інструментів ризик-аналізу забезпечує контроль за цільовим використанням бюджетної підтримки, міжнародних грантів, кредитних гарантій та компенсаційних програм. Це зменшує ризики корупції, підвищує ефективність використання ресурсів і створює середовище довіри, необхідне для залучення зовнішнього капіталу. У післявоєнний період прозорість стане критичним фактором для інтеграції України до регуляторних систем ЄС та функціонування у межах нової архітектури агропродовольчих ринків.

У підсумку цифровізація агропродовольчих систем виступає детермінантою економічної стійкості України, забезпечуючи прогнозованість виробництва, стабільність експортної виручки, зменшення логістичних і фінансових ризиків, підвищення довіри інвесторів та прозорість фінансових потоків. У комплексі з інноваційними технологіями, MRV-системами та цифровим трейсингом вона формує фундамент для інтеграції України у європейські ринки, пришвидшує післявоєнну реконструкцію аграрного сектору та підтримує макроекономічну рівновагу в умовах воєнної та

поствоєнної невизначеності.

Література

1. European Commission. The European Green Deal. Communication COM (2019) 640 final. Brussels. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>.
2. European Commission. Farm to Fork Strategy. Brussels. 2020. URL: <https://chatgpt.com/c/695e1d2b-4f4c-832d-8431-aecbe6f9f9f9#:~:text=URL%20%3A%20https%3A//eur%2Dlex.europa.eu/legal%2Dcontent/EN/TXT/%3Furi%3DCELEX%3A52020DC0381>.
3. European Commission. A Sustainable Bioeconomy for Europe: Updated Bioeconomy Strategy. Brussels, 2018. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/sustainable-bioeconomy-europe-strengthening-connection-between-economy-society_en.
4. European Commission. Data Governance Act. Brussels, 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/>
5. FAO. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods. Rome, 2023. 52 c. URL: <https://www.fao.org/3/cc3311en/cc3311en.pdf>.
6. KSE Institute. Agricultural War Damages Review 2022-2024. Kyiv, 2024. URL : <https://kse.ua/agricultural-war-damages-review/>
7. KSE Institute. Ukraine Agricultural Export Review 2023-2024. Kyiv, 2024. URL : <https://kse.ua>.
8. World Bank. Digital Transformation of Agriculture: Opportunities for Ukraine. Washington D. C., 2023. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/923491468315547510>.
9. World Bank. Resilience of Ukraine's Transport and Logistics System Under Wartime Conditions. Washington D. C., 2023. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/dfd2dd64-6328-4284-8776-56038fd03031>.
10. OECD. Digital and Data-Driven Agriculture: Enhancing Productivity and Sustainability. Paris. 2022. URL : <https://doi.org/10.1787/285cc27d-en>.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове електронне видання

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ
ПУБЛІЧНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ**

ISBN 978-617-8187-68-2 (електронне видання)

Адреса редакції:
ХНТУ, 2025
29016, Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
Тел. (095) 0987810
kafedrafinansiv.konf@gmail.com

Підписано до видання 23.12.2025 р. Формат 60×84/8.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 24,14. Обл.-вид. арк. 26,00.
Замовлення № 3254.

Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи:
серія ХС №48 від 14.04.2005 р., видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м.Херсон, вул. Соборна, 2,
тел. +38050-133-10-13, e-mail: printvvs@gmail.com